This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,081,907

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

CJ
2930
.K82
v.11

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt"

TE

AMSTERDAM

11e Jaargang

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1903

469. Als voren.

Vz. De rechtsgewende hoofden van HH. MM. den Koning en de Koningin, accolés, daaronder: ED GEERTS. F / J. SMULDERS UITGS

Omschrift: HH. MM. DE KONING EN KONINGIN DER NEDERLANDEN

Kz. Onder een kroon de wapens van Nederland en Waldeck-Pyrmont, rustende op een rozetak.

Omschrift: * HUWELIJKSVOLTREKKING TE AROLSEN, 7 JANUARI 1879

Verzilverd en verguld koper, 23 m.M. Verz. Z. *Oranjepenningen* 1354.

470. Als voren.

Vz. Tusschen twee medaillons eene de face staande Genius, een lauwer- en rozentak boven de medaillons houdende, in het rechts van haar geplaatste het hoofd des Konings met het omschrift: ★ WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN G. H. V. L., en in het links van haar geplaatste dat der Koningin met het omschrift: ★ EMMA PRINSES VAN WALDECK PYRMONT. Onder het voetstuk, waarop de Genius staat, een lint met het opschrift: JE MAINTIENDRAI. Beneden in het veld: J F V D HORST

Kz. De gekroonde wapens van Nederland en Waldeck-Pyrmont, daaronder aan een ketting de kruisen van de Willemsorde, den Neder-

landschen Leeuw, de Eikenkroon en het Metalen kruis, het geheel geplaatst op den gekroonden koninklijken mantel. Beneden in het veld: JOH. F. V. D. HORST & Cie

Omschrift: GEHUWD TE AROLSEN 7 JANUARIJ 1879

Zilver en brons, 37 m.M. Kon. Kab.

Oranjepenningen 1355.

471. Als voren.

Vz. De rechtsgewende hoofden van den Koning en de Koningin, accolés.

Omschrift: KONING EN KONINGIN DER NEDERLANDEN

Kz. Onder een kroon, tusschen twee lauwertakken: HUWELIJKSFEEST
7 JANUARI
1879

Geel koper, met oog en ring, 22 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1356.

472. Als voren.

Vz. Linksgewend borstbeeld van Z. M. Koning WILLEM III in politiek, daaronder: 1879

Kz. Rechtsgewend borstbeeld van H. M. Koningin EMMA, daaronder: 1879

Koperverguld, met oog en ring, 24 m.M. Verz. Z.

473. Als voren.

Twee ovale medaillons met de borstbeelden

van Koning en Koningin, waarboven bloeiende oranjetak, gedekt door de koninklijke kroon. Daaronder op een lint:

NEDERLAND 1879 WALDECK

Zilver, draagteeken, 33 bij 30 m.M. Verz. Z.

474. Als voren.

Koper gekleurd draagteeken in den vorm van een banier van rood, wit en blauw met vergulde franjes, kwasten en koorden aan speld. Op de witte baan in vergulde letters onder de koninklijke kroon de letters W E ineen, daaronder: JAN

1879

*

28 bij 12 m.M. Verz. Z.

475. Als voren.

In een lauwerkrans onder de koninklijke kroon:

WE

Draagteeken met oog, lood, 21 bij 36 m.M. Verz. Z.

476. Als voren.

Hulde van den Nederlandschen Weerbaarheidsbond.

Vz. De rechtsgewende borstbeelden van HH.

MM. den Koning en de Koningin accolés, onder den schouder des Konings: J. P. M. MENGER F.

Omschrift in parelcirkel: ✿ Z. M. WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN H. D. H. PRINSES EMMA VAN WALDECK-PYRMONT

Kz. In het veld in parelcirkel:

AAN
Z. M. DEN KONING
BESCHERMHEER
EN
H. D. GEMALIN
DE NEDERLANDSCHE
WEERBAARHEIDSBOND.

Omschrift op matten rand:

GOD ZIJ MET U ·
7 JANUARIJ 1879.

Brons, 65 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1357.

H. M. Koningin EMMA werd geboren te Arolsen, 2 Augustus 1858, als derde dochter van den regeerenden vorst GEORGE VICTOR VAN WALDECK PYRMONT, en van zijne gemalin HELENA prinses VAN NASSAU. Door dit huwelijk werden de sinds 1255 gescheiden Ottonische en Walramsche linièn van het huis van Nassau hereenigd. Het nederlandsche volk bood een huwelijksgeschenk aan, op verzoek van Z. M. bestaande in een rivière en broche van diamanten, style neo-grec, voor H. M. de Koningin.

477. 1879. 13 Januari.

Overlijden van Z. K. H. Prins HENDRIK DER NEDERLANDEN te Walferdange.

Vz. Rechtsgewend hoofd van den Prins, onder den hals: J. P. MENGER. F.

Omschrift: HENRICVS. PRINCEPS. NEERLANDIAE. NATVS. ID. JVNIIS. MDCCCXX.

Kz. Een monument, prijkende met het nederlandsche wapen, rustend op schepter en anker (gekruist) en waarop door eene gesluierde vrouw een lauwerkrans gelegd wordt. Op het monument staat een vaas, waarover een sluier hangt, die tevens gedeeltelijk het naast het monument geplaatste nederlandsche wapen en een omgekeerde toorts bedekt. In de afsnede: OBIIT. ID. JANVARIIS. MDCCCLXXIX.

Omschrift: QVIS. DESIDERIO. SIT. PVDOR. AVT. MODVS. TAM. CARI. CAPITIS.

Brons, 50 m.M. Verz. Z.

Tijdschrift 1894, blz. 25, *Oranjepenningen* 1360.

478. Als voren.

Vz. Aanziend borstbeeld van den Prins in admiraalsuniform, daaronder: J. F. V D HORST & CO.

Omschrift: WILLEM FREDERIK HENDRIK PRINS DER NEDERLANDEN

Kz. In het veld in een parelcirkel:

DE VLOOT, HET LEGER, 'T VOLK,
DE HANDEL EN 'T VERTIER
WEENT BIJ PRINS HENDRIKS GRAF
EN KROONT HET MET LAURIER

(woorden van J. P. HAZEBROEK.)

Omschrift: ✠ GEBOREN TE SOESTDIJK 13 JUNI 1820, OVERLEDEN TE WALFERDANGE 13 JANUARI 1879.

Zilver en brons, 46 m.M. Verz. TEYLER.

De Prins was de 2e zoon van WILLEM II en trad in dienst bij de nederlandsche marine, hij werd door zijn broeder in September 1850 benoemd tot stadhouder in het groothertogdom Luxemburg en voorts tot luitenant-admiraal der nederlandsche vloot, van welken hoogen rang hij gaarne de uniform droeg. Hij huwde 19 Mei 1853 met AMELIA prinses van SAXEN-WEIMAR (zie DIRKS No. 744), overleden 1 Mei 1872 (zie nº. 239), met wie hij 16 November 1869 ons vaderland vertegenwoordigde bij de opening van het Suez-kanaal, en hertrouwde 24 Augustus 1878 met MARIA prinses VAN PRUISSEN (zie nº 449, 450). Beide huwelijken bleven kinderloos. Terwijl Nederland in feestdos zich tooide tot ontvangst van zijn koning en diens jonge gemalin, kwam plotseling de treurmare van zijn overlijden op 13 Januari 1879 op het kasteel Walferdange, en werden de feestvlaggen tot rouwteekenen, slecht passende in de half versierde straten der residentie. Den 25sten Januari 1902 werd zijn stoffelijk overschot in den koninklijken grafkelder te Delft bijgezet. De oude zeelieden danken hem de stichting te Egmond aan Zee, Nederland's handel en nijverheid vond in hem een beschermheer, o. a. was hij eerevoorzitter der Stoomvaartmaatschappij „Nederland" enz. (Zie nº. 348). Een bronzen borstbeeld van den Prins, naar het ontwerp van Prof. F. STRACKÉ, op een voetstuk van groen graniet, werd in 1885 in het plantsoen op de Prins Hendrikkade te Amsterdam opgericht.

479. 1879. 20 Januari.

Voorgenomen intocht van Koning WILLEM III en Koningin EMMA te Amsterdam.

Vz. De Koning in generaalsuniform stelt de jonge Koningin (met kroon en hermelijnen mantel, een oranjetak in de hand) aan de amsterdamsche stedemaagd voor, die door een muurkroon gedekt, uit een hoorn van overvloed rozen strooit voor de voeten van het koninklijk

echtpaar. Rechts achter de stedemaagd rijst het paleis op den Dam op, ter zijde rechts: J. ELION. F.

In de afsnede cartouche met het amsterdamsche wapen, tusschen eike- en lauwerbladeren.

Kz. Omschrift:

PLECHTIGE INTOCHT VAN HET KONINKLIJK ECHTPAAR
20 JANUARI 1879

Opschrift in krans van palm-, oranje- en lauwertakken, omwonden door linten en een rozenguirlande:

AAN
KONING WILLEM III
EN
KONINGIN EMMA

HET FEESTVIEREND
AMSTERDAM

Lood, 75 m.M. Verz. TEYLER.

480. 1879. 23 Januari.

Derde eeuwfeest der Unie van Utrecht.

Vz. Het geharnast borstbeeld van JAN graaf VAN NASSAU iets naar links, onder den schouder: J. P. M. MENGER FEC.

Omschrift: ★ GRAAF JAN VAN NASSAU ★
STICHTER DER UNIE VAN UTRECHT

Kz. De klimmende nederlandsche leeuw met zwaard en pijlbundel in een veld, bezaaid met elf sterren en beschenen door een stralenschietend alziend oog.

Omschrift:

DANKBAARHEID EENDRACHT VRIJHEID

1579—1879.

Kz. door J. P. MENGER. Brons, 65 m.M. Verz. Z. *Tijdschrift* 1894, blz. 24. *Oranjepenningen* 1358.

De Unie van Utrecht is het verbond der noord-nederlandsche provinciën om zich tegen de spaansche dwingelandij te verzetten. Deze overeenkomst werd hoofdzakelijk door de bemoeiingen van graaf JAN VAN NASSAU, stadhouder van Gelderland en broeder van prins WILLEM I, den 23sten Januari 1579 te Utrecht geteekend en den 29sten d. a. v. afgekondigd en bleef tot 1795 den grondslag van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, een hechte zuil voor het gebouw van ons onafhankelijk volksbestaan. De huwelijksfeesten des Konings, de dood van Prins HENDRIK en andere onvoorziene omstandigheden maakten, dat Nederland dit derde eeuwfeest niet vierde; mannen van invloed en aanzien oordeelden, dat het onmogelijk was de voor het stichten van een Unie-Monument noodige gelden bijeen te krijgen, doch drie wakkere utrechtsche burgers, J. W. SCHUBART, oud-off. van gezondh., Dr. G. A. HULSEBOS, konrektor gymn. en F. W. KLOKKE, ambt. 's-Rijksmunt, wilden niet, dat deze dag onopgemerkt voorbij zou gaan en zij brachten de noodige gelden bijeen tot het doen slaan van den fraaien hiervoor beschreven gedenkpenning, welke 20 September 1879 plechtig aan de deelnemers werd uitgereikt. In goud, zilver en brons aangeboden aan den Koning en de Koningin in een kistje stijl XVIe eeuw met een album; behalve voor enkele openbare instellingen zijn slechts 133 ex. voor de deelnemers aan de feestviering geslagen.

De opdracht aan HH. MM. luidde:

AAN

Zijne Majesteit Willem III

BIJ DE GRATIE GODS

KONING DER NEDERLANDEN

PRINS VAN ORANJE NASSAU

GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG

ENZ. ENZ. ENZ.

EN

Hare Majesteit de Koningin

GEBOREN PRINSES EMMA

VAN WALDECK PYRMONT

WORDT DEZE GEDENKPENNING OP HET

DERDE EEUWFEEST DER UNIE VAN UTRECHT

TER EERE VAN

Graaf Jan van Nassau

DEN STAMVADER

van ons Vorstenhuis

GESLAGEN, EERBIEDIG AANGEBODEN OP DEN DAG

WAAROP GRAAF JAN

DE UNIE ONDERTEEKENDE

VOOR 300 JAREN, DOOR

(volgden de namen der deelnemers, zie blz. 41 der *Verz. van Bescheiden betrekking hebbende op de Herdenking van het 3de Eeuwfeest der Unie van Utrecht;* op Pl. IV, fig. 4, is de penning afgebeeld).

481. 1879. 20 Februari.

Vrijwillige brandweer te Utrecht.

Vz. Het gekroonde wapen der gemeente Utrecht met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een ornament.

Kz. Omschrift:

VRIJWILLIGE BRANDWEER

In het veld: UTRECHT

Brons, met oog en ring, 36 m.M. Verz. BEGEER.

De vrijwillige brandweer opgericht 20 Februari 1879, goedgekeurd bij K. B. van den 21ⁿᵉⁿ Mei 1880 werd ontbonden 20 December 1889.

482. 1879. 21 April.

Plechtige intocht van Koning WILLEM III en Koningin EMMA binnen Amsterdam.

Geheel gelijk nº. 479.

De datum: 20 JANUARI 1879 op de Kz. vervangen door een lint waarop:

21 APRIL 1879.

Brons, 75 m.M. Nal. J. ELION.

Het koninklijke paar vertoefde van 21—25 April te Amsterdam. Voor Haar vertrek opende Koningin EMMA het nieuwe droogdok der Amsterdamsche droogdokmaatschappij, waaraan de naam „Koninginnedok" werd geschonken.

483. Als voren.

Gekroonde banier met de dooreen geslingerde trekletters W en E, omgeven door rozetakken.

Zilver, met oog, 30 bij 26 m.M., aan lint in de amsterdamsche kleuren. Verz. Z.

Draagteeken der deelnemers aan den fakkeloptocht op den avond van den intochtsdag, waaraan pl. m. 3200 personen deelnamen.

484. 1879. 25 April.

60-Jarig bestaan der meestergraden bij de orde der vrijmetselaren in Nederland.

Vz. Een achtpuntige stralenster, waarin 2 punten.

Kz. In het veld:

FREDERIK

EN KOLONIALE
NIJVERHEID.
ARNHEM 1879.

Tin, 34 m.M. Verz. Z.

487. Als voren.

Bekroningspenning.

Vz. Eene de face staande vrouw, met de rechterhand op een hamer steunende, die op een aanbeeld geplaatst is, en met de linkerhand een rol houdende; naast haar staat een indische man, die zijn rechterhand op haar schouder legt en in de linkerhand een suikerriet houdt. Links een stoommachine, anker, kamrad, enz. en rechts indisch huis met palmboom en landbouwprodukten. Op de afsnede links: N. V. D. WAALS INV., rechts: J. ELION F. In de afsnede: VERDIENSTE

Omschrift: TENTOONSTELLING VAN NEDERLANDSCHE EN KOLONIALE NIJVERHEID ARNHEM 1879

Kz. Een lauwerkrans, rustende op een naambord.

Brons, 50 m.M. Verz. Z.

488. Als voren.

Bekroningspenning van den internationalen wedstrijd van sommige fabriekaten en werktuigen.

Vz. Een bijenkorf, waartegen de wapens van Nederland en Arnhem rusten, omgeven door

overvloed, vol bloemen en vruchten, daar tusschen: ★

VEREENIGING
TER
BEVORDERING
VAN
TUIN en LANDBOUW
IN
LIMBURG
TE
MAASTRICHT

Kz. Glad veld omgeven door twee samengestrikte eiketakken.

Zilver, 43 m.M. Verz. Friesch Gen.

De vereeniging is opgericht 3 September 1865 ter aanmoediging, ontwikkeling en verbetering van alles wat den tuinbouw en de voortbrengselen van den landbouw betreft. Zij bezit proeftuinen met daaraan verbonden tuinscholen te Maastricht en Roermond en telt 9 afdeelingen.

Tot 1878 werd de bekende prijspenning van Maastricht (DIRKS, n°. 750, ZWIERZINA nº. 24) gebezigd, sedert Mei 1879 is de bovenomschrevene in gebruik.

486. Mei—November 1879.

Tentoonstelling van Nederlandsche en Koloniale Nijverheid te Arnhem.

Vz. De stedemaagd links staande, op het gebouw der tentoonstelling wijzende en steunende op het stedelijk wapen; naast haar verschillende voorwerpen van nijverheid, landbouw en kunst. In de afsnede: DE VRIES ARNHEM.

Kz. in het veld:

TENTOONSTELLING
VAN
NEDERLANDSCHE

EN KOLONIALE
NIJVERHEID.
ARNHEM 1879.

Tin, 34 m.M. Verz. Z.

487. Als voren.

Bekroningspenning.

Vz. Eene de face staande vrouw, met de rechterhand op een hamer steunende, die op een aanbeeld geplaatst is, en met de linkerhand een rol houdende; naast haar staat een indische man, die zijn rechterhand op haar schouder legt en in de linkerhand een suikerriet houdt. Links een stoommachine, anker, kamrad, enz. en rechts indisch huis met palmboom en landbouwprodukten. Op de afsnede links: N. V. D. WAALS INV., rechts: J. ELION F. In de afsnede: VERDIENSTE

Omschrift: TENTOONSTELLING VAN NEDERLANDSCHE EN KOLONIALE NIJVERHEID ARNHEM 1879

Kz. Een lauwerkrans, rustende op een naambord.

Brons, 50 m.M. Verz. Z.

488. Als voren.

Bekroningspenning van den internationalen wedstrijd van sommige fabriekaten en werktuigen.

Vz. Een bijenkorf, waartegen de wapens van Nederland en Arnhem rusten, omgeven door

verschillende voorwerpen van nijverheid, daarachter een opkomende zon. Daarboven onder een zespuntige ster, een palmtak en een lauwerkrans. In de afsnede: N. V. D. WAALS INV. — J. ELION F. — ARNHEM 1879

Omschrift: INTERNATIONALE WEDSTRIJD VAN SOMMIGE FABRIEKATEN EN WERKTUIGEN

Kz. = n°. 487 Kz.

Brons, 50 m.M. Verz. ROEST.

489. Als voren.

Penning aan het bestuur en de leden der jury vereerd.

Vz. Geheel gelijk aan de Vz. van n°. 487.

Kz. Geheel gelijk aan de Vz. van n°. 488.

Brons, 50 m.M. Verz. Z.

490. 1879. Juni.

Zangwedstrijd. 25-Jarig bestaan van Rotte's mannenkoor te Rotterdam.

Vz. = n°. 166.

Kz. In verdiept veld:

★

ZANG-WEDSTRIJD

ROTTERDAM

JUNI 1879

★

Omschrift: ✿ PRIJS ✿

VIJFENTWINTIG JARIGE FEESTVIERING

Brons, 48 m.M., mij ter beschrijving gezonden door den sekretaris van R M., den heer J. N. KORNACKER.

Uitgeloofd 5 in goud, 5 in verguld zilver en 2 in zilver. Voor dezen wedstrijd was een groote gouden penning door den Koning, een dito door de gemeente Rotterdam en een dito door den Burgemeester van Rotterdam, eerevoorzitter der feestkommissie, beschikbaar gesteld.

Zie de aant. op nº. 167

491. Als voren.

Vz. In kabelrand het gekroonde wapen van Rotterdam met twee leeuwen als schildhouders, onder staat: A. FISCH.

Omschrift: ★ LIEDERTAFEL ROTTE'S MANNENKOOR ★ BESCHERMHEER Z. M. DE KONING

Kz. ★ ZANGWEDSTRIJD ★

❀

ROTTERDAM

❀

JUNI, 1879

Tin, met oog, aan groen, wit, groen lint, 28 m.M. Verz. Z.

492. 1879. 9 Juli.

Ter eere van jhr. mr. J. A. SANDBERG, 50 jaar lid der Staten van Overijsel.

Vz. Zijn borstbeeld in ambtsgewaad links onder den schouder: J. P. M. MENGER. F.

Omschrift: ❀ DE STATEN VAN OVERIJSEL AAN JHR. MR. J. A. SANDBERG.

Kz. In een saamgestrikten krans van eike-

looftakken, waarop beneden het gekroonde wapen van Overijsel rust:

1829

9 JULI

1879

Omschrift: ✿ LID DER GEDEPUTEERDE STATEN VAN OVERIJSEL

Brons, 66 m.M. Verz. Z.

493. 1879. 12 Juli.

Prijspenning der vereeniging „Friesch Rundvee Stamboek".

Vz. In een krans, samengesteld uit eiketakken en grashalmen, het gekroonde wapen van Friesland.

Omschrift:

VEREENIGING FRIESCH RUNDVEE STAMBOEK OPGERICHT IN 1879

Kz. Glad veld omgeven door twee samengestrikte lauwertakken.

Brons, 50 m.M. door BEGEER.

Zie over veestamboeken in het algemeen *Eigen Haard* 1884 blz. 272 en over het Friesche Rundveestamboek 1885 blz. 203.

494. 1879. 23 Juli.

Festival te 's-Hertogenbosch.

Vz. Medaillon, waarin het wapen van 'sHertogenbosch, omgeven door breeden versierden rand, waarop saamgestrikte lauwertakken.

Kz. Medaillon in gelijken rand. Opschrift tusschen lofwerk gegraveerd:

FESTIVAL
'S HERTOGENBOSCH
18$\frac{23}{7}$79

Boven en onder aan den penning ornamenten.

Zilver met oog en ring, middellijn 60 m.M., met de ornamenten hoog 94 m.M. Verz. SNOECK. (gedreven).

Bijdragen, 2e druk nº. 563.

Dit festival had plaats bij gelegenheid van het 32e Ned. Landhuishoudkundig Kongres.

495. 1871. Juli.

32ste Ned. Landhuishoudkundig kongres en Veetentoonstelling te 's-Bosch.

Vz. Het gekroonde wapen van 's-Hertogenbosch, gegraveerd omschrift:

XXXII NEDL LANDH CONGRES

'S BOSCH

Kz. Gegraveerd in ornamenten:

VEE TENTOONSTELLING

Juli

1879

Zilver, 48 m.M. Verz. SNOECK.

Behalve het wapen, gegraveerd.

Bijdragen 2e druk nº. 562.

496. Als voren.

Vz. N°. 495, zonder de ornamenten terzijde van het woord 's BOSCH.

Kz. In parelcirkel:

Mededeeling van jhr. M. A. SNOECK. Eigendom van J. A. VERHOEVEN, bloemist te 's-Hertogenbosch.

Bijdragen, 2e druk n°. 562*.

497. 1879. Juli—Augustus.

Ter eere van JOHANNES SIGMANS, bestuurslid van den Polder Van der Eigen.

Vz. Op den rand: POLDER „VAN DER EIGEN" In het verdiepte veld:

Hulde
VAN
Ingelanden
AAN HET
BESTUURSLID
J. Sigmans.

Kz. Op den rand boven:
ROSMALEN NULAND EN EMPEL
onder: 's HERTOGENBOSCH

In het verdiepte veld:

Waterkeering
ACHTERDYK
en
KEPKENSDONKDYK
JULI--AUG^{S}
1879

Zilver verguld, gegraveerd. 48 m.M. Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2e druk, no. 564.

Dergelijke penningen werden aangeboden aan GERARDUS JOHANNES VAN BEEK bestuurslid en L. VAN MEERWIJK voorzitter van het Polderbestuur.

Extract uit het boek der Notulen, resolutiën & acten des polders van der Eigen.

De vergadering van stemhebbende GEERFDEN des polders VAN DER EIGEN, gehouden te 's-Hertogenbosch op het Stadhuis, DINSDAG den 9den DECEMBER 1879, des morgens om 11 ure

HEEFT GENOMEN DE NAVOLGENDE BESLUITEN:

1°. Om aan al de leden van het bestuur en den Secretaris en aan de bestuursleden van den Polder van Empel en Meerwijk, — doch meer bijzonder aan de heeren bestuursleden des Polders Van der Eigen **Gerardus Johannes van Beek** en **Johannes Sigmans**, die steeds op het terrein geweest zijn, — haren bijzonderen dank te betuigen voor de vele en

goede diensten door hen bewezen ter gelegenheid van het hooge water van dezen zomer.

Van dit besluit zal aan ieder dier leden een afschrift worden uitgereikt.

2°. Dat aan de Heeren **Van Beek** en **Sigmans** en mede aan den Heer **L. van Meerwijk** Voorzitter van het Bestuur dezes Polders, die het leidende hoofd bij al de werkzaamheden geweest is, eene verguld zilveren medaille zal worden uitgereikt met inscriptie.

Aldus afgegeven voor woordelijk afschrift der voormelde besluiten aan den Heer.....

Het Bestuur des Polders van der Eigen

(*w.g.*) L. van Meerwijk, *Vz.*

L. v. d. D. d. Willebois, *Secr. Pen.*

Het vorenstaand getuigschrift werd uitgereikt aan:

L. VAN MEERWIJK, Voorzitter, J. MAAS, G. J. VAN BEEK, J. SIGMANS en Jhr. M. A. SNOECK, Bestuursleden, Jhr. A. VAN DER DOES DE WILLEBOIS, sekretaris-penningmeester van den Polder van der Eigen, (ALOISIUS, teekende zich vroeger L.), W. A. GODSCHALX, voorzitter, J. DE BAKKER A.DZN. en J. VAN DER GRIENDT, Bestuursleden van den Polder Empel en MEERWIJCK. (Mededeeling van Jhr. M. A. SNOECK).

498. 1879. 7 Augustus.

14e Ned. Nationaal Zangersfeest te Deventer.

Vergulde lier in eikekrans, alles open gewerkt, hoog 32, breed 27 m.M.

Draagteeken voor de zangers en voor de ditmaal ook medewerkende dames (Scène uit WAGNER's PARCIVAL); op roset van rood en wit met afhangende linten met gouden franje: draagteeken voor het hoofdbestuur van den Zangersbond; de roset alléén, draagteeken der feestkommissie (zonder lier of afhangende linten). Zie de aanteekening bij nº. 64.

499. 1879. 7 Augustus.

Huwelijk van P. J. M. REINHARD en M. J. G. HAAK te Utrecht.

Vz. ECHTVEREENIGING VAN P. J. M. REINHARD EN M. J. G. HAAK

Kz. Omschrift: TOONEELWEDSTRIJD 7 AUG. 1879.

In het veld: 1ste PRIJS

Brons, 27 m.M. Verz. Z.

Werd uitgeloofd voor voordrachten op de bruiloft, ieder die iets voordroeg kreeg een 1ste Prijs!

500. 1879. 10 Augustus.

10de Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Maastricht.

Vz. = nº. 364.

Kz. Het door een engel gehouden gekroonde wapen van Maastricht.

Omschrift: ★ 10DE UITVOERING 10 AUGS 1879 MAASTRICHT

Brons verzilverd, 41 m.M. Verz. TEIJLER.

501. Als voren.

Vz. Gekroonde linksgewende nederlandsche leeuw met zwaard en pijlbundel, in parelcirkel

Omschrift: NEDERLANDSCH GYMNASTIEK-VERBOND *

Kz. In lauwerkrans:

X^E OPENBARE
UITVOERING
TE MAASTRICHT
10 AOÛT
1879

Geel koper met oog en ring. 23 m.M. Verz. Z. **502.** 1879. 21 Augustus.

2^e Eeuwfeest van het bestaan der likeurstokerij van WIJNAND FOCKINK te Amsterdam.

Vz. Een bol met het opschrift EUROPA; op den bol staat een vrouw, die met haar rechterhand op een naakten man wijst en haar linkerhand op hare borst drukt. De man leunt op een knots en houdt een gekroond schild met de letters W. F. Rechts naast de vrouw verschillende attributen eener likeurstokerij, aan hare voeten een hoorn van overvloed. Op de afknotting ED. COLINET. S^C., alles in parelcirkel.

Kz. In een eikekrans, waarom een lint slingert:

WIJNAND FOCKINK
AMSTERDAM
1679—1879.

Op het lint de namen der plaatsen waar en het jaar waarin de firma bekroond werd, in parelcirkel.

Omschrift: HERINNERING AAN HET TWEEHONDERDJARIG BESTAAN ★ ★

Brons, 55 m.M. Verz. Z.

503. Alsvoren.

Vz. Verkleinde reproduktie van de Vz. van n°. 502.

Kz. Opschrift in parelcirkel:

AMSTERDAM

1879—1679. (sic!)

Omschrift: ✿ HERINNERING AAN HET TWEEHONDERDJARIG BESTAAN

Geel koper, 26 m.M. Verz. Z.

Uitgereikt aan allen, die op 21 Augustus 1879 een glaasje in den bekenden ouderwetschen winkel kwamen drinken.

504. 1879. 7 September.

Gymnastiek-uitvoering te Assen.

Vz. Het gekroonde wapen van Drenthe.

Kz. Omschrift:

GYMNASTIEK UITVOERING TE ASSEN

· 7 SEPTEMBER 1879 ·

In het veld een lauwerkrans waarbinnen staat:

$$\prec \overset{\Lambda}{\underset{V}{A.\,G.}}\,V. \succ$$

(Asser Gymnastiek Vereeniging, omgeven

door 4 V's — vrank, vrij, vroom, vroed) onder den krans staat: A. WEBER.

Verzilverd koper met oog en ring, 23 m.M. Verz. DU CROCQ.

505. 1879. 1 November.

50-Jarige dienstvervulling van N. WAALEWIJN, bij de firma GUEPIN EN VAN DER VLUGT te Haarlem.

Vz. In een eikeloofkrans:

J. VAN DER VLUGT
AAN ZIJN TROUWEN VRIEND
N. WAALEWIJN
TOT AANDENKEN AANGEBODEN
1 JANUARIJ
1880.

Kz. In een eikeloofkrans:

A. WAALEWIJN N$_{z}$.
1807—1868
N. WAALEWIJN
1 NOV: 1829
1 NOV: 1879.

Boven den krans:

FIRMA GUEPIN EN VAN DER VLUGT

Beneden een vijfpuntige ster.

Brons, 53 m.M. Verz. TEYLER.

506. 1879. 17 November.

Oprichting van het schippersgilde te Hedel.

Vz. De apostel PETRUS gaande op het water in een bergachtig landschap met uitgestrekten rechterarm, in de linkerhand de sleutels.

Kz.

SCHIPPERS-GILDE
TE HEDEL
Opgericht ter gelegenheid
der Herkwijding
den 17 *November*
1879. ter zijde: I. G. R.

Zilver gegraveerd met oog en ring, 30 m.M Verz. Z.

507. 1879. 22 November.
200-Jarig bestaan van 's Rijks Artillerie-inrichtingen te Delft.

Vz. Het gebouw van 's Rijks artillerie-inrichtingen in vogelvlucht.

Omschrift:

AFFUITMAKERIJ — CONSTRUCTIE WERKPLAATSEN
★ 1679—1879 ★

Kz. In een krans van eike- en lauwertakken boven twee kanonnen:

DELFT
22 NOVEMBER
1879.

Omschrift op matten rand: 200 JARIG BESTAAN VAN 'S RIJKS ARTILLERIE INRICHTINGEN ★

Vz. door J. P., Kz. door J. P. M. MENGER.
Brons, 45 m.M. Verz. Z.
Tijdschrift 1894, blz. 24.

508. 1879.

Ter eere van jhr. mr. C. J. A. DEN TEX, bij zijn aftreden als burgemeester van Amsterdam.

Vz. Zijn rechtsgewend hoofd, daaronder: E. COLINET. INV.—J. ELION. F.

Omschrift: CORNELIS JACOB ARNOLDUS DEN TEX BURGEMEESTER VAN AMSTERDAM 1868-1879

Kz. In een lauwer- en eikekrans:

DIE GEENS DINGS
EERDER MOEDE SCHEEN
DAN DE RUSTE

Brons, 89 m.M. Verz. TEYLER.

Jhr. Mr. C. J. A. DEN TEX werd 12 Maart 1824 te Amsterdam geboren, studeerde aan het Athenaeum Illustre aldaar, promoveerde te Utrecht in 1847, vestigde zich te Amsterdam als advokaat, waar hij in 1866 lid van den gemeenteraad en 28 Juni 1868 burgemeester werd, tevens was hij lid van de 1e kamer der Staten-Generaal. In 1874 in den adelstand opgenomen, legde hij in 1879 zijn ambt neder en overleed te Amsterdam 6 December 1882. De stad werd onder zijn bestuur uitgebreid, het onderwijs georganiseerd, de waterverversching verbeterd,de zeehaven nieuw ingericht, de omnibus-maatschappij gesticht, de brandweer hervormd, de kermis afgeschaft. Ook als president van den raad van toezicht van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en voorzitter-kommissaris van de Stoomvaartmaatschappij Nederland maakte DEN TEX zich zeer verdienstelijk.

509. 1879

M. H. GODEFROI te Amsterdam, 30 jaar lid van de 2e kamer der Staten-Generaal.

Vz. Zijn linksgewend borstbeeld in ambtsgewaad met de plaque en het kommandeurs-

kruis van den Nederlandschen Leeuw, daaronder: J. ELION. F.

Omschrift: CVRAVID QVIDQVID DICNVM — SAPIENTE BONOQVE EST.

Kz. In een zwaren eikekrans:

MICH. HENR. GODEFROI
PER SEX LVSTRA
AD ORDINES GENERALES
DELEGATO
SVFFRAGATORES
AMSTELODAMENSES
MDCCCIL - MDCCCLXXIX.

Brons, 70 m.M. Nal. J. ELION.

510. 1879.

De Koning aan H. L. DRUCKER te Leiden voor de beantwoording eener akademische prijsvraag.

Vz. 's Konings rechtsgewend hoofd, daaronder: J. P. M. MENGER. F.

Omschrift: WILLEM III KONING DER NED. G. H. V. L.

Kz. In verdiept veld:

AAN
H. L. DRUCKER
CANDIDAAT
IN DE REGTEN
TE
LEIDEN
1879.

Omschrift: ★ VOOR DE BEANTWOORDING EENER PRIJSVRAAG VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN

Bons, 51 m.M. Verz. Rijksmunt.

HENDRIK LODEWIJK DRUCKER werd geboren te Amsterdam 11 Augustus 1857, promoveerde in de rechten te Leiden 28 Oktober 1879 en vestigde zich als advokaat in zijne geboortestad, doch werd reeds in 1882 tot professor te Groningen benoemd, (aanvaarding 28 September), in 1889 van daar naar Leiden beroepen, (aanvaarding 28 Oktober, de 10e verjaardag zijne promotie). In 1894 gekozen tot lid der 2e kamer voor Groningen (liberaal), vroeg hij non-aktiviteit aan en bij zijne herkiezing voor hetzelfde distrikt in 1897 eervol ontslag als hoogleeraar.

511. 1879.

Prijspenning met de beeltenissen van HH. MM. Koning WILLEM III en Koningin EMMA.

Vz. De beide borstbeelden accolés rechtsgewend. Onder den hals van Z.M.: J. P. MENGER F.

Omschrift: ✿ WILLEM III EN EMMA, KONING EN KONINGIN DER NEDERLANDEN ·

Kz. Onder een koninklijke kroon, tusschen saamgestrikte oranje- en lauwertakken, een ontrold perkament.

Brons, 50 m.M. Verz. Z. Kz. door V. D. KELLEN.

Tijdschrift 1894, blz. 25, *Oranjepenningen* 1362.

512. 1879.

Prijspenning der Gymnastiekvereeniging Lycurgus te Amsterdam.

Vz. GYMNASTIEK VEREENIGING

LYCURGUS

TE

AMSTERDAM

1863

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 54 m.M. Verz. Leidsch Penn. Kab

Deze gymnastiekvereeniging heeft eene groote rol gespeeld bij de oprichting van het N. G. V. Op voorstel van haren voorzitter, namens het bestuur gedaan, werd toch op de vergadering van 22 Oktober 1867 besloten om te trachten eene federatie der amsterdamsche gymnastiekvereenigingen tot stand te brengen en bij de tot dat doel gehouden vergadering in „de Roode Leeuw" te Amsterdam op 15 Maart 1868 werd besloten het N. G. V. op te richten, dat *alle* nederlandsche gymnastiekvereenigingen eenmaal hoopte te omvatten. Later vereenigde deze vereeniging zich met hare jongere zuster „ACHILLES" onder den naam „LYCURGUS-ACHILLES."

513. 1879.

Prijspenning van Amstels tooneel en instrumentale vereeniging „Cecilia" te Amsterdam.

Vz. Een op wolken zwevende engel houdt in de rechterhand een brandende fakkel en in de linker een lauwerkrans boven het gekroonde wapen van Amsterdam, omgeven door een lier, muziekblad, bazuin en dirigeerstok. In de afsnede: AMSTERDAM 1879

A. J. DE VRIES. AMST

Omschrift: NATIONALE EN INTERNATIONALE TOONEELWEDSTRIJD

Kz. Een eikekrans.

Omschrift: UITGESCHREVEN DOOR AMSTELS

TOONEEL EN INSTRUMENTALE VEREENIGING „CECILIA".

Brons, 45 m.M. Leidsch Penn. Kab.

514. 1879.

Prijspenning van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen.

Vz. Glad veld.

Omschrift: GENOOTSCHAP VAN NIJVERHEID IN DE PROVINCIE GRONINGEN ✿ 1879 ✿

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 42 m.M., door J. P. en J. P. M. MENGER, Leidsch Penn. Kab.

Dit genootschap, ontstaan door de vereeniging van het Genootschap van Nijverheid te Onderdendam en de Maatschappij van Landbouw in de provincie Groningen, heeft ten doel de bevordering van de nijverheid in het algemeen, in het bizonder van den landbouw. Bij de gewone tienjaarlijksche herziening der statuten in 1899 werd de naam veranderd in Groninger Maatschappij van Landbouw en Nijverheid en een nieuwe prijspenning ingevoerd.

514A. 1879.

Prijspenning der teekenakademie „Minerva" te Groningen.

Tevergeefs opgevraagd in het *Tijdschrift*.

515. 1880. 20 Februari.

50-Jarig bestaan der Liedertafel „Zang en Vriendschap" te Haarlem.

Vz. Een tropee van muziekinstrumenten.

Omschrift: DE HAARLEMSCHE LIEDERTAFEL ZANG EN VRIENDSCHAP.

Kz. In het veld:

BIJ HET
50 JARIG JUBILÉ
AANGEBODEN DOOR HARE
KUNSTLIEVENDE EN
EERELEDEN
1880.

Brons, 36 m.M., door J. P. MENGER. Leidsch Penn. Kab.

516. 1880. 23 Maart.

Prijspenning van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Vz. Twee linksgewende half naakte kindertjes op een rotsgrond, daarboven zweeft de genius der verlichting met een lauwerkrans in de rechterhand, terwijl zij met haar brandende toorts, die zij in de linkerhand houdt, den weg schijnt aan te wijzen. Links: J. ELION F

Kz. Glad veld omgeven door een eikeloofkrans.

Omschrift: DE MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN

Zilver, 51 m.M.

In de Verz. ENSCHEDÉ met bovenstaanden datum, (mededeeling van den heer ROEST), later vond ik in Verz. Friesch Gen. een exemplaar met het jaartal 1875 in den krans, onder den naam gegraveerd.

(Wordt vervolgd).

Note sur un tiers de sou frappé dans une localité du nom de Ressons (Aisne-ou-Oise).

Dans la série très nombreuse et variée de médailles mérovingiennes, trouvées sur la plage de Dombourg, il en est une, qui porte la légende ROSSONTI.

Cette pièce figure dans mon travail „*Que sait-on de la plage de Dombourg*" paru dans cette revue, année 1899, page 113.

Voici la description de cette pièce unique:

Droit: Buste à gauche coiffé d'un casque terminé à l'arrière par une pointe ou boucle.

Le nez et le menton sont très anguleux. Le cou et les épaules occupent une large place dans le champ. † ROSSONTI en lisant de droite à gauche.

Revers: Croix potencée placée sur un globe aplati. Légende: LAVNIGISII (LAUNIGISILUS).

Or foncé, Gr. 1.05. Ma collection.

Ce tiers de sou est resté indéterminé. La seule chose, que j'ai pu constater avec certitude, c'est que la pièce en question a dû être frappée dans le Nord-Est de la Gaule, c'est à dire dans les environs d'une des localités suivantes: Toul, Reims, Verdun ou Soissons.

Peu de temps après l'apparition de l'article précité, je reçus une lettre de M. le comte ARTHUR DE MARSY, directeur, à cette époque, de la société française d'archéologie à Compiègne, traitant de quelques pièces mérovingiennes, citées dans mon travail. Le but principal de l'auteur était de me communiquer qu'il serait possible de préciser la localité, où a été frappée la pièce sur laquelle on lisait ROSSONTI.

Le comte de MARSY, qui habitait les environs de la région où mon tiers de sou a dû circuler anciennement, avait, en effet, découvert grâce à sa perspicacité connue, l'existence de deux localités du nom de Ressons.

„Il existe", m'écrivait le comte de MARSY, „dans „le département de l'Aisne une localité du nom de „Ressons le Long, canton de Vic-sur-Aisne, à quatre „lieues environ de Soissons, qui est citée dès 858 „dans le cartulaire de N. D. DE SOISSONS sous le „nom de RESSONTIUS.

„Beaucoup plus anciennement on constate dans „GRÉGOIRE DE TOURS (L. 10 ch. 20) l'existence d'un „*Pagus Rossontensis*, situé sur les confins du Valois „et du Soissonnais, mentionné dans le pacte d'And„lau de 585.

„Comme il y a aussi dans l'Oise deux localités „du nom de Ressons, on a hésité sur l'attribution „du nom à l'une de ces localités, mais toutes sont „dans la même région à peu de distance de Soissons."

---

1) Les renseignements suivants sont dûs à la plume du savant numismate français, dont la mort regrettable a eu lieu en 1901.

M. DE MARSY finissait sa lettre par les renseignements suivants :

„Dans un „*Essai sur la numismatique Soissonnaise*" „(Soissons 1880) M. A. MICHAUT a reproduit un „certain nombre de types de monnaies mérovin- „giennes de Soissons, qui se rapportent au type de „la monnaie de Rossonti.

„L'abbé PÊCHEUR dans un mémoire sur la cité „des Suessions (Soissons 1878) consacre p. 169 „un chapitre au *Pagus Rossontensis.*

„Je crois me rappeller", disait M. DE MARSY, „que Dom MABILLON, dans le „*De Re Diplomatica*", „consacre un paragraphe à une villa des rois mé- „rovingiens du nom de Ressons, mais je n'ai pas „le volume sous la main.

„En tous cas, par l'attribution du type, la pièce „de Rossontius appartient évidemment à la région „du Soissonnais."

Après la lecture des données fournies par le savant numismate français, il ne reste, comme il me semble, que peu de doutes sur l'attribution de ma pièce à l'une des localités françaises du nom de Ressons.

Dans l'impossibilité de consulter chez moi, qui suis si éloignée des centres scientifiques, les travaux cités par M. DE MARSY, je dois me borner à donner aux spécialistes s'occupant de la numismatique mérovingienne, les renseignements intéressants que feu le comte DE MARSY a bien voulu m'adresser.

MARIE DE MAN.

De Alkmaarsche Vroedschapspenning.

(*Tijdschrift* III, 52, IV, 157.)

Onze meening, dat met de omwenteling van 1795 het gebruik onzer vroedschapspenningen voor goed zou geëindigd zijn, vonden wij bij doorlezing der latere raads-resolutiën weêrsproken. Wel had de municipaliteit den 16 April 1796 besloten, de nog voorhanden gouden en zilveren penningen, ter bekoming van eenige kontanten, nu het goud zoo hoog in prijs was, te verkoopen, en 4 dagen later vernomen, dat de gouden *f* 376 : 8 : 8 hadden opgebracht, maar den 29sten Juni 1803 — een jaar waarin men van veel overdrijving terugkwam en het oude zich weder deed gelden — werd aangeteekend:

„Ter vergadering geproponeerd zijnde, of 't niet billijk en betamelijk zou zijn, dat van de stadsstempel, door welkers zinnebeeld de oude roem van dezelve wierd vereeuwigd, en waarop voorheen goude en zilvere Burgemeesteren en Vroedschapspenningen wierden geslagen, op 't voorbeeld van 't geen in andere steden en wel bijzonder in 't naburig Haarlem geschied, wederom eenig gebruik wierd gemaakt, en daardoor teffens aan de Leden van den tegenwoordigen Raad eenig agrement

bezorgd; Is nae deliberatie goedgevonden en verstaan, de Leden van de Kamer van Financie te authoriseeren en qualificeeren, gelijk dezelve word geauthoriseerd en gequalificeerd bij deze, om ieder jaar, met 't tegenwoordig loopende te beginnen, vijfthien goude penningen op den gememoreerden stads stempel te doen slaan, en dezelve op den laatsten der maand December van ieder jaar in de vergadering van den Raad te exhibeeren, zullende daarvan vervolgens door den President aan ieder der twaalf Leden, en de drie Secretarissen, Een worden overhandigd en uytgedeelt".

Aan J. G. HOLTZHEY werd in hetzelfde jaar voor 30 gouden penningen en 30 ivoren dozen betaald *f* 1156 : — : 8.

Slechts weinige jaren werd het gouden agrement uitgedeeld; immers den 26 November 1806 besloot de Raad, dat de leden en de 3 secretarissen dat jaar geen gouden vroedschapspenning zouden ontvangen „alsnu vast tractement genietende".

Van de voorhanden exemplaren wist men intusschen op andere wijze partij te trekken. Ter vergadering van den 24 December 1806 werden de 4 gecommitteerden uit de burgerij, voor het helpen beramen van het onlangs in werking gebrachte plan van stedelijke belasting, P. VOLLER, C. STROO, A. KOK en H. VLASBLOEM, ieder met een gouden penning begiftigd. Aan de 4 geneeskundigen, die in het vorige jaar over eene ernstige in het burgerweeshuis ontstane ziekte met de 2 stadsgeneesheeren gerapporteerd en maatregelen ter bestrijding voorgesteld, tevens hunne hulp bij ver-

hindering der beide anderen aangeboden hadden, waren den 25sten December van dat jaar slechts zilveren penningen toegekend. Met een dergelijke, maar bovendien met eene gratificatie van *f* 3 's weeks, werd den 15den October 1808 vereerd SALOMON EMANUEL (later genoemd MANHEIM), die zich herhaaldelijk door het redden van menschen uit het water, bij brand en in andere omstandigheden verdienstelijk had gemaakt. Hij had van deze beschikking lang genot, want hij overleed eerst den 17den November 1826, 101 jaren oud.

Na 's Lands herstelling is er sprake geweest om weder vroedschapspenningen tot hare oorspronkelijke bestemming te bezigen. Den 24st.n Januari 1816 besloot de Raad, op voorstel van den president-burgemeester, om, gebruik makende van een artikel van het den 5den November bevorens door den Koning vastgesteld stedelijk regeerings-reglement, aan Z. M. voor te dragen, dat den leden voor presentiegeld een zilveren vroedschapspenning zou worden gegeven. Bij schrijven van 17 September zonden Gedep. Staten bericht van het hierop den 30sten Augustus door den Koning genomen besluit, inhoudende, „dat aan de Leden van den Raad der steden Haarlem en Alkmaar een presentiegeld ten laste der stedelijke kas zal worden uitgereikt, bestaande in eene raads- of vroedschapspenning van dezelfden stempel, als in die steden te voren respectivelijk in gebruik was, eene waarde hebbende van een halve Rijksdaalder voor de eerstgemelde en van een Daalder voor de laatstgemelde Stad, onder bepaling echter, dat een zoodanige

penning of de waarde van dien alleen aan de werkelijk presente Leden zal kunnen uitgekeerd worden, zonder dat de absenten of te laat komenden daarop eenige aanspraak zullen hebben, terwijl het aandeel van dezelven aan de presente Leden ten deel vallen, en onder dezelven zal worden gedistribueerd."

Gedep. Staten verleenden vervolgens nog machtiging om de geraamde *f* 720 (24 vergaderingen × 20 leden × 30 stuivers) „tot goedmaking der kosten van de penningen, welke het presentiegeld zullen uitmaken", uit den post voor onvoorziene uitgaven te betalen.

Al gewaagden nu de voordracht en het koninglijk besluit beiden van een zilveren vroedschapspenning, zoodat het niet twijfelachtig was, wat men bedoelde, het laatste liet ook iets anders toe in de woorden „of de waarde van dien"; en wij vermoeden, dat de Raadsleden of terstond of eerlang het gereede geld boven de bij den thesaurier inwisselbare penningen hebben verkozen 1). De registers onzer Raads-resolutiën bevatten na 1816 het woord Vroedschapspenningen niet meer. De thesauriers-rekening van dat jaar wijst niet uit, waar men zich toe bepaald heeft, omdat het te dezer zake uitgegevene onder een gezamelijk bedrag van bestuurskosten begrepen is. maar de rekeningen der volgende jaren bevatten eenvoudig „presentiegelden".

Nog eens, den 2den Juli 1833 werd een gouden vroedschapspenning toegekend, en wel aan den

1) Het kwam trouwens niet steeds tot inwisseling: 70 à 80 jaren geleden waren de vroedschapspenningen nog zeer gewild als „potstukken" (eerstelingen of bodemstukken) van de spaarpotten der kinderen.

heer ARNOLDUS VAN DE VELDE FRANÇOISZ, mede-regent van het gasthuis en het aalmoezeniershuis, voor zijne vele diensten van tijd tot tijd aan de stedelijke regeering bewezen en vooral voor zijne in 1832 in het cholera-hospitaal gevoerde administratie.

C. W. B.

Een drietal fraaie proeven van Nederlandsche Medailleerkunst.

Hoewel, met het oog op de groote ruimte door „*Nederlandsche Penningen* 1863—1898" ingenomen, gewoonlijk het uitkomen van nieuwe stukken slechts in een beknopte lijst ter kennis van de leden wordt gebracht, dringen de omstandigheden ons ditmaal van die gewoonte af te wijken. In de eerste plaats om te wijzen op eene uitgaaf van ons genootschap. Reeds in *Tijdschrift* 1901, blz. 370, sprak mej. DE MAN, de beschrijfster der „Boerenpenningen", den wensch uit: „dat ook aan president STEYN een gedenkpenning of plakket (zou) worde(n) gewijd en aangeboden", en vroeg: „Wie onzer leden wil daartoe het initiatief nemen?" Zij vroeg dit niet te vergeefs; onze ijverige konservator de heer H. G. DU CROCQ trad al dadelijk op; zijn denkbeeld was, niet alleen om STEYN hulde te brengen voor zijn moed en volharding in den strijd voor vrijheid en voor recht, maar om aan die hulde tevens den naam van ons genootschap te verbinden, die hulde te doen zijn, die van een nederlandsch genootschap aan een man van oud-hollandschen stam. Dit plan vond instemming bij het bestuur en, dank zij de medewerking van ons medelid den

heer ANTH. BEGEER te Utrecht, werd in de ateliers der Kon. Utrechtsche fabriek van Zilverwerken, firma C. J. BEGEER de penning gemodelleerd en geslagen, waarvan we den leden hierbij een afbeelding geven. Reeds vroeger had die firma een borstbeeld van STEIJN (bas relief) in plateel in den handel gebracht, waarvan een ex. in brons op de Pro-Boertentoonstelling te Scheveningen te zien was.

Mocht de gelaatsuitdrukking en vooral de minder gelukkig gemodelleerde linkerschouder van den President op dat stuk niet de algemeene goedkeuring wegdragen, thans is dit borstbeeld veel beter geslaagd en vooral de Kz. — sober in woord en beeld — de gewonde, doch niet overwonnen leeuw, maakt een uitstekenden indruk.

De penningen zijn in zilver en brons en in twee grootten verkrijgbaar gesteld, die van 60 m.M. onderscheidenlijk voor *f* 20.— en *f* 5.—, die van 20 m.M. voor *f* 6.— en *f* 2.50; de leden van ons genootschap genieten op deze prijzen 20 pCt. korting. Aan president STEYN zijn 2 zilveren ex. in een eenvoudig maar net etui door het bestuur aangeboden, welke 11 November jl. naar Clarens zijn verzonden.

In de tweede plaats wenschen wij te wijzen op een zeer fraaie penningplaat in zilver galvanoplastiek van ons medelid J. M. FADDEGON, vroeger graveur aan 's-Rijks Munt, thans te Parijs. Deze vertoont het linksgewende borstbeeld van H. M. de Koningin; een luchtig gewaad wordt op de borst door een grooten edelsteen vastgehouden, een sluier komt golvend te voorschijn van onder een fraaien

kroon, die luchtig op het hoofd is geplaatst. Het omschrift in maleisch-arabische karakters in het hollandsch overgezet luidt:

„De roemrijke Mahārādja (koningin) WILHELMINA. „Jang dipértoewan (heerscheres) in het land van „Holland en in het land Nederlandsch Indië met „zijn geheelen gebiedskring". (Welwillende mede„deeling van den heer F. DE STOPPELAAR te Leiden.)

Het stuk, afgebeeld in *Eigen Haard* 1902, blz. 663, is bestemd om hoofdzakelijk in onze Oost-Indische bezittingen te worden geplaatst; wellicht is de medailleur daartoe gekomen bij gelegenheid van het 3de eeuwfeest van het verleenen van het oktrooi aan de Vereenigde Oost-Indische Compagnie. Het is niet de lieftallige verschijning, die wij kennen, zoo gaarne zien en toejuichen. Kennelijk heeft de kunstenaar het hoogverhevene der koninklijke majesteit willen vertolken in zijn beeld; wat we hier voor ons zien is WILHELMINA, de keizerin van het „prachtige rijk van Insulinde, dat zich daar slingert om den evenaar als een gordel van smaragd". Het stuk verdient ten volle den grooten lof, die de *N. R. Ct.*, anders in dit opzicht zoo karig t. o. van nederlandsche penningen, er aan toezwaait. We wenschen den schepper van harte geluk met dit heerlijke kunstwerk, we verheugen er ons ten zeerste over, dat een nederlandsche kunstenaar er de maker van is en we hopen, dat geen serieus verzamelaar zich dit stuk zal laten ontgaan. De heer B. FADDEGON, Vijzelstraat n°. 40 te Amsterdam, belast zich met den verkoop in Nederland, (tegen *f* 20.— per stuk, geënkadreerd *f* 22.—).

Waar we op twee fraaie proeven van nederlandsch werk wezen, zou het onbillijk zijn niet een enkel woord te zeggen van het zeer goed uitgevoerde penninkje van J. C. WIENECKE, 2^den^ stempelsnijder aan 's-Rijks Munt, vervaardigd op last van het Departement van Oorlog, ingevolge K. B. dd. 5 Febr. 1902, *Staatsblad* n°. 24, houdende instelling van een koninklijken eereprijs voor schietwedstrijden. Geheel anders vatte WIENECKE zijn taak op — hij gaf ons meer het beeld der Koningin, die wij kennen; zeer gelukkig is hier de vriendelijkheid der verschijning aan de waardigheid der vorstin gepaard. De penning is bestemd om in goud, verguld zilver en zilver te worden uitgereikt aan hen, die daarvoor wegens hunne „schietvaardigheid" in aanmerking komen. Hij zal worden gedragen aan 25 m.M. breed moiré zijden lint van oranje met twee smalle vertikale streepen van de nationale kleuren, waarover een gesp in den vorm van een door een koningskroon gedekt schild van hetzelfde metaal als de penning, omgeven door eike- en lauwertakken met het opschrift: ALLEN WEERBAAR. Z. E. de Minister van Oorlog was zoo welwillend den Muntmeester te machtigen enkele exemplaren in brons voor verzamelaars beschikbaar te stellen tegen betaling der kosten van aanmaak, bedragende *f* 4.—, (met inbegrip van den gesp).

ZWIERZINA.

Bouwstoffen voor eene Geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.

Fol. 112 V°. *Instructie voor den particuliere meesters van der munte onsers genadichsten Heere des Roomschen Keysers Coninck van Spangnen etc^a in zijnder keyz. ma^t lande van Hollant te Dordrecht Thomaes Greve ende Blasius Bucket up te nyeuwe ordonnancie ende voet gemaect in Novembry anno XV^c twintich.*

In den eersten zal de voorsz. meester doen wercken ende munten eenen penninck van fijnen goude genoempt *den gouden Reael* houdende drientwintich karaten negen greynen ende een halff fijns goudts ende van zessenveertich in de sneede ln troyssche marck ter remedien van eenen halven greyne fijns goudts int alloy ende van eenen halven ingelschen int gewichte up elck marck zonder meer de welcke loop hebben sal voor thien scellingen grooten vlaems tstuck den welcken gouden penninck de voorsz. meester sal doen maecken schoene rondt ende van gelijcken gewichte zoe datter maer drie lichte ende drie zware en zij in elck marck, Te weetene de drie lichte elck een aesken lichtere dan 't rechte gewichte Ende de drie zwaere een aesken zwairder dan t rechte gewichte, van den welcken men maecken zal vuyten voorn̄ marck goudts drientwintich pondt gr. vl., Ende sal dezelve meester gehouden wesen den coopman ende wisselaers te gheven voor tmarck fijns goudts van drientwintich karaten negen greynen ende een halff tweentintich pondt zesthien scell. gr. vl. het en

waere datter eenige materien het waere in penn. ofte in massen gelevert wordden, houdende drientwintich karaten negen greynen fijns, zoe sal nochtans die meester gehouden wesen tzelve goudt tontfaene mits daer aff te slaen van den voorsz. prijse een halff greyn fijns goudts gemerct dat de selve meester tvoorsz. halff greyn goudts onsen genadigen Heere den keyser betaelen moet. Ende angaende andere materien van goude houdende onder de voorsz. drientwintich karat negen greynen en sal de voorn̄. meester nyet schuldich wesen die tontfaene dan ten prijse van den harde materien als hier naer verclaert es.

It de zelve meester sal gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor zijn recht van seignouraige van elck marck van den voorz. gouden reaelen eenen scellinck acht penn. gr. vl.

It. deselve meester sal doen wercken ende munten eenen anderen gouden penninck genaempt *halve Reaelen* houdende achtien karaten fijns goudts int alloy ende van tzeventich ende een halff quaert van den zelven penningen in de sneede in troyssche marck gealiert mit vier karaten ende eenen halven fijns silvers ende een karat ende een halff coopers Denwelcken loop hebben sal voor vijff scellinghen gr. vl. tstuck ter remedie van eenen greyne fijns gouds int alloy Ende drie quaert van eenen yngelsehen int gewichte up elck marck wercx, den welcken penninck den selven meester gehouden wesen sal te doene maeken schoens ronde ende van egalen gewichte, Te weetene dat de zwairste maer een aesken zwairder en sal mogen wesen dan t rechte gewichte, ende de lichte maer een aesken lichter dan t rechte gewichte, ter remedie van drie zwaire ende drie lichte zonder eenige andere remedie int gewichte oft int alloy van welken penninck men maicken sal vuyten marcke fijns goudts van vierentwintich karaten driende tnegentich ponden thien schell. empirancien elck pondt gerekent voor eenen van den voorn. gulden, Ende de zelve

meester sal gehouden wesen van den zelven marck fijns goudts den coopman ende wisselaers te ghevene tnegentich pondt derthien scell. vier penn. empirancie ende voor tmarck alloys zesse pondt zes schell. empirancie maecken een ende dertich schell. zes penn. gr. vl. het en waere dat eenich coopman leverende in de munte eenige gesmolten lingoten ketenen oft ander goudt in penn. oft in masse, dat meer gealieert waire van cooper dan talloy dat in den voorn. gulden behoirt, in dien gevalle zullen die coopluyden gehouden wesen den meester te betaelene tfijne zilver datter gebreckt omme dezelve gulden te alyerene alsoe dat behoert.

It. dezelve meester sal oick doen wercken ende munten eenen anderen gouden penninck genaempt *Karolusgulden* houdende veerthien karaten fijns goudts int alloy ende van vier ende tachtentich in de sneede int troyssche marck geallieert mit zeven karaten ende een halff fijns zilvers ende twee karaten ende een halff coopers, denwelcken loop hebben sal voor drie scell. vier penn. gr. vl. tstuck ter remedie van een greyn ende een halff fijns goudts int alloy ende drie quarten van eenen yngelschen int gewichte up elck merck wercx den welcken penn. dezelve meester gehouden sal wesen te doen maeken schoene rondt ende van egale gewichte, Te weetene dat de zwairste maer een aesken zwaerder en sal mogen wesen dan trechte gewichte ende de lichte een aesken lichter dan trechte gewichte ter remedie van drie zwaere ende drie lichte sonder eenighe ander remedie int gewichte oft int alloy van welcken penn. men maeken sal vuyten marcke fijns goudts van vierentwintich karaten hondert vierenveertich der zelver penn. beloepende ten voorsz. prijse van drie scell. vier penn. gr. vl. tstuck vierentwintich ponden gr. vl. Ende sal dezelve meester betaelen den coopluyden ende wisselaers van tvoorsz. marck fijns goudts hondert zessendertich der voorsz. karolus gulden beloepende tweentwintich pondt derthien

scell. vier penn. gr. vl. Ende voor tmarck alloys eenendertich scell. zes penn. grooten commende up t voorsz. marck fijns goudts om tallieren de voorsz. karolus gulden te zeventhien karaten twee gr. alloys beloepende ten voorz. prijse tweentwintich scell. zes penn. grooten negen myten vl. het en waere dat bij der assaye int voorz. alloy gebreck gevonden worde in welcke gevalle sal hem de meester alsdan daer inne regleren nair tinhouden van den voorsz. article.

It. sal de voorn̄. meester gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor trecht van zijnen seignouraige ende sleyschat voor tvoorsz. marck fijns goudts van vierentwintich karaten geconverteert in de voorsz. twee harde penn. eenen schell. twee penn. gr. vl.

It. sal dezelve meester gehouden wesen onsen voorsz. Heere den keyser te betaelene alle de remedien die bevonden zullen wordden ter oepeninge van zijnder busse die hij genomen sal hebben int gewichte oft int alloy sonder dat de zelve meester eenich recht prouffijt off deel daeran hebben sal mogen.

It. de voorsz. meester sal gehouden wesen tontfaene van den cooplieden ende wisselaers indient zij begeeren alrehande ongesmolte gouden penninghen bij den marcke onsche (ons) ende yngelsche nae tinhouden ende verclaeren van den geprenten (gedrukte) papieren ende boucxkens die daer aff nu nyeuwe geordonneert zijn bij den generael meesters up ten prijs van der nyeuwer ordonnancie van der munten laest gepubliceert die daer aff geprent (gedrukt) ende vuytgegeven zijn het en waere dat de voorsz. meesters oft andere bij dien met goeder causen van eenige sorte van penn. hem wisten te beclagene van eenige interresten oft verliese ende dit voor de generael meesters waerdeyn ende andere officiers van der munten om alsdan daer inne bij den zelven generaels ende officiers geremediert ende elcken recht gedaen te werden alsoe dat van noede ende die redenen bewijsen sal.

It. is geordonneert dat men continueeren sal te maekene dassayen van den dagelicxschen journeen van den voorn. gouden penn. alzoe wel als van den zilveren, Ende sal de assayeur particulier gehouden wesen die te maeken ende den waerdeyn over te brengen een briefken van den gehoude, (gehalte?) wel verstaende indien hij dezelve penn. bevindt houdende binnen de remedie ende anderssins niet, Te dien eynde datter gheen delivrancien van denzelven gouden penn. bij den voorsz. waerdeyn gemaect en worde der voorn. remedie int alloy excedeerende ende omme dieswille dat om tmaecken van denzelven assayen nyemant te zeer gelast en zij, zoe is oick geordonneert, dat van nu voortan de voorsz. assayeur hebben sal voor tmaeken ende voor zijnen oncosten van sterck waeter ende anderssins voor elck assay bij hem van den zelven dagelicxschen journeen gemaict acht gr. vl. deen helft tot laste van denzelven meester Des sal de zelve assayeur gehouden wesen den meester wederomme te leveren tgoudt van den assaye.

It. ende oft gebuerde datter eenige journeen van den zelven penn. bevonden waeren een greyn oft meer beter dan zij geordonneert zijn te wesen, sal die waerdeyn gehouden zijn de penn. van dien behoerende in de busse buyten de bussen te houdene ende die te brengene apart ter oepeninghe van der bussen om alsdan daer mede gedaen te wordene by advyse van den heeren van der Rekencameren den generael meesters ende ander officiers alzoe dit behoeren sal.

It. es voort geordonneert om zekere causen daertoe dienende dat men van nu voortan ter oepeninghen van der bussen nyet meer smelten en sal van den voorn. gouden penn. commende vuyter bussen om dassayen daer af gemaict te worden dan alsoe veele als men derselver penn. teender reyse weghen sal ende sullen tsurplus van dien blijven ongesmolten wel verstaende dat men van denzelven penn. die men smelten sal in tween snijden sal daeraff dat

men deen helft ongesmolten laten sal up daventuere ofter eenigh erreur ofte inconvenient van stortene oft anderssins int smelten van dien gescheyen mochte om alsdan te recouvreren twaerachtich jugement ûp dander helft van den zelven penn.

It men sal ter oepeninge van der voorsz. bussen dassayen van den voorn. penn. commende vuyter bussen maecken jegens de naelde die men daerup ordonneeren sal nae welcke naelde men wercken sal allen den voorsz. gouden penn. in allen den munten onsers genadichs Heeren des keysers. Alsoe men dat van ouden tijden gewoenlick geweest es te doene.

It. om zekere causen daertoe dienende es geordonneert dat waert bij alsoe dat ter oepeningen van den voorn. bussen die assayeur generael int maeken van den assayen van den voorn. penn. bij zijnen assaye niet en bevonden alzulcken remedie als die helft van den assayeur particulier van der munten soe sullen die briefkens overgeven bij den selven assayeur van den dagelicxen journeen gevisiteert ende over gerekent werden ende van alzulcke remedie als bij denzelven briefkens bevonden sal werden, dat de meester genomen sal hebben upt geheele werck de voorsz. meester sal van dien betaelen ten proffyte van den keyser deen helft ende die ander helft sal blijven tot proffyte des voorsz. meesters particulier alsoe men dat zekeren tijt ende tot noch toe geuseert heeft.

SELVER PENNINGHEN.

De voorn. meester sal oick mogen doen wercken ende munten eenen zilveren penninck genaempt *zilveren Reael* loop hebbende voor zesse grooten vlaems, houdende elft penn. vijff greynen fijns zilvers int alloy ende van tachtentich in de sneede int troyssche marck ter remedie van eenen greyne fijns zilvers int alloy ende van eenen yngelsschen int gewichte up elck marck wercx welcken penninck

hij sal gehouden zijn te doen werckene ende munten schoene ronde ende gelijck int gewichte, Te weeten dat deen lichte sal moeten gesneden zijn up een aesken nae trechte gewichte Ende de zwaerde up een aesken zwaerder dan trechte gewichte ter remedie van drie zwaire en drie lichte sonder eenige ander remedie te mogen nemen int gewichte noch int alloy.

It. sal de voorn. meester oick mogen doen wercken ende munten eenen anderen zilveren penninck genoempt *den halven zilveren reael* die loop hebben sal voor drie grooten vlaems houdende vijff penn. twaelff greynen fijns zilvers int alloy ende van acht ende tseventich ende eenen halven in de sneede int troyssche marck Ter remedien int gewichte ende int alloy als boven van den zilveren reael gespecificeert staet up elck marck wercx, den welcken penninck hij sal gehouden zijn te doen wercken ende munten schoone rondt ende van egale gewichte te weeten dat den lichten sal moeten gesneden zijn up een duesken naer trechte gewichte, Ende de zwaerste up een duesken zwaerder dan trechte gewichte ter remedien van drie zwaire ende drie lichte sonder eenige andere remedie int gewichten oft in alloye.

It. sal de voorn. meester oick mogen doen wercken ende munten eenen anderen zilveren penninck van harde ende neerder materien ende billoenen, genaempt *stuvers* die loop hebben sal voor twee grooten vlaems houdende drie penn. zeventhien greynen fijns silvers int alloy ende van tachtentich in de sneede int troyssche marck ter remedien int gewichte ende int alloye als boven van den anderen silveren penn. gespecificeert staet up elck marck wercx den welcken penninck hij zal gehouden zijn te doen wercken ende munten schoone rondt ende van egale gewichte tot sulcker remedien ende in aller manieren gelijck int voorsz. article mencie gemaict is van den zilveren halven reael.

It. sal noch de voorsz. meester particulier van Hollant mogen jaerlicxs converteren in witte Hollantssche penninck-

skens die loop hebben zullen voor drie myten vl. de quantiteyt van veertich marck fijns zilvers ende nyet meer houdende drientwintich greynen fijns zilvers in alloye ende van zessendertich scell. maeckende vier hondert twee en dertich derzelver pennincxkens in de sneede int troyssche marck ter remedien van eenen greyne fijns int alloy, ende van zesthiene derzelver penn. int gewichte oft int alloy welcke pennincxkens die voorsz. meester gehouden sal zijn dezelve te doen maecken schoone rondt witt ende oick alzoe gelijck in de sneede alse doenlick wesen sal.

It. sal de zelve meester gehouden wesen den coopluyden ende wisselaers hoerlieder materie in de munte leverende te betaelene voor tmarck fijns silvers commende up den voet ende die men converteeren sal in de voorsz. fijnen penninck van zes grooten de somme van tweenveertich scell. gr. ende voor tmarck fijns zilvers in billoenen oft harden materien die hij converteeren sal in den voorsz. harden penn. een ende veertich scellinghen zes penn. gr. vl., wel verstaende nochtans dat de zelve meester sal mogen afslaen van elck marck cendreen dat hem gelevert sal worden in massen nyet gesmolten in grevalie een halff greyn fijns zilvers, ter cause van de breekinge ende lakinge dat de zelve cendreen in massen laken int breeken ende smelten int grevalie.

It. sal oick de selve meester gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor zijn recht van Seignouraige ofte sleyschat voor elck marck fijns zilvers dat binnen der munten voorn. ontfangen ende gewrocht sal werden ende geconverteert in den voorsz. fijnen penn. twee grooten ende eenen halven vlaems, Ende van elck marck fijns zilver commende onder den voet van den voorsz. fijnen penn. die hij converteeren sal in allen den voorsz. harden materien twee grooten ende zesse myten vlaems.

It. sal dezelve meester gehouden wesen rekeninge te doen van den harden materien ende billoenen van den welcken

hij den coopluyden ende leveraers nyet meer betaelt en sal hebben dan eenenveertich scell. zes penn. gr. voort marck fijns, welcke hij converteeren sal in de schickinge van de voorsz. fijnen penn., Ende sal schuldich (wesen) de zes grooten die daer overschieten te betaelen ten prouffyte van den keyser.

It. sal dezelve meester gehouden wesen onsen voorsz. genadigen Heere den keyser te betaelene alle die remedien die bevonden zullen wordden ter oepeninghe van zijnder bussen die hij genomen sal hebben int gewichte ende alloy up ten voorz. zilveren penn. sonder eenich recht prouffyt ende deel daertoe te mogen pretendeeren.

It. es noch geordonneert dat indien bevonden waere dat dezelve meester particulier deen helft meer remedien genomen hadde bij den inhouden van den briefkens van den dagelicxen journeen commende van den assayeur particulier dant bevonden waere bij den bij den (sic) assaye van den assayeur generael, soo sal men visiteeren ende over rekenen dezelve briefkens ende alsulcke remedie int alloy als bijden[1]) bevonden wesen sal dat deselve meester genomen heeft upt geheel werck sal onsen Heere den keyser hebben tot zijnen prouffyte deen helft ende die voorsz. meester dander helft alsoemen tot noch toe geuseert heeft.

It. waert bij alsoe dat men bevonde ter oepeninge van der bussen eenige penn. excedeerende der voorn. geconsenteerde remedien int gewichte van een duesken troyken fierlinck totten halven yngelschen toe up elck marck wercx soe sal die voorsz. meester gehouden wesen daer vooren te betaelene ten prouffyte van den keyser twee warff alsoe veele, Ende oft hij excedeerde boven den voorsz. halven ingelschen soe sal hij daer voeren betaelen vier warff alzoe veele als hij geexcedeert sal hebben ten prouffyte als boven.

It. waert soe dat ter selver oepeninge van der voorsz. bussen bevonden waere bij den assaye van den assayeur

---

1) Hier zal „assaye van den assayeur generael" in de pen gebleven zijn.

generael dat de voorn. meester geexcedeert hadde de voorn. remedie int alloy hem bij desen geconsenteert soe sal de zelve meester gelast wesen ende schuldich te betaelen ten prouffyte van den keyser, te weetene van een quaert tot een halff greyn toe twee warff alsoe veele up elck marck wercx die hij alsoe gewracht sal hebben, Ende boven thalf greyn vier warff alsoe veele, niet jegenstaende tinhouden van den briefkens van den dagelicxen journeen gemaict bij den assayeur particulier, behoudelick dat de zelve meester de helft van zijn schaede dies angaende sal moghen verhaelen up assayeur particulier bij wiens negligencie hij in zulcken erreur gevallen es.

It. oft bevonden wordde ter oepeninge van der voorsz. bussen dat de voorn. meester alzulcke excessen boven geroert oft andere met bedroch upsettelick gedaen ende geperpetreert hadde, soe sal hij daeraff staen ten wille ende correctie van den keyser.

It. men sal ter oepeningen van den bussen maer maecken van den fijnen zilver halff assayen gelijck men maict van den harden zilver alsoemen tot noch toe gedaen ende geuseert heeft.

It. de voorn. meester sal gehouden wesen tontfaene al tgoudt ende zilver dat hem in de munte off daer buyten gelevert sal werdden bij troysschen gewichte sulck als hem een marck gelevert sal werden bij generael meesters vuijter camere van Rekeninge gejusteert naer gewichte dat in derzelver cameren rustende es, omme daer nae alle zijn gewichten te justeren, van welcken gewichte hij oick gehouden sal zijn zijne rekeninge te doene int opendoen van zijnder bussen van alle twerck dat hij gewrocht sal hebben alzoe wel van goude als van zilvere.

It. ter oepeningen van der voorsz. bussen zullen gewegen worden vier off zes marck meer oft min van den penn. wesende in de voorz. busse nae grootheyt des wercx ter discretien ven den generaels ende andere officiers, Te weeten an elcke zijde van den balancen twee marck oft drie marck

meer oft min eenen nae den anderen Ende die remedien die genomen zullen werden int gewichte van den vier oft zes marcken meer oft min, die men alsoe weegen sal alle dat werck van dier soerten sal gejugeert ende gerekent wordden tot alsulcker remedie als bevonden sal werdden zwaer overdragende tlichte welcke remedie alsoe bevonden, die voorsz. meester sal betaelen ten prouffyte ons genadichs Heere den keyser alsoe boven verclaert staet.

It. om tonderhouden ende bat betaelinge te doene den coopluyden ende andere van haerluyden materien die zij gebrocht zullen hebben in de voorsz. munte de voorsz. meester sal gehouden zijn ten ingaene van der munten ende aleer hij sal moghen doen wercken te stellene ende te houden zijn pacht geduerende bij weetene van den waerdeyn de somme van twee hondert ponden gr. vl. het zij bij materien gesmolten oft ongesmolten ende daertoe goede souffisante zekere ende borchtocht te stellene in der camere van der Rekeninge in Hollant totter somme van twee hondert ponden gr. vl. Ende dit ter zekerheyden ons gh. Heere den keyser coopluyden ende voor al des der munten ancleeft.

It. de voorsz. meester sal oick gehouden wesen de voorsz. munte oepen te houden ende die nyet te laeten hoe luttel wercx hem commen mach oft om wat saecken hem toecommen mogen zijnen tijt geduerende, maer hij sal se gestoffeert houden mit goede souffisanten gesellen die weeten tontfaene de materien van den coopluyden ende die te doen wercken tselve dat gelevert sal werden up die peyne den coopluyden haer schaede up te rechtene indient zij begeeren ende dat te beteren arbitralick tegen den key. ma^{t}.

It. sal de zelve meester gehouden wesen zijn rekeninge ende oepeningen van zijnder bussen in de rekencamere van Hollandt in den Hage eens siaers te commen doene oft als hij ontboeden sal wesen van wegen des keysers bij den heeren van der zelver camere ende generaels van der munten.

(Wordt vervolgd).

Gemengde Berichten.

Muntvondsten te Oudwoude en Leeuwarden.

In het begin van Augustus j.l. werd in de terp te Oudwoude, een dorp in de gemeente Kollumerland en Rieuw-Kruisland ten Z. O. van Dokkum, een steenen potje gevonden, waarin dunne zilveren munten. Bij het graven werd het potje verbrijzeld en de scherven met de aarde verstrooid. De vondst werd aangetroffen ongeveer een halven meter onder het maaiveld. Zij bestaat uit 58 vrij goed bewaarde karolingische denariën van LODEWIJK DEN VROME, KAREL DEN KALE en LOTHARIUS, en eenige fragmenten. Deze, ook uit een historisch oogpunt, interessante muntvondst is aangekocht voor het munt- en penningkabinet van het Friesch Genootschap te Leeuwarden. 1)

Ook werd voor dat Kabinet ten geschenke ontvangen een gouden leeuw van Brabant, onder de regeering van FILIPS DEN GOEDE (1430—67) te Mechelen geslagen. (SERRURE 101.) Dit fraaie muntstuk vond men voor korten tijd in den grond bij het afbreken van een huis bij het Schoenmakersperk te Leeuwarden. W.

Muntvondst bij Schoterzijl.

In het veen bij Schoterzijl (aan de Zuiderzeekust en de uitmonding van de rivier de Tjonger) is op circa 1 meter diepte een oude gouden munt gevonden. Volgens kenners

1) Van deze muntvondst zal eene beschrijving worden gegeven in *de Vrije Fries.*

is het een kleine mouton van JAN III, hertog van Brabant, die regeerde van 1312 tot 1355. Waarschijnlijk is dit geldstuk verloren geraakt in een veldslag, die in 1396 aan de boorden van de Tjonger tegen de Friezen geleverd werd. Aan de ééne zijde van het muntstuk ziet men het Lam Gods met nimbus en kruisvaan en daaronder: JOH DUSC, met het omschrift: AGNVS DEI QVI TOLLIS PECCATA MVNDI MISERERE NOBIS. Aan de andere zijde een versierd kruis, in de hoeken vier leliën en in het hart een roos, met het omschrift: XPC VINCIT XPC REGNAT XPC IMPERAT.1) (*N. R. C.*)

Mundvondst bij Caerwent.

In de buurt van Caerwent, een dorpje in de provincie Monmoutshire, het Ventu Silurum der Romeinen, is onder den grond een hoop van ongeveer 7500 Romeinsche munten gevonden, alle dateerende uit de vierde eeuw. (*N. R. C.*)

Onze nieuwe munten en muntbiljetten.

Met grooten ijver is aan 's-Rijks Munt voortgegaan met den aanmaak der nieuwe munten, die het jaartal 1898, dat der inhuldiging van H. M. de Koningin, dragen, terwijl ook nederlandsche guldens, $^1/_{10}$ guldens voor Curaçao, alle met het jaartal 1901, benevens bronzen pasmunten voor Nederland werden vervaardigd.

We willen over deze stukken hier een en ander mededeelen.

I. Tienguldenstukken.

De Vz. vertoont het iets meer en relief geslagen, rechts gewende hoofd van H. M. de Koningin, naar hetzelfde ontwerp van PIER PANDER, dat diende om de stempels voor de Vz. der nieuwe guldens te vervaardigen. (Zie *Tijdschrift* 1901 blz. 55.) Daaronder in bijna onleesbare lettertjes: P. PANDER.

De verkleining had plaats op de verkleinbank van PAULIN TASSET te Parijs, welke evenals die van V. JANVIER

1) Beschreven bij VAN DER CHIJS, VII—3.

zoodanig is ingericht, dat van een links gewend profiel een rechts gewende reduktie gemaakt en ook het relief naar verkiezing versterkt of verminderd kan worden. Met de tot voor korten tijd op de Munt in gebruikt geweest zijnde reduceermachine van LEDRU kon deze omdraaiing van het profiel ook bewerkstelligd worden, doch daarbij was het relief niet te veranderen.

Omschrift in parelrand: KONINGIN WILHELMINA · GOD ZIJ MET ONS

Met blijdschap konstateeren wij de juiste spelling van het woord ZIJ, waarop we later nog terug komen. In tegenstelling met de tienguldenstukken van 1875 en latere jaren staat de spreuk niet *boven* en de naam *onder* het hoofd, doch de naam links, de spreuk rechts.

De Kz. vertoont hetzelfde wapen als de nieuwe guldens tusschen 10 G, het omschrift in parelrand luidt:

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

1898

ter zijden van het jaartal het muntmeestersteeken en munteeken, hellebaard en merkuriusstaf.

De rand is gekarteld. Van deze stukken zijn in December 1901 99.239 exemplaren geslagen. (Alle met het jaartal 1898.)

II. Stukken van $2^1/_2$ gulden. (Rijksdaalders.)

De Vz. en ook de Kz. zijn geheel gelijk aan die der nieuwe guldens, behoudens, dat natuurlijk ter zijden van het wapen bij deze staat: $2\frac{1}{2}$ G. Het kantschrift heeft: * GOD * ZIJ * MET * ONS in veel grooter letters dan vroeger.

Deze stukken, dragende het jaartal 1898, zijn in Oktober 1902 in omloop gekomen. De schuld, dat deze stukken eerst thans in omloop zijn gebracht, ligt niet bij 's-Rijks Munt. Herhaaldelijk bleken de door PAULIN TASSET geleverde stempels onbruikbaar. Ik zag een proefslag daarvan, waarbij het fraaie kopje een veel te groot vlak gedeelte vertoonde; thans is daar niets op aan te merken en het nu geleverde werk overtreft werkelijk mijne verwachtingen.

Vreesde ik aanvankelijk bij het zien der vroegere proefslagen, dat de zachte lijnen van het jonge vrouwenkopje zich niet goed zouden leenen voor de groote muntstukken, deze vrees is niet bewaarheid geworden, doch wanneer men het model van PANDER ziet, dat voor de reduktie gediend heeft, dan moet men verbaasd staan over wat van *dit* ontwerp is gemaakt en de bekwaamheid van TASSET bewonderen.

III. Guldens.

Zooals ik op blz. 62 van den vorigen jaargang mede deelde, zijn 2000000 guldens met het jaartal 1898 geslagen in 1900. In Maart en April 1901 zijn nogmaals 2001307 guldens geslagen met het jaartal 1901, welke ik nog niet in omloop zag. Ze schijnen voor Indië bestemd te zijn geweest. Onze opmerking op blz. 63 van den vorigen jaargang behoeft gelukkig t. o. dezer stukken *niet* te worden gemaakt; het kantschrift luidt toch, evenals dat der rijksdaalders: ⋆ GOD ⋆ ZIJ ⋆ MET ⋆ ONS, we zijn voor goed van de Y verlost!

IV. Halve guldens. (Tienstuiverstukken.)

De Vz. is geheel gelijk aan die der nieuwe guldens en de stempels zijn eveneens door TASSET gereduceerd.

De Kz. is gelijk aan die der nieuwe guldens en vertoont enkele afwijkingen met die der oude tienstuiverstukken, dezelfde welke we opmerkten bij vergelijking der nieuwe met de oude guldens en die ook bij de rijksdaalders zijn op te merken; in plaats van zooals op de vroegere $^1/_2$ G, staat op de nieuwe $\frac{1}{2}$ G ter zijden van het wapen. Er zijn 1250775 stuks aangemunt met het jaartal 1898. Ook deze stukken zag ik nog niet in omloop, doch mocht ex^n. 1^e slag van gulden 1901 en $^1/_2$ gulden van de Munt ontvangen.

Ze zien er zoo smakelijk uit, dat ze ons bijna zouden verzoenen met die hier te lande door ieder zoo ongewenschte geldstukken! Het is toch een opmerkelijk verschijnsel, dat het publiek zeer ongaarne tienstuiverstukken ontvangt en ieder zich er zoo spoedig mogelijk van tracht te ontdoen.

Toen ik mijn verbazing daarover te kennen gaf, dat ze nu opnieuw waren aangemunt, vernam ik dat ze in Indië zeer gezocht zijn en ook ten behoeve der koloniën werden aangemaakt. Ze hebben, evenals de kwartjes en dubbeltjes, een gekartelden rand.

V. 25-Centsstukken. (Kwartjes.)

De Vz. is weder gelijk aan die der nieuwe guldens, doch de naam van PANDER ontbreekt. De Kz. is geheel gelijk aan die der oude kwartjes. Zooals ik reeds mededeelde, zijn 400.000 stuks met het jaartal 1898 aangemunt. De reduktie van den stempel der Vz. is van den eersten stempelsnijder J. PH. M. MENGER. Ook zijn er 1601124 kwartjes aangemunt met het jaartal 1901, waarvan de stempels door den tweeden stempelsnijder J. C. WIENECKE zijn vervaardigd.

VI. 10-Centsstukken. (Dubbeltjes.)

Deze zijn geheel gelijk aan de kwartjes, behoudens het opschrift, vermeldende de waarde, op de Kz.

De nieuwe Vz. heeft eene lijdensgeschiedenis. Waar de verkleinbanken van PAULIN TASSET en V. JANVIER de redukties zoodanig opleveren, dat de stempelsnijder niets of slechts zéér weinig daaraan heeft bij te werken, liet die op de munt van LEDRU in dit opzicht zéér veel te wenschen over. Ze is te gebruiken voor reduktie van penning- of plakketstempels, doch voor het delikatere muntwerk was met deze bank niets te beginnen; ze leverde daarvoor redukties, die doen denken aan zekere teekenboekjes voor de jeugd, waarin de omtrekken schematisch zijn aangegeven en bijna alles nog geteekend moet worden, wat op het daarnaast geplaatste voorbeeld te zien is.

Ik zag eene reduktie voor den stempel van het 10-centsstuk, zooals die van deze bank afkwam, en ik beklaagde in mijn hart de kunstenaars, wier scheppingsdrang op deze wijze wordt vermoord! MENGER werkte *vier volle maanden* op zoo'n ongelukkige reduktie om er een stempel van te maken, welke nog geen genade mocht vinden in de

oogen der beoordeelaars. Toen moest WIENECKE aan het werk. 't Kostte hem ook *vier volle maanden* om van het treurige produkt van 's Rijks reduceermachine een bruikbaren stempel te maken, met behulp van welken de dubbeltjes met jaartal 1898 zijn geslagen, waarvan er 2002677 zijn aangemunt. 1)

Ook zijn er 2002185 met het jaartal 1901 geslagen.

VII. 5-Centstukken. (Stuivertjes.)

Zijn en zullen vermoedelijk ook niet worden aangemunt.

VIII. Koperen pasmunt.

We zullen ons alleen met de centen bezighouden, $2^1/_2$ cent-stukken zijn nog niet gemunt, $^1/_2$ centen wel, doch met onveranderde stempels.

De oude centen waren ontegenzeggelijk leelijk. Een kritikus in *N. R. Ct.* schrijft over de centen van 1900, die gelijk zijn aan het oude type: „Het dier dat op de cent van 1900 staat is bizonder harig. De wijze waarop..... vastgehouden worden het zwaard en de pijlen (en die pijlen zelf!) is beneden critiek, allervreemdst zit bovendien de kroon op zijn kop te draaien."

Gelukkig zijn we thans van dit gedierte verlost, dat meer van een gedresseerden poedel had dan van een leeuw.

Tot tweemaal toe zagen we nieuwe centen met het jaartal 1901. De eerste vertoonen een veel beteren leeuw, de harceering van het veld is echter nog al grof, de blokjes zijn bizonder groot en vertoonen veel overeenkomst met dominosteenen. De aangehaalde kritikus in de *N. R. Ct.* zegt: „Er ligt er één net tegen het oog van den leeuw aan, zoodat het den indruk geeft, of dat blokje door een dartele hand in het gelaat van den Nederlandschen Leeuw is geslingerd." Dit is nu wel wat overdreven en had de

1) Met groot genoegen mocht ik bij mijn laatste bezoek aan de Munt in Mei 1902 konstateeren, dat een speciaal voor munt-stempelreduktie ingerichte verkleinbank van V. JANVIER is aangekocht en met belangstelling zie ik de daarmee te bereiken resultaten tegemoet.

schrijver de toedracht der zaak gekend, dan had hij m. i. zeker deze aardigheid achterwege gelaten. De maker der Vz., de heer WIENECKE, had een veel beter ontwerp; we vinden dat afgebeeld in *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* van Januari 1901. Doch de blokken daarvan moesten veranderd worden en werden daarin verbeterd (?) door den sedert overleden heraldikus C. KOOPMANS te Lent bij Nijmegen.

Den heer WIENECKE mag dus van deze minder fraaie blokken geen verwijt gemaakt worden.

De Kz. dezer centen met hun leelijken 1 en stijven krans bleef onveranderd.

De tweede slag van 1901 is oneindig veel beter. Aan den leeuw is nog meer zorg besteed, de blokjes zijn kleiner en toch niet zoo klein (te klein) als die van het oude type, de harceering is nu fijn, de parelcirkel veel netter, het omschrift in kleiner letter luidt, o wonder : KONINKRIJK DER NEDERLANDEN. Doch te vroeg is in de *Opr. Haarl. Courant* over deze verbeterde spelling gejuicht, ze was een stout bestaan van den maker en zoo iets mag volstrekt niet meer gebeuren!

Trouwens er zou om deze spelling aan te mogen nemen wetswijziging noodig zijn, daar art. 7 der Muntwet 1901 (zie *Tijdschrift* 1901 blz. 386 e. v.) voor de tiengulden-stukken, art. 8 voor de zilveren standpenningen en art. 10 voor de bronzen pasmunt uitdrukkelijk de spelling: *Koningrijk der Nederlanden* vaststelt. Met den tijd beloven deze stukken dus zeldzaamheden te worden.

De Kz. onderging ook een groote verbetering, de oranje-takken zijn veel fraaier, de 1 is sierlijker geworden.

Nog rest ons een enkel woord te zeggen over de tiende guldens voor Curaçao en de muntbilletten.

Met het jaartal 1901 werden 300.246 Curaçaosche dubbeltjes geslagen, geheel gelijk aan de 1/4 guldens in jaargang 1901 beschreven, behalve dat deze ter zijden van het wapen $\frac{1}{10}$ G hebben. De nieuwe muntbilletten gedagtee-

kend 15 Januari 1900, verschillen alleen van de oude in de soort van het papier en doordat in den rechter zijrand het aanziende, iets naar links gewende, kinderkopje van H. M. is vervangen door een fraai naar linksgewend borstbeeldje in profiel met diadeem, de ontbloote hals omgeven door een hermelijn-mantel. Dit kopje is vervaardigd naar een teekening op perkament van JAN VETH, den bekenden portretschilder en teekenaar, die tot uitgangspunt nam een profielportret van 1898 en voor wien H. M. herhaaldelijk heeft geposeerd. Het origineel, zich bevindend in 's Rijks prentenkabinet te Amsterdam, is afgebeeld in *Eigen Haard* 1900 n°. 34.

Alphen, Mei 1902. W. Z.

Catalogus Auctie VAN EEGHEN.

In den dezer dagen verschenen *Catalogus* van het *Penning- en Muntkabinet* van wijlen den heer CHR. J. VAN EEGHEN komt op blz. 42 het volgende voor:

„871. Hoorn. Schildjes van het Pompenmakers- en Leidekkersgild met emblemen en de jaartallen 1674, 1787, 1832, 1861, 1866 en verschillende letters. Een met het wapen van Alkmaar. 12 stuks. L.

Hoogst zeldzaam."

De late jaartallen wijzen er reeds op, dat hier geen spraak kan zijn van gildeteekens. Een gilde van bovengenoemden naam heeft ook te Hoorn nooit bestaan. Zie de lijst der vroegere gilden aldaar bij ABBING, *Geschiedenis der stad Hoorn of Vervolg op Velius Cronyk*, 2e deel. Bijlagen bl. 166—167. Lood-, geel- en tingieters, koper- en blikslagers waren in den regel ook te weinig in getal om een gilde te vormen, en voegden zich bij dat der smeden. Maar zooals timmerlieden en ververs meermalen aan balken en gewelven van kerken een memorie van hun bedrijf achterlaten, houden de mede op de hooge plaatsen werkzame loodgieters en leidekkers er van, om het door hen verrichte

een merk te geven in den vorm van een looden schildje onder de bouwlieden als tracé-loodjes bekend. Het Stedelijk Museum te Alkmaar heeft er 3, een afkomstig van den Waagtoren, waarop de burg tusschen de cijfers 1, 5, 9 en 9; een met leidekkershamer tusschen 17, 46, A en W, en een uit het midden der vorige eeuw met de letters F A (FREDERIK ADOLF). Op huizen te Hoorn moeten dergelijke loodjes veel voorkomen; zij schijnen daar ook wel aangebracht te zijn ter overdekking van spijkerkoppen. Men bezorgt mij een exemplaar, waarop een aan een lint of riem hangende koehoorn, onder de letters F V Z en boven de cijfers 1771, alzoo weder een ander jaartal dan de bovengenoemden. 1) C. W. B.

Penning Finis Germaniae. 1870.

Eenigen tijd geleden bevatte de *Schlesische Zeitung* een brief van graaf HANS YORK VON WARTENBURG, een zeldzame, in Frankrijk geslagen medalje vermeldende met een gelauwerden keizerskop en het omschrift NAPOLEON III — IMPERATOR; aan de achterzijde stond: FINIS GERMANIAE 1870. Het bestaan van deze medalje werd natuurlijk aan-

1) Werkelijk mag bij de samenstelling van catalogi wel wat nauwkeuriger te werk worden gegaan! Zoo vonden we in denzelfden catalogus o. a. n° 293, 1768. Ter eere van J. A. VAN DE PERRE, eerste edele van Zeeland door het St. Lucasgild te *Veere*, terwijl toch in *Tijdschrift* 1902 blz, 125 e. v. afdoend is aangetoond, dat dit stuk door het gelijknamig gild te *Middelburg* is vereerd.

No. 745, 1883. Gouden bruiloft van BERTHOLDUS DE GEER en GYSBERTHA BEATRIX VAN VIANEN, te Utrecht. De penning, beschreven DIRKS n°. 485, is van 1833 en draagt duidelijk de jaartallen MDCCLXXXIII en MDCCCXXXIII.

No. 976. 1572. Middelburg belegerd door de Zeeuwsche troepen. Veldaalder, 50 stuivers. (v. LOON I, 159. 2) Z, 28.

In *Revue belge*, 1902 blz. 293 e. v. vinden we de ordonnancie van 20 December 1572, waaruit blijkt, dat de stukken 6 schellingen of 36 stuivers deden.

No. 987. Varia noodmunten: Zierikzee 1585 3 stuivers. In *Tijdschrift* 1893 blz. 48 in reeds aangetoond, dat deze stukjes *geen* noodmunten, doch *raadspenningen* zijn. Red.

gevoerd als een bewijs voor de verwatenheid der fransche regeeringspersonen in 1870, en ook voor de juistheid der opvatting, dat de fransch-duitsche oorlog sedert geruimen tijd door Frankrijk was voorbereid.

Het numismatische instituut te Berlijn heeft nu echter, na onderzoek van een paar exemplaren dezer medalje, uitgemaakt dat zij niet in Frankrijk geslagen is, (deze mogelijkheid lag trouwens voor de hand), maar in Duitschland zelf, vermoedelijk te Frankfort, door iemand, die er een goed zaakje mee wilde maken. *N. Rt. Ct.*

Nieuwe Munten van Saksen-Meiningen

In 1900 wilde Saksen-Meiningen 5 en 2 markstukken laten slaan, naar een door den beeldhouwer GEORG RÖMER ontworpen model. De Kz. zou een grijsaard met langen baard in antiek gewaad vertoonen, die, met een opengeslagen boek op de knieën, zit te luisteren naar het lierspel van een voor hem staanden, jeugdigen genius. Dit ontwerp werd als te ongewoon door het „Reichsschatzamt" afgekeurd. Enkele exemplaren met het opschrift: AMICIS zijn echter op door RÖMER vervaardigde stempels geslagen, door den Hertog besteld om als geschenk te dienen.

In 1901 is naar een model van AD. HILDEBRANDT een beperkt aantal munten geslagen, in Juni 1902 zijn 5 en 2 markstukken, van elke soort 20000 te München aangemunt. De Vz. toont 's Hertogs borstbeeld door A. BRUSCH naar een medaillon van den Weener beeldhouwer CASPAR VON ZUMBUSCH. 1) Uit *Daheim.*

De drie merkwaardige schellingen: het schild, het lam en de gulden van gewicht of de munten van 3, 2½ *en* 2 *tremissen met de daarmede in verband staande pondenstelsels.*

Uitvoerige beschrijving van het middeleeuwsche pond-

1) Deze beide Vzn. vonden we later afgebeeld in *Daheim* 1902/3. No. 1.

of geldwezen met tal van berekeningen, zoo voor het bepalen van het gewicht als voor de waarde van oude munten, door A. HOLLESTELLE, *3e gedeelte, Tholen* 1902, 8°, 143 *blz.*, *f* 1.75.

Jaren geleden deelde de heer HOLLESTELLE ons mede de keten gevonden te hebben, die ons tegenwoordig muntstelsel dwars door de muntbecijferingen der middeneeuwen heen, met dat der Romeinen verbindt — dat hij deze vondst in verschillende boekjes wenschte openbaar te maken — en dat de aaneensluitende schakels dier keten als volgt konden worden voorgesteld:

24 obolen = 1 ons of sikkel
3 onsen = 1 lam
6 lammen = 5 schilden
10 schilden = 21 caroli-guldens
6 car.-guldens = 1 car.-pond
1 car.-pond = 1½ pond vlaamsch
1 pond vlaamsch = 6 gulden
1 gulden = 160 duiten
160 duiten = 100 cent.

Dit was zeker een allerbelangrijkste vondst en het te voren in 1892 door den heer HOLLESTELLE uitgegeven „*Schild*" had reeds aangetoond, dat hij zijn stof meester was.

Het eerste boekje verscheen in 1896, het tweede in 1899 en thans hebben wij 't derde voor ons liggen, terwijl het vierde inmiddels in handschrift persklaar is gekomen.

Wij begroeten dit werkje met groote vreugde. Wel is waar biedt juist dit derde gedeelte weinig aan, dat op ons nationaal muntwezen betrekking heeft, maar het verklaart ons 't verband, dat in de 13e en 14e eeuw tusschen de europeesche muntstelsels bestond en hoe dit verband onder cijfers is te brengen

Bij 't bespreken zullen wij ons aan 's schrijvers terminologie

houden; deze is kort en wij ontgaan aldus alle misverstand. 1)

Het betoog vangt aan met enkele slotbeschouwingen over het ℔ grooten van *f* 63.— (= 24 gouden lammen = 20 gouden schilden = 30 guldens van gewicht). Dit pond was onder PHILIPPE II AUGUSTE (1180—1223) in Frankrijk in gebruik gekomen, SAINT LOUIS (1226—70) had er zijne artistieke munten (agnel-, écu, gros tournois etc.) op laten slaan, onder graaf WILLEM II (1234—56) was het in onze streken ingevoerd en de franschgezinde FLORIS V (1266—96) had 't als grondslag genomen van zijn nieuwen muntslag.

Met de gegevens, die de schrijver ons aanwijst, zouden wij de nog bekende munten van FLORIS V zelve kunnen valueeren en het volgende schema opmaken:

Gouden lam = 10 penningen groot = $^1/_{24}$ ℔ grooten.

Koningstornoois (door V. D. CHIJS toursche groot genaamd) = 1 penn. gr. = $^1/_{240}$ ℔ gr.

Kopken = 1 penning hollandsch = $^1/_{1920}$ ℔ grooten.

Met dit ℔ grooten deed het fransche gouden schild (= $^1/_{20}$ ℔ gr.) zijn intrede in ons middeneeuwsch muntgecijfer en van nu af zullen wij ruim twee eeuwen lang de waarde onzer rekenponden aan dit goudstuk kunnen toetsen. Het is zeker 's schrijvers grootste verdienste ons door het vinden van dien toetssteen een goed stuk op den waren weg te hebben geholpen.

Uit verschillende aanteekeningen, die wij in HOLLESTELLE's boek vinden, kunnen wij besluiten dat dit en de nu volgende, steeds zwakkere, rekenponden ons uit 't zuiden, uit Vlaanderen, later uit Brabant, gewerden. Immers, terwijl in hollandsche charters van ± 1248—70 van 't ℔ gr. van *f* 63.— wordt gebruik gemaakt, rekende Vlaanderen en Zeeland reeds met 't ℔ gr. van *f* 56.70, een pond, dat eerst

1) Wij zullen dus spreken van: „ponden van *f* 42.—", in plaats van het juistere: „*ponden, den scilt voer* 18 *grote gherekent*", enz.

omstreeks 1290 ten onzent werd ingevoerd — ten minste in genoemd jaar spreekt men hier van: *nieuwer penninghen.*

Dat er nog vele behoudend genoeg waren, om niet zoo dadelijk met deze nieuwe rekenwijze mede te gaan, ligt voor de hand en wij vinden dan ook utrechtsche muntbecijferingen uit 't jaar 1318 waarbij nog het ℔ gr. van *f* 63.— is gebruikt. In Oostenrijk rekenen velen thans met hellers, maar velen ook nog met kreuzers — en ook onze dames maken bij voorkeur nog gebruik van de oude amsterdamsche el!

Op 't ℔ gr. van *f* 63.— volgde omstreeks 1290 het ℔ gr. van *f* 58.80 (= 28 guldens van gewicht), waarop de volgende geldstukken zijn aangemunt (HOLL. blz. 10):

Engel	= 20 grooten	=	1 ℔ parisis
Kroon	= 15 „	=	1 ℔ tornooisch
Parvus florenus	= 10 „	=	1 ℔ myten

't Is jammer, dat de schrijver geene rekeningen uit den tijd aanhaalt, waarin die munten voorkomen. Ze worden op blz. 9—10 slechts afgeleid uit veel latere posten van 1343.

Naast 't ℔ van *f* 58.80 stond 't nevenpond van *f* 56.—.

Alhoewel 't den schrijver niet mocht gelukken rekeningen, in dat pond opgesteld, te vinden bewijst hij toch dat 't ten onzent in gebruik moet geweest zijn, want in 1343—44 wordt er nog mede gerekend te Tiel en te Nijmegen (beide keeren met 't ℔ myten van 't ℔ gr. van *f* 56.—) en te Rotterdam (℔ parisis). Wij vinden hier bij aangeteekend, dat de gouden paviljoen gelijk was aan 't ℔ tornooisch, (dus = $1/16$ ℔ gr. van *f* 56.— of = 15 d. grooten).

Op het ℔ gr. van *f* 58.80 volgde het ℔ gr. *f* 56.70 (= 27 guldens van gewicht = 18 schilden). Dit rekenpond gewerd ons uit Vlaanderen en blijkens een charter van 1 juni 1261 (HOLL. blz. 5) was 't in genoemd jaar reeds tot in Zeeland doorgedrongen.

Voor dit pond werden aangemunt:

Engel 1) = 20 grooten = 1 ℔ parisis
Moeton — 15 „ = 1 ℔ tornooisch
Gulden halling = 10 „ = 1 ℔ myten
4 „ „ = 3 schilden

Het nevenpond van 't ℔ gr. van *f* 56·70, zijnde het ℔ gr. van *f* 54.— werd in de 14e eeuw nog in Vianen gebruikt (HOLL. bl. 50), terwijl penningen parisis van dit hoofdpond in 1343 nog als gangbare munten genoemd worden (HOLL. blz. 44).

Wij zijn nu in de 14e eeuw.

Omtrent de volgende 14e eeuwsche, steeds kleiner wordende hoofdponden laat de schrijver ons in 't duister of ze ooit ten onzent gebruikt zijn. Wij durven dus in deze geen vermoeden uiten.

Ze zijn:

I. Hoofdpond van *f* 54.60 (= 26 guldens van gewicht) met de volgende munten:

Dubbele moeton = 30 grooten = 1 ℔ hollandsch
Dubbele engel = 20 „ = 1 ℔ parisis
Moeton 15 „ = 1 ℔ tornooisch
Kleine gulden (guldine) = 10 „ = 1 ℔ myten.

II. Hoofdpond van *f* 52.50 (= 25 guldens van gewicht = 20 gouden lammen) met de volgende munten:

Midden engel = 20 grooten = 1 ℔ parisis
Brugsch schild, Henegouwsche frank, Fransche royaal = 15 grooten = 1 ℔ tornooisch
Lam of florenus regalis = 12 grooten

De kleine mark van dit pond (= $^1/_{10}$ hoofdpond) werd nog door onzen graaf AALBERT (1378—81) gebruikt.

III. Hoofdpond van *f* 50.40 (24 guldens van gewicht = 16 schilden) met de volgende munten:

Dubbele moeton = 30 grooten = 1 ℔ hollandsch

1) Niet te verwarren met den engel van 't ℔ gr. *f* 55.80 (HOLL. blz. 37). De munt van 1 ℔ parisis heette in de XIVe eeuw steeds engel.

Midden engel	= 20 grooten	=	1 ℔ parisis
Schild (en moeton)	— 15 „	—	1 tornooisch
Gulden halling	— 12 „		
Gulden van gewicht	— 10 „	—	1 ℔ myten

Wij hebben zekere bescheiden, dat dit pond in de 14e eeuw in Duitschland in gebruik was, maar ook haalt de schrijver aan, dat de groot van 't hoofdpond ten onzent in 1343 oude groot genoemd wordt.

Van 't nevenpond, zijnde 't ℔ gr. van f 48 — vinden wij op blz. 116 't gebruik aangetoond.

Als nieuwigheid bevat dit 3e boekje eene omschrijving van de zoogenaamde breukponden. Verraste de schrijver ons reeds in 1892 door zijne ontdekking van 't nevenpond, zijnde 't $^{20}/_{21}$ gedeelte van 't hoofdpond — thans vernemen wij, dat onze voorouders ook gecijferd hebben met 't $^{10}/_{11}$ gedeelte van sommige hoofdponden

Het eerste voorbeeld, dat de schrijver uitwerkt, is gelijk aan $^{10}/_{11} \times f$ 63.—. Dat werd alleen in 't buitenland gebruikt.

Met het tweede, gelijk aan $^{10}/_{11} \times f$ 50.40, wordt in de jaren 1318—42 in Zierikzee en Brabant gecijferd.

Een staatje aan 't einde van 't werk geeft de koers aan van de in dit stuk berekende munten. Wij vinden er wel den Ageleen $= f$ 0.04 $^{1}/_{5}$, maar missen o.a. den dordrechtschen groot, munt van

WILLEM V en van AALBERT, $= f$ 0.13125 (blz. 60-62)
Beemschen groot (= Prager Groschen) = „ 0.21 (blz. 87-88)
Cromstaart = „ 0.035 (blz. 96)
„ 0.105 (blz. 112)

Verder komen in dat 3e deeltje hoogst belangrijke mededeelingen voor omtrent den engel (blz 77—78), den nobel (blz. 68—69), den rijns- of goudgulden (blz. 70—76), omtrent 't gebruik van 't ℔ van f 9.— (blz. 45—51) en tal van beschouwingen, die ons duidelijk maken, dat ook door ons nog zoo duister middeneeuwsch munt- en geldwezen een lichtende draad van ARIADNE loopt, die slechts op den

waren THESEUS wacht. Een spoorslag dus voor de numismaten om de genoemde munten in natura op te sporen en de hier gevonden muntbenamingen op de juiste stukken toe te passen.

De vondst van 't breukenpond, hierboven aangehaald, doet ons vermoeden, dat de heer HOLLESTELLE ons in 't vervolg nog wel meer verrassingen zal bereiden. Wij zien daarom met spanning naar de volgende deeltjes uit en hopen ten zeerste, dat de bewijzen van sympathie van allen, wien middeneeuwsche muntkunde ten harte gaat, den schrijver in zijn verder onderzoek zullen steunen.

JOH. W. STEPHANIK.

Etude sur le cours des monnaies en Brabant pendant le règne de la duchesse Jeanne, veuve, depuis 1383 *jusqu' à* 1406 *par* GEORGE CUMONT.

Onder dezen titel geeft de bekende belgische numismaat een uitvoerige beschouwing over den koers der onder de regeering van hertogin JEANNE in hare landen in omloop geweest zijnde goude munten. 1) De geachte schrijver heeft daartoe niet minder dan 1100 charters uit dien tijd moeten doorloopen; toch waren het voornamelijk een 25 tal registers, te boek gesteld door brabantsche „receveurs généraux", die het hem mogelijk hebben gemaakt een beknopte en chronologische lijst te geven van den juisten koers der munten, waarmede op het einde der 14e eeuw werd gerekend.

Over het algemeen, zegt de schrijver, is een voortdurende stijging in den koers der gouden munten waar te nemen, alleen de „moutons" maken hierop een uitzondering, die steeds 27 gros de Flandre golden. Hooger dan 28 dergelijke grooten kwamen ze niet.

1) *Extrait des annales de la Société d'archéologie de Bruxelles, tome* XVI, 1re en 2e *livraison*, 1902.

Eigenaardig is het, dat de rekeningen der brabantsche rentmeesters steeds in vlaamsche munt of in de daarmede in verband staande livres de payement en niet in brabantsch geld zijn gesteld. Ofschoon de vriendschappelijke betrekking, die toen ter tijde tusschen de beide landen heerschte, hier ook wel eenigszins in het spel zal zijn geweest, moet, zegt de heer CUMONT, de ware oorzaak toch gezocht worden in het betere gehalte der vlaamsche stukken, die als het ware door den handel als standaardmunten werden beschouwd.

Vervolgens waarschuwt de schrijver tegen het geheel verkeerde systeem, om de waarde der oude munten naar hun gewicht te beoordeelen.

De eenigszins grillige koers der gouden munten, die in hoofdzaak door den handel werd vastgesteld, maakte dat er geen vaste verhouding was tusschen de gouden en zilveren munten. Er was dan ook geen dubbele standaard in gebruik, slechts de gouden was heerschende. Het zilver was slechts een „monnaie de payement", wier koers bij ieder kontrakt tegenover de gouden munten moest worden geregeld.

Ofschoon zeer vele vreemde munten in Brabant omloop hadden, waren het toch voornamelijk de volgende, waarmede de rentmeesters het liefst rekenden. 1 De munten van den duitschen keizer en die van den koning van Frankrijk (vieux écus, couronnes, moutons, francs). 2. Van den koning van Engeland (nobles). 3. De munten van den graaf van Vlaanderen. 4. Dukaten en goudguldens van Hongarije en Bohemen en 5. De Rijnsguldens.

De schrijver bespreekt achtereenvolgens met groote nauwkeurigheid de volgende onderwerpen:

1. *La livre de payement.* Dit was zooals men weet verdeeld in 20 sous (schellingen) en 240 deniers (penningen). Verkeerdelijk zegt de heer CUMONT wordt het woord „sous", dikwijls door „escalin" vertaald; deze laatste uitdrukking bestond echter toen ter tijde nog niet. Dit pond had tot

hoofddoel de verhouding te bepalen tusschen de gouden en zilveren munten.

2. *La livre de payement et le gros de Vilvorde.*
3. „ „ „ „ *de Hainaut.*
4. „ „ „ „ *et la monnaie forte.*
5. „ „ „ „ *et le vieux gros.*
6. *Gros de Flandre nouveaux, Gros de Flandre de monnaie forte.*
7. *La livre parisis et la livre de gros de Flandre* (monnaie forte).
8. *La livre parisis et la livre de gros de Brabant.*
9. *Mites.* Er gingen 24 myten in een gros de Flandre, de obool of halve groot had er dus 12, de poitevine of quart de gros gold 6 myten, terwijl de esterlin of derde groot 8 myten had.
10. *Vieux gros.*
11. *Plaques.* Deze benaming dateert van 9 Juni 1402 (XV placken of nuwe groete vlems.) De plak = 2 oude vlaamsche grooten of = 1 nieuwe groot.
12. *La plaque et le scuerken.* Er gingen twee dezer laatste muntstukken in een gros de Flandre ancien. 4 Scuerkens = 1 plak.
13. *La plaque d'Anvers.*
14. *Livre de la Halle de Gand.* (Hallegelts van Gent, dat men ook lakengeld, „libra panalis," had kunnen noemen.)
15. *La livre des drapiers en Brabant.*
16. *La livre forestière.* (Boschpont, boschgelt) 20 of ook wel 18 livres forestières waren gelijk aan 1 livre de vieux gros of aan 15 oude schilden, welke ook de waarde dezer schilden was.
17. *La livre de Louvain.*
18. *Livres tournois hennuyères.*
19. *Labbayes.* 1 Labbaye = $1^1/_3$ gros de Flandre. De mouton van 27 gros de Flandre = $20^1/_4$ labbayes.

20. *Florins de Cens.* (Chynsgulden). Deze gulden kwam de waarde van den Rijnsgulden zeer nabij.

21. *Pension payée par Louvain à la duchesse* JEANNE. *Difficultés à propos du cours de la monnaie.*

In dit hoofdstuk deelt de geleerde schrijver o.a. de schade mede, die de gravin te lijden had door den steeds hooger wordenden koers der oude schilden. Haar lijfrente werd in deze muntsoort betaald, berekend tegen 48 vlaamsche grooten. Het oude schild gold evenwel spoedig 60 à 64 grooten. Om aan dit nadeel te gemoet te komen, werd voortaan de lijfrente in francs van 62 gros de Flandre uitgekeerd. (Monnaie faible).

22. *Deux pètres ou deux francs pour trois moutons.*

23. *Valeur conventionelle des monnaies d'or.*

24. *Observations diverses.* Hierin lezen we een aanhaling van den strampraidschen gulden. Zooals men weet heeft wijlen de heer Th. M. ROEST, bewezen dat deze gulden zijn naam ontleende aan GODARD VAN STRAMPRADE, rentmeester van WILLEMI, hertog van Gelre en dat deze naam niets te maken heeft met het plaatsje van gelijkluidenden naam in Nederlandsch-Limburg. De heer CUMONT bewijst nu met den volgenden post eener rekening, dat de zienswijze van onzen betreurden voorzitter juist is geweest:

(1481/9) XX gulden gelr. I gulden gelr. stramparts ende IIII guld. holl. ende II peters die maken te gader XVI francken ende IIII gr. vlem.

Vervolgens lezen we de aanhaling „*Mailles de Hollande*": II^{c} hollans gulden . . . de voirs somme van II^{c} maillen hollans.

Livres de Dordrecht = 259^{1}/$_{20}$ gros de Flandre

Livres de payement de Bois la Duc (de busco dicis) waarvan 3 sous (schellingen) gelijk stonden aan 1 gros de Flandre.

Ten slotte bespreekt de schrijver het verschil in koers in Holland en in Brabant. Het blijkt dat de munten in Noord-Nederland hooger gingen dan in Brabant. Ziehier een paar voorbeelden:

De goudguiden van WILLEM V gold in Nederland 27 nieuwe vl. grooten, in Brabant slechts 26.

De albertusguiden 25 tegen 22 in Brabant.

De oude fransche schilden golden 44 tegen 42 in Brabant.

Hollandsche schilden 37 tegen 35.

De engelsche nobel bleek echter in beide landen gelijk te zijn.

De gravin leed dan ook schade op het bedrag, dat zij uit haar weduwgoederen in Holland trok: deze bedroeg in 1399, 13 livres, 8 sous de gros de Flandre nouveaux op een som van 600 livres de gros (monnaie nouvelle de Flandre). Wij zouden gaarne meer uit deze merkwaarde studie willen mededeelen: plaatsgebrek deed ons slechts een greep uit den rijken voorraad doen.

De vier tafels, die achter den tekst zijn geplaatst, geven van 1383 tot 1405 de schommelingen aan van den koers der in omloop zijnde gouden munten. Zoo steeg het oude schild in waarde van 44 gros de Flandre in 1383 op 80 gelijke grooten in 1403: de florin de Hollande van 37½ gros de Flandre op 52 grooten: de rijnsgulden van 1384 van 36 op 64 grooten in 1403. M. D. M.

Les Médailles et Plaquettes Modernes.

In Oktober jl. verscheen de 11e afl. van dit in het *Tijdschrift* meermalen besproken werk. Op den omslag treft ons reeds dadelijk een bizonder mooie afbeelding van het model?) van DE VREESE's borstbeeld van DE LA REY. het penninkje zelf is op blz. 89 in den tekst afgebeeld. De fransche medailleurs hebben weder het leeuwenaandeel in de ons vertoonde stukken. Fraai is CHAPLAIN's penning voor de jury superieur der parijsche tentoonstelling in 1900, eigenaardig de penning der Société des amis de la médaille française door A. CHARPENTIER: Vz. Vier naakte mannen een penning bezichtigende, Kz. Een naakt jong

meisje een penningstempel graveerende. Van H. DUBOIS trok ons bizonder aan: Spaarbank te Bordeaux en Kop van een gallischen krijger; zijn Binnenhof eener boerenhoeve — een jonge boerin, die de kippen voedert, op den achtergrond een melkende vrouw — heeft, wat de voorstelling betreft, meer van een plaatje voor een tooverlantaarn, dan van een penning. De door bijna iedereen leelijk gevonden plakket van VAN DER STAPPEN, die helaas den naam onzer Hollandsch-Belgische Vereeniging van de vrienden der medallie als kunstwerk draagt, had m. i. beter achterwege kunnen blijven. (Onze hoop is nu op *onzen* FADDEGON gevestigd). Beter figuur onder de belgische kunstenaars maakt DE VREESE. Van den zwitser HANS FREY sympatiek werk, van Prof. RUD. MEIJER (Karslruhe) hadden we gaarne zijn mooi kopje van koningin WILHELMINA opgenomen gezien.

Nederland is al heel slecht bedacht, met alleen een zeer bleeke reproductie van WIENECKE'S fraai plakketje ter eere van den kunstschilder DE HAAS. De afbeeldingen zijn overigens zeer goed verzorgd. Z.

Elsevier en de Numismatiek.

In de Aprilafl. 1902 van *Elsevier's geïllustreerd Maandschrift* komt een artikel voor van dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, *„De Koning Stadhouder Willem III op penningen verheerlijkt"*. Na er op gewezen te hebben, dat „geen der Oranjevorsten een zoo diep spoor heeft achtergelaten op het gebied der penningkundige herinneringen onzer nederlandsche geschiedenis als WILLEM III", gedurende wiens leven er stof te over was „om in metaal geschiedenis te schrijven", laat de schrijver de voornaamste stukken uit dit glorietijdperk onzer geschiedenis de revue passeeren, vooral de aandacht vestigende op de eigenaardige zinnebeelden, die ze vertoonen. We vinden afgebeeld de penningen op

het huwelijk van WILLEM II; WILLEM III als kind, (1654) zijne benoeming tot kapitein-generaal, (1672); vertrek naar en aankomst in Engeland (1688); kroning te Londen (1689); terugkeer naar Nederland (1691); aanslag op zijn leven (1696); overlijden (1702). Verder een paar spotpenningen op LODEWIJK XIV, tevens ter verheerlijking van WILLEM III van 1691 en, als een aardige tegenstelling, de penningen op den slag bij Bevesier, (1690), waarop LODEWIJK XVI als NEPTUNUS wordt voorgesteld en op dien bij la Hogue, (1692), waarop de ware NEPTUNUS-WILLEM III — met opgeheven drietand den pseudo-zeegod-LODEWIJK XIV — nederwerpt. Het slot van het artikel schrijf ik over: „Wanneer „wij onwillekeurig zouden willen vergelijken, wat er op dit „gebied gewerkt en gecreëerd is tusschen 1650 en 1702, „met de periode 1850–1902, is het verschil zoo groot, „dat men de poging maar vóór den aanvang moet opgeven. „Men zal ons misschien tegenwerpen: Nederland had in de „laatste 50 jaar der 19e eeuw weinig feiten van beteekenis „te herdenken, dat is juist, maar neemt toch niet het treurige weg van dat ontzettende verschil."

Deze slotzin betreur ik ten zeerste; ze is geheel overbodig en had achterwege moeten blijven. Waar een *officiëel persoon* op dergelijke wijze over het vaderlandsch werk spreekt, zonder tevens te wijzen op werkelijk mooie kunst, als b. v. FADDEGON's portret van de jonge freule SIX, WIENECKE's KRÜGER-penning, BEGEER's penning ter eere van den heer VAN EELDE, zal bij het publiek allicht de meening veld winnen, dat een in Nederland gemaakte penning nog minder dan niets is. Het zal of in het buitenland gaan bestellen of.... dit geheel nalaten en: „Ohne Gunst keine Kunst". Waar dr. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ ijvert voor de veredeling van de kunst van den medailleur en voor de opwekking van liefde voor de medaille als kunstwerk in ons vaderland, spreek ik nogmaals de hoop uit, dat de schrijver *spoedig* ter zelfder

plaatse eens moge wijzen op het vele goede, dat in de laatste jaren onder het werk der nederlandsche medailleurs te vinden is, vooral waar in dezelfde afl. van *Elsevier* een beslist leelijk staaltje van nederlandsch werk prijkt (op blz. 256, in een artikel naar aanleiding van Prof. GUGEL's 70sten geboortedag), dat dien onjuisten indruk allicht zou kunnen versterken. Z.

Twee merkwaardige Boeren-penningen.

1. Vz. Een gevangen Boer, vastgebonden aan een palmboom Links op den achtergrond een hut, zooals die voor de krijgsgevangenen waren opgericht.

Omschrift: BRITSCHE. 1902. BESCHAVING

Kz. In het veld in een cirkel:

SCUM
OF · THE
SCUM

de gewone scheldnaam, die door de Engelschen aan de Boeren-gevangenen werd gegeven.

Omschrift: HERINNERING RAGAMA KAMP

Rood koper, 30 m.M.

2. Vz. De boeg van een schip, waarop: GEDE (de Gédèh), zich uit de golven verheffende. Op den achtergrond gezicht op het Ragamakamp, door prikkeldraad omgeven.

Omschrift: CEILON PADANG S. S. SALAK ROTTERDAM.

Kz. In het veld in een cirkel:

REDDERS
IN DEN
NOOD

Omschrift:

· ROTT · LLOYD · MIJ · NEDERLAND ·
28 JUL. 1902

Rood koper, 33½ m.M.

Beide penningen zijn herinneringen aan het verblijf der krijgsgevangenen uit de voormalige Zuid-Afrikaansche Boeren-republieken in het Ragamakamp op Ceylon en zijn aldaar vervaardigd door C. F. KEYZER, een medegevangene, vroeger bankwerker bij de Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij. Het vastbinden aan een boom was een gewone straf voor kleine vergrijpen der krijgsgevangen tegen de tucht.

De bewaking in het kamp geschiedde door engelsche soldaten, voorzien van stokken, dus niet met geweren bewapend. Hiertegen kwamen de krijgsgevangenen in verzet. Zij waren met de wapenen in de hand gevat en eischten daarom ook geheel militaire bewaking; zij waren geen honden, die met stokken behandeld moesten worden! Een tamelijk ernstig oproer was daarvan het gevolg en menig rooinek heeft bij die gelegenheid duchtig klop gehad met zijn eigen stok. Onbegrijpelijk is het, hoe het slaan dezer stukken onder de oogen van JOHN BULL mogelijk is geweest. Het is echter een historisch feit.

De tweede penning is gemaakt naar aanleiding van de bevrijding uit de krijgsgevangenschap. De bevrijden werden van Colombo naar Padang vervoerd met het stoomschip Salak, vandaar naar Rotterdam met de Gédèh.

H. G. DU GROCQ.

Arti et Industriae.

Volgens de *N. Rt. Gt.* heeft de heer VAN LEEUWEN, sekretaris der vereeniging „Arti et Industriae" te 's-Gravenhage, in de 22 November 1903 gehouden ledenvergadering uiteengezet, hoe een penning gemaakt wordt. Verschillende teekeningen waren als toelichting aanwezig, benevens fraaie proeven van medailleerkunst.

Penning op den Vrede in Zuid-Afrika met borstbeeld van Z. E. PAUL KRÜGER.

Gaarne vestigen wij de aandacht op den hier boven afgebeelden KRÜGER-penning van ons medelid J. C. WIENECKE, graveur aan 's-Rijks Munt, welke gereduceerd is door V. JANVIER te Parijs en ons een bizonder mooi borstbeeld toont van den zwaarbeproefden president der Zuid-Afrikaansche Republiek, die daartoe voor den kunstenaar heeft geposeerd. De Kz. vertoont een schild met de britsche vlag en zandlooper, waaronder de datum van den vrede, rustend op een tropee van Mausergeweer, spade en anker, gedekt door een Boerenhoed. Van het geheel gaan stralen uit naar alle richtingen, waartusschen het omschrift: NIL-DESPERANDUM. De verkoop geschiedt geheel belangeloos door de firma C. FORTMANN te 's-Gravenhage (Spuistraat 10, Hoogstraat 20) en Amsterdam (Keizersgracht 455); de geheele opbrengst wordt gestort in het fonds voor de Boerenweduwen en -weezen. De stukken zijn verkrijgbaar in 2 grootten en wel tegen de onderstaande prijzen:

Penning of breloque	32	m.M.	g. *f* 70.—,	z. *f* 4.—,	br. *f* 2.—
„ „ „	20	„	„ „ 20.—,	„ „ 2.—,	„ „ 1.—
Broches	32	„		„ „ 5.50,	„ „ 2.50
Dasspelden	20	„		„ „ 3.—,	

(de grootte is opgegeven naar den diagonaal). Z.

Index op jaargangen I—X.

Door de heeren H. G. DU CROCQ en W. K. F. ZWIERZINA zal aan de leden van het Genootschap worden aangeboden een afzonderlijk uit te geven index op de eerste tien jaargangen van het *Tijdschrift*, bewerkt door laatstgemelden. Voor niet-leden zal deze index ten bate van de kas des genootschaps worden verkrijgbaar gesteld bij onzen uitgever.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de numismatique 1902, 4° livraison. La numismatique du siège de Middelbourg de 1572 à 1574, per Mlle M. DE MAN. — Un jeton inédit de deux receveurs de Bruxelles de 1467, par M. Ed. LALOIRE. — Médailles gantoises (1580—1770), par MM. CH. GILLEMAN et A. VAN WERVEKE. — Correspondance. — Nécrologie. (C. DE MUYSER, DR. L. P. H. SCHOLS, I. MYER.) — Mélanges.

Rivista italiana di numismatica 1202, fasc. 3. GNECCHI, F. Appunti di Numism. Romana. — DATTARI, G. — Appunti di Numism. Alessandrina. — DESSI, V. — Repostiglie di monete medioevali rinvenuto presso Alghero. — GNECCHI, E. — Falsificazioni di monete italiane. — MARCHISIO, A. F. — Studi sulla numismatica di Casa Savoya. — KUNZ, C. — Il Museo Bottacin annesso alla civica biblioteca e museo di Padova. — Varieta. — Atti della Societa Numismatica Italiana.

Proceedings of the American Numismatic and Archeological Society of New-York City, 1901—2. The preservation of the antiquities of the Southwest, by L. BRADFORT PRINCE. — Department badges of the grand army of the Republic, by BAUMAN LOWE BELDEN.—

Kufic glass weights and bottle stamps, by J. B. NIES. — International congres of numismatists, Paris, June 1900, by G. F. KUNZ.

Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond, 3e jaargang nos 5 en 6. (Juli en Augustus 1902.)

N°. 5 bevat o. a. een lijst van 27 munten uit de 2 helft der 16e eeuw, gevonden bij het wegruimen van een oude wal te Grouw, gemeente Rolde, nr. 6 de beschrijving van 1° een daalder van 1577 van GEERTRUID VAN BRONCKHORST geslagen te Vianen (met afbeelding) en 2° een vierdubbelen gouden pistool van 1616 van PHILIPS WILLEM VAN NASSAU als prins van Oranje, beiden aanwinsten van het Kon. kabinet.

Bulletin International de Numismatique I, 3.

A propos d'une médaille siennoise, par S. AMBROSOLI. — La société d'archéologie de Bruxelles, par G. CUMONT. — Trouvailles, par A. BLANCHET. — Sociétés. — Musées. — Nouvelle diverses. — Bibliographie.

La gazette numismatique, V n° 8—10, VII n° 1.

Médaillon de GUILLAUME DUPRÉ, au buste de VICTOR, AMEDEÉ, duc de Savoie, par M. F. ALVIN. — Essai d'un répertoire idéologique de la numismatique belge pour les années 1883 à 1900, par MM. J. JUSTICE A. A. FAYEN.— l'Argent et la monnaie. — Monnaies, médailles et jetons mod ernes contrefaits ou complètement inventés. par N. H. — Une pommeau d'epée aux armes des comtés de Flandre et de Hainaut, par M. J. MOENS. — Un prétendu monétaire d'Alost au XIIme Siècle, par M. A. FAYEN. — Bibliographie. — Périodiques. — Nouvelles diverses. — Trouvailles. — Ventes. — Nécrologie.

Rekening en Verantwoording van den Penningmeester over 1901.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
A. *Gewone.*		**A. *Gewone.***	
Saldo in kas op 16 Juli 1901	ƒ 71.95	Kosten Tijdschrift, jaargang 1901, zie Bijrekening B.	ƒ 792.86½
Kontributie 29 Gewone leden	„ 290.—	Inbinden Present exemplaren HH. MM..	„ 14.30
„ 53 Buitengewone leden.	„ 397.50	Kontributie Ned. Oudh. Bond	„ 10.—
„ 36 Buitenlandsche leden	„ 180.—	Uitgaven Sekretariaat.	
B. *Buitengewone.*		Roeloffzen, Hübner & Van Santen, Diploma's. ƒ 25.55	
Kontributie Adams 98-99-00	„ 15.—	Bartels, Kokers voor Diploma's. „ 1.75	
Rente 1900	„ 12.15	Grevenstuk. Invullen Diploma's „ 8.00	
„ 1901	„ 7.51	Blikman & Sartorius. Drukwerk „ 18.90	
Vergoeding invorderingkosten Buitenlandsche leden en Koersverschil	„ 14.70	Uitschotten Sekretaris „ 13.50	„ 67.70
Vrijwillige Bijdrage N. N.	„ 25.—	Uitgaven Thesaurie.	
Voordeelig saldo Fondsrekening, zie Bijrekening A.	„ 29.19	Blikman & Sartorius. Drukwerk ƒ 7.70	
Te kort in kas.	„ 68.64	Uitschotten Penningmeester „ 25.49½	„ 33.19½
		Uitgaven Bibliotheek. Geene.	
		Uitgaven Kabinet.	
		Kuiper. Muntleggers	„ 9.—
		B. *Buitengewone.*	
		Grafkrans Mr. Jacob Dirks	„ 23.27
		Joh. Müller. 1 exempl. Bulletin Ned. Oudh. Bond	„ 3.—
		Bijwerking Guida Numismatica	„ 17 35
		Achterstallige kontributiën.	„ 17.50
		Saldo in kas ter beschikking van de kommissie van redaktie	„ 123.46
	ƒ 1111.64		ƒ 1111.64

Aldus ter goedkeuring aangeboden door den Penningmeester, in de vergadering 16 Juni 1902 en goedgekeurd op advies der heeren Jhr. L. C. VAN DEN BRANDELER en Jhr. mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

FONDSREKENING. A.

Het fonds bestond op 1 Januari 1902 uit: *A.* Het Tijdschrift (9 jaargangen). *B.* STÉPHANIK en ZWIERZINA „Inhuldigingspenningen 1898". *C.* Penning ROEST.

ONTVANGSTEN.			UITGAVEN.	
Aan verkocht: Jaargang 1901	*f*	100.33	Firma G. Theod. Tom. Verzendingskosten . .	*f* 91.74
„ „ Oude Jaargangen	„	36.75	„ „ Arbeidsloon, tellen en verzenden Tijdschrift aan Joh. Müller . . .	„ 9.75
„ „ 1 Ex. Inh. penn.	„	3.—	Brandverzekering	„ 9.40
			Voordeelig Saldo	„ 29.19
	f	140.08		*f* 140.08

TIJDSCHRIFT, Jaargang 1901. B.

Toegestaan *f* 700.—

Vergoeding voor omslagen en overdrukken, vrijwillige bijdragen	*f*	170.15	Frans Wolters. Zinko's	*f* 13.60
Restitutie P. Bordeaux	„	6.75	Frans Wolters. „	„ 67.40
Uit de kas betaald	„	792.86⁵	Kleinmann. Platen	„ 155.05
			E. J. Bril. Typen	„ 4.30
			Joh. Enschedé. Houtgravure	„ 5.85
			Blikman & Sartorius	„ 686.65
			Blikman & Sartorius	„ 6.75
			Uitschotten Mej M. de Man	„ 5.—
			„ Zwierzina	„ 25.16⁵
	f	969.76⁵		*f* 969.76⁵

517. 1880 2 Mei.

Opening van het gebouw der vereeniging „de Vrije Gemeente" te Amsterdam.

Vz. De vrije gemeente onder de gedaante eener vrouw links gaande, houdende in hare rechterhand een olijftak en haar linkerhand afwerend uitstrekkende naar eene naast haar staande vrouw, die in de rechterhand een verbroken keten en in de linker een geschiedtafel houdt. Op de geschiedtafel leest men:

XII ARTIKELEN.
NICAEA.
ROME.
GENÈVE.
DORDT.

Beneden in het veld: J. ELION. F.

Omschrift: EXELSIOR.

Kz. Tusschen saamgebonden olijf- en palmtakken:

VRIJE VROOMHEID
BRENGE VREDE
DE VEREENIGING
DE VRIJE GEMEENTE
OPGERIGT TE AMSTERDAM
30 NOVEMBER 1877
OPENDE
HAAR EIGEN GEBOUW
2 MEI 1880.

Brons, 60 m.M. Verz. Z.

De Ned. Hervormde predikant te Amsterdam P. H HUGENHOLTZ JR., zich niet kunnende vereenigen met de bevestigingsvragen en onderteekeningsformule van kandidaten tot den H. dienst, nam zijn ontslag als predikant en deelde dit op den hervormingsdag van 1877 aan de gemeente mede in de Nieuwe Kerk, sprekende naar aanleiding van *Hebr.* 11: 8b „Hij is uitgegaan niet wetende waar hij komen zou", welke toespraak in brochurevorm onder den titel: *Waarom gaan wij heen? Een woord van rekenschap* in 1877 bij SCHELTEMA & HOLKEMA is verschenen. Met enkele medestanders stichtte hij de Vereen. „de Vrije Gemeente" zich ten doel stellende: de aankweeking van godsdienstig zedelijk leven, door middel van godsdienstonderwijs en godsdienstige samenkomsten (Statuten goedgekeurd bij K. B. 20 Okt. 1883); zij kent noch doop, noch aanneming van lidmaten, noch avondmaal, noch kerkelijke armverzorging, (brochure: *Wat wil de Vrije Gemeente?*) Bij het 20e jaarverslag (uitgebracht 25 April 1898), telde de vereeniging 2070 leden en begunstigers.

518. 1880. 21 Mei.

Ter eere van MR. D. VEEGENS,
te 's-Gravenhage, griffier van de 2e kamer
der Staten-Generaal op zijn 80sten verjaardag.

Vz. Zijn links gewend borstbeeld in ambtsgewaad, onder den schouder J. P. M. MENGER.

Kz. In het veld binnen een krans van eikeloof:

AAN HAREN
VERDIENSTELIJKEN
GRIFFIER
M^R. DANIEL VEEGENS
GEB. 21 MEI
1800.

Omschrift: ★ HULDE VAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN GENERAAL OP 21 MEI 1880.

Brons, 55 m.M. Verz TEIJLER. In goud aan den jubilaris aangeboden.

DANIËL VEEGENS werd te Haarlem geboren 21 Mei 1800, was van 1828/47 redakteur van de *Staatscourant* en werd 8 Maart 1847 griffier van de 2e kamer der Staten-Generaal, welk ambt hij in 1881 neerlegde. Hij was een bekwaam historikus en schreef o. a. „*Leven van* JOHAN MAURITS VAN NASSAU", „*Levens van beroemde Staatslieden*", „*Historische studiën*" enz.

De leidsche senaat benoemde hem in 1875 tot dokter in de rechten honoris causa, de utrechtsche senaat tot dokter in de letteren. Hij overleed te 's-Gravenhage 18 April 1884.

519. 1880 — 4 Juli.

Presentiepenning van de Société Royale de Numismatique de Belgique met borstbeeld van GERARD VAN LOON.

Vz. Zijn rechtsgewend borstbeeld, daaronder: LÉOP. WIENER.

Omschrift: GERARD VAN LOON. in parelcirkel.

Kz. Omschrift tusschen 2 parelcirkels: ★ Société Royale de Numismatique de Belgique

In het veld: RÉUNION ANNUELLE 1880

Brons, 33 m.M. Mededeeling van den heer ALPH. DE WITTE.

GERARD VAN LOON, nederlandsch geschied- en penningkundige, 1683-1751, schreef „Hedendaagsche Penningkunde" (1732), „Aloude Hollandsche Historie" (1734), „Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen van 1555—1713" (1722—1731), ook in het fransch verschenen.

520. 1880. 12—16 Juli.

Prijspenning der tentoonstelling van goud, zilver, edelgesteenten, uurwerken enz. te Groningen.

Vz. = N°. 418.

Kz. = N°. 418, doch met het omschrift:

TENTOONSTELLING VAN GOUD, ZILVER, EDELGESTEENTEN, UURWERKEN, ENZ.

✿ GRONINGEN 1880 ✿

Brons, 44 m.M. door J. P. en J. P. M. MENGER, Verz. TEIJLER.

De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid vereenigde zich met de Vereeniging tot Bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid. Zij vormen samen sinds 1 Januari 1903 de Maatschappij van Nijverheid.

521. 1880. 1 Augustus

11e Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiek Verbond te Arnhem.

Vz. = N°. 364.

Kz. Het gekroonde wapen van Arnhem.

Omschrift:

★ 11e UITVOERING, 1 AUGUSTUS 1880 ARNHEM

Brons verzilverd, 41 m.M. Verz. ROEST.

522. Als voren.

Vz. geheel gelijk N°. 501.

Kz. In lauwerkrans

XIE
OPENBARE
UITVOERING
TE ARNHEM
I AUGUSTUS
1880

Geel koper met oog en ring, 23 m.M. Verz. DU CROCQ.

523. 1873—80.

Oorlog op Atjeh.

Gesp als beschreven onder N°. 127 met het opschrift:

ATJEH 1873 — 1880.

K. B. 29 Mei 1881 N°. 19. De rechthebbenden zijn bevoegd deze te verwisselen met de bij K. B. 21 Juni 1897 No. 31 ingestelde gesp met het opschrift: ATJEH 1873 — 1896.

524. 1880.

De Koning aan E. GILTAY te Leiden voor de beantwoording eener akademische prijsvraag.

Vz. als n°. 510.

Kz. In verdiept veld:

AAN
E. GILTAIJ
STUDENT
IN DE
WIS- EN NATUURKUNDE
TE
LEIDEN
1880.

Omschrift: ★ VOOR DE BEANTWOORDING EENER PRIJSVRAAG VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

Brons, 51 m.M. Verz. Rijksmunt.

525. 1880.

50-Jarigbestaan der vereeniging „CECILIA" te 's-Gravenhage. Zangwedstrijd.

Vz. ST. CECILIA linksgewend, het orgel bespelende, in de afsnede: J. ELION F.

Omschrift op matten rand:

✿ KONINKLIJKE ZANGVEREENIGING CECILIA ✿
1830 ✿ 50 jarig JUBILAEUM ✿ 1880

Kz. Op eene aan een stok, (waarvan koorden en kwasten afhangen,) hangende cartouche het wapen van 's-Gravenhage, daarboven een parelkroon, 't geheel omgeven door lauwer- en eiketakken.

Omschrift op matten rand:

✿ NATIONALE EN INTERNATIONALE ZANGWEDSTRIJD ✿
'S GRAVENHAGE 1880

Brons, 51 m.M. Verz. Z.

Zie de noot bij no. 438a.

526. 1880.

50-Jarig bestaan van het Leidsche Studenten-Scherm- en Gymnastiekgezelschap „Arena Studiosorum".

Vz. Monogram samengesteld uit de dooreengestrengelde letters A en S en twee gekruiste fleuretten, daaronder: 1830 - 1880

Kz. omschrift: TER HERINNERING
In het veld: AAN HET
vervolg omschrift: 50 JARIG BESTAAN

Brons, 28 m.M. Verz. Z.

527. 1880.

12½ Jarig bestaan der Rederijkerskamer „BILDERDIJK" te Alkmaar.

Vz. Een zwevende genius, in de rechterhand een fakkel en in de linker een lauwerkrans houdende, daaronder het wapen van Alkmaar, waarvan links een lier en rechts een bazuin en muziekrol en waarachter een stralenschietende schepter. In de afsnede:

ALKMAAR.
1880. 1881.
A. J. DE VRIES. AMST.

Omschrift:

GROOTE NATIONALE TOONEELWEDSTRIJD.

Kz. Een glad veld omgeven door twee saamgestrikte eikelooftakken.

Omschrift:

TER GELEGENHEID VAN HET 12½ JARIG BESTAAN VAN ALKMAARS REDERIJKERSKAMER „BILDERDIJK".

Zilver en brons, 44 m.M. Kon. kab.

Mr. WILLEM BILDERDIJK, nederlandsch taalkenner, geschiedschrijver en dichter, geboren te Amsterdam 7 September 1756, studeerde van 1780-1782 te Leiden en promoveerde aldaar in de rechten, 1783-1795 was hij advokaat te 's-Gravenhage, vanwaar hij 24 Maart 1795, door de Patriotten gedwongen, naar Londen vertrok, zijn gezin achterlatende. Hij schaakte aldaar zijne leerlinge mej. KATHARINA WILHELMINA SCHWEICKHARDT, (met wie hij later huwde) en vluchtte met haar naar Brunswijk (1797-1805). In 1802 gescheiden van zijn 1e vrouw, vertrok hij in 1805 weder naar Holland, waar koning LODEWIJK hem benoemde tot bibliothekaris, privaat professor in de ned. taal en sekretaris van het Kon. Ned. Instituut. Van 1810-1813 had hij het erg arm, totdat Z. M. koning WILLEM I hem een jaargeld van *f* 1800.— toelegde en hem tot auditeur-militair te Amsterdam benoemde, 1817-1827 was hij privaat

professor te Amsterdam, 1827 tot zijn overlijden 18 December 1831 woonde hij te Haarlem.

In 1849 werd te Alkmaar de vereeniging BILDERDIJK opgericht, onder de zinspreuk: Zijt meester van de taal, gij zijt het van 't gemoed, welke na een ruim 13 jarig bestaan ontbonden, doch in 1869 weder opgericht werd. Bij het 12½ jarig bestaan werden 2 gouden, 2 verguld zilveren en 2 zilveren penningen uitgeloofd voor drama en blijspel. 12 November 1880 ving de feestviering aan en 28 Februari 1881 werden de prijzen uitgereikt.

Aan ieder der 3 juryleden werd, met het eerelidmaatschap, een zilveren exemplaar van den penning aangeboden en voorts een aan het Stedelijk Museum, (op welks Kz. is gegraveerd: HERINNERING: MEDAILLE; op die van een daarnaast gelegd exemplaar: UIT HOOGACHTING AAN HET JURYLID C. W. BRUINVIS). In dit museum zijn ook de stempels geplaatst.

Voor zoover bekend is, bestaan van den penning niet meer dan 10 hiervoor genoemde afslagen, zoodat hij tot de zeldzame kan gerekend worden.

528. 1880.

De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid aan J. E. TEIJSMANN als hulde bij gelegenheid van diens 50-jarig jubileum als N. I. Ambtenaar.

Vz. = nº. 417.

Kz. = nº. 417, in den krans geslagen:

HULDE
AAN
J. E.
TEIJSMANN.
1830-1880

Zilver, 63 m.M. Verz. Bat. Gen. van K. en W. *Cat.* 1896 nº. 132.

JOHANNES ELIAS TEIJSMANN werd als zoon van een uit Duitschland naar Holland gekomen tuinbaas den 1 Juni 1808 te Arnhem geboren, hielp zijn vader bij het tuinwerk en werd tuinknecht bij graaf J. VAN DEN BOSCH te Voorburg, wien hij in 1829 bij diens benoeming tot Gouverneur-Generaal, als tuinman naar Indië vergezelde, waar

hij 2 Januari 1830 aankwam en in hetzelfde jaar benoemd werd tot hortulanus aan 's Lands Plantentuin, welke betrekking hij tot 2 Januari 1869 bekleedde, om toen belast te worden met het doen van reizen in den O. I. Archipel ten behoeve van den plantentuin en van handel en nijverheid.

6 Juli 1854 werd hij benoemd tot broeder, 29 April 1864 tot ridder van den Ned. Leeuw en 27 November 1868 tot inspekteur honorair der kultures. Tal van nieuwe plantensoorten bracht hij aan het licht, verscheidene nuttige plantensoorten voerde hij op Java in; de kultures (speciaal die van vanille) werden zeer door hem bevorderd.

Hij overleed te Buitenzorg 22 Juni 1882.

Sedert 1890 verschijnt bij de firma G. KOLFF & Co. te Batavia en 's-Gravenhage onder redaktie van Dr. P. VAN ROMBURGH en H. J. WIGMAN een aan de hoofdzakelijk nederlandsch indische flora gewijd tijdschrift, waaraan de naam *Teijsmannia* is gegeven.

529. 1880.

Algemeene Schietwedstrijd te Bussum.

Vz. Een banier, waarop een schijf afgebeeld is, tusschen het opschrift:

EEN DOEL
BUSSUM.

Omschrift: ALGEMEENE — SCHIETWEDSTRIJD.

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Tin, 38 m.M. Verz. ENSCHEDÉ.

530. 1880.

Prijspenning der gemeente Schiedam.

Vz. Het gekroond wapen van Schiedam met twee op een lint staande leeuwen als schildhouders.

Kz. Glad veld omgeven door saamgebonden eike- en lauwertakken.

Zilver, 45 m.M. Verz. v. DIJK v. MATENESSE.

531. 1880.

Brandmeesterspenning van Schiedam.

Vz. = n°. 530.

Kz. Omschrift: ✿ BRANDMEESTER ✿
SCHIEDAM.

In het veld: SPUIT
N°.

Tin, 45 m.M. Verz. v. DIJK v. MATENESSE.

532. 1880.

Prijspenning der THORBECKE-stichting.

Vz. Links gewend hoofd van THORBECKE, daaronder: LEOP. WIENER.

Omschrift: THORBECKE STICHTING, in parelrand.

Kz. Glad veld omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken, waartusschen boven een vijfpuntige ster.

Zilver, 60 m.M.

Overeenkomstig de opdracht van de algemeene vergadering van vrienden en vereerders van Mr. J. R. THORBECKE, 6 februari 1878 te Amsterdam gehouden, werd door eene centrale kommissie uit hun midden beslist, dat de gelden, welke na de uitvoering van andere besluiten der vergadering zouden overschieten, zouden worden gevormd tot een blijvend en onvervreemdbaar fonds onder den naam van THORBECKE-stichting, waarvan de renten zijn bestemd om gebruikt te worden tot eereprijzen, toe te wijzen aan de auteurs van geschriften over onderwerpen van rechtswetenschap, staatswetenschap, sociale-wetenschap en politieke geschiedenis, welke door het kuratorium der stichting zulk eene onderscheiding worden waardig gekeurd. De eereprijs bestaat in een zilveren penning benevens eene som van minstens ƒ 500.—. (Toegekend in 1882 aan dr. P. J. VETH voor zijn werk „*Java. geografisch, ethnologisch, historisch*" en in 1891 aan mr. N. G. PIERSON voor zijn werk „*Leerboek der Staathuishoudkunde*".)

Afgebeeld in *Eigen Haard* 1882 blz. 321. Zie omtrent THORBECKE de noot bij nos. 241;2.

533. 1880

Prijspenning van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam.

Vz. Geheel gelijk DIRKS nº. 817.

Omschrift: DE MAATSCHAPPIJ VOOR DEN WERKENDEN STAND.

Kz. In het veld een krans en daar binnen: AAN

Brons, 46 m.M., door M. C. DE VRIES. Leidsch Penn. Kab.

534. 1880.

Prijspenning van het Genootschap ter Bevordering van Natuur- Genees- en Heelkunde te Amsterdam.

Door DIRKS beschreven en afgebeeld onder nº. 571.

Brons, 56 m.M. Leidsch penn. Kab. Volgens *Cat. Stempels* eerst in 1880 gesneden.

Het genootschap tot bevordering van heelkunde, opgericht in 1790, breidde in 1840 zijne werkkring uit tot de geneeskunde, in 1870 ook tot de natuurkunde en nam toen zijn tegenwoordigen naam aan. Zie verder bij no. 671.

535. 1880.

Prijspenning der Studenten-roei-vereeniging „Njord" te Leiden.

Vz. Twee stroomgoden, zittende op een rotsblok en elk leunende op een urn, achter hen het wapen van Njord, (van blauw, beladen met twee zwanen van goud en een band van zilver).

Onder het rotsblok op een lint: NJORD.
Omschrift: STUD. - ROEI-VEREENIGING.
Kz. glad.
Brons, 46 m.M. Verz. TEYLER.

536. Als voren.

De zelfde met op de Kz. twee saamgestrikte olijftakken, daaronder: BEGEER, UTRECHT.

Brons, 46 m.M.

537. Als voren.

Vz. Links gewende zwaan op gekruiste roeispaan en drietand rustend.

Omschrift:

STUDENTEN ROEIVEREENIGING
NJORD.

Kz. Glad.
Brons, met oog en ring, 22 m.M.
Alle door BEGEER.

Deze oudste onder de nederlandsche studentenroeivereenigingen werd 3 Juni 1874 opgericht en vormde met Laga te Delft en Triton te Utrecht in 1882 den Nederlandschen Studenten-Roeibond. Zie daaromtrent de aanteekening op no. 895.

538. 1880.

Prijspenning der afd. Nijmegen van de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde.

Vz. NEDERLANDSCHE
MAATSCHAPPIJ
VOOR
TUINBOUW EN PLANTKUNDE

AFDEELING
NIJMEGEN
EN
OMSTREKEN.

Kz. Glad.

Brons, met oog en ring, 32 m.M., door BEGEER. (Zie de noot op n°. 255).

539. 1880

36e Algemeene vergadering der Geldersche Maatschappij van Landbouw te Doesburg.

Vz. DOESBORGH
36ST
Alg. Ver.gadering
Geld: Landbo
Maatschappij
1880.

Kz. Glad.

Lood met oog, 27 m.M., Verz. ROEST.

540. 1880.

Carnaval te Breda.

Vz. Het wapen van Breda, waarboven een engel met zegenend uitgespreide handen, gehouden door twee leeuwen, het geheel rustende op een burcht.

Omschrift:

VEREENIGING VAN VOLKSVERMAAK
* CARNAVAL 1880 *

Kz. Masker, rustende op zotskolf en narrenschepter, door een narrenkap gedekt.

SOCIETEIT DEMOCRIET
★ BREDA ★

Tusschen Breda en de sterren staat aan weerszijden ingestempeld: C. NVS.

Gebronsd lood, 52 m.M. Verz. SNOECK en kasteel Heeswijk.

Bijdragen 2e *druk* nº. 565.

540. a. en b. 1880.

Onderscheidingsteekens ingesteld door
Z. H. MOHAMAD SOLEMAN,
Sultan van Koetei.

Vz. Linksgewend borstbeeld in rijk gegaloneerde uniform, het hoofd gedekt door een muts met pluim.

Omschrift: · MOHAMAD SOLEMAN CHALIFAT OEL MOEMININ SULTAN DARI KOETEI

Kz. Loopende linksgewende tijger, daarboven de koeteische kroon, daaronder:

MADJOE
1880

Tin, ovaal, 44 bij 36 m.M., Verz. Bat. Gen. v. K. en W. *Cat.* 1896 nº. 130 en 131.

In een noot daarbij staat:

„Volgens informatie vervaardigd in Europa op last van den Sultan om te dienen als onderscheidingsteeken, maar nimmer als zoodanig uitgereikt."

Chalifat oel moeminin - arabisch - beschermer der geloovigen, behoort tot de titels van den koeteischen sultan; dari - plat of z.g. laag-maleisch - van; juister ware: SULTAN KOETEI.

De tijger op de Kz. is het wapen van den Sultan, hetgeen hij ook in zijne vlag voert.

Het maleische woord: madjoe beteekent, vooruitgang, bloei, kan ook beteekenen: voorwaarts, vooruitgaan. Het verschil tusschen de beide stempels bestaat hierin, dat de figuren op de Kz. bij het eene exemplaar platter (onafgemaakter?) dan bij het andere zijn, dat meer relief vertoont en geëcheveerder is.

Mededeeling van Mr. J. A. VAN DER CHIJS, landsarchivaris te Batavia, beschreven naar mij door ZEd. Gestr. gezonden foto's op ware grootte.

540c 1880.

Prijspenning der Algemeene Vereeniging voor Bloembollenkultuur te Haarlem.

Vz. Gekroonde cartouche met in ovaal medaillon het wapen van Haarlem; daarachter boomtakken met daaraan opgehangen klokjes; rechts en links tulpen, hyacinthen, narcissen en krokus; daaronder: J. E. (lion.)

Omschrift op matten rand:

ALGEMEENE VEREENIGING VOOR BLOEMBOLLENCULTUUR

· HAARLEM ·

Kz. Glad veld, omgeven door een krans van tulpen, hyacinthen, narcissen en krokussen.

Brons, 43 m.M., Verz. Z.

De algem. ver. voor bloembollenkultuur, opgericht 1 Juli 1860, stond van 25 September 1862 tot Zijn dood onder beschermheerschap van Z. M. Koning WILLEM III, van af 31 Maart 1891 onder dat van H M. Koningin EMMA. Zij heeft ten doel de belangstelling in bloembollenkultuur levendig te houden, het onderling verkeer der beoefenaren van dat vak gemakkelijk te maken en in het algemeen de belangen der bloembollenkultuur en van den bloembollenhandel te bevorderen.

Te Haarlem wordt om de 5 jaren (voor het eerst in 1880) een winter- of voorjaarstentoonstelling gehouden van bloeiende bolgewassen, waarvoor de beschreven penning in goud, zilver en brons wordt uitgeloofd, een enkelen maal ook is hij voor afdeelingstentoonstellingen uitgeloofd, daar echter meestal de geldswaarde is gekozen (art. 29 der Statuten), is de penning bepaald zeldzaam, volgens me-

deeling van den sekretaris-penningmeester den Heer JOH. DE BREUK te Haarlem.

540 D. 1881. 16 Maart.

3de Eeuwfeest der geboorte van P. C. HOOFT.

Vz. Iets naar rechts gewend aanziend borstbeeld, daaronder: J. P. M. F.

Omschrift: ✱ PIETER CORNELISZOON HOOFT, GEB. 16 MAART 1581, OVERL. 21 MEI 1647

Kz.

DE
OPGAANDE ZON
DER
HOLLANDSCHE
LETTERWIJSHEID

Brons, 47 m.M., Verz. Z.

De stempels zijn reeds gesneden in 1836, (zie *Tijdschrift* 1894, blz. 10), doch de penning, trouwens niet voorkomende bij DIRKS, is volgens den heer J. PH. M. MENGER veel later geslagen, denkelijk bij dit eeuwfeest, dat te Amsterdam werd gevierd, o. a. door het aanbrengen van een borstbeeld in HOOFT'S geboortehuis op de Keizersgracht bij de Brouwersgracht, (welk huis 26 Januari 1903 voor afbraak is verkocht.)

HOOFT, de amsterdamsche patriciërszoon, (zijn vader CORNELIS was burgemeester van Amsterdam), trad reeds op 18-jarigen leeftijd met een klassiek treurspel: „*Achilles en Polyxena*" in de kamer de Eglantier op. Na een reis door Frankrijk, Italië en Duitschland, (1598—1601), studeerde hij te Leiden en werd 23 Mei 1609 benoemd tot drost van Muiden, baljuw van het Gooiland en hoofdofficier van Weesp en Weesperkarspel, welk gewichtig ambt hij tot zijn dood bekleedde. In 1610 huwde hij de 18-jarige CHRISTINA VAN ERP. Het slot te Muiden werd de verzamelplaats van de schrijvers, dichters en geleerden van zijn tijd, het zag in 1618 prins MAURITS, in 1630 FREDERIK HENDRIK binnen zijn muren. In 1624 weduwnaar geworden, hertrouwde HOOFT in 1627 met HELEONORA HELLEMANS

wed. JAN BAPTISTA BARTOLOTTI. In Mei 1647 bij de uitvaart van prins FREDERIK HENDRIK te 's-Gravenhage ongesteld geworden, overleed hij aldaar den 21en dier maand ten huize van zijn schoonzoon JOHAN VAN DER MEYDE en werd den 27en d. a. v. in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven. Hij schreef verschillende treurspelen, het herderspel „*Granida*" en tal van gedichten, waarvan vooral de minneliederen zéér fraai zijn. Door zijne „*Nederlandsche Historiën*" (1642), vestigde hij zijn roem als geschiedschrijver. Eigenaardig was zijn manier om steeds zuiver hollandsch te willen schrijven, die hem alle vreemde woorden, soms op vrij zonderlinge wijze, deed verdietschen.

540E. 1881. 29 Maart.

3e Eeuwfeest van het Old-Burger Weeshuis te Sneek.

Vz. Gezicht op het weeshuis.

Kz. In gestyleerden, boven en beneden door een roos afgesloten krans:

Ter
Herinnering
aan het
300 *jarig bestaan*
van
het Old-Burger
Weeshuis te Sneek
29 *Maart*
1881.

Zilver met hoog opstaanden rand, 53 m.M. gegraveerd. Verz. Friesch Gen.

Het oorspronkelijke gebouw is in 1462 door de Kruizebroeders als klooster gesticht; 29 Maart 1581 werden er door Burgemeesteren Schepens en Raden der stad Sneek 12 weeskinderen ingebracht. De vele bezittingen der Kruizebroeders werden ten behoeve van dit weeshuis gekonfiskeerd, zoodat het als een der rijkste gestichten mag worden beschouwd; de weezen mogen er tot hun 23ste jaar blijven,

en ontvangen dan een uitzet; ze moeten tot den hervormden godsdienst behooren. 's Avonds van den dag van het 300-jarig bestaan was er feest in het weeshuis, waarbij aan elk der verpleegden een keurig geschenk werd aangeboden.

541. 1881. 2 April — 12 Juli.

Tentoonstelling van Kunst en Nijverheid te Middelburg.

Vz. Een genius met uitgespreide vleugels geleidt de vrede, die een palmtak in de rechterhand houdt.

Daarboven een vijfpuntige stralende ster.

Omschrift:

✿ UIT HET VOLK — VOOR HET VOLK ✿

MIDDELBURG.

Kz. Omgeven door een lauwer- en eiketak, (ingestempeld):

TENTOONSTELLING
VAN KUNST
EN
NIJVERHEID
2/4 1881.
✲

Onder den krans: HART.

Zilver en brons, 46 m.M. Verz. Zeeuwsch Genootschap.

Deze vereeniging, opgericht in 1865, als rechtspersoon erkend bij K. B. 8 Jan. 1887, no. 14, heeft ten doel bij Middelburg's ingezetenen, voornamelijk bij den handwerksman en den dienstbaren stand, den smaak voor al wat schoon en edel is aan te wakkeren, door muziek- en zanguitvoeringen, tentoonstellingen, kunstbeschouwingen, lezingen, zangonderwijs, bevordering van het kweeken van bloemen, wedstrijden, enz.

542. 1881 - 28 Juni

Maskerade der Utrechtsche studenten, voorstellende den intocht van Aartshertog MATTHIAS VAN OOSTENRIJK binnen Brussel 1578.

Vz. De aartshertog in een met vier paarden bespannen zegekar.

Omschrift: SPEM · ADFERT · MATHIAS · 1881

Kz. Een versterkte stad, daarboven een staartster.

Omschrift: OFFENSI · NVMINIS · ASTRVM · 1578:

Brons, 45 m.M. Verz. Z.

Tijdschrift 1894, blz. 27.

De Vz. door J. P., de Kz. door J. P. M. MENGER.

Deze penning, gesneden in navolging van dien, beschreven bij v. LOON deel I, blz. 243 no. 2, werd door de pages van MATTHIAS, (student R. BARON VAN HEECKEREN WASSENAAR), aangeboden aan allen, die de door hem gehouden cour bijwoonden.

Zie den penning op zijn promotie no. 956 hierna.

543. 1881. 1 Juli.

Ter eere van Mr. C. G. C. VAN HENGST, 20 jaar sekretaris-rentmeester der fundatie van RENSWOUDE.

Vz. Geheel gelijk aan de Vz. van DIRKS 778.

Kz. In breeden krans van eikeloof:

AAN
HAREN SECRETARIS-RENTMEESTER
Mr. C. G. C. VAN HENGST
DE FUNDATIE
DER VRIJVROUWE VAN RENSWOUDE
TE UTRECHT
1861-1881.

Brons, 69 m.M., Verz. Z.

544. 1881 - 3 Juli.

Ter eere van Luit. Gen. K. VAN DER HEIJDEN.

Vz. Aanziend borstbeeld van den luitenant generaal in uniform, daaronder: J. P. M. MENGER F.

Omschrift op matten rand:

LUIT. GEN. KAREL VAN DER HEIJDEN ADJ. D. K. GOUV. MIL. BEVELH. VAN ATJEH.

onder: 1877 - 1881.

Kz. De generaal te paard, met een verband om het linkeroog, wijst met de rechterhand naar een vijandelijke benting (links), waarop de nederlandsche driekleur is geplant en waarheen de nederlandsch-indische troepen, komende uit een palmbosch (rechts), oprukken.

In de afsnede: SAMALANGAN
26 AUG. 1877.

Omschrift op matten rand:

HULDE AAN DEN DAPPEREN EN BELEIDVOLLEN VELDHEER.

Onder: Samengestrikte lauwer- en eiketakken, rechts tegen den rand: J. P. M. F.

Brons, 66 m.M. Verz. Z.

Tijdschrift 1894, blz. 26.

Deze penning vergezeld van een prachtalbum en een kapitaal ter veraangenaming zijner verdere levensdagen werd den generaal aangeboden 3 Juli 1881, tijdens zijn verblijf in Nederland met één jaar verlof, door mr. J. HEEMSKERK AZ, voorzitter der daartoe gevormde hoofdkommissie, namens een overgroot aantal dankbare landgenooten.

VAN DER HEIJDEN werd geboren te Batavia 12 Januari 1826, ging op 15 jarigen als korporaal naar Indië, waar hij weldra opklom tot

sergeant en sergeant-majoor, in welke funktiën hij de 2e en 3e expeditiën naar Bali medemaakte en 11 December 1849 zich benoemd zag tot ridder 4e klas der Militaire Willemsorde, weldra gevolgd door zijne aanstelling als 2e luitenant der infanterie (26 Maart 1850.)

In 1851/2 maakte hij de expeditie in Palembang, in 1860/4 die in de Z. en O. afdeeling van Borneo mede, bij welk laatste hij als kapitein de Militaire Willemsorde 3e klas behaalde (7 Maart 1863.) Van 1865 - 1866, met verlof zijnde, maakte hij de manoeuvres van het fransche leger in het kamp van Chalons mede, en werd bij zijn terugkeer in Indië tot majoor, in 1872 tot luitenant-kolonel bevorderd. Hij maakte de 1e Atjeh-expeditie onder generaal VAN SWIETEN mede en werd toen benoemd tot ridder in de orde van den Ned. leeuw, in 1876 werd hij kolonel, in 1877 militair en civiel bevelhebber van Atjeh. Den 26 Augustus 1877 bij het bestormen van den kampong Kotta Blang Temoelit in het aan Atjeh grenzende Samalangan verloor hij zijn oog; (omtrent de hem bij die gelegenheid toegeschreven heldendaden is in latere jaren groote twijfel ontstaan.) 22 September 1877 werd hij kommandeur der Willemsorde en adjudant des Konings i. b. d, van 1878 - 1881 was hij gouverneur van Atjeh, 1 februari 1882 vroeg hij ontslag uit den militairen dienst

24 September 1887 werd de inmiddels (1880) tot luit.-generaal bevorderde VAN DER HEIJDEN benoemd tot kommandant van het Koninklijk Koloniaal Militair Invalidenhuis op het landgoed Bronbeek (in 1854 als buiten door WILLEM III ten zijnen behoeve gekocht, gelegen aan den fraaien Velperweg nabij Arnhem, 28 September 1859 tot zijn tegenwoordig doel door Z. M. geschonken, zie K. B. 31 Oktober 1862 no. 86, reglement Staatscourant 7 November 1862,) VAN DER HEIJDEN was daarenboven Grootkruis in de orde van den Eikekroon, ridder 1e klas in de orde van den Gouden Leeuw van Nassau en adjudant i. b. d. van H. M. de Koningin.

Hij overleed op Bronbeek 26 Januari 1900.

545. 1881. 3 Juli.

Presentiepenning van de Société Royale de Numismatique de Belgique, met borstbeeld van GERARD VAN LOON.

Vz. = No. 519.

Kz. Omschrift:

SOCIÉTÉ ROYALE DE NUMISMATIQUE DE BELGIQUE

In het veld in zeshoekigen parelrand:

3

JUILLET

81

Brons, 33 m.M. Mededeeling van den Heer ALPH. DE WITTE.

545a. 1881. 3 Juli.

Penning door prins PHILIPS van SAKSEN COBURG en GOTHA, hertog van Saksen aan A. DE SCHODT.

Vz. Het wapen van Saksen, tusschen saamgestrikte lauwer- en eiketakken.

Kz. Omschrift: OFFERT PAR LE PRINCE PHILIPPE DE SAXE COBURG ET GOTHA DUC DE SAXE

In het veld: ✿ A ✿
ALSE DE SCHODT
✿ 1881 ✿

Brons, 30 m.M. Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2e druk n°. 566, *Revue* 1882, blz. 142. Pl. X, n°. 5.

ALPHONSE FIDÈLE BENOÎT CONSTANTIN DE SCHODT werd geboren te Grave 19 November 1827 als zoon van den toenmaligen ontvanger der registratie aldaar. Hij koos het vak zijns vaders en bereikte daarin in België den hoogsten rang, dien van direkteur-generaal. Den 3 Juli 1870 werd hij benoemd tot membre correspondant, 1 Juli 1871 tot membre effectif en sekretaris van de société royale de numismatique de Belgique.

Hij nam het sekretariaat waar tot 31 December 1883, van 7 Juli 1873 — einde 1882 was hij tevens bibliothekaris, 1 Juli 1883 benoemd tot onder-voorzitter, volgde hij 3 Juli 1887 RENIER CHALON als voorzitter op, welke waardigheid hij echter reeds 8 Juli 1889 nederlegde tegelijk met het redakteurschap der *Revue*, dat hij 6 jaren had bekleed.

Zijne verzameling van 15000 stukken omvatte een rijke serie gildepenningen, verder legpenningen, griecksche, romeinsche, gallische, middeneeuwsche en moderne munten. Vele numismatische bijdragen verschenen van zijne hand. (Zie *Revue* 1892 blz. 314 e. v.). Hij overleed te Ixelles 16 Februari 1892. De penning werd hem geschonken op de algemeene vergadering der Société Belge van 3 Juli 1881, door prins PHILIPS VAN SAKSEN COBURG GOTHA, eerelid der société.

546. 1881. 7 Juli.

30-Jarig bestaan der zomerkoncerten en bestuurslidmaatschap van Mr. G. N. DE STOPPELAAR der Confrèrie van ST. SEBASTIAAN te Middelburg,

Vz. Het gekroonde wapen der Confrèrie,

(Van rood met gouden Jeruzalemsch kruis gekantonneerd met 4 dergelijke kruizen.)

daaronder:

G. N. DE STOPPELAAR
BESTUURDER DEKEN
1851—1881

Omschrift in kabelrand:

CONFRÈRIE VAN S^{T}. SEBASTIAAN TE MIDDELBURG

Kz. Opschrift:

C. J. PICKÉ
P. F. J. VAN BURG } BELEDERS

XXX JARIG LIDMAATSCHAP:
N. C. LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM
J. D. M. DE STOPPELAAR

XXX JARIG BESTAAN
DER
ZOMERCONCERTEN
1881.

Brons, 58 m.M. Verz. DE MAN.

Een ex. in zilver (het eenige) is aan den keten der confrèrie bevestigd.

Het Sint-Sebastiaansgilde vermoedelijk ontstaan in de 12e eeuw, wordt het eerst in 1475 in de stads rekeningen vermeld, (althans een post waarschijnlijk daarop betrekking hebbende); het bezat eene kapel en een altaar in de Westmonsterkerk, in 1541 werd het door de stad met een eigen huis buiten de wallen begiftigd, dat tengevolge van den oorlog in 1572 met den grond gelijk werd gemaakt, doch waarvoor de schutters in 1578 den grond van het gekonfiskeerde klooster den Augustijnen ontvingen, waarop in de jaren 1592-4 het nieuwe schuttershuis werd gebouwd. Na gedurende ruim 2 eeuwen aldaar gevestigd te zijn geweest, braken slechte tijden aan, in 1811 werden ernstige en aanvankelijk geslaagde pogingen aangewend tot vernieuwden bloei te geraken, in 1852 werd een nieuw reglement gemaakt, het Meischot en Koningschieten hervat en het buitengewoon lidmaatschap ingesteld. (Zie den penning DIRKS CI). Het doel was het hof van den Edelen Handboog gelijk weleer te doen worden het vereenigingspunt van Middelburgs bevolking, allereerst door het geven van avondkoncerten in de zomermaanden, waarvan het eerste plaats had 21 Juli 1852. In 1872 werd een groote zaal bijgebouwd voor tooneelvoorstellingen en koncerten, den 6 Juli 1881 het 30 jarig bestaan der zomerkoncerten en bestuurslidmaatschap van DE STOPPELAAR, (sedert 1851 beleder, sedert 1874 deken), gevierd met een koncert van de kapel der grenadiers en jagers.

Zie verder omtrent dit genootschap „*Het Schuttengilde van den edelen handboog, Confrèrie St. Sebastiaan te Middelburg*, door G. N. DE STOPPELAAR, Deken der Confrèrie. (Niet in den handel, gedrukt in 125 exemplaren).

Mr. GERHARDUS NICOLAAS DE STOPPELAAR, geboren te Middelburg 27 Februari 1825, promoveerde te Leiden 1848 en werd in 1856 gemeentesekretaris van Middelburg. Tal van historische geschriften, op zijne vaderstad betrekking hebbende, zagen van zijne hand het licht.

Hij overleed te Nizza 18 Maart 1899, zie *Tijdschrift* 1899 blz. 214 en den penning op zijn 70sten verjaardag, no. 1152 hierna.

547. 1881. 5-8 Augustus.

15de Nederlandsch Nationaal Zangersfeest te Amsterdam.

Een lier, waarom zich een lint slingert, waarop
1881
✹ XV : NED : NAT :, overslag met het wapen van Amsterdam, ZANGERSFEEST ✹

Eenzijdig zilveren draagteeken, werd aan rood en zwart koord om den hals gedragen, 42 bij 28 m.M., Verz. Z.

Zie de aanteekening bij no. 64.

548. 1881. 8 September.
Overlijden van Prins FREDERIK DER NEDERLANDEN.

Vz. Linksgewend borstbeeld van Z. K. H., daaronder S. D. V. (S. de Vries te 's-Gravenhage.)

Omschrift: ★ WILLEM FREDERIK KAREL PRINS DER NEDERLANDEN

Kz. Des prinsen gekroond naamcijfer **ƒ** tusschen eike- en lauwertakken, omschrift:

★ GEB. TE BERLIJN 28 FEBR. 1797 ★
HUIS DE PAUW
ONDER WASSENAAR
OVERL. 8 SEPT. 1881.

Koper verguld, 25 m.M., Verz. Z. In zilver op het Kon. Kab.

Oranjepenningen 1365.

548A. Als voren.

Vz. Geheel gelijk n°. 548.

Kz. Het buitenomschrift gescheiden door ✵. Tusschen binnen- en buitenomschrift een cirkel

boven, beneden en terzijden afgebroken door krullen.

Koper verguld, 25 m.M., Verz. Z.

Prins FREDERIK, zoon van koning WILLEM I, slechts enkele dagen voor en in dezelfde stad geboren als keizer WILHELM I, ontving met dezen zijne opleiding aan het pruisische hof en was door warme vriendschapsbanden aan den grijzen heldenkeizer verbonden, wiens zuster LOUISE hij in 1825 huwde. (Zie DIRKS 254 e. v.)

Hij nam in de pruisische gelederen deel aan den veldtocht van 1813 en in de nederlandsche aan den slag van Belle Alliance Tegen vruchtgebruik van de domeinen, welke de z. g. dotatie van Prins FREDERIK vormden, deed hij in 1816 afstand van de hem bij het familieverdrag van 4 April 1815 toegekende rechten op de duitsche erflanden der Oranjes en het groothertogdom Luxemburg.

Hij was, tot de abdikatie zijns vaders, veldmaarschalk der landmacht, admiraal des rijks en grootmeester der artillerie, doch legde toen die betrekkingen neder. In 1830 trachtte hij tevergeefs het oproer in Brussel te dempen.

Steeds bleef hij grootmeester-nationaal der orde van vrijmetselaren tot welke waardigheid hij in 1816 was benoemd (zie DIRKS 79) en als hoedanig hij zijn 25, 40, 50 en 60-jarig jubileum vierde, zie DIRKS 586, 785 en nos. 71 en 392 hiervoor,) terwijl hij in 1879 nog werd gehuldigd bij het 60-jarig bestaan der door hem gestichte meestergraden (zie no. 484 hiervoor.)

Zijne dochters waren LOUISE, koningin van Zweden en Noorwegen, overleden 30 Maart 1871, (zie nos. 182 en 183 hiervoor) en MARIE, 18 Juli 1871 gehuwd met den Prins VON WIED, (zie no. 190 hiervoor,) hij had een zoon Prins WILLEM FREDERIK NICOLAAS ALBERT, geboren te 's-Gravenhage 22 Augustus 1836, overleden aldaar 23 Januari 1846 tengevolge van een val van een gymnastiekrek, een andere prins overleed zéér jong.

549. 1881. 25 September.

Penning door Z. M. den Koning geschonken aan H. CONSCIENCE.

Vz. 's Konings rechtsgewend borstbeeld, daaronder J. P. M. MENGER. F.

Omschrift:

WILLEM III KONING - DER NED, G. H. V. L.

Kz. In het veld:

KONING
WILLEM III
AAN
HENDRIK
CONSCIENCE
VOOR ZIJNE UITNEMENDE
VERDIENSTEN
TEN AANZIEN DER
NEDERLANDSCHE
LETTERKUNDE
1881.

Brons, 50 m.M. Verz. TEYLER.

Oranjepenningen 1364.

Geboren te Antwerpen 3 December 1812, trad CONSCIENCE in 1830 als vrijwilliger in dienst en klom op tot sergeant-majoor. In 1837 gaf hij zijn eerste roman uit en liet die door talrijke andere volgen, welke eene groote populariteit verwierven. De koning van België droeg hem in 1847 het onderwijs der kon. prinsen in de vlaamsche taal op, in 1868 werd hij benoemd tot konservator van het museum WIERTZ te Brussel, waar deze strijder voor de vlaamsche beweging en vruchtbare romanschrijver den 10 September 1883 overleed.

550. 1881. 25 September.

Hulde aan HENDRIK CONSCIENCE.

Vz. Rechtsgewend hoofd des dichters in parelrand, daaronder: LEOP. WIENER.

Kz. Binnen twee saamgestrikte lauwertakken, onder drie zespuntige sterren.

AAN
HENDRIK
CONSCIENCE
ZYNE
TAALGENOOTEN
1881

Brons, 60 m.M., Verz. Z.

Méd. hist. de la Belgique, dl. 1, blz. 147, n°. 72.

Deze penning werd den schrijver aangeboden bij het verschijnen van zijn 100ste boekdeel, (*Cat.* SMITS v. NIEUWERKERK blz. 185, n°. 3664), welk feit met ongemeenen luister werd gevierd. De nederlandsche letterkundigen boden hem bij deze gelegenheid een kostbaar album aan met bijdragen van de voornaamsten hunner.

551. 1881. September.

Festival te Breda bij gelegenheid van het 18e Nederl. Taal- en Letterkundig Kongres.

Vz. Lier omgeven door een lauwerkans in verdiept veld, omschrift:

HERINNERING AAN HET FESTIVAL

★ SEPT. 1881 ★

Kz. Opengeslagen boek onder stralende vijfpuntige ster, op de bladzijden:

XVIIIDE
NEDERL TAALCONGR,
PROSA POESIE
BREDA 1881.

Omschrift:

XVIII NED. TAAL- EN LETTERKUNDIG CONGRES

★ BREDA ★

Kompositie, 54 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2e druk n°. 566*

552. 1881.

Eerepenning door Z. M. den Koning geschonken aan MURAD EFFENDI, turksch gezant te 's-Gravenhage en letterkundige.

Vz. 's Konings rechtsgewend hoofd, daaronder: J. P. M. MENGER F.

Omschrift: ✠ WILHELMVS. III. NEERLANDIAE. REX. LVXEMB. M. DVX

Kz. Tusschen twee saamgestrikte lauwertakken:

VIRO. ILLVSTRI.
MVRAD. EFFENDI.
IMP. TVRCARO. LEGATO.
QUI. CVNCTA. SVA. OPERA.
DRAMATICA.
LVGDVNI. BATAVORVM.
VNA. EDIDIT.
POETAE. EGREGIO.
D. D.
REX.
ANNO. MDCCCLXXXI.

Brons, 68 m.M., Kon. kab.
Oranjepenningen 1363.

MURAD EFFENDI was van duitsche afkomst en eigenlijk genaamd FRANZ VON WERNER; hij werd geboren nabij Agram in Croatië 30 Mei 1836, genoot gymnasiaal onderwijs, was in oostenrijkschen en daarna (1854) in turkschen militairen dienst, waarop hij geplaatst werd bij het turksche ministerie van buitenlandsche zaken, achtereenvolgens was hij partikulier sekretaris van den grootvizier EDHEM PACHA, konsul op Sicilië, te Bucharest en in Temesvar, generaalkonsul te Venetië en Dresden, gezant t: 's-Gravenhage en Stockholm.

Zijn gedichten: *Ost und West*, *Balladen und Bilder*, *Türkische Skizzen*, *Nasreddin Chodja, ein osmanischer Eulenspiegel*, zijn blijspelen *Durch die Ase*, *Bogadil*, *Professors Brautfahrt*, *Mit dem Strome*, het

tooneelspel *Auf dem Kreuzhof*, maar vooral de treurspelen: *Selim der Dritte*, *Marino Faliëro*, *Mirabeau*, *Johanna Gray* en *Ines de Castro* vestigden zijn naam als beroemd litterator.

Hij overleed te 's-Gravenhage 14 September 1881.

553. 1881.

Prijspenning der Amsterdamsche Hoogeschool.

Vz. Het met de keizerskroon gedekte wapen van Amsterdam met twee leeuwen als schildhouders.

Omschrift:

✠ PRAEMIUM . CERTAMINIS · IN . ACADEMIA · AMSTELODAMENSI · INDICTI

Kz. Een met lint doorstrengelde lauwerkrans tusschen twee parelcirkels, hierop ligt een boek, op welks bladzijden *A Ω*, omgeven door aardglobe, twee verrekijkers, eskulaapstaf, door een lauwerkrans omgeven perkamentrol, weegschaal en zwaard.

Brons, 60 m.M. Vz. door J. P. M. Kz. door J. P. MENGER.

Tijdschrift 1894, blz. 27, op 1881 — Zie echter een ex. in de Verz. TEYLER op de Kz. dit opschrift vertoonende:

J°. M°. JANSE
MEDEOBURGENSI
BOT. ET ZOOL. STUD.
CIↃIↃCCCLXXI

554. 1881.

Prijspenning der Studenten roeivereeniging „Laga" te Delft.

Vz. Het wapen van Delft op een anker en twee gekruiste roeispanen.

Omschrift: STUDENTEN ROEIVEREENIGING LAGA

Kz. In het veld: STUDENTEN
WEDSTRIJD.

Brons, met oog en ring, 24 m.M. Leidsch penningkabinet, door BEGEER.

Deze studenten roeivereeniging werd in navolging van Njord te Leiden den 9den April 1876 opgericht en vormde in 1882 met deze vereeniging en Triton te Utrecht den Nederlandschen Studentenroeibond. Zie daaromtrent de aanteekening op no. 895.

555. 1881.

Prijspenning der tentoonstelling van Nijverheid en Kunst te Wageningen.

Vz. WAGENINGSCHE TENTOONSTELLING
VAN
NIJVERHEID
EN
KUNST

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 41 m.M. Leidsch penning kabinet, door W. SCHAMMER.

556. 1881.

Prijspenning der kunstvereeniging „Pictura" te Zutfen.

Vz. Het gekroonde wapen van Zutfen.

Omschrift: KUNSTVEREENIGING PICTURA
ZUTPHEN

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Brons. 40 m.M., door J. P. M. MENGER. Verz. Z.

557. 1881.

Prijspenning van de Utrechtsche Studentenvereeniging tot Vrijwillige Oefening in den Wapenhandel.

Vz. Het wapen van de gemeente Utrecht op een achtpuntige vlammende ster, waaronder een lint waarop ingestempeld:

SOL JUSTITIAE ILLUSTRA NOS

Omschrift: BESCHERMHEER Z. M. DE KONING

Kz. Een lauwerkrans met het omschrift:

★ UTRECHTSCHE STUDENTENVEREENIGING TOT VRIJWILLIGE OEFENING IN DEN WAPENHANDEL.

Brons, met oog en ring, 41 m.M. Leidsch Penn. Kabinet. Vz. door W. SCHAMMER, Kz. door J. P. M. MENGER.

558/9. 1881

Prijspenningen van het Studenten Scherm- en Gymnastiekgezelschap „Odin" te Delft.

Vz. In een lauwer- en eikeloofkrans

ODIN

DELFT

Kz. Glad.

Brons met oog en ring, 28 en 22 m.M.

Verz. Rijksmunt, door J. P. M. MENGER.

(*Wordt vervolgd.*)

Iets over Dockumer historiepenningen.

Ten onrechte is op blz. 327—2 VAN LOON, eerste deel 1) geplaatst de vroedschapspenning van Dockum. Waarschijnlijk kwam de schrijver tot deze dwaling door de gelijkheid van het opschrift der keerzijde met dat van de groote aldaar afgebeelde medaille. Hij verhaalt op blz. 326 van de haastige versterking der stad Dockum en eindigt: „Waarvan de gedachtenis op deze twee penningen bewaard wordt, die op last des Magistraats, nu het werk ten volle in dit jaar (1582) voltrokken was, zijn gemunt geworden".

Deze kleine vroedschapspenning is echter ***niet*** geslagen naar aanleiding van de herstelling der Dockumer vestingwerken. Hij werd gemunt in het het begin der 18e eeuw en kan dus ***niet*** op 1582 worden gedateerd. 2) Het onderzoek verschafte mij eenige aardige gegevens en zoo ontaardt mijne rectificatie op „VAN LOON" in een opstel over Dockumer penningen.

De sierlijke groote gedenkpenning v. L. I. 327,—1, op dezelfde wijze als een munt (bas relief) geslagen, is zonder twijfel uit het laatst der 16de eeuw. Stijl

1) *Ed. fr.* 321—2.

2) In de tweede vergadering van het Genootschap, gehouden te 's Gravenhage den 18ten Juni 1893, is de wenschelijkheid uitgesproken, verbeteringen op VAN LOON en andere nederlandsche numismatische werken in dit tijdschrift te publiceeren.

van den beeldenaar en opschrift bewijzen dit. Het omschrift der voorzijde, een citaat uit Ps. 127, is toepasselijk op het versterken en bewaken der vesting. Men kan dus aannemen, dat dit feit aanleiding gaf tot het ontstaan van deze gedenkmunt. Het klinkt echter onwaarschijnlijk, dat de magistraat een zeer kostbaren penning liet slaan *alleen ter herinnering* aan het omwallen der hem toevertrouwde veste.

Daarom beschouw ik deze medaille als een belooningspenning voor „der Staaten Gemachtigden, die met het toezicht waren belast". 1)

WINSEMIUS beschrijft in zijne „*Chronique ofte historische geschiedenisse van Vrieslant, gedruckt tot Franeker in* 1622", dezen penning aldus: „Bij oudts ende omtrent den Jare 1436, ende naer de tijdt, heeft de Stadt Dockum soo in oude geleydbrieven als andersins, welcke de Stadt geduyrende de Schieringers ende Vetcopers Factiën met Leeuwarden ende de Inghesetenen van Oostergoo gemaeckt, gebruyckt, het zegel van een groote Kerck, hebbende drie Toorens, ende boven de Kerck de Sonne, Mane ende Sterren, met dese Letters: Sigillum Maius Civitatis Doccumensis. Uit welcke Wapen ik vermeene het nieuwe, bestaende in een quartier — Mane ende Sterren, ghenomen te zijn. Twelck wapen na den tijdt van veranderinge de Magistraet van Dockum, in teken van de oudtheyt van hare Stadt op seeckeren Penningh oft Madalije

1) Zie v. L. I—326 en v. L. II—419. Ed fr—405.

De aldaar afgebeelde penning van Dockum heeft gediend als belooning bij het graven der trekvaart naar Groningen. Wellicht bestond deze gewoonte reeds in 1585.

hebben doen slaen in Silver ende Goldt, met het omschrift van het Wapen, zooals ghij hier siet in dese ronde." (daaronder staat eene afbeelding van den penning v. L. I 327-1). 1)

De kroniekschrijver kent enkel dezen penning. Het wapen van de voorzijde „een quartier - mane ende sterren", is afgeleid van het oude zegel. Hij deelt mede, dat de medaille gemunt is op last van de overheid, maar over het doel er van bericht hij niets.

Ik heb deze uitvoerige beschrijving van WINSEMIUS overgenomen, vooral om de verklaring van het oude zegel van Dockum. 2)

Men vindt dit terug op de 18de eeuwsche vroedschapspenningen. VAN LOON noemt het „'t oude slot Doccumburg". In de kroniek heet het „de groote Kerck, hebbende drie Toorens". Het stelt voor de kloosterkerk en het convent van den H. BONIFACIUS te Dockum. 2)

Bij het achttal van deze regeeringspenningen in de verzameling van het Friesch Genootschap, vond ik de vier volgende variëteiten. (Zie plaat IV.)

I. Binnen eene lijst en een gestreepten rand, vertoont de voorzijde de kerk, waarboven de zon, maan en drie sterren. Het omschrift luidt:

SIGIL(lum) MAIUS CIVIT(atis) DOCCUM(ensis). (Groot zegel der stad Dockum.) De rugzijde draagt binnen eene smalle lijst het opschrift: UBBO DUX FRISIAE enz. (zie VAN LOON.) Dit opschrift is overgenomen van de groote medaille.

1) Het penningkabinet van het Friesch Genootschap bevat één exemplaar van dezen penning in goud en vier in zilver, van twee verschillende stempels.

2) Zie over Dockumer stadzegels: *Friesche oudheden*, pl. XXV nº. 16 en *Cat. v. het Friesch Museum*, blz. 125.

Op de dikte van den penning leest men: CONSULARIS. DIGNITATIS. DOCCUMENSIS. ANNUUM. MONUMENTUM. (Jaarlijksch teeken van de Dockumer vroedschap.)

Dit stuk is niet gemerkt.

II. Iets grooter. Het gebouw op de voorzijde staat niet op eene streep, maar op een met gras en bloemen begroeiden bodem. Het opschrift op de achterzijde heeft een regel meer en een spelfout. FRISSIA in plaats van FRISIA. Hetzelfde kantschrift. Ongemerkt.

III. Is belangrijk grooter. Het kerkgebouw is geplaatst op een geplaveiden grond, met rechte afsnede. Het omschrift is gelijk dat van I en II. Het opschrift der keerzijde is duidelijker. Ook hier prijkt FRISSIA met ss. In de afsnede is deze penning gemerkt: V.

Geen kantschrift.

Stijl, indeeling, techniek en lettervorm vertoonen op deze stukken zooveel overeenkomst, dat ik ze aan denzelfden graveur durf toeschrijven.

Het merkteeken V wijst als auteur van deze medailles aan: GEORG WILHELM VESTNER, graveur te Neurenberg 1677—1740. 1)

IV. Van gelijke grootte. De omlijsting is smaller. De kloosterkerk verheft zich uit een begroeid terrein. Het omschrift is gelijk de vorigen. De keerzijde heeft binnen een dubbelen streeprand hetzelfde opschrift. FRISIA is goed gespeld. Geen kantschrift.

---

1) Deze stempelsnijder heeft ook gemaakt de stempels voor den Frieschen landdagpenning ter eere van Prinses MARIA LOUISA, welke penning is geteekend: G. W. V. Hij teekent zijn werk met: Vestner, G W V of V.

Dit stuk is op de voorzijde geteekend *A A*, waaruit blijkt dat het gemaakt is door ANDELE ANDELES graveur en goudsmid te Leeuwarden, geb. 1687, gest. 1754. 1)

Ofschoon weinig oorspronkelijk, zijn deze vroedschapspenningen artistiek behandeld. De tweede voldoet het best. De Friesche graveur geeft blijk van technische vaardigheid. (Zie IV.)

VESTNER werkte voor de Staten van Friesland reeds in 1712. (Zie noot, pag. 124.)

Het eerste deel van het werk van GERARD VAN LOON, waarin de vroedschapspenning is afgebeeld, werd uitgegeven in 1723. Tusschen 1712 en 23 werden dus vrij zeker deze medailles vervaardigd. 2)

Mijne bewering aan het begin van dit opstel, dat de Dockumer vroedschapspenning niet werd gemunt ter herinnering aan de bevestiging van die stad in 1512, acht ik door het bovenstaande voldoende gemotiveerd. W.

L. $^{10}/_{10}$ 1901.

---

1) Gaarne had ik willen vermelden het aantal der uitgedeelde penningen en de kosten door de gemeente Dockum daarvoor gemaakt. De jaarrekeningen van de stad moesten mij die gegevens verschaffen. Bij het onderzoek op 't archief van Dockum en op 't provinciaal archief te Leeuwarden bleek, dat de stadsrekeningen van 1712—1723 zijn verloren gegaan.

2) De afbeelding van den vroedschapspenning bij VAN LOON zou ons doen denken, dat er een 5e variëteit bestond. De teekening van kloosterkerk en konvent komt het meest doch niet geheel overeen met n°. IV, de voorletters van den graveur A. A. ontbreken en het omschrift luidt:

SIGIL · MAIUS · CIVIT · DOCCUM ·

terwijl n° IV heeft:

SIGIL : MAIUS CIVIT : DOCCUM.

Zoolang het tegendeel niet blijkt, zal aangenomen moeten worden, dat de teekening bij VAN LOON niet al te juist is, eene fout die dit werk wel meer vertoont. Zw.

De Munt in de Volkstaal.

Welk groot verschil er is tusschen de namen der munten in wetten en verordeningen en die in den mond des volks, blijkt reeds, als wij doodeenvoudig het stuk van twee en een halven gulden nooit alzoo, maar immer „rijksdaalder" hooren noemen; ofschoon deze munt niets met een „daalder" en niets met het „rijk", d. i. het Duitsche Rijk te maken heeft.

Zeer algemeen, maar minder net, zijn bovendien nog: *kopstuk*, *rijkspop*, *riks* en *achterwiel*.

Zoo zegt het volk ook *pop* voor gulden naar het Pallasbeeld, alias Hollandsche maagd, op de oude guldens, en *mafje* voor kwartje; beide woorden behooren ook niet in den kanselarijstijl te huis; daarentegen is het zeer net om te spreken van kwartje, dubbeltje en stuivertje, al zijn deze benamingen niet wettig.

Voorts hoort men nog weleens, maar dan alleen bij straat-negocianten: *stooter*, *twaalf-duiten* en *vier-duiten* en uit den mond der kinderen bij een snoeptafeltje: *halfje*, waarmee zij bedoelen: *een kleinen cent* of *een kleintje*, zooals de dienstboden zeggen.

Eindelijk zijn de benamingen *daalder* en *schelling*,

die op werkelijk bestaan hebbende munten wijzen, nog lang niet uitgestorven.

Meer moeite ter verklaring bezorgen ons de benamingen van vroegere speciën, zooals wij die in oude kluchtspelen en in spreekwoorden aantreffen.

Maar vooral in oude kluchtspelen, want deze geven ons de taal, zooals die gesproken werd door het volk, in de binnenkamer en op de straat, vaak ruw en plat, maar altijd natuurlijk en schilderachtig

Daarom hebben wij in die oude dramatische voortbrengselen een aantal muntbenamingen opgespoord, en zullen die naar tijdsorde aan onze lezers meedeelen, zoo mogelijk met eenige toelichting, ofschoon er vele bij zijn, die ons duister zijn en die wij geven zooals wij ze vinden, zonder dat het ons gelukt is eenige voldoende verklaring te vinden.

I

Al dadelijk staan wij voor 't woord *kruis*.

Wij vinden het bij CORNELIS EVERAERT:

'k En zie een cruece nyet,
Niet hebben doet spaeren by ghebreke.

(*Den Hooghen Wynt ende Soeten Reyn* 1528)

VAN VLOTEN teekent hierbij aan: cruece = kleine geldmunt.

Op eene andere plaats lezen wij:

Vreest van mijn niet een cruys
Segt, wat 's u begeeren?

(LOURIS JANSZ, *Onse lieven Heers minnevaêr* 1583)

BREERoo laat in zijn *Klucht van de Koe* den schuldenaar zeggen:

Ick heb warachtigh gien gheld, ick heb seker gien
[geld in huys,
Ja, niet een Hollandsche duyt, gien helder-penning
[noch kruys. (1612.)

OUDEMANS in zijn *Wdb. op Br.* verklaart: „Denkbeeldig muntje van zeer kleine waarde".

In HOOFT's *Ware-nar* vinden wij:

Want voor dieven is er aêrs te halen niet een
[kruis. (1617)

Prof. VERDAM geeft deze opheldering: „*niet een kruis* = niet het minste, eigenlijk een klein koperen muntje van weinig waarde, dat met een kruis gestempeld was".

Elders weer:

O! wij nemen wraack dattet ons niet ien kruys
[schaat.

(*Claas Kloet*, II, 1619)

Wisten wy soo goe raed om geld, ick hiel u met
[niet een kruys vrij.

(*Schyn-Heyligh* 1622)

Nergens is een muntje te vinden, dat den specialen naam van *kruis* draagt.

Alle munten sedert den tijd van KAREL DEN GROOTEN tot in de 17e eeuw hadden op de eene zijde een kruis, ja men vindt dit zelfs op de Angel-Saksische sceatta's; volgens sommigen was het oorspronkelijk 't symbool van den christelijken godsdienst, volgens anderen diende het als richtingslijn om de munt in tweeën te snijden bij betalingen. Op de andere zijde had men een hoofd, of een wapen of eene andere figuur.

Vandaar dus de uitdrukkingen: „munt of kruis",

het welbekende en zeer oude dobbelspelletje; en „munt noch kruis" voor „geen geld", noch de vóór-, noch de tegenzijde van een geldstuk. De volledige vorm komt reeds in de 16e eeuw voor:

Die arme dwaes, die thuuswert geet ende hi
[cruus no munt en weet.

ook:

Elck wijst hem die poorte
Want in sijn borseken en schuylt munte noch kruys.

Deze beide voorbeelden vindt men bij Dr. A. DE JAGER, *Latere Verscheidenheden*, blz, 76.

Her, her, soeckt geld! —
Ick en heb cruijs noch minte.

(*Cluijt van Tielebuijs*, gespeeld in 1541.)

SANCHE PANCHE, de schildknaap van den dolenden Ridder roept uit:

Ja, 'k zie vast munt noch kruis,
Won ik nog geld met al dat hongerige doolen!

(*Don Quichot* 1711)

En als BELIE tot TIJS TAFELBEZEM zegt:

Maar ik zel je weér helpen, ontsteelen ze je wat
[uit den huis,

dan antwoordt deze:

Dat zel zen leven niet beuren, want tot mynent
[is munt noch kruis.

(*De Gelijke Twelingen* 1715.)

Deze uitdrukking van drie woorden tot twee teruggebracht levert den vorm: „geen kruis", die bij HARREBOMÉE in tal van spreekwoorden voorkomt, en waarbij wij dus aan geen onbekende munt behoeven te denken.

Een werkelijke munt is echter een *penning met een kruis*:

In deze steech segghen se, dat de beste mostaert
[te koop is,
Daer wil ick weêr gaen en besteên een penning
[met een kruys.

(S. COSTER, *Tysken van der Schilden* 1615.)

In de 16e eeuw waren nog achtste grooten in omloop uit den tijd van WILLEM VI en later, hebbende aan de eene zijde een leeuw en aan de andere een kruis, ter waarde van een penning; van daar dat Mijne Heeren van den Gerechte te Amsterdam in 1567 noodig oordeelden te waarschuwen tegen eene groote menigte daarop gelijkende stukken, waarop „geslaegen oft staende es een cruys an d'eene zijde, *als oft penningcxkens waren van de* 16 *doende een stuver*, ende an d'ander zijde een leeuken, van de welcke de 32 nyet boven een stuver waerdich zijn in alloye". 't Zou kunnen wezen dat zulke penningen in 1615 nog in omloop waren, maar waarschijnlijk is het niet. Liever denken wij hier aan eene koperen munt van FILIPS II, door VAN DER CHIJS onder voorbehoud oortstuiver en door VERKADE (n°. 309) duit genoemd, maar in 't plakkaat van LEYCESTER van 1586: *coperen penninck.* Deze munt heeft aan de eene zijde het wapen van Holland met DOMINUS, enz., aan de keerzijde het Bourgondische kruis in den tuin en werd wettig op het zestiende deel van een stuiver gesteld.

Iets anders is weer een *kruiste penning* in het begin der 18e eeuw.

Heb jy lui ook verstand van goed geluk te zeggen? vroeg iemand aan een paar heidinnetjes, waarop dezen antwoordden:

Wy kunnen 't beide zo 't behoord;
Maar vrind, jij moet, eer dat wy daar van spreecken
Een kruiste penning doen in elke hand.
(*Gedwongen Huwelijk* 1710)

Men bedoelde hiermede eene willekeurige munt met een kruis er op en schreef hieraan eene geheimzinnige kracht toe.

In de boven aangehaalde verzen uit de *Klucht van de Koe* hebben wij nog met twee werkelijke munten te doen, t. w. den „Hollandschen duyt" en den „helderpenning". De eerste is geslagen in de jaren 1604 en 1605 en vertoont aan de eene zijde de Hollandsche maagd in den tuin met het bekende omschrift: AUX. NOS IN NOM. DOM. = onze hulp is in den naam des Heeren, en op de keerzijde: HOLLANDIA.

De „helderpenning" is minder helder. OUDEMANS zegt: „kleine munt", maar niet welke. Die naam is op verschillende speciën toepasselijk.

In de wetten, vastgesteld onder den Upstalboom te Aurich in 1323 en bevestigd in 1361, wordt gesproken van munten van Halle (in Saksen) en later van *Halders*, waarvan 4 op een ruitergroot gaan; terwijl in den Saksenspiegel gesproken wordt van *hellers*, (zie VAN DER CHIJS Friesland en Groningen blz. 283, 285 en 348).

Wij vinden dat de kerkmeesters der Eusebiuskerk te Arnhem in 1461 lieten slaan eenen „*helder*" van laag allooi en gering gewicht.

Halders en hellers worden door VAN DER CHIJS gelijkgesteld met bracteaten, dunne eenzijdige muntjes, zooals men van Nijmegen, Groningen,

Deventer en vele Duitsche plaatsen tot in de zeventiende eeuw vindt.

Het *Thresoor* van 1580 geeft afbeeldingen van halders van Luyck, Keulen, Kleef, Maintz, Nuce en de Palts, alle éénzijdig.

KILIAAN vertaalt *heller*, *hellinck*, *haller* door *obolus vulgo hallensis*, *numulus simplex*, *minusculus*.

Die hellers waren klein en licht: een Gronsveldsche, in mijn bezit, weegt 15 centigrammen, een Groningsche 12 en een halve centigram, een Duitsche 10 centigram; door hunne dunheid zijn zij vaak hol of komvormig en worden dan *Schüsselpfennig*, *Schüsselheller* genoemd.

Uit de aangehaalde plaats van BREDERO leeren wij dus dat hellers, ofschoon in 't oosten van ons vaderland en in Duitschland tehuis behoorende in den aanvang der 17e eeuw in Amsterdam niet onbekend waren.

„*Helder*" werd wel eens samengetrokken tot „*helt*."

Pleun, heb dij gelt? —
Niet een helt heb ik in der tassen geladen.
(BREUGHEL'S *Boertighe Cluchten*, 1613.)

Een penning of halve duit werd ook wel eens genoemd *pennewaert*, eigenlijk: voor de waarde van een penning.

WARE-NAR gelastte de meid REYM om voor een halven duit zaagsel te halen om den houten vloer mede te bestrooien:

En haelt voor een pennewaert zageles tot de kramer.
REYM: *Een hiel penningh an zageles om de vloer te bestroyen?*
(*Warenar* 1617)

Het is een oud woord, dat in den *Lancelot*, bij MELIS STOKE en elders in het Middel-Nederlandsch voorkomt, als *pennicwert*, *pennewerde*, *penneward*, *penewaert*, *penwaert* en beteekent: zooveel als men voor een penning koopen kan, dus eene kleinigheid. Ik meen het ook te herkennen in het hedendaagsche *de peine waard*: „het is niet *de peine waard*", waarbij men niet aan het Fransche *peine* voor *moeite* behoeft te denken 1).

Het Fransche woord *denrée* voor *eetwaar*, oudfransch *dénerée*, is evenzoo zooveel als men voor een *denier* kan krijgen. In 't *Belgisch Museum* vindt men zelfs *een helleweert*, dat is *de waarde van een heller* 2).

De *myt* ter waarde van $^1/_3$ penning is een munt, die voornamelijk in Brabant, Vlaanderen en Holland tehuis behoorde en aldaar voor de kleinste, de nietigste gold.

In Holland vindt men mijten genoemd in 1330 onder graaf WILLEM III (VAN DER CHIJS *Holl.* bl. 164) in Brabant: onder ANTHONIE VAN BOURGONDIË (1406-1415) (zie DE WITTE N°. 439, en in Vlaanderen onder FILIPS DEN STOUTE (1384-1404.)

In een Hollandsch stuk van 1352 wordt gesproken van Hollandsche 2 myten (VAN DER CHIJS, *Geld.* bl. 65). Men kan dus de mijt niet ouder stellen

---

1) In Zeeland zegt men algemeen „Et is de piine waerd", zelden hoort men „et is de piine niet waerd". Altoos onderstelt men, dat het woord piine uitdrukt „pijn", dus dat het wel waard is, de straf, b. v. een vroegere zoo alledaagsche geeseling, er voor over te hebben. M. d. M.

2) Dr. A. DE JAGER. *Latere Verscheidenheden* bl. 67-69.

dan de 14e eeuw. De naamsoorsprong is duister: men spreekt van *miette* = kruimel, *kaasmijt*, *minutia* enz. Er is onderscheid tusschen Vlaamsche en Brabantsche mijten: 2 myten Vl. = 3 mijten Br ; in elk geval waren het dunne muntjes, die grootendeels verloren zijn gegaan.

Een Vlaamsche mijt in mijn bezit weegt 65 centigrammen, eene andere 80 c.G; een Brabantsche dubbelmijt ruim een Gram, waaruit voor de mijt volgt 50 c.G. Dit klopt vrijwel met de verhouding van 3 : 2.

De mijten werden meest in veelvouden geslagen, tenminste er zijn meer veelvouden bewaard gebleven dan enkele, nl. *dobbelmyten*, *driekens*, *zeskens* al naarmate zijn 2, 3 of 6 myten Vlaamsch golden. Daar de zeskens 9 myten Brab. deden heetten zij ook *negenmannekens* en later *duiten*. De stukken van 12 myten of *achttienmannekens* werden later oorden, oorten of liards. De mijt zelve werd meer en meer rekeningmunt en komt als een achtenveertigste stuiver nog voor in de 1e helft der 17e eeuw. Figuurlijk beteekende het woord eene kleinigheid en komt als zoodanig herhaaldelijk voor.

Bijv. in de 16e eeuw in het spel van *Pater Joost ende Broêr Jan:*

Coomt binnen dan; verteert en wert hier niet een myt.

In het *Moortje* van Bredero (1615):

Hij beet van pijn, dat hem de tanden knarsten,
Noch leet hij niet een mijt.

In den *Spaanschen Brabander* van denzelfde (1617):

Och, Miester, niet een mijt.

In de *Wittebroodskinderen* van Godewijk (1641):

Al wat hij ons verbo, wij achtent niet een mijt.

Aan de Zaan bestaat nog het woord *nietemijtig* voor: nietig, gering.

(Zie Dr. F. A. STOETT, *Ned. Spreekw.* blz. 393.

Om een nietigheid uit te drukken, was een mijt nog niet klein genoeg: men stelde zich die nog *gespleten* voor en sprak van een splijtemijt:

Men sal ou ou ghelt tot een negenmanneken, tot een mijtken hebben doen,

Ja tot een splijtemijt; wel wa fackseert mey desen!

(*Sp Brab.* 1617)

Nog sterker uitdrukking: een myt in vieren gespleten:

Maar ghy sullet mij leenen,
Om die vrouwen te betalen daer met
Niet en mijte in vieren ghesplet.

(Dr. DE JAGER, bl. 70)

Een *splijtmijt* was ook een gierigaard, dus een *mijtsplijter*:

Maer ten zijn maer splijtmijten sonder delaey,
Die den spaerpot bewaren dien sy dienen. (ibid)
Oock noempt men hem met een verwydelyck rumoer,
Halsbandt, Tayaerdt, splijtmijte, vilt, rekel en [loer. (ibid)

KILIAAN noemt eene mijt: *oboli vilissimi genus, vulgò mita*; en vertaalt *splyt-mijte* met *homo sordidus, cumini sector, q. d. sector mitae, sive minutissimi oboli.* In de aanteekeningen van VAN HASSELT vindt men nog *splijtpenning* in denzelfden zin.

Het straks genoemde *negenmanneke* bleef meer beperkt tot Brabant; in Holland werd het geheel verdrongen door den duit; daarom kon HUIJGENS

er stof in vinden voor een woordspeling in zijn *Trijntje Cornelis* (1653).

KEES, de knecht van CLAES GERRITSZ, ligt met een schip met appelen in Antwerpen. Daar komt een Antwerpenaar, een zekere FRANCISCO met een meid, MARIE, aangewandeld, wil appelen koopen en vraagt:

Hoe veul ou Appele? KEES: *Al waerense m'eschoncken kedaer, het paer en Blanck* 1). MARIE: *'t Is goeye koop.* FR. *'t Is dier.*

E negemanneken het stuck. KEES: *Kom ereys hier*
Voor neghe mannetjes? die kennen al wat bijte,
Daer meughjer wel en vijfentwintighje bij slijte.
FR. *Ghen hedme nief verstoôn: 'k main ick, ieen om en deuyt,*
En hallif ortje vrint. KEES: *Kom an, 'k selseje telle:*
En vijfentwintigh? FR. *Jô.* MARIE: *Ke! 't is veur goey geselle,,*
Telt ons van 't beste wat; het is veur e festien.
KEES: *Flus waerje neghe man, hoe seghje nou, sestien?*

De beide schavuiten werden op 't schip gelokt en daarna afgeranseld om eene oude schuld te vereffenen.

In België is het negenmanneke nog niet vergeten, blijkens eene Antwerpsche uitdrukking: *een negenmannekenslint is half zoo breed als een oordjeslint.* (Zie *Tijdschr. v. Volkskunde*, 1890, blz. 155). In Aalst beteekent „*een negenmanneke*" een kleinigheid.

En hiermede voor heden genoeg.

(*Wordt vervolgd.*)

Hilversum. J. E. TER GOUW

1) Blank, zes duiten, zie lager.

Bouwstoffen voor eene Geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.

Fol. 116. *Instructie voor den particuliere meesters van der munte onsers genadichsten Heers des Roomschen Keysers Coninck van Spangnien etc^a in zijner key. ma^t lande van Hollant te Dordrecht Thomaes Greve ende Blasius Busket up te nyeuwe ordonnancie ende voet gemaect in Novembrys anno XV^c twintich.*

Fol. 116. *(Vervolg.)*

WEDDEN VAN DEN OFFICIERS.

It. dezelve meester sal gehouden wesen te betaelen den generaelmeesters huerluyder wedden geacostumeert ten laste van den Coninck mits oick huere vacatien ende dat van den penningen commende van den rechte van den Seignouraige oft sleyschate.

It. de voorsz. meester sal gehouden wesen te betaelen den waerdeyn van der zelver munten de somme van vier en twintich ponden gr. te weetene deen derdendeel beloopende acht ponden gr. ten laste van den keyser Ende der andere tweedeelen beloepende zesthien ponden gr. vl. tot zijnen laste siaers.

It. sal hij desgelijcxs den assayeur particulier schuldich wesen te betaelen tsiaers zijne wedden van achtien ponden gr. vl. halff te laste van den keyser ende halff tot den voorn. meesters laste.

It. de voorsz. meester sal oick gehouden zijn den ijser-

snijder van der munten te betaelen voor zijn wedden halff ten laste ons genad. Heeren den keyser ende halff tot zijnen laste tsiaers.

It. ende daertoe noch sal de voorsz. meester gehouden wesen den generaels ende elck van hem besondert te betaelen tot zijnen laste een marck fijne zilvere legpenningen tsj" (tsjaers) alsoe men dat gewoenlick is van doene.

Sallarijs van werckluyden.

It. de voorsz. muntmr. zal gehouden wesen den werckluyden van elcken vijffthiene marck wercx gewrocht in plaeten van den fijnen gouden te betaelen vijff scell. gr. vl.

It. deselve meester sal betaelen van elcken marck wercx in platen van den voorn. halven gouden reael ende karolus gulden vier scell. twee penn. gr. vl

It. de voorsz. meester sal betaelen den voorsz werckluyden van elck marck platen alsoe wel van den harden penninck van zilver als van den fijnen twee grooten zes myten vl. up condicien dat deselve werckluyden van nu voortan hoer werck alsoe wel van goude als van zilver wercken zullen mit schoene claere water ende nyet mit biere ende dit up correctie van den keyser.

It. is geordonneert dat de werckluyden van nu voortan zullen te contoire van den meester up leveren huere platen van goude ende zesalven teenemale ende tot eender reysen ende off zij ter contrarie deden soe zullen zij gestaen ter correctie van den keyser behoudelijck dat de zelve werckluyden zullen hebben voor huere lakinge up te harde materien van goude van den twintich marck wercx eenen yngelschen van den zelven goude.

It. ende want somtijts geschiet ende questie gebuert tusschen den voorz. meester ende werckluyden overmidts der vuylicheit ende asschen daer de platen van denselven mede gelaeden zijn als zij die overleveren ten contoire, soe es geordonneert in gevalle de voorsz. meester begeert

die tontfaen rauw ende ongegloyet zoe sullen die werckluyden schuldich wesen den voorsz. meester die alsoe te leveren, maer wilt hij dezelve platen gegloyet hebben nadien hij die ontfaen heeft, zoe en sullen die voorn. werckluyden die nyet gehouden wesen te gloyene sonder huere loon te weetene van den hondert marck vier stuvers.

It. is oick geordonneert dat de voorsz. werckluyden zullen mogen hebben up twintich marck wercx drie marck scroden ende indien zij meer hebben sal hem die meester die afslaen an hoiren loen, ende daertoe eenen halven stuver van elck marck voor zijn lakinge ende oncosten van te hersmelten Ende wat zij min hebben dan drie marck scrooden sal hem de meester besonder betaelen.

It. is oick geordonneert dat die voorsz. werckluyden hoire plate van goude ende oick van zilver reyn ende schoone onbeladen van asschen oft vuylnesse weder upleveren zullen up te boete ende correctie van hoiren loon daer aff te verliesen, desgelijcx sal die meester oick schuldich wesen smorgens de thinen ende lingoten van goude ende zilver den voorsz. werckluyden schoone te leveren ende reyn alst behoert.

It. angemerct dat sommige van den werckluyden des meesters coolen onredelick ende onnuttelick verbernen ende veele meer dan twerck heysschende es tot zijnder grooten schade ende achterdeele zoe es geordonneert bij den generael meesters ende andere officiers een mate welcke men up elcke fournoyse leveren sal dienende up veertich marck wercx ende wij (wie) van den voorsz. werckluyden meer coolen verbrant dat sal wesen up zijnen cost.

It. ende want somwijlen questie valt tusschen den voorsz. werckluyden ende meester aangaende tontfangen van den platen, te weeten dat de zelve werckluyden willen sustineeren dat zij navolgende der instructien mogen hebben drie lichte penn ende drie zwaire up elck marck wercx excedeerende die remedie daer up geconcenteert mit namen

een aesken oft een duesken up tstuck de meester zeyde de contrarien als dat dezelve penn. te licht oft te zwaire zijnde nyet en mogen excedeeren dezelve remedie hierup rijpelick geledt soe es geordonneert dat int ontfangen van den voorsz. platen de meesters oft zijn clerck sal mogen wegen drie marck plaeten een nae den anderen ende dezelve bincketeeren van penninck te penninck indient hem van noede dunct Ende indien hij eenich penninck vint excedeerende tvoorsz. remedie de voorsz. werckluyden zullen gehouden wesen indient die meester begeert weder te keeren ende dat werck beteren up marck ende oick up bincket sonder eenich wederseggen up te boete van hueren sallarijs van denzelven wercke te verbueren ende daertoe gheen ander werck te mogen ontfangen tzelve werck en waere gebetert alst behoert.

It. en zullen dezelve werckluyden oft munters om wat saecke dattet zij geen slach mogen houden maer altijt willich ende bereyt zijn te werckene ende te munten tot expedicie van den coopluyden ende leveraers ende dit up de boete van thien marck zilvers jegens den keyser te verbuerene telcken reyse dattet gebueren sal.

Loon van den munters.

It. de voorsz. meester sal schuldich wesen te betaelen den munters van elcken vijfthien hondert penn. van fijnen goude van de voorsz. reaelen vijf scell. gr. vl.

It. dezelve meester sal gehouden wesen van elcken vijfthien hondert halve reaelen ende karolus gulden daer aff te betaelen den munters vier scell. twee penn. gr.

It. van elcke marcke van allen den voorsz zilveren penn. alsoe wel van den harden als van den fijnen ende desgelijcx van den corten eenen gr. vl.

It. want somtijts twist ende geschil rijst tusschen den voorsz. munters ende den muntmeester angaende hoire

sijssalien zoe is geordonneert dat de voorsz. munters sullen mogen hebben up elck marck plaeten hemlieden gelevert om te munten twee sijssalien ende nyet meer ende wat zij meer zijsalien maeken dat sal wesen up huerlieder cost ende lakingen.

It. sal dezelve meester particulier besitten ende gebruycken den termijn van zijnen pachte geduerende alle de huysen aysementen vrijheden ende woeninge toebehoirende der voorn. munte in sulcke formen ende manieren als die gewoenlicke meesters particulier beseten ende die gebruyckt hebben ende noch besittende ende gebruyckende is sonder yet daeraff te gheven.

It. want voortijden en somwijlen die ghene die deselve munte gehouden hebben geploegen te nemen brieven van commissien ons ghen. keysers geexpediert in den Raedt van Hollant daeraff zij geploegen hebben te moeten betaelen voor trecht van den zegele een marck goudts ende insgelijcx voor dexpedicie van den voorsz. brieven een gelijck marck goudts ten grooten ende zwaeren laste der voorsz. pachtenaers Soe es geordonneert bij den heeren van den heymelicken Raede ende Financien om den voorsz. meester daer af te soulageeren ende om de meeste prouffijt onsers ghen. keysers dat dezelve meester alleenlijck betaelen sal voor trecht van den zegel vier phls. (filips) guldens ende voor dexpedicie van denzelven brieven van commissien ende recht van den secretarijs vier gelijcke phls. guld. ende nyet meer.

Gedaen bij ordonnantie ende bevel onsers voersz. ghen. Heeren des keysers onder thanteykene van den generaels van der munten Joh^{s}. van Papevelt ende Thomaes Gramayge hier onder gestelt te Bruessel den XXIJ^{en} dach Decembris int jaer ons Heeren XV^{c} twintich geteykent Papevelt ende Gramaye.

INSTRUCTIE VOOR DEN WAERDEYN.

In den eersten sal de waerdeyn rekeninge ende regyster houden van allen den muntijsers die hij van den ijsersnijder ontfangen sal ende daer aff eens jaers rekeninge ende bewijs doen bij den generaels van der munten alsoe wel van den gecasseerden ende gebroken als van de geheele gemerct dat de muntijsers representeeren de zegel van den prince ende dat men naerstelick behoert toe te zien.

It. sal de waerdeyn sorge dragen dat dezelve muntijsers in de munte gesneeden worden bij den ijsersnijder daer toe gecommitteert ende bij nyemant anders.

It. sal hij dezelve ijsers wel bewaeren ende goede stercke sloten ende als men se in de munte gebruycken moet sal hij die de munters leveren dagelicx bij getaele elcken munter in een bysonder sacxken ende des avonts als dat werck gemunt is dezelve ijsers wederomme ontfangen bij getaele sonder gebreck daer inne te laeten geschien.

It. sal hij altijt jegenwoirdich zijn als de muntmeesters eenige platen leveren het zij van goude oft van zilver om die te doen munten ende dat getal van den platen van goude ende gewichte van den zilveren plaeten terstondt regystreren alsoet behoert Ende desgelijcx als deselve platen gemaict zijn, sal de waerdeyn bij den ontfanck wesen ende van daer nyet scheyden ter tijt toe dat de livrancie daer aff gemaict is ende gepasseert navolgende de instructie van den muntmeesters.

It. sal de waerdeyn altijt present zijn als men die platen van de couleuren 1) sal ende nyet daer aff scheyden ter tijt toe dat de livrancie daer af gemaict ende gepasseert zij als voire.

It. sal de waerdeyn eer hij van eenige penn. die gemunt zijn de livrancie maecken sal dezelve penn. wel oversien

1) Met andere hand staat boven vóór couleuren het woord guldens; men moet dus lezen: als men de platen van de guldens couleuren zal.

off die wel gewrocht ende oick wel gemunt zijn Ende indien daer eenich gebreck es het zij in wercken of in munten, soe sal de waerdeyn deselve penn. daer hij gebreck inne vindt (vinden) sal in stucken snijden ende die doen versmelten op cost van ongelijck.

It. zal de waerdeyn gehouden wesen int maecken van den delivrancien altijt van elcke werck drie geheele marcken eenen na den anderen wegen ende dezelve drie marcken bincketeeren van penn. te penn. oft ten minste een van dien naer zijn discretie ende nerstelick oversien off dezelve penn. rechtvaerdelick gesneden zijn ende van egale gewichte alsoe wel upt marck als upt bincket Ende indien hij daer eenich gebreck inne bevindt excedeerende die remedie by der instructie geconsenteert soe en sal hij daer aff nyet scheijden het en zij wel gebetert in zijn presencie eer hij eenighe livrancie daer aff maecken sal.

It. hij en sal egheen livrancie maecken van eenige penn. hij en heeft eerst ende al vooren zijn brievet van den assayeur particulier van den dagelicxschen journeen ende isser eenich gebreck int alloy excedeerende die geconsenteerde remedien gelijck voorsz. es indient gouden penn. zyn soe zal hij allen dezelve penn. terstondt in zijn presencie doen versmelten ende indient zilveren penn. zijn desgelijcxs het en waere dat het anders met gloyen ende erblancheren gebetert mochte werden.

It. en sal hij oick eenige livrancie maeken van eenige werck het zij van goude oft van zilver ter tijt toe dat geheel werck gemunt ende bij den munters te contoire gelevert zij in zijn presencie als voeren.

Noch sal de waerdijn de contoiren van den meesters visiteeren ten minsten alle drie maenden eens ende alsoe menichwerven alst hem van noede duncken sal om te weeten offt wel gestoffeert zijn mit penn tot gerieve van den leveraers ende en sullen de muntmeesters hier tegens nyet mogen seggen up correctie van den coninck.

Noch sal hij de balanchen ende gewichten van den contoire van den meesters dicwil visiteeren mitten yck-meesters van den lande daertoe geordonneert ende nerstelick toesien dat dezelve gewichten ende balanchen rechtverdich zijn juste navolgende dordonnancie van de munten nae den patroen ende slaper van den Rekenkamer.

It. sal de waerdeyn off zyn commis altijt bereyt zijn die delivrancien van de gemuntige penn. te maecken als hij des van den meesters oft hueren clerck versocht sal wesen ter expedecie ende grieve (gerief) van den coopluyden ende leveraers.

Voort sal de waerdeyn dordonnancie van den munten onderhouden ende doen onderhouden in allen hoiren puncten ende articulen ende voort doen alle tgundt dat een goet ende getrouwe waerdeyn schuldich is.

It. bouen alle dinck zij verboeden den waerdeyn dat hij egeen part part off deel hebben sal in de pachtinge van deselve munte heymelicken noch openbaer mitten particulier meesters up verbuerte van zijn officie ende correctie van den heeren.

Alle deze voorsz. articulen sullen begrepen wesen in den solempneelen eedt van den waerden (waerdeyn) ende geregystreert worden in allen den Rekencamers des keysers in dese zyne key. ma^{t}. Nederlanden.

INSTRUCTIE VOOR DASSAYEURS PARTICULIERS VAN DER MUNTEN.

In den eersten sal die assayeur schuldich wesen allen dassayen van goude ende van zilver te maecken rechtvaerdelicken sonder eenige dissimulatie, nae zijn beste verstant ende die briefken van den zelven assayen juste te schrijven ende overgeven totter quaert van eē greyne toe alsoe men des altijt geuseert heeft.

Item sal de assayeur altijt bereyt wesen assayen te

maeken als hij des van den muntmeester versocht sal werden tot geriefsaemhede van den gheenen die ter munte gelevert zullen hebben.

It. sal dassayeur een bouck van contrerolle houden van al twerck van goude ende van zilver dat in de munte gemaict sal werden mitten dagelicxschen journeen.

It. sal hij up allen dassayen van goudt die hij maeken sal alzoe wel voor de meesters als voor den coopluyden scrijven up zijn brievetten alzoe wel tgehoudt van den coop als van goudt ende van zilver ende dit tot verzekertheyt van eenen yegelicken.

It. sal de assayeur alle dassayen van den materien ter munte gelevert zijnde alzoe wel van goude als van zilver zelve in persoene hallen up ter gitcamer (gietkamer?) off contoire van den muntmeesters.

It. sal hij oick schuldich (zijn) den penn. van den dagelicxe journeen zelve in persoene te haelen voor de munten om dassayen daer af te maeken.

It. de voorsz. assayeur en sal egheen dagelicxen journeen van eenighe werck het zij van goude oft van zilver passeeren noch eenige briefkens daer aff leveren zij en zijn passabel commende binnen de geconsenteerde remedien.

It. boven alle dinck zij verboeden dassayeur dat hij egheen part off deel hebben en sal heymelick noch openbaer in de pachtinge van de munte mitten particulier meesters van de zelve munte up te verbuerte van zijnder officie ende correctie van den keyser.

It. sal scerpelick verboeden zijn den voorsz. assayeur dat geduerende den tijt dat hij tzelve officie bedienen sal hem eenichsins tonderwinden van eenighe wissel te houden noch eenige coopmanscap te doene van goude off van zilver tot prejudicie van der munten.

It. sal de voorsz. assayeur geloeven ende zweeren in zijnen solempneelen eedt allen den voorz. articulen wel ende getrouwelicken tonderhouden ende oick dordonnancie

van der munten in allen hoiren punten ende articulen ende voort al te doen dat een vroem ende getrouwe assayeur schuldich is te doene. Oick dat de zelve assayeur van den meesters coopluyden oft anders onder texel ('t deksel) van zijn voorsz. officie eenige giften gaven off geloften in geender manieren en sal moghen nemen bij den welcken hij int exercicie van zijnder officie yemandt soude mogen favoriceeren off achterdeel (nadeel) doen.

Alle dese voorsz. articulen sullen geregystreert worden bij den eeden van den assayeurs in allen den rekencameren onsers genadichs heeren des Keysers.

INSTRUCTIE VOOR DE IJSERSNIJDERS VAN DER MUNTEN.

In den eersten sal de ijsersnijder schuldich wesen alle de muntijsers in de munte up te plaetse ende contoire daertoe geordonneert mit zijn eygen handen te snijden ende bij nyemandt anders.

It. sal hij rekeninge ende regijster houden van allen de ysers die hij tot behouff van de munte snijden sal.

It. hij en sal egheen muntijsers mogen snijden voor eenige vremde princen oft steden noch voir yemandt wye hij zij sonder oirloff van den keyser.

It. sal hij schuldich wesen selve in parsoene alle de ijsers die hij snijden sal der munten angaende te leveren in handen van den waerdeyn

It. sal hij oick schuldich wesen de munte gestoffeert te houden van muntijser in zulcker manieren datter geen gebreck en zij ende hem daer inne quyten alst behoert up te peyne de schaeden en interresten daer uyt spruytende te betalen.

Noch en sal hy eenige muntijsers overleveren om mede te munten zij en zijn geheelick ende al wel gesneeden in manieren datter nyet en gebreeke forme letteren noch punt meer off min dan hem bij den patroen bevolen es

ende zijn sneede nyet argeren noch empireren nae zijn beste verstant.

It. en sal dese ijsersnijder egeen deel oft part heymelicken oft openbaer in wat manieren dattet zij hebben mitten particulier meesters in hoire pachtinge van der munte up te verbuerte van zijner officien ende correctie van den Heere.

It. sal hij geloven (beloven) ende ten heyligen zweeren den voorsz. articlen van punt te punt mits oick dordonnancie van der munten wel ende getrouwelicken tonderhouden ende voort al te doene dat een goet ende getrouwe ijsersnijder schuldich es.

Dese articulen sullen geregystreerd wordden in den Rekencamer ut supra.

Register der Rekenkamer van Holland genoemd *witte ruyge*, beginnende 16 Aug. 1516 eyndende 31 Aug. 1525.

's-Gravenhage, Juni 1902.

Medegedeeld door
FRED. CALAND.

Gemengde Berichten.

Een vierde groot van Almeloo.

In de *Frankfurter Münzzeitung*, 2de jaarg. no 23 komt een beschrijving voor van een tot nu toe onbekenden vierde groot der heerlijkheid Almeloo. De naam van den schrijver is slechts door de letters P. J. aangeduid. (PAUL JOSEPH.) Het muntje is afgebeeld op pl. XVII n°. 10.

V. D. CHIJS geeft blz. 345 van zijn werk: „*De munten der voormalige Heeren en Steden van Overijsel* een ander muntje van die heerlijkheid. In verhouding van grootte en gewicht kan het stukje bij V. D. CHIJS niet anders dan 1/8 groot zijn.

Zie hier de beschrijving van den kwartgroot uit de *Frankf. Münzzeitung*:

EVER — ARDV — (S · DE H — EKER) in den Winkeln eines langen befussten Kreuzes.

Kz. + MONE (TA D) E ALMELO · ‖ TA · Schild mit zwölf Rauten zu 5, 4 und 3 in drei Reihen, innerhalb eines runden, aus Doppellinien gebildeten Fünfpasses der an jeder der inneren Spitzen eine kleine Verzierung trägt.

20 m.M. 0.95 gr. Het stukje is sterk besnoeid.

De 1/8 groot bij V. D. CHIJS heeft 0.14 m.M. diameter en weegt 0.5 w. Het is afgesleten maar niet besnoeid. Zie hier wat van de opschriften nog te lezen valt:

(MON)ETA DE AL(MELO) en EVE(RAR-DE) HEKE

EBERHART of EVERT VAN HEKER of HEKEREN, die deze beide stukjes heeft laten slaan, leefde op het laatst der 14de eeuw, was echter in 1400 1) reeds gestorven. Zijn broeder was FREDERIK heer VAN RECHTEREN, wiens afstammelingen in 1457 de heerlijkheid Almeloo erfden, in wier bezit, zegt V. D. CHIJS, zij thans nog is. 2)

In een rekening van 1370 wordt gesproken van: „oelden groten, placken en achte groten half almelschen ende half covordesschen" en in eene van 1371 van „verlorenen gheelde an L schilden ende XIIJ grooten dat almesche ende kovordesche helvekine weren," enz. Het onlangs ontdekte stukje is dus voor de muntgeschiedenis van Overijsel van veel belang. M. D. M.

Een antieke werkplaats van valsche munters

werd onlangs door een toeval ontdekt voor de poorten van Alexandrië.

Sinds eenigen tijd namelijk kwamen aldaar telkens in den handel munten uit den macedonischen tijd voor, die buiten twijfel antiek, doch niettemin valsch waren. Zij verschenen in musea, bij handelaars in antikiteiten en bij geldwisselaars; men onderzocht de zaak en ontdekte, dat al deze stukken te voorschijn waren gekomen bij eene uitgraving, welke in de onmiddellijke nabijheid van een der poorten van de oude stad had plaats gehad. Daarbij kwam

---

1) V. D. CHIJS zegt evenwel, dat EVERT VAN HEKEREN, heer van ALMELOO, eerst in 1406 de heerlijkheid Almeloo leenroerig aan het Sticht heeft gemaakt, hoewel de leenbrief niet meer voorhanden is. Hij was dus, zoo we niet met een zoon hebben te doen, toen nog in leven.

2) Laatste heer van Almeloo was ADOLPH FREDERIK graaf VAN RECHTEREN LIMPURG, overleden 9 November 1902 op 75-jarigen leeftijd. Een penning van 1 April 1901 herinnert het feit, dat hij 50 jaar heer was van Almeloo en Vriezenveen. Zw.

dat, naar het nauwkeurig bericht omtrent die vondst, deze munten gevonden waren gelijktijdig met allerlei gereedschap dienende om metaal te wegen en te verkleinen en om afgietsels te maken, wat het waarschijnlijk maakte, dat men de overblijfselen eener oude werkplaats van valsche munters op het spoor was gekomen. De direkteur der nationale verzameling van grieksche munten te Athene, SVORONOS, vond zelfs in de oude litteratuur het bewijs van het bestaan eener dergelijke valsche munters-werkplaats. In het „*Leven van den kluizenaar Paulus*", in 329 n. C. geschreven door HIERONYMUS, wordt namelijk een berg in het benedengedeelte van het landschap Thebe beschreven, van welke gezegd wordt: „In den holenrijken berg bevonden zich niet weinige holen — woningen, in welke men verroeste aambeelden en hamers zag, met welke eens munten geslagen zijn." SVONOROS meent, dat de werkplaatsen, waarin de bovenbedoelde munten zijn gevonden, uit de laatste tientallen jaren vóór onze tijdrekening dateeren.

Uit Daheim.

Valsche munters te 's-Gravenhage in 1541.

CATHARINE DE CHASSEUR, gescheiden echtgenoote van GERRIT VAN ASSENDELFT EN HEEMSKERK, Ridder, President van den Hove van Holland, Stadhouder der Leenen, († 5 December 1558,) liet door haren kapelaan, heer MATURIJN, denkelijk een franschman evenals zij, twee „jonge gesellen" uit Frankrijk naar 's-Gravenhage overkomen, „hun generende van munte te slaen", die weldra ten haren behoeve valsche munten gingen vervaardigen, waartoe de brave kapelaan „hunluyden hulp ende assistentie gedaen ende materialen daertoe gecoft heeft en oock munte, soowel goudt als zilver gescroyt en in seeckere groote quantiteit gesneden heeft." Het goud en zilver „scroetsel" werd

voorloopig geborgen in den schuur van het huis van vrouwe CATHARINE, in de „Nyeuwe Straet" te 's-Gravenhage, het valsche geld werd in omloop gebracht met de hulp van lombardiers te Delft en te Haarlem. In de eerste dagen van Februari 1541 werd het misdrijf ontdekt en CATHARINE DE CHASSEUR benevens „haer dienstwijff" HUGETTE en heer MATURIJN, haar kapelaan, gevangen genomen en op de voorpoorte van den Hove gebracht.

Den 9den April 1541 werd zij tot den brandstapel veroordeeld, maar ingevolge verkregen begenadiging van de Koningin van Hongarije, Regentes der Nederlanden, den 11den April d. a. v. door JAN SYBRANTS „meester van den scarpen zwaerde mitten watere geëxecuteerd dat sy van levende lyve ter doot gecommen is." Heer MATURIJN werd met den zwaarde gestraft en HUGETTE PIETERSDOCHTER en ROBYNE DE LA ROCHE, kamervrouwen, benevens AMBROISE, page van CATHARINE DE CHASSEUR, gebannen uit 's Keizers landen. Volgens de overlevering waart de geest der valsche muntster nog rond door het huis in het Westeinde te 's-Gravenhage, dat de heeren VAN ASSENDELFT destijds als leen der abdij te Middelburg bezaten, in 1677 aan den spaanschen gezant verkocht werd en thans het engelsche gezantschapshotel is. Z.

Uit: *de Assumberg*, door Mr. EDUARD VAN TSOE-MEIREN.)

1. *Medaille van verdienste* 29 *Maart* 1831.
(*Tijdschrift III* 161 *en V* 208.)

Volgens eene aanteekening van den heer P. CUYPERS VAN VELDHOVEN, gepubliceerd in *Tijdschrift* III, blz. 161, werd de medaille „tot belooning van verdienstelijk gedrag te Bergen op Zoom 29 Maart 1831" uitgereikt o. a. aan den luitenant ARIE DE VRIES. Dit is onjuist. Een exemplaar van bedoelden penning in goud berust bij den heer S. HULST, ontvanger der registratie te Helmond, en heeft

op de keerzijde dit opschrift: VOOR DEN 1ste LUITENANT A. VAN DER VLIES TOT BELOONING VAN ZYN VERDIENSTELYK GEDRAG TE BERGEN OP ZOOM 29 MAART 1831.

De penning met oog (zonder ring) heeft eene middellijn van 41 mM. en weegt 78 gram.

---

2. *Medaille-koepokinenting*

Bij K. B. van 30 December 1825 n°. 145 werd de gouden medaille ter waarde van 50 gulden, uitgeloofd bij K. B. van 18 April 1818, toegekend aan verschillende geneesheeren „door welke in het jaar 1824 het grootste getal personen zonder eenige belooning is gevaccineerd." De medaille, toegekend aan P. J. GOMMERS, stads chirurgijn en vroedmeester te Breda, werd dezen op 1 Mei 1826 plechtig uitgereikt in eene vergadering van burgemeester en wethouders dier gemeente. Die toegekend aan R. H. DONKERS medicinae doctor te Helmond, werd dezen in de vergadering van den gemeenteraad van 19 Mei 1826 plechtig overhandigd, terwijl op 20 Mei van dat jaar in de gewone vergadering van burgemeester en wethouders van 's-Hertogenbosch aan J. BOLSIUS, stads chirurgijn en vroedmeester aldaar, de medaille eveneens plechtig werd uitgereikt.

(*Provinciaal Dagblad van Noord-Brabant* 1826.)

Beide medegedeeld door AUG. SASSEN.

Verslag aangaande het Museum van Oudheden van het Prov. Utrechtsch Gen. van Kunsten en Wetenschappen over 1901/2.

Dit verslag, ons welwillend toegezonden door den konservator, den heer G. A. HULSEBOS, bevat enkele interessante bizonderheden de numismatiek rakende, die wij hier laten volgen:

„Eenige zwaar geoxydeerde romeinsche bronzen munten werden door den heer LANKELMA voor mij behandeld, waarvan het gevolg was, dat er weer veel op zichtbaar werd, dat te voren niet meer te onderscheiden was.

Ik heb deze munten, van Vechten afkomstig, nauwkeurig nagegaan en de daarin geslagen merken, voorzoover doenlijk afgeschreven

Deze merken komen voor op afgesleten bronzen munten van de eerste keizers, meestal op munten van de tweede grootte.

Op munten, geslagen na de regeering van NERO, heb ik ze noch in onze verzameling noch in die van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te 's-Gravenhage aangetroffen.

Merken als BON(us nummus) en PROB(us nummus) duiden genoegzaam het doel aan, waartoe zij ingeslagen zijn.

Soms heeft een munt meer dan één merk.

Een bronzen munt van de eerste grootte van NERO DRUSUS in onze verzameling heeft er zelfs vier.

Veelvuldig komt het merk TIB(erius) voor. Het schijnt dus, dat vooral in zijn tijd er gebrek aan bronzen munt in goeden toestand in ons land geweest is.

Belangrijk voor de bepaling van de waarde van de bronzen munten van dien tijd is het merk AS, door mij gevonden op een stuk van de tweede grootte van CLAUDIUS.

Of het merk AC op een dergelijk, moeielijk te bepalen stuk, dezelfde beteekenis heeft, moet ik in het midden laten.

Ik vond het merk AS ook op een bronzen munt van de tweede grootte, gerangschikt onder CLAUDIUS, in het Kon. Munt- en Penningkab. Het was, blijkens daarbij geplaatste aanteekening, in 1868 gevonden onder Vechten.

Op een bronzen munt van de eerste grootte van denzelfden keizer, terzelfder tijd daar gevonden, staat het merk DUP, stellig eene afkorting van DUP(ondius); daardoor dus aangeduid als een stuk ter waarde van twee assen.

Onder de boven aangeduide munten vond ik een gehal-

veerde met een monogram als merk, dat CAESAR beteekent. Het was de helft van een brons van AUGUSTUS van de tweede grootte.

Het is bekend, dat in nog niet lang vervlogen tijden in landen, waar gebek aan muntspecie heerschte, grootere stukken in kleinere verdeeld werden, waarvan vooral West-Indië voorbeelden oplevert.

Het eerste voorbeeld van zoo iets uit den Romeinschen tijd is mij echter eerst nu in handen gekomen.

In het vorige jaarverslag werd door mij eene verklaring gevraagd van de woorden VERLANGGEN DOTMI TROEN die voorkomen op een legpenning van bisschop DAVID VAN BOURGONDIË, aanwezig in onze verzameling. (Zie *Tijdschrift* 1901 blz. 241. RED.)

Ik ontving daarop van den hoogleeraar Dr. G. KALFF de volgende verklaring:

„*tro͞en* zal de gewone afgekorte schrijfwijze van *troeren* zijn (de *er* werd in de middeleeuwsche hss. door ' of ook wel door — voorgesteld). Er staat dan eenvoudig *verlangen doet mij treuren*, eene uitdrukking. die zeer gewoon is in de minnepoëzie van dien tijd."

De heer P. LEENDERTS gaf een andere verklaring, t.w. „*verlangen doet mij 't rusten* of *ik verlang naar rust.*" Hij voegde daarbij: „ van den vorm *roen* = rusten zijn een aantal voorbeelden te geven."

Door Dr. J. HARTOG werd ik verwezen naar eene plaats in de eerste uitgave van zijne *Spectoriale Geschriften*, bl. 323 en 324, waarin aangehaald wordt uit:

Dye legēde van die gheboertenisse ons here Jhesu Christi (Nederduitsch Passionaal te ter Goude gedrukt anno 1480 bij GHERAERT LEEU): *welneer hadden die heyden ēn manier dat si telken als die troen keerde dat is in de somer omtrent sint jan baptisten daghe en den winter omtrent kars avont dat si dan plaghen te waken des nachtes om die eer van de sonne.*

Daarbij staat ter verklaring van het woord *troen*: *troen* zegt de *Nederl. Spect.* beteekent *wending* en is nog overgebleven in ons woord *aftroonen*.

Mij komt de verklaring van den heer LEENDERTS in zoover 't aannemelijkst voor, dat zij best past bij den toestand, waarin DAVID VAN BOURGONDIË gedurende een groot deel van zijn leven verkeerd heeft. Hij lag toch voortdurend overhoop met zijne onderdanen en zal eindelijk wel naar rust verlangd hebben.

Een penning als ordeteeken.

Men schrijft ons uit Oostburg:

Door den heer N. G. HOGENDORP werd hier in Maart 1901 een oudheidkamer opgericht. Thans is hij in het bezit gekomen van een ordeteeken, waarvan wij hierbij onzen lezers een beschrijving doen toekomen: De geneesheer, die het eerste verband heeft gelegd op de wonde, welke Prins WILLEM GEORGE FREDERIK VAN ORANJE heeft bekomen op den 13den Sept. 1793 in het gevecht bij Werwick en waarvan melding gemaakt wordt in het boekwerk getiteld: „*Het leven van Willem George Frederik Prince van Oranje*", uitgegeven te Rotterdam bij J. P. VAN GINKEL 1802, is geweest de heer B. C. WEIJGANDT, die kort te voren als chirurgijn-majoor bij het regiment-Raasveld was geplaatst. De heer WEIJGANDT heeft toen van den gekwetsten Prins tot aandenken ontvangen een door hem gedragen wordend ordeteeken, zijnde een zilveren vergulde ster met zes groote en zes kleine punten. Aan de eene zijde staan de borstbeelden van WILLEM KAREL HENDRIK FRISO en zijne gemalin ANNA met een randschrift. Aan de andere zijde ziet men een schutsengel, gezeten op de wolken en dragende een pasgeboren kind. Het randschrift luidt: „TANDEM EXORATUS DEDIT NATUS ANN. LIB JUBIL

DVIII MART." De heer WEIJGANDT was geboren te Sluis op den 10den Januari 1757 en is overleden te Oostburg den 2den October 1830. De degen van den heer WEIGANDT is ook in het bezit van den heer HOGENDORP.

Het in bovenstaand bericht, voorkomende in „*de Avondpost*" van 30 December 1902, bedoelde ordeteeken is blijkbaar de eveneens als in een 12 puntige vlammenster gevat beschreven en afgebeelde penning op den doop van den erfprins WILLEM (later WILLEM V). VAN LOON *Verv.* Pl. 25 n°. 255, in mijne verzameling zonder ster voorkomende.

Z.

Wat beteekende oudtijds het woord medaille?

ERNEST BABELON geeft in zijn *Traité des monnaies grecques et romaines* 1) een merkwaardige verklaring van het woord medaille, die ik onzen leden wensch mede te deelen.

Het woord medaille, ontleend aan het italiaansche „medaglia", was gedurende de middeneeuwen de benaming voor *obool* of *halve denier*. Van het slecht latijnsche *medalia* of *medalla* is bij inkorting het fransche woord „maille" ontstaan, dat eveneens een halve denier aanduidt. Toen de italiaansche mailles in onbruik waren gekomen, bleef men echter deze en andere oude muntstukken steeds met den naam „medaglia" betitelen. In de 2de helft der XIIIe eeuw komt het reeds als zoodanig voor. PHILIPPE DE COMMYNES is de eerste geweest, die, in het fransch, aan het woord medaille den zin van „pièce n'ayant qu'un intérêt historique ou de curiosité" heeft gegeven, en wel daar, waar hij de numismatische verzamelingen van PIERRE DE MEDICIS bespreekt. In het begin der XVe eeuw werd

1) Uitvoerig besproken door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ in *Tijdschrift* 1902, blz. 315.

„medaille" algemeen gebruikt in tegenstelling van het woord „monnaie", dat gangbare munt beteekende.

Bij de Romeinen was de beteekenis van monnaie en medaille dezelfde, „puisque" zegt de heer BABELON, „leurs monnaies sont à la fois monuments commémoratifs et signes d'échanges." M. D. M.

Een kostbare penning.

Voor het 25-jarig jubilé van den Paus gaf de stad Weenen een groote gouden medaille ter waarde van 25.000 kronen, welke de burgemeester uit naam der gemeente aan LEO XIII overhandigd heeft. Dit kunstwerk is vervaardigd door den bekenden medailleur RUDOLF MARSCHALL, voor wien de Paus als model gezeten heeft. De medaille, die zoo groot is als een dessertbord, geeft LEO XIII in zijn gewone witte kleedij te zien, met het kruis op de borst. *N. R. Ct.*

Een penning ter eere van FRIEDRICH KRUPP.

ARTHUR KRUPP te Berndorf bij Weenen, de chef van de bekende zilverfabrieken, heeft, ter eere van de nagedachtenis van zijn overleden neef KRUPP, een plaquette laten ontwerpen en in zijn fabriek laten slaan, waarop allegorisch wordt voorgesteld: De laster, die tot vertwijfeling drijft. ATHUR KRUPP heeft de plaquette, die in zilver en brons is uitgevoerd, laten toezenden aan alle hem bekende vereerders en vrienden van wijlen zijn neef, o. a. aan keizer WILHELM, verschillende duitsche souvereinen, de meeste ministers van duitsche staten, vele groote industrieelen en hooggeplaatste personen in Oostenrijk.

De ontwerper van de plaquette is de weener beeldhouwer RUDOLF MARSCHALL. De vertwijfeling is voorge-

steld als een vrouwefiguur die, het gezicht met de handen bedekkende, terugdeinst voor een monster, half dier, half mensch, met afschuwelijk vertrokken gezicht en drakevleugels, dat den laster verbeeldt. *N. R. Ct.*

Muntenslikkers en Röntgenstralen.

Een nieuwe toepassing der Röntgenstralen wordt uit Japan gemeld. Met behulp van uit Philadelphia ontboden toestellen worden namelijk de werklieden van de Munt, die men verdenkt van met ingeslikte geldstukken zich te verrijken, bij 't naar huis gaan onderzocht. Een hunner bleek zijne maag met ettelijke geldstukken bezwaard te hebben.

De Hofstad.

Ter eere van de Boeren-Generaals.

Wij ontvingen van den heer PAUL FISCH, aîné, graveur te Brussel, Rue d'Allemagne n°. 32, een cirkulaire met afbeeldingen van de penningen met borstbeelden van DE WET, BOTHA en DELAREY, gemodelleerd door GODFRIED DEVREESE en aan de kz. prijkende met een lauwertak, plaats en datum hunner voornaamste overwinning. Zij kosten in zilver 10, in brons 6 francs. Z.

Rotterdamsche Vroedschapspenning.

In het *Rott. Jaarboekje* van 1888 zijn door den heer J. H. W. UNGER, vroedschapspenningen van Rotterdam beschreven. De schrijver geeft o. a. in zijn artikel te kennen, dat in 1766 bevolen was nieuwe penningen te vervaardigen; deze stukken waren echter den heer UNGER nooit in handen gekomen. Nu schrijft de heer P. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK in n°. 1 van den 4den jaargang van

het *Bulletin*, uitgegeven door den Ned. Oudh. Bond, dat aan het bevel der burgemeesters toch wel eenigszins de hand is gehouden. Als bewijs daarvoor geeft genoemde heer de beschrijving van vier teekeningen, bevattende de voor- en tegenzijden van twee Rotterdamsche vroedschapspenningen, het jaartal 1767 dragende. Een vijfde teekening vertoont de speer en de vrijheidshoed, gekruist door een mercuriusstaf en rol, waartusschen lauwertakken kronkelen, daarboven in spiegelschrift: Haec tueamur. Volgens den schrijver zijn deze teekeningen het werk van den bekenden graveur THEOD. VAN BERCKEL, die ook den penning van 1770 vervaardigde en die van 1763 tot 1776 in Rotterdam heeft gewoond. Bezit een onzer leden een penning van 1767 in zijne verzameling? M. D. M.

Oostersche munten in Noord- en Oost-Europa.

In het *Monatsblatt* n°. 36 van 1902, der *Numism. Gesellschaft* in Weenen, is een zeer merkwaardige „voorlezing" opgenomen, die door Prof. E. VON ZAMBAUR aldaar gehouden is. Zij handelt over de groote vondsten van oostersche munten uit de vroege middeleeuwen in Noord- en Oost-Europa gedaan

Deze vondsten bestonden voornamelijk uit arabische dirhems van de jaren 698—1000 na Chr. opgegraven aan de Oostzeekusten van Zweden, Pommeren, Oost- en West-Pruisen, Rusland en Finland.

Zweden bezat toenmaals nog geen eigene munt en bediende zich van duitsch, angelsaksisch en voornamelijk van oostersch geld. Dit laatste was dus een voorwerp van invoer, waarvoor dierenvellen in ruil werden gegeven, ook werd er veel handel in blanke slaven gedreven

Die oostersche zilvermunten, in enorme aantallen opgegraven, werden niet langs de spaansche en fransche kusten

ingevoerd, zij bereikten de Oostzee door de route Midden-Azië en Rusland. De Noormannen verspreidden dit geld weer naar Engeland, IJsland en Amerika. In ons land zijn, geloof ik, geen groote vondsten van mohamedaansche munten vóór het jaar 1000, gedaan Domburg en Friesland hebben slechts enkele arabische munten opgeleverd.

Eigenaardig is het, dat onder die talrijke arabische munten, vele worden aangetroffen, die doorgeknipt of in brokstukken aanwezig zijn. Dit wijst, zegt de heer V. ZAMBAUR op het feit, dat in het land waar de dirhems werden vervaardigd, — het Samanidenrijk, het voornaamste onder de vazalstaten van het groote Kalifenrijk, — geen onderdeelen van dirhems in gebruik waren.

Anders was dit in de noorsche landen, waar groote behoefte aan klein zilvergeld bestond.

Groot is het aantal valsche dirhems tusschen de echte exemplaren in de noorsche vondsten. Vermoedelijk zijn deze door de Chasaren, een slim handelsvolk uit de noordelijke oevers der Kaspische en Zwarte Zeeën, geslagen. Deze stam was evenzeer bedreven in het namaken van byzantijnsche en sassanidische munten. Het voorkomen van zoovele valsche stukken, zegt de schrijver, maakt het moeilijk den juisten datum aan te geven, wanneer deze munten in het noorden zijn ingevoerd. Met het jaar 1000 houden echter de vondsten van arabische munten in onze noordelijke streken op. Dit staat in verband met het verval van het Samanidenrijk in 998 en met het te voorschijn komen van een eigene noorsche munt, terwijl ook andere oorzaken het handelsverkeer tusschen de oostersche volken van Azië en Noord-Europa deden staken.

M. D. M.

Penningen der firma L. CHR. LAUER *te Neurenberg.*

De bekende *Münzpräge—Anstalt* L. CHR. LAUER heeft het aardige denkbeeld gehad alle door haar vervaardigde medailles, 1660 stuks, op 179 folio platen te doen afbeelden.

In rijk versierden omslag zijn deze platen, zoo lezen we in het 35ste nommer van het „*Wiener Monatsblatt*", voor M. 26.85 te ontbieden.

Een voorbeeld dat navolging verdient.

M. D. M.

Catalogue „Courtrai à travers les âges".

Bij den uitgever H. BEYAERT, Rue Palfyn, Kortrijk, komt uit een beschrijvende katalogus, 88 blz. 8° en 7 platen buiten den tekst, van de tentoonstelling „Courtrai à travers les âges", gehouden te Kortrijk bij gelegenheid van het 6e eeuwfeest van den goudensporen-slag in 1902; prijs fr. 3.50. In het prospektus der uitgave wordt er op gewezen, dat de tentoongestelde verzameling van munten en penningen op Kortrijk betrekking hebbende tal van tot heden geheel onbekende stukken bevatte. Z.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de Numismatique, 1903, 1° livr.

Notes sur les médailles des Nomes de l'Égypte romaine, par M. E. D. J. DUTILH, — Trois monnaies luxembourgeoises inédites, par M. le Vte B. DE JONGHE. — La numismatique du siège de Middelbourg, par Mlle M. DE MAN. — Numismatique bruxelloise. Cinq jetons de magistrats bruxellois pour des fonctions restant à déterminer, par M ED. VANDEN BROECK. — Jetons relatifs à la construction de

la Coupure de Bruges (1753) et de l'écluse de Slykens (1757), par M. Ch. GILLEMAN. — Les méreaux des brasseurs d'Anvers. par M. F. DONNET. — Fabrications clandestines de monnaies d'or françaises sous l'empereur CHARLES VI dans les Pays-Bas autrichiens, par M. G. BIGWOOD. — Nécrologie. (P. C. JOLIVOT, L. BLANCARD.) — Mélanges.

Revue Suisse de Numismatique Tome XI, 1e livr.

LADÉ, A. — Contribution à la numismatique des ducs de Savoie. — PALIZIEUX DU PAN, M. DE — Numismatique de l'évêché de Sion. — STROEHLIN. P. C. — Inventaire descriptif des monnaies de la République de Genève. — MICHAUD, A. — Liste des médailles et jetons concernant le Chaux-de-Fonds jusqu'en 1901. — Actes et documents numismatiques intéressant la Suisse. — STROEHLIN, P. C. Médailles suisses nouvelles. — Chronique des falsifications. — Mélanges. — Comptes rendues et notes bibliografiques. - Trouvailles.

Mittheilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft, 1902.

Studiën zur Geschichte der oberpfälzischen Münzen des Hauses Wittelsbach, 1329 - 1794. Nachträge. Von J. V. KULL. — Aus bayerischen Archiven. Von J. V. KULL. — Süddeutsche Halbbracteaten. Von L. VON BÜRKEL. — Register Heft I—XX.

Vjesnik der kroatischen archaeologischen Gesellschaft in Agram, 1902.

Bevat op het gebied van numismatiek : BRUNŠMID, Dr. JOSIP.— Einige Münzfunde in Kroatiën und Slavonien.

Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen bond, 4° jaargang n°. 1.

HAVENKORN VAN RIJSEWIJK, P. — Rotterdam's Vroedschapspenningen. (Zie blz. 158 hiervoor.)

La gazette de Numismatique, 7e Année, nº. 2.

Médaille des Salpêtriers instituée par VICTOR AMÉDÉE II, roi de Sardaigne. par M. G. CERRATO. — Médaille du Couvent de Ste Elisabeth à Bruxelles, par M. F. ALVIN. — Jetons de JEAN VAN DER EYKEN et de SIMON LONGIN. conseillers-maitres de la Chambre des Comptes en Brabant par M. A. DE WITTE. — Essai d'un répertoire idéologique de la Numismatique belge pour les années 1883 - 1900, par MM. J. JUSTICE et A. FAYEN. — Nouvelle diverses — Ventes.

Monatsblätter der numismatischen Gesellschaft in Wien, nº. 232, 233.

SCHOLZ, dr. J. Ueber einen Fund athenischer Tetradrachmen aus dem 2. Jahrhundert v. Chr. — (Zie verder blz. 161 hiervoor). VON ZAMBAUR, prof. E. — Orientalische Münzen in Nord- und Ost-Europa. — (Zie blz. 159 hiervoor).

Mededeeling der Kommissie van Redaktie.

De kommissie van redaktie zag tot haar leedwezen, dat onlangs, door twee leden van ons genootschap in *de Navorscher* vragen van zuiver numismatischen aard werden gedaan, terwijl een der vragers als reden voor de niet-plaatsing in ons *Tijdschrift* opgaf, dat dit tot dusver in zijne kolommen nog geene rubriek opengesteld heeft voor „Vragen en Antwoorden". Waar dergelijke vragen ongetwijfeld meer thuis behooren in ons *Tijdschrift*, dat uitsluitend aan de numismatiek gewijd is en vermoedelijk door

alle munt- en penningkundigen en verzamelaars van eenige beteekenis in Nederland wordt gelezen, welke toch zeker *niet* alle op *de Navorscher* zullen geabonneerd zijn, wenscht de kommissie van redaktie er op te wijzen, dat meermalen dergelijke vragen bij haar inkwamen; dat deze, zoo ze door een harer leden beantwoord konden worden en van geen belang voor anderen waren, terstond door dat lid zijn beantwoord en, zoo dit niet het geval was, steeds zijn opgenomen op de omslagen der afleveringen, doch dat, al bieden deze thans geen plaats meer daarvoor aan, de kolommen van ons *Tijdschrift* wel degelijk voor vragen en antwoorden, de numismatiek betreffende, openstaan.

Briefwisseling.

J. K. te O-B. Uwe vragen zullen, zoo mogelijk beantwoord, onder de rubriek *Vragen en Antwoorden* in Afl. III worden opgenomen.

RED.

Nederlandsche Penningen 1864—1898,

DOOR

W. K. F. ZWIERZINA

DEEL II, 1879—1890.

---

560. 1881.

Prijspenning der vereeniging „Nijverheid" te Leeuwarden, uitgereikt op de tentoonstelling in 1881.

Vz. De nijverheid, voorgesteld als eene antiek gedrapeerde staande vrouw, wier rechterhand op een ploeg rust, waarbij korenaren liggen; met de linkerhand houdt zij een krans boven een kamrad, bijenkorf en hoorn van overvloed.

Omschrift: VEREENIGING NIJVERHEID LEEUWARDEN

Kz. Glad veld omgeven door een krans.

Brons, 45 m.M. Zie DIRKS 814b.

561. 1881

Prijspenning der tentoonstelling van dekoratieve schilderkunst te Amsterdam.

Vz. Glad veld met het omschrift:

✿ TENTOONSTELLING VAN DECORATIEVE SCHILDERKUNST.

Kz. Glad veld, omgeven door een eikeloofkrans.

Omschrift: NEDERLANDSCHE SCHILDERSBOND.

Brons, 45 m.M., Leidsch penningkabinet, door W. SCHAMMER.

562. 1881

Tentoonstelling van dekoratieve en schilderkunst te Arnhem.

Vz. Gelijk n°. 531, in het veld gegraveerd:

Herinnering
ARNHEM
1881

In het veld op de Kz. gegraveerd:

Gemeente
Arnhem

Brons, 45 m.M. Verz. ROEST.

563. 1881

Schietwedstrijd voor de Transvaal te Amsterdam.

Eenzijdig. Het door zes transvaalsche vlaggen omgeven wapen van de Transvaal. (De ossenwagen met een lemoen in plaats van een disselboom). Daarboven arend met uitgespreide vleugels, daaronder een lint met de spreuk:

EENDRACHT MAAKT MACHT.

Omschrift in parelcirkel:

SCHIETWEDSTRYD VOOR DE TRANSVAAL
AMSTERDAM 1881

Zilver, 29 m.M. Verz. Z.

564. 1881.

Draagpenning der Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roeivereeniging te Amsterdam.

Vz. Gekroond anker omslingerd door een kabeltouw.

Omschrift: OPGERICHT - ANNO 1848

Kz. KON. NED.
ZEIL- & ROEI-
VEREENIGING
AMSTERDAM

Brons met oog en ring, 20 m.M., door BEGEER.

De vereeniging tracht zoowel den lust tot al hetgeen met het zeewezen in betrekking staat op te wekken en aan te moedigen, als jongelieden te gewennen goed en handig met roei- en zeilvaartuigen om te gaan. Jaarlijks houdt zij een wedstrijd voor roei- en zeilvaartuigen. In 1849 richtte zij een Matrozeninstituut op, voor welks leerlingen de brik „Zeehond" tot leerschool en verblijfplaats is ingericht.

De vereeniging voert het Koninklijk naamcijfer in haar vlag en standaard.

Zij werd in 1848 opgericht tengevolge van oneenigheid tusschen Rotterdam en Amsterdam, ontstaan in den boezem der oudste dergelijke vereeniging, de in 1846 te Rotterdam opgerichte Kon. Ned. Yachtclub, (beschermheer Prins HENDRIK en kort na diens dood ontbonden). Koning WILLEM II aanvaardde het beschermheerschap en in September 1849 had de eerste wedstrijd op het IJ plaats. Waar geen algemeene bond van zeil- en roeivereenigingen in Nederland bestaat, vormt zij het feitelijk centrum op dat gebied. Bij gelegenheid van haar 50-jarig bestaan in 1898, loofde zij voor elke in dat jaar gehouden roei- of zeilwedstrijd een zilveren eerebeker uit, ter waarde van *f* 100.—.

565. 1881.

Landbouwtentoonstelling te Bergen-op-Zoom.

Vz. Het gekroonde wapen van Bergen op Zoom, omgeven door twee saamgeknoopte lauwertakken, daaronder op een cartouche ingeslagen: 1881.

Omschrift: TENTOONSTELLING VAN BERGEN OP ZOOM.

Kz. = Vz. van n°. 92 (DIRKS XXX).

Zilver, 42 m.M. Verz. SNOECK. Ontbreekt in *Bijdragen*.

566. 1881.

Prijspenning der postduivenvereeniging Mercurius, te Groningen.

Te vergeefs opgevraagd in het *Tijdschrift*.

567. 1882. Maart.

Prijspenning van het Utrechtsch Studentenkorps.

Vz. Het wapen van Utrecht op eene achtpuntige vlammende ster, omschrift:

SOL JUSTITIAE ILLUSTRA NOS

Kz. Lauwerkrans met het omschrift:

UTRECHTSCH STUDENTENCORPS

Brons met oog en ring, 41 m.M., Leidsch penningkabinet, door W. J. SCHAMMER.

568. 1882. 21 April.

Eeuwfeest der geboorte van FRIEDRICH FRÖBEL.

Vz. Zijn aanziend borstbeeld.

Omschrift: FRIEDRICH FRÖBEL

GEB.: 21 APRIL 1782.

Kz. Omschrift: ✽ ANNA PAUWLONA SCHOOL AMSTERDAM

In het veld: FRÖBEL

HERDACHT

21 APRIL

1882.

Tin, met oog en ring, 30 m.M., nal. J. ELION, door wien dit penninkje werd gegraveerd.

FRÖBEL werd geboren te Oberweiszbach in Schwarzburg-Rudolstadt, studeerde eerst te Jena en later te Göttingen en Berlijn. In 1813 maakte hij deel uit van LÜTZOW's vrijkorps en stichtte 1816 een school te Griesheim, weldra naar Keilhau overgeplaatst. In 1831 vertrok hij naar Zwitserland, waar hij een school te Wartensee en het weeshuis te Burgdorf stichtte, in alles het voetspoor volgende van PESTALOZZI. In 1837 naar Duitschland teruggekeerd, richtte hij te Blankenberg den eersten „*Kindergarten*" op en in slot Marienthal het „*Seminar für Kindergärtnerinnen.*" Hij overleed aldaar 21 Juni 1852.

Zijne bekendste geschriften zijn: *Die Menschenerziehung* (1826) en *Kommt lasst uns unsern Kindern leben* (1844).

569. 1882. 30 April.

Gymnastiekuitvoering bij het 10-jarig bestaan der Ver. CLAUDIUS CIVILIS te Leeuwarden.

Vz. Het gekroonde wapen van Leeuwarden.

Omschrift:

VEREENIGING CLAUDIUS CIVILIS LEEUWARDEN

★ 1872-1882 ★

Kz. Opschrift:

TER HERINNERING
AAN DE
GIJMNASTIEK
UITVOERING
VAN 30 APRIL 1882
TOT VIERING VAN HET
X JARIG BESTAAN
DER
VEREENIGING

Brons 40 m.M. (Eigendom van het Ned. Gymn. Verbond).

570. 1882. Juni.

Tentoonstelling van postduiven te 's-Gravenhage. Prijspenning van de postduivenvereeniging „de Ooyevaar" aldaar.

Vz. Een ooievaar met aal in den bek, links gewend, staande onder een stralenschietende muurkroon, omgeven door een krans van eikeloof, omwonden door een lint, waarop gegraveerd:

POSTDUIVEN-VEREENIGING - DE OOIJEVAAR

Tegen den krans rust links en rechts het gekroonde wapen van 's-Gravenhage.

Kz. In een met lint omwonden lauwerkrans:

POSTDUIVENTENTOONSTELLING
's HAGE
JUNIJ 1882
PRIJS
AAN

Zilver verguld, 40 m.M. Verz. ENSCHEDÉ.

571. 1882. 2 Juli.

Presentiepenning van de Société Royale de Numismatique de Belgique met borstbeeld van GERARD VAN LOON.

Vz. = n°. 519.

Kz. Omschrift:

✿ LA SOC.: NUMISMATIQUE ✿

In het veld, binnen een cirkel waarin 9 boogjes:

ASSEMBLÉE
GÉN^ALE
DU 2 JUILLET
1882

Brons, 33 m.M. Mededeeling van den heer ALPH. DE WITTE.

572. 1882. 2 Juli.

Hulde van het Nederlandsch Gymnastiek-Verbond aan D^r. D. LUBACH te Kampen, bij de 40e verjaring zijner promotie.

Vz. = n°. 364.

Kz. In het veld tusschen krullen:

Aan
Dr. D. Lubach
te
KAMPEN
2 Juli
1842—1882

Zilver, 41 m.M.

DIRK LUBACH is geboren te Dokkum, 25 December 1815, waar zijn vader konrektor was aan de latijnsche school, welke betrekking dezen reeds in 1816 te Haarlem werd opgedragen. Hij promoveerde tot dokter in de geneeskunde te Groningen 2 Juli 1842, vestigde zich te Haarlem, doch legde zijn praktijk neêr in Mei 1866 bij zijne benoeming tot adjunkt-inspekteur van het geneeskundig staatstoezicht in Noord-Holland, in November 1868 gevolgd door zijne benoeming tot inspekteur in Overijsel en Drenthe. Hij is steeds een krachtig en overtuigend strijder geweest voor de gymnastiek en hare invoering als leervak op de scholen voor lager en middelbaar onderwijs. Tal van geleerde geschriften en artikelen in tijdschriften zagen van zijne hand het licht, als bibliothekaris van TEYLER'S genootschap maakte hij zich door den wetenschappelijk bewerkten katalogus der bibliotheek verdienstelijk. Hij was medeoprichter van het *Album der Natuur* (1852) en ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw; hij overleed te Kampen 11 Oktober 1902.

573. 1882. 30 Juli.

12e Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Roermond.

Vz. = n°. 364.

Kz. Het wapen van Roermond met helm en dekkleeden.

Omschrift: 12DE UITVOERING 30 JULI 1882, ROERMOND. <∧□∨>

Brons verguld, 41 m.M. Verz. TEYLER.

574. Als voren.

Vz. De gekroonde nederlandsche leeuw met zwaard en pijlbundel, daaronder: H. HELD.

Omschrift op matten rand:

★ NEDERLANDSCH GYMNASTIEKVERBOND.

Kz. In parelcirkel een door een eikekrans

omgeven figuur, vermoedelijk de 4 V's (vrank, vrij, vroom, vroed) moetende voorstellen.

Omschrift: ★ 12e OPENBARE UITVOERING TE ROERMOND, 30 JULI 1882.

Tin, met oog aan rood, wit, blauw lint, 29 m.M. Verz. Z.

575. 1882. 16 Augustus.

Zeilvereeniging „de Pan" te Sneek.

Zilveren braadpan groot 12 m.M., aan 23½ m.M. langen steel. In de pan staat gegraveerd:

Sneek

$18\frac{16}{8}82$

Verz. Z.

Omtrent de beteekenis van dit eigenaardige draagteeken bestaan twee lezingen; de eerste wil er een symbool in zien van het gezellige leven aan boord van een boeier bij een zeiltocht, ook wel van de gastvrijheid; de tweede meent, dat het eene herinnering is aan een behaalde overwinning te Amsterdam, waarbij de Minister van Marine tegenwoordig was en aan het wachtschip last gaf bengaalsch vuur af te steken, dat bij gebrek aan beter werd ontstoken op door de matrozen vastgehouden braadpannen. De leden der vereeniging voeren een braadpan in den top van den mast.

576. 1882. Augustus.

Fancy-fair te 's-Gravenhage ten bate der „Alliance Israélite Universelle".

Vz. Wereldbol, waarop de tafelen der wet en twee vereenigde handen.

Omschrift:

★ HET PLAATSELIJK COMITÉ VAN HET ALGEMEEN ISRAELIETISCH VERBOND ★
ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE ★
TE 'S-GRAVENHAGE.

Kz. In het veld:

HERINNERING
AAN DE
TE 'S-GRAVENHAGE
IN AUGUSTUS 1882
GEHOUDEN
FANCY FAIR
MET DANKBARE
HULDE.

★

Brons, 32 m.M. Verz. TEYLER.

577. 1882. 28 November.

75-Jarig bestaan van het Schilder- en Teekenkundig genootschap „Kunstliefde", te Utrecht.

Vz. Drie engeltjes, (waarvan die aan de rechterzijde palet, paneelen en schilderstok, die links een passer, de onderste een rozenslinger houdt), torschen het schilderswapen, drie zilveren schilden geplaatst 2, 1, op een blauw veld, waarboven een ossekop.

Daarboven een lint, waarop ingestempeld: 1807—1882. Onder staat: J. P. M. M(enger).

Kz. Het gekroonde wapen van de gemeente Utrecht in parelrand, omschrift:

SCHILDER- EN TEEKENKUNDIG GENOOTSCHAP
KUNSTLIEFDE

Brons, 37 m.M. Verz. Z.

578. 1882. 15 December.

Inwijding van het Nederlandsch Hervormd Diakonieweeshuis te Amsterdam.

Vz. Cartouche, waarvan terzijden koorden

afhangen met bloemen gesierd, daarop aan linten drie zegels. Deze zegels vertoonen:

Boven links: Zittende vrouw de face, met opengeslagen boek, aan hare rechterzijde boom, kruis, vogel en het wapen van Amsterdam, aan hare linker weesjongen met den hoed onder den arm, in de afsnede: DIACONI WEESHUYS.

Boven rechts: linksgewende klimmende leeuw met anker in een cirkel, omschrift: stralende ster, IUSTUS · UT · LEO · CONFIDIT · PROV · 28

Onder: Een zittende vrouw (rechts gewend), met hoorn van overvloed en aan hare voeten het wapen van Amsterdam, werpt geldstukken in het voorschoot van een voor haar staanden man; omschrift: SALIGH ZYN DE BARMHERTIGE In de afsnede: ⅄ D I A ⅄

Boven de cartouche stralend oog in driehoek, onder rechts: J. ELION. F.

Kz. De voorgevel van het nieuwe diakonie weeshuis.

Daar boven in boog:

GOD IS EEN VADER DER WEEZEN. PSALM 68 V. 6
LOOFT DEN HEER! PSALM 103 V. 21

Daaronder:

DIA. WEESHUIS DER NED. HERV. GEM.
TE AMSTERDAM
DEN HEERE GEWIJD
DEN 15DEN DECEMBER 1882.

A. N. GODEFROY ARCHIT.

Brons, 70 m.M. Verz. Koninklijk Oudheidkundig Genootschap Amsterdam.

579. 1882.

Rijks belooningspenning voor wedvluchten van postduiven.

Vz. 's Konings rechts gewend hoofd in cirkel, omschrift op matten rand:

★ WILLEM III KONING DER NED. G. H. V. L.

Kz. Vijf duiven vliegen over een landschap, waarin een vesting gelegen is, omgeven door een parelrand.

Zilver en brons, 39 m.M. Verz. Z. Vz. door J. P. M. MENGER. Kz. door W. J. SCHAMMER. *Oranjepenningen* 1370.

Deze penning is *niet* bij Kon. besluit ingesteld, doch wordt van wege het Departement van Oorlog uitgeloofd. Z. M. de Koning heeft alleen Hd. verlangen te kennen gegeven er Zijn borstbeeld op geplaatst te zien.

580. 1883. 23 Januari.

Huwelijk van MAURITS PRINS en EMMA LEHMANN, te Scheveningen.

Vz. De door een muurkroon gedekte wapens van Amsterdam en Mainz binnen een parelcirkel, onder de wapens op een gedrapeerd doek: AMSTERDAM MAINZ

Omschrift: ZUR ERINNERUNG AN DIE HOCHZEIT VON EMMA LEHMANN UND MAURITS PRINS 23. JANUAR 1883 ★

Kz. Gezicht op de Noordzee, het strand,

de duinen en den vuurtoren te Scheveningen in parelcirkel. Boven: Omschrift in hebreeuwsche karakters. Onder: * SCHEVENINGEN *

Tin met oog, 42 m.M. Kon. Kabinet.

Het omschrift luidt volgens de vertaling in de israëlietische kerkboeken:

„Machtige vloeden vermogen de liefde niet uit te blusschen, de rivieren kunnen haar niet wegspoelen." (*Hooglied*, Hoofdstuk VIII, vers 7, 1e gedeelte) „15 Sjewath" = 23 Januari.

581. 1883. — 26 Januari.

Aanneming der wet tot verlegging van de uitmonding van de Maas.

Vz. De wetgever gezeten op een troon, geplaatst op eene verhevenheid van drie trappen, reikt met de rechterhand een rol papier, waarop staat:

WET
26 JANUARI
1883.
Staatsblad No. 4

aan de provincie Noord-Brabant, die met gebogen rechterknie, de rechterarm rustende op het wapen der provincie, de linkerhand ten teeken van dank op de borst legt.

Op de trappen van den troon, twee naakte knaapjes met lauwerkransen op het hoofd, links de Waal, met antieken door wingerdloof omgeven roeispaan, rechts de Maas, met een visch in de hand, aan wie door den wetgever met den wijsvinger van de linkerhand de nieuwe richting wordt aangewezen.

Tegen de trappen van den troon rusten rechts spade en houweel, op de onderste trap links: L. JÜNGER INV. In de afsnede maatstok en schietlood, ter zijden waarvan staat:

F. BAETES. FEC. ANTVERP.

Kz. In versierden rand, omgeven door een verhoogden matten band, waarop 8 vijfpuntige sterren:

IN HET
34E JAAR DER
REGEERING VAN
KONING WILLEM III
ONDER HET BESTUUR
VAN DEN
MINISTER VAN WATERSTAAT
JONKHR G. J. G. KLERCK
IS DE WET
VAN 26 JANUARI 1883
TOT VERLEGGING
VAN DE
UITMONDING DER MAAS
TOT STAND
GEKOMEN

Brons 75 m.M. Verz. Z. *Bijdragen* 2e druk, nº. 567. *Oranjepenningen* 1366. *Tijdschrift* 1896, blz. 172.

Ieder, die in het N. deel van Noord-Brabant gereisd heeft, weet, dat vaak maanden lang de spoordam in plaats van door landerijen door uitgestrekte watervlakten scheen voort te loopen. Dit is rivierwater en komt uit de Maas door het werken der overlaten — lagere dijkgedeelten, daarin opzettelijk aangebracht om de dijken te sparen, daar de sterk kronkelende rivier bij sterken was het water niet spoedig genoeg kan loozen. Hoewel dit vruchtbaar slib medevoerend water de landerijen eer beter dan slechter maakte, was het vaak te lang uitblijven van genoegzamen val, waardoor het weg kon

vloeien, wel degelijk een groot nadeel voor den landbouw, daar de weilanden eerst laat in gebruik genomen en de bouwlanden niet tijdig bewerkt konden worden. Daarvoor werd bij de wet van 26 Januari 1883 Stbl. n° 4, overwegende, dat in het rivierbelang en ter verbetering van den waterstaatstoestand in Noord-Brabant noodig is tot volledige afscheiding van Maas en Waal over te gaan, bepaald, dat de uitmonding van de Maas zou worden verlegd naar den Amer, met vaststelling van de daartoe noodige werken.

De penning werd in goud, zilver en brons aangeboden aan den Koning en aan den zoon van den op 17 Januari 1884 overleden minister KLERCK en ontworpen door prof. L. JÜNGER te Amsterdam, aan wien de 1e prijs bij den gehouden wedstrijd werd toegekend.

Elk der gemeenten, welker inwoners tot het vervaardigen van den penning bijdroegen, kreeg een ex. in brons met de navolgende oorkonde :

OORKONDE.

In het jaar MDCCCLXXXIII den zes en twintigsten dag der maand Januari is de wet tot verlegging der uitmonding der Maas naar den Amer tot stand gekomen.

Ter herinnering aan dit voor Noord-Brabant zoo gewichtig feit, is een Gedenkpenning geslagen, die in drie metalen, goud, zilver en brons aan zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat Jonkhr. G. J. G. Klerck is aangeboden.

De Gemeente ..... wier inwoners tot het vervaardigen van dien Penning hebben bijgedragen, ontvangt ter eeuwige gedachtenis een afslag van dien Penning in brons.

's-HERTOGENBOSCH, 15 *April* 1884,

De Commissie tot aanbieding van een Huldeblijk aan de Regeering naar aanleiding der Wet van 26 Januari 1883 (Staatsblad No. 4).

Jhr. JOS. DE LA COURT, *Voorsitter*,
Dr. A. VAN DER STEEN,
F. J. POMPE.
Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT.
Mr. A. H. SASSEN.
P. F. A SPRENGERS.
Jhr. M. A. SNOECK.
A. JANSEN, *Secretaris*.

Er werden vervaardigd 2 gouden, 38 zilveren en 150 bronzen ex.

582. 1883. 22 Februari.

200-Jarig bestaan van het Diakonie Oude Vrouwen- en Mannenhuis der Nederlandsch-Hervormde gemeente te Amsterdam.

Vz. Opschrift:

GOD IS GETROUW.

TWEEDE
EEUWFEEST
VAN HET
DIA. OUDE VROUWEN-
EN MANNENHUIS
DER NED. HERV. GEM.
TE AMSTERDAM.

daaronder een eike- en een lauwertak, omstrengeld door een slangenrond.

Kz. Tusschen twee samengestrikte met eikeloof omslingerde palmtakken:

1683
22 FEBRUARI
1883

omschrift bovenlangs in twee regels:

TOT DEN OUDERDOM TOE ZAL IK DEZELFDE ZIJN,
JA TOT DE GRIJSHEID TOE ZAL IK ULIEDEN DRAGEN.
JES. 46 : 10.

Brons, 42 m.M., Verz. Z.

583. 1883. Februari.

Prijspenning der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Amsterdam.

Vz. De bouwkunst onder de gedaante eener

vrouw met muurkroon op het hoofd, naar linksgewend zittende op een antieken zetel, waartegen het nederlandsche wapen rust, houdt in de linkerhand een lauwerkrans en reikt met de rechter een dergelijke krans uit aan een voor haar staanden gevleugelden knaap, met ontrold perkament in de handen, (bestemd om den naam der bekroonden op te plaatsen). Achter haar zetel een lauwerstruik. In de afsnede staat: F. BAETES. FEC.

Kz. Drie door de koninklijke kroon gedekte wapens, links het St. Lukaswapen, drie zilveren schilden op een blauw veld, rechts gereedschappen van zilver op rood veld, in het midden passer, teekenhaak en maatstok op een mat veld, daaronder op een lint:

AMSTERDAM

Omschrift op matten rand: MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST

Brons, 75 m.M., Verz. Z.

Voor dezen penning werd in November 1881 een prijsvraag uitschreven, waarop geen enkele nederlandsche stempelsnijder een antwoord inzond, doch twee antwoorden beide van F. BAETES te Antwerpen inkwamen, welke echter geen van beide geheel voldeden. Om de vele goede eigenschappen, welke ze vertoonden, werd door de heeren P. J. H. CUYPERS en Prof. E. GUGEL met den inzender in onderhandeling getreden, aan wien de vervaardiging van den hiervoor beschreven penning naar een door deze beide heeren ontworpen schets in Februari 1883 werd opgedragen. (*Bouwkundig Tijdschrift* 10e jaargang, nº 1.)

De maatschappij opgericht 26 Januari 1842, opvolgster van de vroegere Maatschappij tot Aanmoediging der Bouwkunst (1814—1830)

stelt zich ten doel de beoefening en de kennis van de bouwkunst te bevorderen en de algemeene belangen harer beoefenaars voor te staan. Zij heeft afdeelingen in verschillende gemeenten in Nederland en de overzeesche bezittingen, geeft een geïllustreerd weekblad en voormeld tijdschrift uit en heeft sedert 1885 te Amsterdam, Marnixstraat 402, een eigen gebouw voor permanente tentoonstellingen. H. M. de Koningin-weduwe is beschermvrouw, sedert Augustus 1901 ook H. M. de Koningin.

Ter gelegenheid van de viering van het 60-jarig bestaan in 1903, schreef de vereeniging een internationale prijsvraag uit voor een ontwerp voor een koninklijk paleis te Amsterdam, waar men het fraaie oude raadhuis van JACOB VAN CAMPEN, (paleis op den Dam,) gaarne tot zijn vroegere bestemming zag wederkeeren.

584. 1883. 4 Mei.

25-Jarig huwelijk van J. W. RADEMAKER en C. B. LASANCE te Amsterdam.

Vz. Gelijk n°. 440.

Kz. Omschrift op matten rand:

★ 25-JARIGE ECHTVEREENIGING ★
AMSTERDAM 4 MEI 1858—1883

In het veld, in een door een parelcirkel omgeven rozenkrans:

VAN
J. W. RADEMAKER
EN
C. B. LASANCE.

Brons, 51 m.M., Verz. Rijksmunt.

585. 1883. 25 Mei.

44-Jarig bestaan der Societeit „MOMUS" te Maastricht.

Vz. In een binnenrand een molen, omschrift:

SOCIETEIT MOMUS
✠ MAASTRICHT ✠

Kz. In een lauwerkrans:

IV × XI
JARIG
JUBILÉ
1839—1883

A. WEBER.

Koper, met oog en ring, 24 m.M., Kon. kabinet.

MOMUS is volgens de fabelleer de god der spotternij en zoon van den slaap en van den nacht, hij wordt voorgesteld als een grijsaard of mager jongeling met het gelaat van een satyr en met een zotskap.

De naar hem genoemde societeit werd onder presidium van LOUIS POLIS, die tot zijn dood (1878) die funktie bekleedde, opgericht in 1839, toen de negen jaren geduurd hebbende staat van beleg van Maastricht, die zeer nadeelig op den bloei der stad en de ontwikkeling van handel en nijverheid had gewerkt, eindelijk tot algemeene vreugde werd opgeheven. De naam werd gekozen als eene toespeling op de gedwongen rust, waarna de geest weer behoefte gevoelde om vonken te schieten. Het wapen der societeit bestaat uit een zilveren molen op een veld van rood en groen, vertikaal gedeeld, (volgens een oud Momus-lied: wit — onschuldig vermaak, rood — verlangen naar onderlinge vriendschap, groen — hoop op eendracht), gedekt door een zotskap, met een bok en een nar tot schildhouders, rustende op een door de ster van Maastricht saamgehouden wingerdrank met masker en lier en een hoorn van overvloed; haar spreuk luidt: „Gekheid, mer neet boeten de schraom". Het gekkennummer XI speelt een groote rol, het bestuur bestaat uit XI leden (genaamd het hooglustig comité van XI, waarvan de voorzitter teekent FLAPPINUS XI), de kontributie is *f* 11.—, alle 11 jaren wordt het verjaarfeest gevierd, alle momusfeesten met 11 kanonschoten begroet, ook in de afmetingen enz. van den Momustempel, aan het Vrijthof, waartoe 25 Mei 1883 bij het 4 × 11e Momusjaarfeest de eerste steen werd gelegd, treffen wij dit getal aan. De armen ondervinden een grooten steun van de societeit en weder is 11 het grondgetal bij alle uitdeelingen. In 1847 werd eene soepkokerij, in 1880 eene afdeeling armenkleeding, in 1890 een oudemannenhuis gesticht. Ieder, die iets in te brengen heeft, moet daartoe het (houten) gevleugelde paard Pegasus bestijgen.

586. 1880. Mei.

Bezoek van HH. MM. den Koning en de Koningin aan de landbouwtentoonstelling te Ettelbruck.

Vz. Het door de koninklijke kroon gedekte wapen van Luxemburg op een cartouche, omgeven door eike- en lauwertakken, waarboven een muurkroon.

Omschrift: ✿ CONCOURS GÉNÉRAL HONORÉ DE L'AUGUSTE VISITE DE L. L. M. M. LE ROI ET LA REINE

Kz. Krans van landbouwprodukten, werktuigen, vruchten, dierenkoppen enz. waarbinnen:

ETTELBRUCK
MAI
1883

Omschrift: ✿ L'AGRICULTURE EST L'INDUSTRIE MÈRE DU GRAND DUCHÉ

Zilver verguld, 50 m.M., Kon. Huisarchief.

587. 1883. Mei—November.

Internationale koloniale en uitvoerhandeltentoonstelling te Amsterdam.

Vz. De voorgevel van het hoofdgebouw, boven in boog: TENTOONSTELLING
onder: AMSTERDAM
1883.
op de afsnede: A. J. DE VRIES AMSTERDAM.

Kz. HERINNERING
AAN DE
INTERNATIONALE
KOLONIALE
EN
UITVOERHANDEL

TENTOONSTELLING

AMSTERDAM · 1883

Kompositie, 50 m.M., Verz. Z., afgebeeld in de *Revue Belge* 1885 pl. XIII n°. 3.

588. Alsvoren.

Gelijk n°. 587, doch het hoofdgebouw is anders gemodelleerd en veel hooger geplaatst, waardoor de afsnede aanmerkelijk grooter is.

Kompositie, 50 m.M., Verz. W. SNOECK.

589. Alsvoren.

Vz. Het gekroonde wapen van Amsterdam in een krans van eike- en lauwerbladen, omschrift op matten rand:

★ INTERN. KOLONIALE EN UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING 1883 ★ AMSTERDAM

Kz. Een palmboom, rechts daarvan: berg waarachter de zon opkomt, distilleertoestel, palet met penseelen en schilderstok, kamrad, aanbeeld, hamer, bijenkorf, schepen, korenschoof; links: anker, merkuriusstaf, gevleugeld wiel, verrekijker, passer, globe, lokomotief, landkaart, graadboog en kompas, benevens een uit een telegraaflijn vliegende bliksemstraal, waarop een knaap is gezeten met brief in de linker- en fakkel in de rechterhand. Op de afsnede: J. D. POSTHUMUS I & F. AMST.

In de afsnede links het wapen van Batavia met een leeuw met zwaard als schildhouder;

rechts het wapen van Suriname met een met pijl en boog gewapenden indiaan als schildhouder.

Kompositie, 52 m.M., Verz. Z., afgebeeld *Revue Belge* 1885 pl. XIII, n°. 1.

590. Als voren.

Vz. Boven het gekroonde wapen van Amsterdam, met twee leeuwen als schildhouders, houden twee engelen, waarvan de links geplaatste staat, de andere op een knie rust, een banderol waarop: SOUVENIR D'AMSTERDAM.

Daarboven in een stralend licht: 1883

Kz. Een zee, aan welker linkeroever het tentoonstellingsgebouw, aan den rechter een berg met twee palmboomen en waarin op den voorgrond een rots met vuurtoren, wordt door drie schepen doorkliefd, terwijl NEPTUNUS in een schelp met twee miniatuurpaardjes bespannen er over trekt en MERKURIUS er over vliegt; op den achtergrond een spoortrein.

Opschrift: EXPOSITION INTERNATIONALE COLONIALE ET D'EXPORTATION GÉNÉRALE.

Kompositie, 38 m.M., Verz. Z., afgebeeld in de *Revue Belge* 1885 pl. XIII n°. 2.

591. Alsvoren.

Vz. De linksgewende borstbeelden van Koning en Koningin, (daaronder: E. MAYER STUTGART volgens mededeeling van den heer ROEST,

— ontbreekt echter op mijn exemplaar). Omschrift op matten rand:

✠ HERINNERING AAN AMSTERDAM ✠
1883

Kz. Ellipsvormige medaillon met de façade van het hoofdgebouw, daaronder dito medaillon met de façade van het rijksmuseum. De overblijvende ruimte worden ingenomen door ornementen en linten waarop:

INTERNATIONALE KOLONIALE
EN. UITVOERH. TENTOONSTELLING

Kompositie, 51 m.M., Verz. Z., afgebeeld in de *Revue Belge* 1885 pl. XIV n°. 1.

Oranjepenningen 1367.

592. Als voren.

Vz. De façade van het hoofdgebouw, daaronder een ornement.

Kz. In een rand het wapen van Nederland met twee gekroonde leeuwen als schildhouders, rustende op ornement met lint, waarop: JE MAINTIENDRAI.

Daaronder: AMSTERDAM
1883

Omschrift: ★ INTERNATIONALE KOLONIALE
Ie UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING

Kompositie, gepatineerd. 42 m.M., Verz. Z., komt voor met oog en als broche.

593. Alsvoren.

Vz. De linksgewende hoofden van Koning en Koningin in krans, omschrift in parelrand:

* HERINNERING AAN AMSTERDAM * 1883

Kz. De façade van het hoofdgebouw in parelrand.

Omschrift: * INTERNATIONALE KOLONIALE EN UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING.

Tin, met oog, 28 m.M., Verz. Z.

Tijdschrift 1896, blz. 134, *Oranjepenningen* 1368.

593A. Als voren.

Vz. De façade van het hoofdgebouw, daar boven tusschen krullen: FRONT

Kz. Omschrift: INTERNATIONALE TENTOONSTELLING

In het veld tusschen krullen en ornementen:

I MEI
AMSTERDAM
1883

Lood, met oog, 24 m.M., Verz. DIRKS (Friesch gen.)

594. Als voren.

Vz. Borstbeeld van Z. M. koning WILLEM III bijna en face, ter zijde: 18 — 83.

Omschrift: O Z. M. WILLEM III BESCHERMHEER O AMSTERDAM

Kz. INTERNAT.
KOLONIALE
EN
UITVOERHANDEL
TENTOONSTELLING

Daartusschen eenig loofwerk.

Tin, 19 m.M., Verz. Z.

595. Als voren.

Adrespenning van de lettergieterij van FLINSCH te Frankfort a/d Main.

Vz. Het duitsche wapen (adelaar met rijksappel en zwaard) gedekt door helm met lambrequins, als helmteeken een griffioen met inktrol.

Omschrift in parelcirkel:

AUSSTELLUNG ZU AMSTERDAM

◆ 1883 ◆

Kz. Een wapen, (veld beladen met schuinen balk, waarop 3 zespuntige sterren, kleuren niet aangegeven), met rechts een staanden beer als schildhouder, rustend op een lint met het opschrift: GEGR. (ündet) 1828

Omschrift in parelcirkel:

MACHINENGUSS D. SCHRIFTGIESSEREI FLINSCH

◆ FRANKFURT A/M. ◆

Letterspecie, 22 m.M., Verz J. KARREMAN.

596. Als voren.

Penning van de regeering van Haïti.

Vz. Wapentropee, waarvoor een palmboom gedekt door een vrijheidsmuts, daaronder op een lint: L'UNION FAIT LA FORCE, alles omgeven door een parelrand.

Omschrift: ✿ REPUBLIQUE D'HAÏTI ✿

GÉNÉRAL SALOMON PRÉSIDENT

Kz. In een lauwer- en eikeloofkrans:

GOUVERNEMENT HAÏTIEN.

SECRÉTAIRES D'ÉTAT
LEURS EXCELLENCES
FRANÇOIS MANIGAT
AGRICULTURE
INNOCENT MICHEL PIERRE
GUERRE
GÉNÉRAL DAMIER
RELATIONS EXTÉRIEURES
OVIDE CAMEAU
INTÉRIEUR
MADIOU
JUSTICE

Onder den krans:

COMMISSAIRE GÉNAL DU GOUVERNEMENT
H. HOEYLAERTS CONSUL GAL HRE

Omschrift: ✿ EXPOSITION INTERNATIONALE D'AMSTERDAM 1883 ✿

Brons, 50 m.M., Kon. kabinet. Zie: *Revue Belge* 1885 pl. XIV no. 3.

597. Als voren.

Bekroningspenning.

Vz. Links gewend hoofd van Z. M. den Koning, geplaatst boven de gekroonde wapens van Nederland en Amsterdam, waarboven een lint met de opschriften: JE MAINTIENDRAI en AMSTERDAM

Beneden in het veld: A. FISCH.

Omschrift: WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN HOOGE BESCHERMHEER VAN DE TENTOONSTELLING

Kz. De faam met bazuin, zwevende op de wolken, bekroont een naakten jongeling, die een

fakkel in de linkerhand houdt, met een lauwerkrans. Daaronder op een cartouche, omgeven door palmbladen, vruchten, baal, kamrad, aanbeeld, palet, korenschoof en retort, waarboven een wijnrank en waaronder een vijfpuntige stralenschietende ster:

MEDAILLE D'ARGENT (of ander metaal)
GROUPE N°
CLASSE N°

Omschrift: INTERNATIONALE KOLONIALE EN UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING 1883

In diverse metalen, 70 m.M. Afgebeeld in de *Revue Belge* 1885, pl. XII.

597ᴬ Alsvoren.

Vz. n°. 597, zonder naam van den graveur.

Kz. — n°. 597, doch op de cartouche (geslagen): VALENTINE & COMPANY
NEW-YORK

Tin, 51 m.M., Verz. Z.

598. 1883. 2 en 3 Juni.
8ᵉ Jaarlijksch Muziekfeest der Nederlandsche Toonkunstenaars-vereeniging te Breda.

Vz. Lier, waarboven een vijfpuntige stralende ster, daaronder het wapen van Breda omgeven door een lauwerkrans.

Kz. Opschrift: VIIIᴱ
JAARLIJKSCH
MUZIEKFEEST

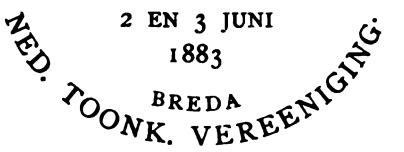

Koper verzilverd, met oog, hoog 35 m.M. breed 30 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2e druk nº. 567*

599. 1883. 12 Juni.

Huwelijk van A. BOM en E. TER HORST te Amsterdam.

Vz. In een lauwerkrans:

Ter herinnering
aan het
GROENE FEEST
van den Heer
ADRIAAN BOM
en Mejuffrouw
EELKJEN TER HORST
12 Juni 1883.

Kz. In een lauwerkrans:

REFREIN

Die toast is goed bevallen
Ons allen, ons allen,
Die toast is goed bevallen,
Daar kan een glas op staan.

De Ceremoniemeesters.

Verguld papier, 98 m.M., Verz. TEYLER.

De heer A. BOM, makelaar, bekend door zijne munt- en penningveilingen, wiens firma G. THEOD. BOM & ZOON is gevestigd te Amsterdam in: *d' Koning van Zweden*, Keizersgracht 149, is lid-oprichter van ons genootschap en trad gedurende de eerste 9 jaren (1893—1901) belangeloos als uitgever op van het „*Tijdschrift*".

600. 1883. 22 Juni.

Inwijding der nieuwe gebouwen van de Groninger Studentensocieteit: Mutua Fides.

Vz. De gevel van het societeitsgebouw, daaronder: MDCCCLXXXIII.

Omschrift: ★ A. D. V. NON · MART. - MUTUA FIDES - MDCCCXV. ★ INAUGURAT. A. D. XI KAL. IUL.

Kz. Het korpswapen, (uit de wolken opkomende zon, daarvoor gekruist zwaard en vijl met een lint waarop: Vindicat atque polit, in uiterst kleine letters).

Omschrift: ACADEMIA GRONINGA.

VINDICAT ATQUE POLIT.

Brons, 32 m.M., Verz. Z,

Het groningsch studentenkorps „Vindicat atque polit" werd opgericht 4 Februari 1815 en opende 3 Maart 1815 de societeit Mutua fides. Bij de reuniefeesten in 1879 vormde zich een kommissie van oud-studenten en burgers, die eenigen tijd later plm. ƒ 12000.— bijeen had gebracht voor de stichting van een nieuw societeitsgebouw, terwijl de kosten verder uit een premieleening van ƒ 70000.— werden bestreden. Een prijsvraag werd uitgeschreven en het bekroonde ontwerp van D. KRUYF, architekt te Utrecht, na enkele wijzigingen uitgevoerd.

Het wapen van „Vindicat atque polit" was vroeger alleen een zwaard en vijl, daarnevens bestond „Post chaos lux", met de zon, die de wolken verjaagt. Bij de ineensmelting der twee korpsen, den 7den December 1843, is het gekombineerde wapen ontstaan.

Volgens mededeeling van twee oud-studenten was het debiet der medailles niet groot en werden de in latere jaren aankomende groenen genoodzaakt den penning voor ƒ —.75 te koopen.

601. 1883. 23—28 Juni.

Prijspenning der nationale tuinbouwtentoonstelling te Harlingen.

Vz. NATIONALE
TUINBOUW
TENTOONSTELLING
HARLINGEN
23 — 28 JUNI
1883

Kz. COMMISSIE
VOOR VOLKSVERMAAK
AFDEELING
FLORALIA

Brons, 30 m.M., Verz. TEYLER.

1883. 1 Juli.

De Algemeene Nederlandsche Wielrijders-bond opgericht.

602. Insigne.

Het ongekroonde nederlandsche wapen.

Omschrift: 1883
ALGEMEENE NEDERLANDSCHE WIELRIJDERSBOND.

Eenzijdig, zilver, 30 m.M., Verz. Z.

Voor diverse waardigheden bestaan deze insignes, zoowel zilver als zilververguld, met een daaronder door middel van 2 ringetjes bevestigd lint van gelijk metaal, breed 28 m.M. waarop:

a. HOOFD-CONSUL.
b. AFD. . CONSUL.
c. CONSUL.
d. AFD-AFGEV:
e. SUB: AFGEV:
f. AFGEVAARDIGDE

603. De kampioenmedaille vertoont hetzelfde beeld als het insigne, doch is omgeven door een breeden lauwerkrans.

Goud, zilver en brons, eenzijdig met oog en ring, 45 m.M.

604. De groote bekroningsmedaille vertoont hetzelfde beeld omgeven door gladden rand.

Kz. Glad.

Goud, zilver en brons, met oog en ring, 39 m.M.

605. De kleine bekroningsmedaille vertoont hetzelfde beeld omgeven door versierden rand.

Kz. Glad veld omgeven door een eike- en lauwerkrans.

Goud, zilver en brons, met oog en ring. 35 m.M., Verz. Z.

606. Het eerekruis vertoont hetzelfde beeld, het wapen blauw en goud, het veld zwart en goud geëmailleerd, het opschrift afgekort tot:

1883

ALG. NED. WIELR. BOND

welk medaillon, groot 14 m.M., rust op een fraai zilver of zilververguld kruis met ingesneden armen, waardoor zich een lauwer en eikekrans slingert, 34 m.M. met oog en ring.

607. Het bestuursinsigne vertoont hetzelfde beeld, omschrift afgekort als voren, welk me-

daillon, groot 18 m.M., omgeven door eike- en lauwertakken, rust op een door de kon. kroon gedekten stuurstang waarom een lint is gekronkeld, waarop boven: BESTUUR.

Zilververguld, hoog 45, breed 33 m.M. met oog en ring.

N°. **603/7**, aan lint in de nationale kleuren, alle vervaardigd door BEGEER te Utrecht.

Het doel van den bond is het wielrijden te bevorderen, welk doel men tracht te bereiken door het toeren te steunen en gemakkelijk te maken, het uitgeven van kaarten, reiswijzers en handleidingen, *(Reiswijzer met spinwebkaart, Wielrijdersatlas voor Nederland, Reisgids voor België en Luxemburg)*, het behartigen van de belangen der wielrijders bij de bevoegde macht, het uitgeven van het bondsorgaan *„de Kampioen"* en het regelen van wielerwedstrijden. Het gebied van den bond omvat 13 afdeelingen, elk met een afdeelingskonsul en plaatsvervangend konsul, t. w.: onze 11 provinciën, Nederlandsch-Indië en het buitenland. Behalve individueele leden, (in oktober 1902 ruim 19000), kunnen ook vereenigingen lid zijn van den bond, mits alle leden boven 16 jaar bondsleden worden. Met de bondshotels zijn kontrakten gesloten, waardoor bondsleden tegen verminderd tarief kunnen logeeren enz. Voor goede en billijke hulp worden bondsrijwielherstellers aangesteld, op gevaarlijke hellingen en bochten worden waarschuwingsborden, op vele kruispunten wegwijzers opgericht, ten platte lande hulpkisten geplaatst, met verbandmiddellen en reparatieartikelen. Tegen hinderlijke en onbillijke verordeningen op het wielrijden werd vaak met vrucht gewerkt. Bij aanranding enz-, dient eene kommissie van rechtsgeleerden den leden kosteloos van advies, een garantiekommissie is hen behulpzaam bij geschillen over aankoop of herstel van rijwielen. Bondsleden behoeven bij uitstapjes in België geen waarborgsom te storten; met buitenlandsche bonden zijn overeenkomsten gesloten om de bondsleden op gelijken voet als hun eigen leden te behandelen. Overal zijn konsuls aangesteld, die de waarschuwingsborden en wegwijzers inspekteeren en inlichtingen verstrekken.

(Wordt vervolgd).

De Munt in de Volkstaal.

II.

In het „*Esbattement van Scaemel Ghemeente ende van Tribulacie*," door CORNELIS EVERAERT gemaakt in 1514, zegt SCHAMEL GEMEENTE, een man, tot TRIBULACIE, een kwaad wijf:

So goêcoop was de vytaylge zonder belette doe:
Cocht men boven tpondsgroote een vette koe,
Of t veercken over de croone, men wisther of te sprekene,
Een pondt bueters twee hynghelschen, hoort wat ik rekene,
't Coorne om vierentwyntich grooten 't hoet.

In deze weinige regels worden vier muntsoorten vermeld. Wij beginnen met de *hynghelschen* of, als wij de aanblazing der Brabanders, de *h*, weglaten: de *engelschen*.

De Engelsche munten en in 't bijzonder de sterlingen waren om haar goed gehalte algemeen verbreid en geliefd op het vaste land; zij dienden tot vaststelling van belastingen, opbrengsten, enz.

In de 13e eeuw waren de sterlingen in ons geheele land, zoowel in Holland als in Groningen, gangbaar.

Was het wonder, dat men ze begon na te munten? De Utrechtsche bisschop DIRK VAN DER AARE (1198—1212), JAN I, hertog van Brabant (1261-1294), REINOUD I, graaf van Gelder (1271—1326), JAN DE BLINDE, graaf van Luxemburg (1309—1346) en meer anderen sloegen munten naar het Engelsche type, t. w: een gekroond aanziend hoofd en op de keerzijde: een kruis met 12 bolletjes.

Toen munten met dit type uit den omloop verdwenen, nam men een ander aan, maar behield den naam en de waarde, naar de eischen des tijds gewijzigd. In 1434 verordende FILIPS DE GOEDE in Brabant *Engelschen*, die 8 myten of $^1/_3$ groot moesten doen, hebbende op de voorzijde het hertogelijk wapen met het omschrift: + PHS: DEI: G: DUX: BURG: Z: BRAB, en op de keerzijde: een kruis met twee leeuwen en twee leliën in de hoeken en de woorden: MONETA: NOVA: FACT: MECHL: (Afgebeeld bij VAN DER CHIJS, *Brab*: pl. XVI N°. 10 en pl. XXXIV: 4 en 5). DE WITTE *Hist. Mon. de Brab.* beeldt deze stukjes ook af onder de n°s. 484, 485 en 482 en noemt ze niet anders dan *kwartgrooten*. Er zijn er meer dan een millioen van geslagen!

Deze *engelsche* is van gelijke type als de kwartgroot of achtste vierlander voor Holland (zie VAN DER CHIJS, *Holl.* pl. XIV No. 14 en 15), die daar dus 6 myten deed.

In het *Woordenboek* van KILIAAN (1^e druk 1574) wordt een *enghelsche* gelijk gesteld met *twelf myten brab.* of *acht myten vlaems*, en is dus in 150 jaren van 8 op 12 mijten gestegen. Wij

kunnen alzoo de waarde in 1514 gerust op 10 mijten stellen, maar dan is de verklaring van Prof. VAN VLOTEN geheel onjuist, die opgeeft: „*twee hyngelschen* = 12 *duiten*", terwijl zij maar 20 myten = $3^1/_8$ duit golden. Dezelfde vergissing begaat Prof. VERDAM, *Middelned. Wdbk.* in voce *Engelsc.* Wij zien dus hieruit tevens, dat toen ter tijd een pond boter nog geen vier duiten kostte.

De verklaring der andere in dit fragment genoemde geldswaarden te vinden, is heel wat moeielijker, en is ons niet mogen gelukken.

Een pond groot is veertig grooten, maar een groot is geen halve stuiver, vrij wat meer. In het werk van den heer HOLLESTELLE „*het Schild*" enz. met zijne vervolgen, worden zooveel verschillende waarden van het pond en zooveel soorten van ponden opgegeven, dat het hoofd er van duizelt.

Ook loopen de prijzen van gelijksoortige voorwerpen, zoo uiteen, dat men er geen touw aan kan vastmaken. In 1407 kostte een os 9 pond Hollandsch à *f* 1.50, dus *f* 13.50 van onze munt; in 1409 daarentegen *f* 35.10. 1)

Eenig licht, hoewel niet veel, krijgen wij, als wij lezen, dat in 1426 een pond gelijk stond met vijf kronen 2) en in 1467 met vier kronen. 3) Wij kunnen dus daaruit afleiden, dat eene vette koe eenige jaren vóór 1514 zooveel waard was als vier varkens.

Kronen waren er van verschillende waarden,

1) HOLLESTELLE, *Het Schild* bl. 173, 180.
2) *Ibidem*, bl. 206.
3) *Ibidem*, bl. 219.

naar gelang van hun gehalte en gewicht. De Fransche kroon deed in 1514 circa 1 gld. 15 stuivers (volgens D. GROEBE), maar dit bedrag staat in 't geheel niet gelijk met *f* 1.75 Ned. Cour. het vertegenwoordigt eene veel hoogere waarde, nl. die van een vet varken, d. i.: ± *f* 40.—

Een hoed was een korenmaat, die in gebruik was en nog is in Zeeland, te Delft, te Arnhem en te Brugge.

Nu was CORNELIS EVERAERT een Bruggenaar, hij bedoelt dus een Brugsch hoed van bijna 1½ Hektoliter; dit kostte alzoo drievijfde van de waarde eener vette koe.

Klachten over den duren tijd en het verwijzen naar vroeger, beter dagen vindt men altijd en overal.

De oude GEERTRUI, de Minne-moêr vertelde van het jaar 1535, *„van de Beniste op-loop hier binnen Amsterdam, die alderierst met brangkt uyt de Souwtsteech quam, door die met siep-gesmeerde krijtende naackt-loopers"*:

't Machmen wel 'ehuegen dat men twijntich ayeren
[pleecht te koopen
Om een stuyver, en een moye vuegel met een
[jeucht om drie groot,
En men koft een hielle schoot nuwbacken Wor-
[mer Misschuytjes
Om ien blaeuwe ellif penningh, en men kreeg
[om negen duytjes

Twie kopjes botter; heer kynt, ick hebt je vaar
[so dick vertelt;
Ja, komt nu een reys op de beschuyt-marct, men
[besteet een hangt vol gelt."

(G. A. BREDEROO's, *Moortje*, gemaakt in 1615; het stuk speelt omstreeks 1580).

Twee burgerjuffrouwen, NIESJE SNAPS en BRANGHTJE VAN DER DREVEN zijn in druk gesprek. NIESJE vertelt:

De lieden klagen seer op straten en op wegen,
Een luttel gelts en hout in desen tijt niet tegen;
Het suyvel loopt te hoog, 't is thans een dierbaer
[aes (= een duur eten);
Ses stuyvers gelt het pont van d' alderbeste kaes;
Een schellingh gelt het pont al van de vriesse boter,
Een hallif pontje speck kost nu wel eenen stooter.
Ick heb mijn bestemoer wel eertijds hooren seggen,
(Sij wist het na den tijt seer suynigh aan te leggen)
Hoe dattet beter was in Keyser Karels tijt,
Men raeckte weynigh gelts doen voor veel waren
[quyt;
Een hallif achtendeel van d' allerbeste granen,
Daer toe een vette gans, een stoop wijns van
Rouanen,
En een pont boter mé, dit kon men al te saem
Doen koopen voor een schellingh".

(P. GODEWYCK, *Wittebroods-kinderen* 1641)

De eenige munt, die toelichting vereischt, is de *blauwe elfpenning*, waarvoor men een geheele schoot vol Wormer beschuitjes kon koopen. Deze

munt is in 1488 te Mechelen door FILIPS DEN SCHOONEN geslagen voor Gelder en Zutfen. Zij vertoont aan de eene zijde in een rond gekroond schild de vier leeuwen met het omschrift:

MON · DUCIS · GELRIE · ET · COMIT · ZUT ·

Aan de andere zijde ziet men een kruis met een B in 't hart en gecantonneerd van een leeuw en een arend, met het omschrift:

REFOR — MACIO — GUERRE — PAX · EST.

VAN DER CHIJS beeldt deze munt af op pl. XIV n°. 2, van zijn werk over de *Munten der Graven en Hert. van Geld.* Bij vergissing noemt deze voorganger der wetenschap haar en de dubbele beide: „*groot of dubbele stuiver*"; dat zal wel moeten zijn: „*dubbele groot of stuiver*" en zegt verder, dat ze beide in de beeldenaars van 1580, 1585 en 1633 voorkomen als: „*ruytersblank* en *blauw elfpennink*". hetgeen zeker wel onjuist is. De ruitersche blank toch is een geheel andere munt, die wel evenveel waarde had als de elfpenning, maar daarom nog niet daarmede identiek was.

De onder n°. 1 bij VAN DER CHIJS afgebeelde munt verschilt van n°. 2 alleen in grootte, in den vorm van het wapenschild en in dien van het kruis en is tweemaal zooveel waard als de elfpenning. In het plakkaat van LEYCESTER van 1586 wordt n°. 1 genoemd *elfduyts*, ten bewijze, dat zij vroeger reeds van 8 duiten tot 11 was gestegen, en daarom bij 't volk dien naam behouden had, terwijl zij in 1586 weer gestegen was en gevalueerd werd op 1 stuiver 1 blank, dat is 14 duiten.

De andere, n°. 2, heette *blauwe elfpenning*, was

de *groot*, is op een zeker tijdstip op elf penningen gezet, dat is $5^1/_2$ duit, en deed in 1586 reeds zeven duiten. 1)

In 1610 en 1621 was de elfpenning nog in de wandeling: volgens het *Manuael* van 1610 mochten de wisselaars hem inwisselen tegen 5 gld. 8 stuiv. 36 mijten het mark, en volgens de „*Caerte of Lyste*" van 1621 tegen 5 gld. 12 stuiv. 14 mijten.

In 1630 was hij nog niet in vergetelheid geraakt, want in het rekenboek van BERNAERT STOCKMANS, te Dordrecht (1e druk 1589) komt een vraagstuk voor, loopende over „*stukken van* 11 *penninghen*". Hij gold echter voor een minwaardig muntje, hetgeen ook de naam *blauw* d.i. slecht, verdacht, uitwijst. Zelfs was *elfpenninksman* een scheldnaam, even goed als later *halfblanksheer*. Zoo luidde de aanhef van een spotdicht:

„*Een elleffpenningx man, een snoode*
| Aersverclicker,
Wiens moeder was de Nijdt, de vader self
| de Nicker,
Soo yemandt es bekent gesegght Monseur
| van Heck.

Deze fraaie epitheta waren gericht aan het adres van JACQUES VAN HECKE, die de geheime bijeenkomst der Remonstranten in de Bogaertsteeg te Leiden in 1620 verraden had aan den President van 't Hof. De rest van het schimpdicht is te vinden in *Navorscher* LI bl. 259.

1) Deze „elfpenning" werd ook voor Holland geslagen, maar met het opschrift: MO. NOV. COMITIS. HOLLA. Z. ZE. (Zie VAN DER CHIJS, *Holl.*, pl. XXXVII, no. 34).

Van den *elfpenning* tot den *ruiterschen blank* is de sprong niet groot: immers KILIAAN in zijn bekend *Woordenboek* (1e druk 1574) zegt:

„*Elf-penninck, Holl. j. ruytersche blancke. Numus undecim chalcorum;*" en in het 2e deel: *ruytersche blancke. j. elf-penninck.* Hij stelt dus beide munten gelijk in waarde, al waren zij dit niet in figuren, zooals ons uit het plakkaat van LEYCESTER blijkt.

Merkwaardig is, dat KILIAAN ook den *boddrager* gelijk stelt met den *ruiterblank*: „*Bot-dragher, boddragher, Louan. j. ruytersche blancke. Dipondius.*"

Wat hij nu eigenlijk door een *dipondius* verstaat, is mij niet duidelijk: „stuk van twee asses" heeft hier geen zin. Ik denk, dat hij niets anders bedoelt, dan „kleine munt," overeenkomstig den *Dictionarium Tetraglotton, Franekerae* 1612: „*Dipondium, vel Dipondius et Dupondius. Genus numismatis parvi valoris.*"

In het werk van A. HOLLESTELLE *De drie merkwaardige schellingen tweede gedeelte* bl. 27 wordt een Dupondius (= 2 Asses) gelijkgesteld met acht en drie vierden cent van onze munt.

De *ruyterblank* was eene munt, geslagen in 1489 gedurende de minderjarigheid van FILIPS DEN SCHOONEN, en vertoonde op de eene zijde het ronde wapen van Oostenrijk-Bourgondië met het omschrift: PHI. ARCIIIDUCIS. AUSTRIE. BURG. BRA met het handje als muntteeken van Antwerpen. De keerzijde vertoont een kruis met een A in het hart, gecantonneerd van een leeuw en eene kroon. Omschrift na een arendje: MAXIMILIAN'. REX. ROMANO' PATER. 1489.

Deze munt is afgebeeld door VAN DER CHIJS (*Brab. en Limb.*) pl. XX. 26 en wordt op bl. 203 genoemd: *penning van 2 grooten of stuiver.* A. DE WITTE geeft op pl. XXXIII, nⁿ. 579, 580 twee afbeeldingen, die onderling zeer weinig verschillen, nl. in de plaatsing der leeuwtjes en kroontjes, en noemt ze *gros* d. i. *groot.* Dit maakt nog al een verschil. ALKEMADE eindelijk beeldt de munt ook af op pl. XXXVIII, 3, nº. 2, zonder naam.

Volgens het meergenoemde *Manuael* 1610 betaalde men 8 gld. 9 stuiv. 8 mijten voor 't mark, en volgens de *Caerte* van 1621: 8 gld. 19 stuiv. 32 myten, waaruit blijkt dat de ruiterblank, hoewel iets kleiner van omvang, van heel wat beter zilver was dan de blauwe elfpenning: hij heette dan ook *blank* en niet *blauw.* Door LEYCESTER werd ook deze munt op 7 duiten gesteld.

In de *Klucht van Tielebuys*, gespeeld te Diest 1541, komt onder meer de *ruiterblank* voor. TIELEBUYS is „*halff sodt*" en zijn vader RONCEFAEL is een „*duypen*", een bloed. Deze rekent zijn zoon voor, die trouwen wil:

„Siet, dit sij dy noch t' achter, ten tyde binnen
Dat uw moeder sterff, drie blancken en een oort
Aen warm wittebroot, en dan noch voort
Tien placken aen botermelck en kaese
Gemaeckt metter room.
Voort so sij dy schuldich voor twaelf schotelen [pappen
Een blanck geschreven voor de quaerte,
Ses labbayen voor een appeltaerte, enz, enz.

Somma tot drie hondert labbayen is 't al gesompt
Ses myten min; 't is wel yetwaerts groot.
TIELEBUYS: *Dat 's vierdhalven cornelus en een*
[paerts hoot.
Ik kan ook wel reeckenen sonder faelen."

RONCEFAEL zegt, dat TIELEBUYS een jaar te vroeg geboren is; daarover krijgen zij twist, en de zoon begint den boel stuk te smijten, waarop de vader uitroept:

„*Och, dat 's myn beste teyle,*
Sy heeft my gecost een goey ruyters blancke,
Die werpt hy daer onstucken tegen mynen dancke!"

Wij zullen de lotgevallen van TIELEBUYS niet verder nagaan, hoe hij in een zak wordt gestopt en voor de deur van een bagijn wordt gedeponeerd, aan wie hij vertelt, dat hij haar zoon is en die hem „*hondert cronen*" belooft en een geheel uitzet, als hij zijn mond houdt; — maar wij zullen een gesprek afluisteren tusschen twee kooplieden, uit de Antwerpsche „*Spelen van Sinne*" (1561 ?)

„WUYTE:
Wat gelt toch den brief, lief coopman van vlasse?
Segt my toch, Cremere, den naesten coop.

CREMERE:
Een ruytersche blancke den heelen hoop,
Dat 's seventien dryckens, ten mach niet falen."

Hier hebben wij de merkwaardige bepaling, dat een ruiterblank de waarde heeft van 17 driekens of driemijtstukken, dat is dus 51 mijten, of 17 pen-

ningen — 8½ duit. Wij kunnen dus daardoor eenigszins den loop der stijging en daling volgen, n.l. in 1489: een groot of 4 duiten, in 1561: 8½ duit, in 1574 volgens KILIAAN elf penningen of 5½ duit, en in 1586: 7 duiten.

De *labbaye* behoort alleen in Brabant tehuis: het kluchtspel, waarin zij voorkomt, is een Brabantsch stuk. KILIAAN vertaalt het woord door: ***nummus epularis*** d. i.: ***eetpenning***, dus evenzooveel als ***braspenning***. *Labbayen* is eten, smullen. L. Meyer in zijn *Woordenschat* (12e druk 1805) rekent onder de „Verouderde en ongewone woorden": *Labbaye* = groot gastmaal.

Verder zegt KILIAAN, dat de munt de waarde had van 15 mijten, ook „blancke" genoemd werd en een ***dipondius***, dus eene „kleine munt" was. Hoe dit nu klopt, is niet goed te begrijpen: 15 mijten zijn 5 penningen en een blank is 12 penningen, tenzij men moet lezen: „XV myten et blancke", d. i. 15 myten + een blank = 17 penningen of 8½ duit.

Volgens HEIJLEN hebben onder JOHANNA of WENCESLAUS (1355-1405) loop gehad o a. „Zilveren Labbayen", die ¼ groot Brab. deden. Dit zeldzame muntje is door VAN DER CHIJS (*Brab.* Pl. XII n°. 14) afgebeeld en vertoont op de Vz. het gekwartileerde wapen van Brabant-Limburg met het omschrift: MONETA ✕ NOVA ✕ FILFORDENS +, en op Kz. een kort kruis, gekantonneerd met D V X C' (Ducissa) en daaromheen: + JOHANA : DEI : GRA : BRABATIE; deze geleerde *gist* dat dit eene labbaye is.

Dit muntje is ook door DE WITTE afgebeeld op

Pl. XVIII, no. 398, maar zonder den naam labbaye.

Een andere kwartgroot wordt door hem afgebeeld op Pl. XIX, no. 407, met het omschrift: JOH. DEI GRA DUC BRABANT en op de Kz. een lang, d. i. tot aan den muntrand doorloopend kruis met DVXC' en + MONETA LOVANIENS Hij onderstelt, dat deze, geslagen in 1383, eene labbaye is.

Van 1° Januari tot 8 Maart 1383 zijn te Leuven 2690 mark labbayen geslagen.

Nog vindt men aldaar vermeld, dat door JOHANNA werden verordend dubbele, enkele en halve labbayen tot 8, 4 en 2 sterlings. Deze vertoonden twee schilden en op de Kz. een wapen op een kruis en zijn dezelfde, die men dubbele, enkele en halve Roosbeker-grooten noemt, en welke kenbaar zijn aan het kruis met slangekoppen.

Volgens VERDAM, *Middelned. Wdbk.* leest men in het *Belgisch Museum*, dat in 1382 „vier labbayen golden eenen grooten Brabandsch. Men sal oock slaen penningen, die cours selen hebben voor een dobbel labbay, die dry alsulcker dobbel labbay voor vier der voors. grooten ende selen heeten Lovensche dobbel labbay en sal houden 4 deniers 6 grein conincx silver. Men sal oock noch maken cleyn wit geld, dat sal heten *pricskens*, daeraf die 8 sollen doen 1 cromsteert ende sullen houden 2 deniers 8 greyn".

Verder vindt men in 't *Belg. Mus.* „Een labbay te Lovene geslagen metten langen cruce vore twentich scillinge; halve labaye, gheheten prixken vore tien scillinge, (d. i. 120 stuks in een mark). Deze

aanduiding past volkomen op de munt, afgebeeld op Pl. XIX, n°. 407, door DE WITTE, en deze is dus de echte labbaye.

Een pricsken of prikje (nog bekend in de uitdrukking: „iets voor een prikje koopen") is een halve labbay, namelijk 1/8 cromstaart, dus het achtste van een groot. Al werd nu later een groot op vier duiten gerekend, dan volgt daaruit geenszins, wat prof. VERDAM beweert, nl. dat de labbay een *koperen* munt was. VERACHTER (zie V. D. CHIJS *Brab.*, bl. 143) zegt, dat een pricsken een *vierde* groot is, maar dit is onjuist; een labbaye is een vierde groot, en een pricske is een halve labbaye. Zoo moet men door *cromstaart* niet verstaan den dubbelen, maar den enkelen groot-cromstaart. Wat nu de uitdrukking „vore twentigh scillingen" of twintig schellingen betreft, deze beteekent alleen: 240 stukken (20 × 12) uit een mark zilver te munten. Het gehalte der *dubbele labbayen* bedroeg 4 d. 6 gr. dat is bijna $\frac{345}{1000}$, en dat der *prikjes* bijna $\frac{200}{1000}$, zooals men ziet, zeer gering zilver, maar toch geen koper.

Volgens D. GROEBE, *Handleiding* (bl. 18), deed in 1414 eene labbaye zes tuurluurs, d. i. anderhalve groot of een blank; als deze opgave juist is, is de munt in 30 jaar heel wat in prijs gestegen, terwijl in dit, ons *Tijdschrift* op bl. 77 te lezen is, dat zij tusschen 1383 en 1406 gelijk stond met een en een derden groot Vlaamsch.

Nog eenmaal, maar niet vóór 1429, verschijnen de labbayen onder de regeering van hertog FILIPS, gezegd: van Sint-Paul (1427—1430). Deze vorst veror-

dende dubbele en enkele van een geheel ander type, nl. dat der drielanders van zijn broeder JAN IV: twee schuin naar elkander toegekeerde schilden met de wapens van Brabant-Bourgondië en Brabant-Limburg en op de Kz. een kruis, gecantonneerd met een' leeuw en eene lelie. Er werden te Leuven 33000 stuks geslagen volgens DE WITTE, die op bl. 205 zegt: *labbayen* (in de rekening genoemd *boddragers*) 1) en op bl. 207 eene *dubbele labbaye* beschrijft, waarvan er 33600 stuks zouden geslagen zijn, en afbeeldt op pl. XXIV, n°. 457 (ook in mijne verzameling aanwezig), terwijl hij de enkele niet meer noemt of afbeeldt. Duidelijk is dit niet.

Vier labbayen zouden op een *cromsterd* gaan (DE WITTE I, bl. 205); het gehalte was, evenals vroeger 4 deniers 6 grein koningszilver. Volgens V. D. CHIJS (bl. 144) zouden 3 dier dubbele labbayen 4 grooten gelden, d.i. 1⅓ groot per stuk; — men ziet, dat dit weêr niet klopt met de vermelding hierboven, dat de enkele 1⅓ groot deed.

Sedert komt deze muntsoort niet meer in officieele stukken voor; dat hare herinnering bij 't volk nog lang voortleefde, bewijst het kluchtspel van 1541 en het *Wdbk.* van KILIAAN, A°. 1574 en 1597.

J. E. TER GOUW.

---

1) Zie dezelfde opmerking bij v. D. CHIJS, bl. 145.

Bouwstoffen voor eene Geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.

Het Schild gelijk 216 *plakken.*

In de 3e aflevering van den 8ste Jaargang van dit *Tijdschrift* werd van bladzijde 201 tot 214 een en ander medegedeeld nopens het Pond Groot van *f* 42,00 of van 20 Guldens van Gewicht. Uit de daar verstrekte gegevens blijkt, dat deze rekeneenheid in hare verdeeling kwam te staan als volgt:

1 £ = *f* 42,00
1 £ = 20 ß.
1 ß = *f* 2,10
1 „ = 12 gr.
1 gr. = *f* 0,175

Hierbij kan alsnog worden opgemerkt, dat de dubbele groot steeds bekend was als plak. In betrekking tot deze rekeneenheid vertegenwoordigde die plak eene waarde van 2 × *f* 0,175 of *f* 0,35.

Bij het pond van *f* 42,00 kwam het Schild overeen met 18 grooten; het had daarbij dus gang voor:

18 × *f* 0,175 = *f* 3,15

In plakken uitgedrukt, werd de waarde ervan bepaald door:

9 × *f* 0,35 = *f* 3,15.

Het 6e gedeelte van elk Pond Groot vormde den Schildgulden of het ondergeschikte pond van 40 grooten. Daar-

mede werd ook veel gerekend, en deszelfs verdeeling was als die van het Pond Groot.

Het pond van 40 grooten had in betrekking tot het hier bedoelde pond van *f* 42,00 eene waarde van *f* 42,00 : 6 = *f* 7,00 en de verdeeling daarvan was als volgt:

1 £ = *f* 7,00
1 £ = 20 ß.
1 ß. = *f* 0,35
1 „ = 12 gr.
1 gr. = *f* 0,02$^{11}/_{12}$ met een dubbele groot of plak van *f* 0,05$^{5}/_{6}$.

Daar dit pond van 40 grooten slechts het 6^{e} deel uitmaakte van het hierboven genoemde en ontwikkelde Pond Groot, kwam het Schild daarbij ook niet overeen met 18 grooten, maar met 6 × 18 of 108 grooten, en niet met 9 plakken, maar met 6 × 9 of 54 plakken. Het Schild werd in betrekking tot dit payement van 40 grooten dus uitgedrukt door:

108 grooten = 108 × *f* 0,02$^{11}/_{12}$ = *f* 3,15. of door:
54 plakken = 54 × *f* 0,05$^{5}/_{6}$ = *f* 3,15.

Passen wij dit alles nu toe op ons laatste Pond Groot, op dat van *f* 6,00, dan was:

1 £ = *f* 6,00
1 £ = 20 ß.
1 ß = *f* 0,30
1 „ = 12 gr.
1 gr = *f* 0,025 met eene dubbele groot of plak van *f* 0,05.

Daar het pond van *f* 6,00 slechts gold voor het 7^{e} deel van het Pond Groot van *f* 42,00, stond het Schild daarbij ook niet gelijk met 18 grooten, maar met 7 × 18 of 126 grooten, en niet met 9 plakken, maar met 7 × 9 of 63 plakken. De munt werd in betrekking daartoe bepaald door

126 grooten = 126 × *f* 0,025 = *f* 3,15 of door:
63 plakken = 63 × *f* 0,05 = *f* 3,15.

Het 6^{e} gedeelte, de Schildgulden of het rekenpond van

40 grooten, deed tegenover dit pond *f* 6,00 : 6 *f* 1,00. Deze Gulden stond in zijne verdeeling als volgt:

1 £ = *f* 1,00
1 £ = 20 ß.
1 ß. = *f* 0,05
1 „ = 12 gr.
1 gr. *f* $0{,}00^{5}/_{12}$ met eene dubbele groot of plak van *f* $00{,}0^{5}/_{6}$.

Het Schild gold bij dit 6e deel niet zooals hierboven voor 126 grooten, maar voor 6 × 126 756 grooten, en niet voor 63 plakken, maar voor 6 × 63 of 378 plakken. Daarom was het gelijk aan:

756 grooten = 756 × *f* $0{,}00\,^{5}/_{12}$ *f* 3,15 of aan:
378 plakken 378 × *f* $0{,}00^{5}/_{6}$ = *f* 3,15.

Nemen wij alsnu ook nog een voorbeeld dier evenredigheid met een Pond Groot van *f* 10,50 of van 5 Guldens van Gewicht, overeenkomende met het vierde gedeelte van het pond van *f* 42,00 als punt van uitgang. Alsdan was:

1 £ *f* 10,50
1 £ 20 ß.
1 ß. *f* 0,525
1 „ 12 gr.
1 gr. *f* 0,04375 met eene dubbele groot of plak van *f* 0,0875.

Het Schild gold ook bij dit pond niet voor 18 grooten, zooals bij dat van *f* 42 00, maar het kwam bij deze viermaal kleinere rekeneenheid overeen met 4 × 18 of 72 grooten of met 4 × 9 of 36 plakken. Het was dus gelijk aan:

72 grooten 72 × *f* 0,04375 *f* 3,15, of aan:
36 plakken 36 × *f* 0,0875 *f* 3,15.

Het 6e deel, de Schildgulden of het pond van 40 grooten, deed in betrekking tot deze rekeneenheid *f* 10,50 : 6 *f* 1,75 en dit payement stond in zijne verdeeling als volgt:

1 £ = *f* 1,75
1 £ = 20 ß.
1 ß. = *f* 0,0875
1 „ = 12 gr.
1 gr. = *f* $0{,}00^{35}/_{48}$ met eene dubbele groot of plak van *f* $0{,}01^{11}/_{24}$.

Het Schild gold bij dit 6e deel niet voor 72 grooten als boven, maar voor 6 × 72 of 432 grooten, en niet voor 36 plakken, maar voor 6 × 36 of 216 plakken. Het was dus gelijk aan:

432 grooten = 432 × *f* $0{,}00^{35}/_{48}$ = *f* 3,15 of aan:
216 plakken = 216 × *f* $0{,}01^{11}/_{24}$ = *f* 3,15.

Hier hebben wij dus hetzelfde, als waarmede de lijst der munten op bladzijde 146 van de 2e aflevering van den 10den Jaargang van dit *Tijdschrift* begint. Ook daar luidt het: „Een Fransch Schild = 216 plakken".

De munt daar bedoeld, is dus bepaald in dubbele grooten of plakken van den Schildgulden van *f* 1,75 in betrekking tot het Pond Groot van *f* 10,50, hetwelk gevolgd is op dat van 6 Keurvorstelijke Rijnsguldens elk van *f* 2,10 of van 144 der hier berekende plakken.

Tholen, Mei 1902.

A. HOLLESTELLE.

IN MEMORIAM.

Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT.

Den 20ⁿᵉⁿ Maart 1903 overleed te Rome in den ouderdom van 70 jaar de heer Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT, Oud-Raadsheer in het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch en gewoond hebbende aldaar, die sedert 17 Juni 1894 buitengewoon lid was van ons Genootschap.

Hij werd geboren te 's-Hertogenbosch 10 Februari 1833, promoveerde in de rechten te Leiden 16 Juni 1856 en werd achtereenvolgens in zijn vaderstad benoemd tot Substituut-Officier van Justitie bij de Arrondissements-Rechtbank, 20 April 1860, Officier van Justitie, 21 Mei 1867, Raadsheer in het Gerechtshof in 1877, uit welke laatstgemelde betrekking hem op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend den 15ᵉⁿ Oktober 1889.

Hij was bestuurder van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant en verzamelde hoofdzakelijk Noord-Brabantsche penningen.

Z.

Gemengde Berichten.

Antiek nederlandsch goud- en zilversmidswerk; 16 cartons met fotografiën van 34 smeedwerken, tentoongesteld te Leeuwarden in 1900. Uitgegeven en toegelicht door het Bestuur van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.

Opnamen van W. A. SLAGER.

MEIJER & SCHAAFSMA, *Uitgevers, Leeuwarden,* 1902.

(*Tekst in het nederlandsch en fransch.*)

In den zomer van 1900 is te Leeuwarden een tentoonstelling gehouden van antieke goud- en zilverwerken, die veel sukces heeft gehad. De met zeer veel zorg opgemaakte en chronologisch bewerkte katalogus bevat 667 nommers, waarvan 169 1) penningen en munten zijn.

Om deze hoogst merkwaardige tentoonstelling van blijvend nut te doen zijn, heeft het bestuur van het Friesch Genootschap de meest belangrijke voorwerpen op 16 kartons in fraaie foto's doen afbeelden. De begeleidende, met weinig woorden veel zeggende tekst is van de hand van den heer Mr. P. C. J. A. BOELES, konservator-bibliothekaris van het Friesch Genootschap, blijkens de daaronder geplaatste initialen. Op vele plaatsen is deze beschrijving uitvoeriger

1) De afdeeling penningen is beschreven door ons medelid, den heer S. WIGERSMA Hz.

dan de katalogus der zilvertentoonstelling en hier en daar, op grond van voortgezet onderzoek, ook meer stellig, door verwerking van meer vergelijkings-materiaal. 1).

Onder deze 16 platen is een tweetal, dat voor de lezers van dit tijdschrift bizondere waarde heeft. omdat men daarop afbeeldingen vindt van munten en penningen.

De eerste plaat vertoont een negental germaansche sieraden uit de 6e tot de 10e eeuw na Chr., de tweede geeft vier zeldzame, deels onbeschreven penningen uit de 16e en 17e eeuw. Daar het, om maar iets te noemen, voor de studie der figuren, die sommige angelsaksische sceattas versieren, van groot belang is kennis te nemen van de sieraden der oude germaansche volken uit de vroegste middeleeuwen, wensch ik bij hetgeen de heer BOELES ons hieromtrent mededeelt eenige beschouwingen te voegen.

Germaansche sieraden in edel metaal behooren tot de grootste zeldzaamheden in onze museums, zegt de heer BOELES. Wij willen hieraan toevoegen, dat dit niet alleen in ons land, maar overal het geval is. Nemen we bijv. België, het land, waar op sommige plaatsen de grond bezet is met belgisch-romeinsche en frankische begraafplaatsen, waar duizende bij duizende kostbare voorwerpen zijn gevonden, in België, zeg ik, zijn gouden, ja zelfs zilveren sieraden uit de eerste eeuwen onzer jaartelling hoogst zeldzaam. Hooren we wat een der meest bevoegde oudheidkundigen op dit gebied ons hieromtrent mededeelt: „Les métaux précieux", zegt de heer BÉQUET, 2) de geleerde direkteur van het aan frankische sieraden zoo rijke „musée de Namur", „ne furent que très rarement employés en Belgi„que, sous la domination romaine, pour la confection des

1) Het sierplaatje van Krassum bijv. (*kat.* no. 16), dat als iersch kordonwerk stond genoteerd, kon nu op een lijn gesteld worden met den gordelklamp van Wieuwerd.

2) ALFR. BÉQUET, *La byouterie chez les Belges, page* 3.

„bijoux; sur plus d'un millier de ceux-ci que possède le musée de Namur, on n'en rencontre qu'un seul en argent et pas un en or." De heer BÉQUET zoekt dit zonderlinge feit te verklaren uit een artikel, voorkomende in de wet der XII tafels, waarbij het den Romeinen verboden was goud in de graven te leggen.

Maar zelfs in latere eeuwen bleef dit zoo het geval.

„Le VIe siècle vit disparaître dans nos régions de la Meuse les derniers restes de l'influence artistique de Rome. L'emploi des métaux précieux devint très rare, l'or était réservé pour la fabrication de la monnaie". 1)

Een uitzondering hierop maken de vingerringen, die in voldoend aantal in edel metaal worden gevonden; op de leeuwarder tentoonstelling, waren vier gouden ringen uit dit tijdperk, (*Kat.* n°. 6 I - II, 7 en 9), wat ook verklaarbaar is, daar in den romeinschen tijd of, meer precies aangeduid, in PLINIUS tijd, zelfs de slaven gouden ringen droegen. Men droeg ze aan iederen vinger, aan elk lid daarvan, zelfs aan de teenen van den voet. 2)

Het germaansch museum te Neurenberg bevat fraaie fibulae uit de belangrijke vondst bij Mertloch, ook zag ik er een grooten gouden filigraan oorring, die zeer fraai was.

Vervolgens worden er sieraden aangetroffen uit: Eisen mit Tauschirung, d. h. mit Einlagen von Gold, meist aber Silberfäden. Dergelijke bewerkte sieraden, „à la damasquinure", zooals de Franschen zeggen, hebben de oude belgische begraafplaatsen in menigte opgeleverd.

De heer BOELES spreekt ook nog van de prachtige gouden merovingische halsringen, eertijds te Velp gevonden, 3) die thans te Berlijn bewaard worden, vervolgens vermeldt

---

1) ALFR BÉQUET, *Les bagues franques et mérovingiennes du musée de Namur.*

2) D. A. VAN BASTELAER, *Deux cimetières Belgo-romains à Charleroi, p.* 25 *et* 26.

3) Afgebeeld in PLEYTE, *Ned. Oudheden.*

hij een frankisch reliek-schrijntje van gekloisonneerd glaswerk in de Betuwe gevonden, (Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht) eindelijk eene schijfvormige fibula in het Stedelijk Museum te Utrecht, gevonden bij den Dom aldaar.

Het strand van Domburg, dat zoovele bronzen voorwerpen heeft opgeleverd, gaf slechts één gouden sierplaatje, (MACARÉ II pl. IV n°. 1), waaraan een bélière was bevestigd.

Het is versierd met een kruis van filigraanwerk met vier gouden bolletjes in de hoeken. (Verzameling Zeeuwsch Genootschap.)

In de „*Oudheidkundige verhandelingen en mededeelingen*" beeldt Dr. L. J. F. JANSSEN een groote gouden fibula af, waarvan de middellijn 56 mM. bedraagt. Dit kostbare stuk ter goudswaarde van *f* 22.— werd in 1846 op een akker te Bunen (Drenthe) gevonden.

Het geheele veld was met fijn filigraan bewerkt, het kruis in het midden en de krans van gouden bolletjes er omheen waren hol. De goudsmid KOOIMAN te Schoonhoven, aan wien het was overgegaan, verklaarde het stuk in den smeltkroes te zullen doen, wanneer hij er niet omstreeks het dubbele van de goudwaarde voor kreeg. Dr JANSSEN heeft helaas geen pogingen gedaan het prachtige sieraad voor den smeltkroes te beveiligen.

Meerdere voorbeelden uit andere museums zouden zijn aan te halen, maar de genoemde zijn voldoende om te bewijzen, dat germaansche sieraden in edel metaal zeldzaam voorkomen. De groote goudvondst te Wieuwerd uit 39 stuks bestaande, gelukkig voor ons land behouden, behoort dan ook tot de gewichtigste op dit gebied.

De sieraden, afgebeeld op karton I van het antiek gouden zilverwerk, zijn door den heer BOELES 1) als volgt beschreven:

1) Door den schrijver worden zeer merkwaardige beschouwingen omtrent de vermelde voorwerpen gegeven, waarnaar wij ieder, die belang in germaansche sieraden stelt, dringend verwijzen.

1. ± 6e eeuw n. Chr. Bracteaat gevat in 4-dubbelen parelrand om tot mantelspeld (fibula) te kunnen dienen. Gevonden in 1864 tusschen Arum en Witmarsum (Friesland.) Goud, ware grootte; Gew. 16 gr. *(Verz. van het Friesch Genootschap te Leeuwarden.)*

2. 7e eeuw. Merovingische gordelklamp van goud, belegd met ornament van filigraanwerk, gevonden te Wieuwerd. *(Museum te Leiden.)*

3. 7e eeuw. Merovingisch hangsieraad van goud, gevonden te Wieuwerd. De breede rand van filigraanwerk omvat een frankische imitatie van een byzantijnschen solidus (Justinianus 527—565 n. Chr.)
(Rijksmuseum van oudheden te Leiden.)

4-6. 7e of 8e eeuw. Noorsche bracteaten, gediend hebbende tot sieraad of amulet. Zij bestaan uit dunne schijven, waarin de voorstelling is geperst of gedrukt, in tegenstelling met den zooeven genoemden bracteaat van Arum (n°. 1), die gegoten werd. (*Friesch Museum*).

7. 7e eeuw. Merovingisch sierplaatje van goud met vijf dergelijke voorwerpen gevonden in de terp van Krassum (Groningen). Het filigraan werk is in alle opzichten gelijk aan dat van den gordelklamp van Wieuwerd. (*Museum van Groningen.*)

8. 9e of 10e eeuw. Schijfvormige fibula van goud met de gereleveerde voorstelling van een vogel, waarvan vooral de houding prachtig is. Op den rechtervleugel een cel met een schijfje kwarts. Gevonden in Friesland. (*Friesch museum.)*

9. Oorhanger van goud, gevonden bij het graven van een put te Beersterhoogen (Groningen) in type gelijk aan de merovingische oorhangers afgebeeld bij LINDENSCHMIT.
(Museum Groningen.)
De beide sieraden met nabootsingen van romeinsche

keizers, zonder leesbaar omschrift zijn uit verschillenden tijd. No. 1, waarop het keizerlijk borstbeeld door een vierdubbelen groven bolletjesrand is afgezet, is volgens den heer BOELES het oudst, wat ik gaarne aanneem.

De met filigraan bewerkte fibula n° 3 is overeenkomend met sommige sieraden uit den merovingischen tijd in België gevonden. Aan dien tijd herinneren tevens de bolvormige, hoog uitstekende versieringen, hier vijf in getal, op den gordelklamp n°. 2.

Een dergelijke gesp, maar van „bronze étamée, ornée luxueusement de ciselures en serpents entrelacés de style mérovingien", eveneens versierd met „cinq têtes de clous bombées", is in een frankisch graf te Fontane Valmont opgegraven.

Bij de drie merkwaardige brakteaten n°. 4 - 6 (zie figuur n°. 3) willen we wat langer stilstaan. Zooals wij gezien hebben, is op deze eenzijdige, uiterst dunne brakteaten, een kronkelend slangachtig dier gestempeld, uit zoovele bochten bestaande, dat men moeite heeft den loop daarvan te volgen. Het is een type, dat in Skandinavië veelvuldig voorkomt, doch overigens in dezen vorm weinig wordt aangetroffen.

„Het zijn," zegt de heer BOELES, „de eenige sieraden, waarvan men met zekerheid kan zeggen, dat zij door de Noormannen in Nederland zijn geïmporteerd."

Reeds sinds een halve eeuw hebben de noorsche oudheidkundigen zich veelvuldig beziggehouden met het bestudeeren der in het Noorden gevonden brakteaten en deze in groepen verdeeld.

In een rijk geïllustreerd werk is het den heer B. SALIN 1) gelukt die groepenvorming te voltooien in verband met type en vindplaats. De noorsche brakteaten — er zijn er

1) B. SALIN. *De Nordiska guldbrakteatna*, opgenomen in *Antiquarisk Tidskrift för Sverige* XIV No. 2.

vijf in 't geheel — in Friesland opgegraven, behooren tot de laatste verbastering van de west-gothlandsche groep, die in het zweedsch den naam van „tillbakaseende djur" (achterwaarts ziend dier) draagt. Zij komen, wat voorstelling betreft, geheel overeen met de door SALIN onder n°. 85 en 86 afgebeelde brakteaten. (Zie fig. n°. 2.)

Op vroegere brakteaten van diezelfde groep, ziet men een dier, dat de kop naar achteren wendt.

Langzamerhand is, volgens SALIN, dit type in een kronkelend dier veranderd. Op twee der in Friesland gevonden brakteaten, waarvan er hier (fig. n°. 3) een is afgebeeld, zijn, volgens den heer BOELES, handjes zichtbaar, als eenig overblijfsel van een mansfiguur, dat dikwijls op de noorsche brakteaten voorkomt.

Er is in het artikel van SALIN een brakteaat afgebeeld, die het achterwaarts ziend dier in zijn oorspronkelijken vorm vertoont. (Zie fig. 1.)

Fig. 1.

Fig. 2.

Vergelijkt men dezen brakteaat met het door denzelfden schrijver onder n°. 85 (zie fig. 2) afgebeelde type, dat het meest frappant overeenkomt met de friesche exemplaren (zie fig. 3), dan ontdekt men dadelijk het verband dat er tusschen deze sieraden bestaat, vooral wanneer men de cirkelvormige kronkels van fig. 1 in het oog houdt.

Fig. 3.

In een zijner brieven deelt de heer BOELES mij zijn vermoeden mede, dat het achterwaarts ziend dier (zie fig. n°. 1) op de noorsche brakteaten in betrekking moet hebben gestaan met de figuren op den angelsaksischen sceatta, type wodan-monster. Daarop is, zooals men weet, een barbaarsch aanziend hoofd, met steil opstaande haren, baard en groote snor te zien. De keerzijde wordt ingenomen door een achterwaarts zienden draak van vierkanten vorm. (Zie fig. 4.)

Er is inderdaad wel wat voor de zienswijze van den heer BOELES te zeggen; daarbij dient echter, mijns inziens, te worden aangenomen, dat de angelsaksers hun draaktype aan de noorsche brakteaten hebben ontleend en dat het omgekeerde geval wel niet zal hebben plaats gehad.

Laat ons deze punten even nagaan.

C. F. KEARY laat de voorzijde van dezen draak sceatta van merovingische typen afstammen — some merovingian coins 1) with the head of the Christ — maar schrijft er het woordje „probably" bij.

Slaan we nu de vier deelen open van A. DE BELFORT's standaardwerk over merovingische munten, dan zien we, dat bijna alle daar afgebeelde muntjes een „tête de profil" vertoonen. De aanziende hoofden maken een zeer sterke minderheid uit.

Die hoofden laten het haar zien, gescheiden op het voor hoofd, aan beide zijden over de ooren recht — somtijds

1) C. F. KEARY *Cat. of English coins, Anglo-saxon series*, blz 16.

ook aan de punten naar buiten omgebogen — naar beneden hangende.

Dat was o. a. de gewone haardracht der laatste merovingische vorsten 1) THIERRY III, DAGOBERT II, CLOVIS III en CHILPÉRIC II.

Slechts enkele dezer aanziende hoofden hebben de haren steil naar boven en lange stijve snorren, wat er een vreemd barbaarsch uiterlijk aan geeft en daardoor het type der wodan-sceatta's inderdaad eenigszins nabij komt.

Twee groepen dezer „têtes de face" zouden door het groot aantal, dat er oudtijds van moet geslagen zijn, in aanmerking kunnen komen als prototype voor de wodan-sceatta's. Het zijn de merovingische munten te Cabilonnum (Chalon s/Saone) en te Parijs geslagen.

De eerste soort is door wijlen DE PONTON D'AMÉCOURT in acht groepen verdeeld. De aanziende hoofden vindt men in de 6de en 7de groep terug. Het type is echter geheel anders dan dat der wodan-sceatta's, ook hebben al deze munten op de keerzijde een kruis, geen enkele is met een draakachtig dier versierd.

Dit is eveneens het geval met de munten, komende uit het parijsche merovingische munthuis. Vele dezer stukjes — DE BELFORT III nos. 3372 - 3380 — op naam van den muntmeester ARNOALDUS, hebben steil opstaande haren, doch missen snor en baard.

Op de keerzijde ziet men een geankerd kruis, eigen aan de toenmalige munthuizen in en rond Parijs.

Hebben de angelsaksers een merovingisch aanziend hoofd voor hun wodan-sceatta's gebruikt, dan moet het type der keerzijde dier sceatta's elders worden gezocht en komt men als van zelf in de skandinavische rijken terecht.

Wel is waar bestond toen ter tijde nog geen eigen noorsche munt, maar dit is juist een steunpunt te meer

1) LOUIS BLANCARD, *Les rois francs et la croix salique sur les monnaies mérovingiennes du cabinet de France.*

voor des heeren BOELES bewering, dat het draakfiguur aan noorsche brakteaten kan zijn ontleend, te meer daar KEARY, blz. 13, van deze keerzijde zegt: „This dragon-like figure is common on Irish and Anglo-Saxon M SS. Its prototype is probably not to te looked for on any coin". Merkwaardig is het, dat er ook in Noorwegen vele brakteaten voorkomen, die een viervoetig dier met een manshoofd vertoonen, mogelijk een bepaalde religieuse voorstelling, waarop wel eens gewezen mag worden in verband met de wodan-sceattas, die eveneens een dier en een manshoofd vertoonen, zij het dan ook niet boven elkaar, maar aan weerszijden (fig. 4 en 5).

Fig. 4.

Fig. 5.

Er moeten tusschen de saksische stammen en de bewoners der noorsche kuststreken reeds vroegtijdig betrekkingen hebben bestaan. Deze laatsten moeten in hun arm, afgelegen land, bij het toenemen der bevolking, dikwijls aan gebrek en hongersnood ten prooi zijn geweest. Daar hun godenleer bovendien leerde, dat het een ongewenscht iets was, na den dood in armoedigen staat voor den machtigen ODIN te verschijnen, is het begrijpelijk, dat zij ook hierom langzamerhand op rooftocht uitgingen en al plunderende hunne bezittingen trachtten te vermeerderen

De zetel van hun macht schijnt op het vasteland te hebben gelegen in Eistland, 1) dat wel de streek zal zijn

1) De fransche vertalers van „*Les systèmes monétaires*" van A. DE LA MAR hebben het woord Eistland door „Autriche" vertaald.

geweest, door het tegenwoordige Esthland ingenomen. „Ce „fut de ce centre qu'au Ve siècle les flottes normanniques „ravagèrent les côtes et commencèrent ou étendirent leurs „conquêtes en Saxe, Danemark, Suède, Norvège, Grande-„Bretagne, France et Espagne". 1)

Eigenlijke koningen hadden zij niet, en dit moet, volgens DE LA MAR, den sleutel geven van het geheimzinnige feit, dat zij eerst heel laat eigen geld zijn gaan vervaardigen en zich bepaalden tot de geldstukken, die geïmporteerd werden, of die zij door plunderen verkregen.

La liste des rois Norses, d'ODIN aux skot-konugs du VIIIe siècle, est purement fantaisiste," zegt genoemde schrijver.

Ook de jaarmarkten, gehouden in de voornaamste kustplaatsen der Oostzee, die druk werden bezocht en de ontwikkeling der heidensche Hansa, die vóór het karolingische tijdperk in noordelijk Europa in alle havensteden stapelplaatsen van waren bezat, moeten het mogelijk hebben gemaakt, dat de saksische stammen herhaaldelijk met personen afkomstig uit de noorsche landen in aanraking kwamen en zoodoende in het bezit geraakten van noorsche brakteaten.

Vóór de angelsaksers Engeland in bezit namen, konden zij dus met noorsche sieraden bekend zijn geweest.

Ten voordeele van het argument, dat de noren het kronkelend dier op de brakteaten niet aan de angelsaksers hebben ontleend, pleit, dat de skandinaviërs een paar eeuwen later het angelsaksische draaktype, juist zooals het op de sceatta's voorkomt, hebben gekopieerd. Zooals reeds is gezegd, ontmoet men in het noorden eerst zeer laat sporen van nationale munt. Men vergenoegde zich met het geld

---

Dat is, dunkt mij, onjuist. Onder Oostland moeten hier de Oostzee-kusten van het tegenwoordige Rusland zijn bedoeld, reeds zeer vroeg onder den naam Eystland bekend. De noormannen plunderden deze kusten herhaalde malen. (WINKLER PRINS *Geïll. Encyclopaedie.*)

1) A. DE LA MAR, *Les systèmes monétaires, trad. franç.* blz. 90.

der omliggende landen, aangevuld door ontzachelijke hoeveelheden geïmporteerde arabische dirhems

Eerst in 1013 liet koning SVEN in Denemarken geld slaan; Noorwegen volgde in 1015 onder HÅKAN en OLOF DEN HEILIGE, 1) terwijl Zweden in dien zelfden tijd door verschillende muntmeesters geld deed vervaardigen. 2)

Het is bijna zeker, dat koning SVEN van Denemarken een muntmeester GODWINE uit Engeland naar het noorden heeft laten komen en dat door bemiddeling van dezen vorst 3) de noorsche en zweedsche koningen eveneens hunne engelsche muntmeesters hebben verkregen

Opmerkelijk is het, dat een GODWINE tegelijkertijd op de munten der drie skandinavische vorsten voorkomt; of deze een en dezelfde persoon is, durft HILDEBRAND niet bevestigen. De eerste eigen geslagen munten waren nabootsingen. We moeten echter nog een serie noorsche munten uit het begin der 10e eeuw bespreken, welke voornamelijk op het eiland Borking (Björkö) gevonden zijn. De bewoners van dat eiland hadden toen ter tijde eenig verkeer met die van Duurstede, zegt HILDEBRAND. Geen wonder, dat op de noorsche munt-brakteaten, meest alle met een draagoog voorzien, te Borking gevonden, een bekend duursteedsch type voorkomt. Het is dat van den denarius van KAREL DEN GROOTE met het woord DORSTAD op de keerzijde. (V. D. CHIJS, pl. XI).

HILDEBRAND geeft twee bladzijden vol afbeeldingen

1) ENGEL en SERRURE laten een HAKAN JARL, die van 989-996 regeerde en daarna OLOF TRYGGVESSON voor het eerst in Noorwegen eigen munt slaan. HILDEBRAND levert echter in zijn „*Nordens äldsta mynt*" het bewijs, dat de aan OLOF TRYGGVESSON toegeschreven munt niet aan dezen behoort, maar door OLOF den Heilige, in 1015 is geslagen. Uit datzelfde jaar dateert een munt van diens voorganger hertog HÅKAN; zijn naamgenoot, die van 989-996 regeerde, heeft evenmin als hertog ERIK, 1000-1015, eigen munt nagelaten.

2) HANS HILDEBRAND, „ *Nordens äldsta mynt*", blz. 6.

3) Dezelfde, *l.c.* blz. 2.

dezer nagebootste munten 1). Sommige hebben op de kz. in plaats van DORSTAD, een schip. Het zijn de nos. 2, 3, 4, 6, 7 en 8. De naam CAROLUS wordt op de nos. 6, 7 en 8 vervangen door een hert of door twee elkander aanziende vogels met groote kammen. De nos. 9-14 zijn voor ons doel van meer belang.

Zij hebben evenals de vorige den omvang van een frankischen denarius of van een angelsaksischen penny.

(Zie fig. 6.)

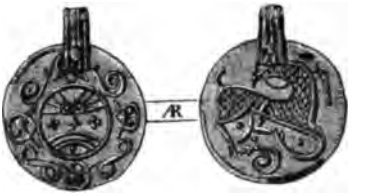

Fig. 6.

In het midden ziet men een barbaarsche kopie van den sceatta met het wodanhoofd, omgeven door kronkelende figuurtjes, waartusschen vier hoofdjes met groote snorren.

De keerzijde is geheel ingenomen door den linkszienden draak, zooals die op de wodan-sceatta's te zien is. Voor en tegenzijde van den sceatta zijn dus door de noormannen gekopiëerd.

Men heeft van den draak geen slangachtig dier gemaakt, maar het type in hoofdzaak behouden.

Is er inderdaad verband geweest tusschen de oudste voorstelling der west-gothlandsche groep en den vierkanten draak der angelsaksers, dan meen ik uit het hierboven aangehaalde te mogen aannemen, dat niet de noren, maar de angelsaksers de nabootsers zijn geweest.

Plaatsgebrek maakt, dat wij over de tweede plaat, die,

1) HANS HILDEBRAND, *Nordens äldsta mynt*, blz. 8 en 9.

zooals wij reeds gezegd hebben, fraaie penningen bevat, slechts kort kunnen zijn.

Het eerste stuk, een prachtig geciseleerde penningplaat, vertoont een naar rechts gewend borstbeeld van KAREL V met baret en pelsmantel gekleed.

Omschrift: CAROL. V. IMP.-RO. S. AVG.

Vóór het opschrift een schildje, waarop een laas van? Kan dat het wapen van Leuven zijn? (De gueules à la fasce d'argent.)

De heer WIGERSMA — *kat.* n° 508 — beschrijft deze penningplaat als het werk van een onbekenden duitschen meester, omstreeks 1540.

De uitdrukking van het gelaat des keizers is zeer opgewekt, de afhangende onderlip en uitstekende onderkaak worden door den baard weinig hinderlijk. De plooien van het gewaad zijn met groote technische kennis behandeld.

Diameter 76 cM. Zilver. Verz. *Friesch Genootschap.*

No. 2 — *kat.* n°. 539 — geeft de voorzijde van een huwelijkspenning door P. VAN ABEELE met omschrift:

„De Eendracht van het Huwelijck"
„Baart Winst van d'Aart En 't Hemelrijk".

Flora gezeten met een hoorn des overvloeds in de hand.

Op de niet afgebeelde kz. zijn twee gelieven te zien, door een keten verbonden, slangen vertredend.

Omschrift; „Daar Twee Trouw Harten Sijn In Een"
„Siet Men De Haat En Twist vertreen".

Zilver. Verz. *Friesch Genootschap.*

De derde — *kat.* n°. 555 — is een fraai gedreven zilveren pronkpenning, waarschijnlijk van WOUTER MULLER.

Ook van dezen penning is slechts één zijde afgebeeld.

Op de vz. ziet men een vorst, door zijn hofstaat omgeven, de staf in de linkerhand, op een troon gezeten. Een gevangene, de speer in de hand, wordt tot hem gevoerd.

Omschrift: „SECUNDUS spreekkend (sic) dat zyn moeder neer dee sygen, straft spyt des keisers straf zyn wyze mond met zwygen."

De niet afgebeelde keerzijde van dezen penning vertoont een oostersch vorst, die aan iemand gratie schenkt.

Omschrift: „Een vondling om het geld draait voor zyn Heer een strop,"

„'t Recht spreekt de meester vrij en hangt den vondling op. 1)"

Verz. *Friesch Genootschap.* Zie *Kat.* SMIDT V. GELDER, n°. 7194.

No. 4 eindelijk stelt, in zilver gedreven, een zeilpartij voor in 1777 in Friesland gehouden, waarbij WILLEM V en het stadhouderlijk gezin aanwezig waren. „Origineel zeer naïef friesch werk," zegt de heer BOELES, „dat ons een juiste voorstelling geeft van den echt nationalen wedstrijd"

Voor- en keerzijde van dezen penning zijn in het *Verv. op* V. LOON n°. 518 afgebeeld en daar uitvoerig beschreven.

Het middengedeelte wordt door de vaart ingenomen, waarin men de deelnemende jachten ziet zeilen. Er is gang in de beweging dier vaartuigen. Op den voorgrond ziet men de achterzijde van drie tenten, waarvan de middelste de vorstelijke tribune zal hebben uitgemaakt, vlaggen noch andere attributen duiden zulks echter aan.

Slechts is deze hooger dan de andere, terwijl een trapje er toegang toe verleent. Vóór die tent staan geen toeschouwers. Een 15 tal bezoekers zijn voor en ter zijde der beide andere tenten geplaatst. Aan den overkant ziet men de Oude Schouw.

Bovenaan het gekroonde wapen van Friesland.

De keerzijde wordt door een opschrift gevuld.

Verz. *Friesch Genootschap.*

De overige 14 kartons bevatten veelal afbeeldingen van

1) Kan iemand onzer leden mij deze duistere omschriften verklaren?

fraai gedreven zilverwerk, waarvan de origineelen zelden voor het publiek te zien zijn.

Wij besluiten deze „bespreking" met nogmaals de aandacht onzer leden op dit belangrijke standaardwerk te vestigen. M. DE MAN.

La monnaie du roi ANTOINE DE PORTUGAL *à Gorinchem* (1583—1591) *par* L. M. ROLLIN COUQUERQUE *Amsterdam* 1903. 161 *en* 80 *blz.* 2 *platen.*

Zeer belangrijk voor onze vaderlandsche muntkunde is de bijdrage, die dezer dagen onder bovenstaanden titel bij den uitgever van ons Genootschap verschenen is. Doch niet alleen geeft dit werk ons een kiekje in 't leven en geknoei onzer haeghmunten, maar het toont ons ook duidelijk de zwakke rechtsverhoudingen uit de eerste dagen onzer Republiek, toen alle centrale gezag ontbrak en niemand dat muntgeknoei kon te keer gaan.

Daarbij is het boek in keurig fransch en in prettige, bijna mondaine stijl geschreven — wars van alle droogheid zoo vaak aan muntboeken eigen.

't Onderwerp leent zich hiertoe dan ook bij uitnemendheid; van de eene kant een roi en exil „DOM ANTONIO par la grâce de Dieu Roy de Portugal, des Algarves deça et della la mer en Africque, Seigneur de Guinée, de la conqueste et navigation, du comerce d'Ethiopie, Arabie, Pierce et des Indes, etc. met zijn afgezant PIERRE DOR, de prinses VAN CHIMAY, gravin van Megen, die in 1584 haar tweeden man ontvloden was, Burgemeesters en Schepenen van Gorkum; allen lieden, die geld noodig hebben, ten minste het onder allerlei voorwendsels zich laten opdringen. Van de andere kant een aantrekkelijk weeuwtje, dat als muntmeesteresse dat geld ruimschoots weet te scheppen.

Intrigues, leugen en bedrog onder fijngekozen en zwaarwichtig notarieele bewoordingen — ze vieren hier hoogtij.

Vooral die muntmeesteresse „una vedua chi era tanto favorita delli burgamaestri", die niet schrijven kon, maar „sut user de la faveur dont elle était l'objet" en onder die hooge bescherming slechts 't $^1/_4$ of $^1/_5$ gedeelte van haar muntslag in de muntbus verantwoordde, doet ons denken aan LAMMETJE ZONDAG met hare omgeving.

En wat de Generaels der Munte tot Dordrecht of de Staten van Holland ook beproefden om aan dit muntgeknoei paal en perk te stellen, telkens stuitten hunne pogingen af op de onafhankelijkheid der steden — als den eentonigen buffel van MULTATULI's SAIDJAH en ADINDA ontmoeten wij telkens en telkens weer: „Malgré tout, la monnaie de Gorcum continua à travailler".

De artikelen van PROSPER CUYPERS *(Rev. Belge* 1851*)* en RENIER CHALON (1868, 1870 en 1875) hadden ons reeds tal van bizonderheden omtrent ANTONIO's muntslag meegedeeld, evenzeer 't standaardwerk van TEIXEIRA DE ARAGÃO. HOOFT VAN IDDEKINGE *(Rev. Belge* 1877*)* had ons reeds in kennis gesteld met de geschreven bescheiden omtrent 't gorkumsche munthuis. Mr. H. O. FEITH (Groningen 1857) had de muntslag der Ommelanden te Gorkum behandeld, zoo ook de *Algemeene Konst- en Letterbode* van 1857, doch geen van allen gaf ons een aaneengeschakeld overzicht van de muntgruwelen, die daar in de jaren 1583—91 plaats grepen.

Aan den heer ROLLIN COUQUERQUE de eer, dat wij in 20 hoofdstukjes, als in 20 tafreeltjes van eene vaudeville, een volledig overzicht krijgen van de beruchtste onzer haeghmunten. Eene doorwrochte en fijngevoelde bewerking blijft tot 't einde boeien.

12 April '03. JOH. W. S.

La Numismatique du siège de Middelbourg de 1572 *à* 1574.

In de „*Revue belge de Numismatique*", jaargangen 1902 en 1903, verscheen onder bovenstaanden titel een opstel over de noodmunten, geslagen tijdens het beleg van Middelburg in 1572. Met een kort woord wensch ik de lezers van het *Tijdschrift* te wijzen op dit interessant artikel

Het behandelen van munt- en penningkundige onderwerpen heeft eigenaardige moeilijkheden. De stof is droog, ze vereischt eene bijvoeging om tot een leesbaar opstel te worden verwerkt. Die bijvoeging karakteriseert den auteur. Is hij artistiek aangelegd, dan zullen lijn en vorm zijne aandacht trekken. Hij zal schrijven over den stijl of de afleiding van het munttype. Beweegt hij zich op litterair gebied, de ontcijfering en de zin van het opschrift boeien hem. Trekt oeconomische studie hem aan, bij voorkeur behandelt hij de muntstelsels, gewicht, gehalte en waardeverhouding van het ruilmiddel. De wordingsgeschiedenis van het kunstwerk zal hem interesseeren, wanneer hij beschikt over technische bekwaamheden. De vraag, of de medaille gegoten, gedreven of geslagen is, wordt dan zijn onderwerp. Zoo hij echter voorliefde heeft voor historische studie en onderzoek, dan zal hij zich niet kunnen onthouden daarvan op elke bladzijde van zijn numismatisch opstel te getuigen. Hij steekt zijn onderwerp in het meest passend kleed. Geschiedenis en numismatiek zijn nauw verwant. De waardeering van een ruimen kring van lezers is hem verzekerd.

Mejuffrouw MARIE DE MAN behoort tot deze auteurs. Zij is in dit opzicht aan de traditie getrouw gebleven. Zij beschikt over voldoende historische kennis om in het verleden van hare stad en provincie volkomen thuis te zijn. Met nauwgezetheid raadpleegt zij authentieke bronnen. Haar stijl boeit.

In „de Middelburgsche noodmunten" zijn geschiedenis en penningkunde op zeer gelukkige wijze vereend.

Het ontstaan en gebruik dezer stukken vinden in het verhaal der belegering als vanzelve eene plaats.

Zij vormen eene schakel in de reeks van droevige lotgevallen, die men gedurende twee jaren van ongerief en ellende in Zeelands hoofdstad moest verduren.

Enkele fijne trekjes geef ik hier weer: op blz. 32 wordt vermeld, dat de spaansche schepen, die de belegerde veste van koren hadden voorzien, naar Antwerpen terugkeerden beladen met middelburgsche bedelaars. Men ontdeed zich aldus van onnutte monden.

Op blz. 58 vindt men een besluit van den magistraat van 28 Januari 1574, waarbij „geresolveerd" wordt, dat er vierdubbele gouden penningen geslagen zullen worden, om te dienen tot belooning voor hen, die gedurende de belegering trouwe diensten bewezen. De lijst van die verdienstelijke mannen bevat de namen van den baljuw, den burgemeester, de schepenen, de pensionarissen, den secretaris en de raden. Ook wordt bepaald, dat ROELANT JACOBSZ. MAGNUS, de kwartiermeester, met zoo'n goudstuk begiftigd zal worden. Op één na zijn 't dus allen leden van het stadsbestuur. Dit merkwaardig besluit werd genomen vóór de overgave der veste. Het stedelijk bestuur beloonde dus zich zelf of liever men verdeelde op deze wijze het nog overgebleven goud.

Van het penningkundige releveer ik de volgende belangrijke weinig bekende gegevens door de schrijfster vermeld.

Zeer duidelijk wordt bewezen, dat de daalders (zoogenaamde velddaalders) *niet* voor vijftig stuivers, maar voor zes schellingen of zes en dertig stuivers werden uitgegeven en de halven naar advenant. De derde stempel op de noodmunten, tot heden aangezien voor een teeken, dat het stuk na de overgave was ingewisseld, diende voor bewijs, dat de koersverhooging van het in cirkulatie zijnde

geld (ordonnantie van den Prins van Oranje, d.d. 7 Febr. 1573) ook op deze stukken was toegepast.

Over de gouden noodmunten vernemen wij, dat men met dezen muntslag eerst in Januari 1574, dus kort voor de overgave is aangevangen, dat zij het gewicht en gehalte hadden van een spaansche pistolet, voor acht schellingen of acht en veertig stuivers zijn uitgegeven en tot soldij dienden voor de busschieters, die de vesting verdedigden.

De in vele verzamelingen voorkomende koperen noodmunten van Middelburg blijken geslagen te zijn in het begin der 19e eeuw. Men vond toen de oude stempels op het raadhuis terug en heeft daarmee afslagen in koper gemaakt, welke als curiosum aan den magistraat zijn rondgedeeld. De koperen stukken hebben dus *niet* als noodmunten gediend. Het zijn latere afslagen. Tegen de door BECKER nagemaakte zilveren nooddaalders, welke kenbaar zijn aan het verschil van gewicht, wordt met ernst gewaarschuwd. Zij zijn afgebeeld op blz. 92 en 93

Eene nauwkeurige beschrijving van alle variëteiten van middelburgsche noodmunten, die de schrijfster in verschillende verzamelingen heeft opgespoord, besluit deze belangrijke studie, welke door eene kaart en een viertal platen geïllustreerd wordt. W.

Wetgeving.

BESLUIT *van* 13 *December* 1902, *regelende de wijze, waarop de monsters, bedoeld in het* 1ste *en* 2de *lid van artikel* 12 *der wet van* 28 *Mei* 1901 (Staatsblad nº. 130), *genomen en door de Commissie voor het Muntwezen onderzocht worden.* (Staatsblad nº. 219.)

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, enz. enz., enz.

Gezien artikel 12, 2de lid, der wet van den 28sten Mei 1901 (*Staatsblad nº.* 130), houdende bepalingen omtrent het toezicht en de zorg over de zaken der Munt, waarbij bepaald is, dat bij algemeenen maatregel van bestuur wordt geregeld de wijze, waarop monsters genomen en door de Commissie voor het muntwezen onderzocht worden van de in den loop van het vorige jaar door den Muntmeester opgebrachte en door den Controleur-Generaal goedgekeurde partijen munten;

Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën van den 13den September 1902, nº. 89, Generale Thesaurie;

Den Raad van State gehoord, (advies van den 21sten October 1902, nº. 19);

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Financiën van den 9den December 1902, nº. 35, Generale Thesaurie;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen als volgt:

Art. 1. Van elke opbrengst nieuw vervaardigde, door den Controleur-Generaal van 's Rijks Munt goedgekeurde munten, neemt deze voor het onderzoek door de Commissie voor het muntwezen het volgende aantal stukken:

a. van gouden of zilveren munt 4 stuks;

b. van bronzen of koperen munt 40 stuks.

Deze stukken worden in eene, door den Controleur-Generaal met den Muntmeester van 's Rijks Munt gemeenschappelijk gesloten en verzegelde proefbus geborgen. Voor elke aanmunting wordt eene afzonderlijke bus genomen.

Aan die bussen wordt eene door den Controleur-Generaal en door den Muntmeester onderteekende verklaring gehecht, vermeldende de in te sluiten muntsoort en den datum der verzegeling.

De proefbussen worden in eene, door den Controleur-Generaal gesloten kas bewaard.

Art. 2. De Commissie voor het muntwezen komt op een of meer dagen in de maand Januari van elk jaar, na oproeping door den voorzitter, bijeen in een der lokalen van 's Rijks Munt.

Art. 3. In de eerste bijeenkomst der Commissie ontvangt de voorzitter uit handen van den Controleur-Generaal van 's Rijks Munt de in artikel 1 bedoelde proefbussen.

Art. 4. Nadat de Commissie zich overtuigd heeft van den goeden staat der sluiting en verzegeling, gaat zij over tot het openen van de proefbussen en stelt het aantal muntstukken vast, dat zich in iedere bus bevindt.

Art. 5. De inhoud van iederen bus wordt gewogen en het gemiddeld gewicht van één stuk voor elke muntsoort vastgesteld.

Art. 6. Daarna neemt de Commissie uit elke bus:

bevattende *gouden munten*, één of meer monsters van 10 stukken.

bevattende *grove zilveren munten*, één of meer monsters van 25 stukken;

bevattende *zilveren pasmunt* één of meer monsters van 100 stukken.

Voor elke dezer monsters bepaalt zij het gemiddeld gehalte.

Bevat eene bus minder dan bovengenoemd aantal stukken, dan wordt voor de vaststelling van het gemiddeld gehalte de geheele inhoud gebruikt.

Art. 7. De Commissie maakt van hare verrichtingen en bevindingen proces-verbaal op, dat door alle leden wordt onderteekend.

Art. 8. Voor hare onderzoekingen is de Commissie bevoegd gebruik te maken van de lokalen en hulpmiddelen van 's Rijks Munt.

Onze Minister van Financiën is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 13den December 1902.

De Minister van Financiën, WILHELMINA.

HARTE VAN TECKLENBURG.

Uitgegeven den *een en dertigsten* December 1902.

De Minister van Justitie,

J. A. LOEFF.

In de maand Februari j.l zijn benoemd tot leden der bij art. 11 der Muntwet 1901 bedoelde kommissie: Prof. Dr. W. H. BAKHUIS ROOZEBOOM, hoogleeraar in de scheikunde aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, voorzitter, Jhr. Mr. J. H. VAN REENEN, lid der Algemeene Rekenkamer en Prof. Dr. E. COHEN, hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, sekretaris.

Nederlandsche Muntbiljetten.

In verband met het afloopen van het oktrooi der Nederlandsche Bank op 31 Maart 1904, is een wetsvoorstel ingediend tot intrekking der muntbiljetten, welke tot 1 April 1906 wettig betaalmiddel en tot 1 April 1909 inwisselbaar zullen blijven, met toekenning aan de Nederlandsche Bank van het recht tot uitgifte van bankbiljetten van *f* 10.—.

Z.

Aanvulling en verhooging van het VII^de hoofdstuk B (financiën) 1902.

De ontwerpen voor de boetseersels van den nieuwen beeldenaar van Hare Majesteit de Koningin en van de wapenzijde der standpenningen zijn indertijd geleverd door den beeldhouwer P. PANDER, terwijl het vervaardigen van de stempels voor het tienguldenstuk, den rijksdaalder, den gulden en den halven gulden werd opgedragen aan een deskundige te Parijs, (P. TASSET,) voor een prijs van ***twintig duizend francs***

Ten gevolge van verschillende omstandigheden heeft de oplevering aanzienlijke vertraging ondergaan, zoodat eerst in 1902 de laatste stempels geheel gereed kwamen.

Op de begrooting van dat jaar zijn echter geene gelden voor dat doel uitgetrokken.

Mitsdien wordt bij dit wetsontwerp een aanvulling en verhooging van *f* 10,000 voorgesteld.

Bij het onderzoek in de afdeelingen in de Tweede Kamer, werd er o. a. bezwaar gemaakt, dat op de voorzijde der nieuwe standpenningen de naam voorkomt van den ontwerper der boetseersels van den nieuwen beeldenaar van H. M. de Koningin. Dit werd in strijd geacht met de wet van 1901 tot nadere regeling van het nederlandsche muntwezen, welke den beeldenaar der standpenningen omschrijven en van den bovenbedoelden naam geene melding maken.

Ten aanzien van de aanvullingsbegrooting voor Financiën voor 1902, sloot men zich in de Eerste Kamer aan bij de opmerking in de Tweede Kamer, omtrent het voorkomen van den naam van den ontwerper der boetseersels van den nieuwen beeldenaar van H. M. de Koningin op de voorzijde der nieuwe standpenningen, wat strijdig werd geacht met de art. 7 en vlg. der Muntwet 1901. Naar aanleiding van het in de vergadering der Tweede Kamer door den minister medegedeelde, dat ook op de vroegere munten de naam van den ontwerper, hetzij voluit, hetzij met voorletters, werd gevonden, en in dergelijke zaken van de usance zekere rechtskracht uitgaat, werd de wenschelijkheid uitgesproken, dat aan zoodanig gebruik, dat veeleer misbruik kon genoemd worden, een einde zoude gemaakt worden. *N. R. Ct.*

Een lezing over munten en penningen.

Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, direkteur van het Koninklijk kabinet van munten, penningen en gesneden steenen, heeft den 29sten April 1903 in den Rotterdamschen

Kunstkring een zeer boeiende causerie gehouden over „munten en penningen". Er was een vrij talrijk gehoor opgekomen, dat met gespannen aandacht de keurige voordracht volgde.

De spreker begon met de volgende vragen te stellen: Wat is een munt? Wat is een penning? Wat is de penningkunde? Een munt is — zoo antwoordde hij — een door stad of staat gewaarmerkt betaalmiddel, een gedenkpenning een metalen monument, herdenkend een of ander historisch of sociaal belangrijk feit. De penningkunde is de wetenschap, die deze voorwerpen bestudeert. Penningkunde, numismatiek, is geen populair en een dikwijls bespot vak. Dit is echter een grove onrechtvaardigheid, meende spr., daar èn van een economisch, èn van een geschiedkundig, èn van een kunsthistorisch oogpunt deze wetenschap zeer belangrijk is. Hij stelde zich voor voornamelijk de munten en penningen te beschouwen van een kunsthistorisch standpunt en zou dan drie grepen doen; vooreerst de Syracusaansche munten, dan de Italiaansche Renaissance en eindelijk de moderne herleving van de gedenkpenningen in Frankrijk, België en Nederland. Vooraf werden eenige beschouwingen gehouden over het ontstaan van het geld uit den ruilhandel, over de beteekenis der oudste munten, over de portretten op Grieksche munten en over de techniek. Hierbij werd besproken de bekende muurschildering in het huis der Vettii te Pompeii, waar kleine geniën de verschillende manipulaties van het muntslaan beoefenen.

Vervolgens werd een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het muntwezen in Syracuse, verhaald hoe daar, den gang der geschiedenis volgende, de munten van streng hiëratisch, zich ontwikkelden tot ware kunstwerken met de mooie vrouwenkopjes en sierlijke wedrenwagens.

Toen de Carthagers en Atheners werden verslagen, ontstonden munten van buitengewone schoonheid, waar de allereerste kunstenaars hunnen naam op pleegden te zetten

en die een bepaald monumentaal karakter hadden. De munt was dus toen de getrouwe weerspiegeling van hoog bloeiend nationaal leven, ditzelfde was in den Renaissancetijd de gedenkpenning.

Een korte herinnering aan de beteekenis der Renaissance, aan de woeste grootheid en tot het uiterst doorgedreven individualiteit van steden en personen volgde. 't Was een tijd, dat èn de staten èn de menschen zich in goeden en kwaden zin geheel uitleefden, en dit sterk individueele vinden wij terug — zoo vervolgde spr. — in de gedenkpenningen.

Ontstaan te Padua — naar Romeinsche modellen — bloeide de medailleerkunst te Florence, Venetië en Rimini. Speciaal herdacht worden PISANO en MATTEO DE PASTI en hun kunstwerken, wier technische en historische beteekenis werd uiteengezet.

Vooral de gedenkpenningen voor SIGISMUND MALATESTA en FRANCESCA DI RIMINI werden in hun historische omgeving beschouwd. Geconstateerd werd, dat in die dagen vorsten, groote krijgshelden, pausen en geleerden vereeuwigd werden in het onvergankelijke metaal. Deze neiging om verdienstelijke mannen te herdenken vinden wij terug in Frankrijk, omstreeks 1870, toen PONSCARME den stoot gaf aan den vernieuwden bloei dezer kunst.

En die herleving was noodig, want de toestand was vooral hier te lande diep treurig. De spreker zette vervolgens uiteen de techniek der nieuwere medailles: hij wees op het verschil in techniek met de oude munten en de gegoten Italiaansche medailles en op het aandeel, dat naast den kunstenaar de machine inneemt. Daarop besprak de heer DE CHAUFEPIÉ: ROTY, CHAPLAIN en VERNON in Frankrijk, DE VREESE in België. In Nederland noemde hij de ateliers van BEGEER, waar consciëntieus werk werd geleverd, en wier beteekenis voor het betere wat er op het gebied der medailleerkunst gepraesteerd wordt alle

waardeering verdient. Voorts besprak hij het werk van den, helaas, overleden BAARS, van WIENECKE en van FADDEGON. Spreker eindigde zijn voordracht met het uitspreken van de hoop, dat hij wat meer waardeering en belangstelling gewekt had voor de penningkunde.

Een groot aantal fotografiën, afgietsels, penningen en munten lichtten het gesprokene toe. *N. R. Ct.*

Een aanvulling op DIRKS 1813-1863.

DIRKS blz. 42 en op grond van dezen SNOECK in *Bijdragen* 2de *druk* n°. 422 vermelden een gedenkpenning op het Weener kongres in 1814, waarop de steden Nijmegen en Breda als vredesteden voorkomen. Beschreven en afgebeeld is die penning niet, doch thans stelt de Heer Jhr. M. A. SNOECK mij tot de beschrijving in de gelegenheid van dit onlangs door hem aangekochte stuk. De Vz. vertoont de vrede, met palmtak in de linker- en krans in de rechterhand, staande op een aardbol, in een krans omringd door de gelauwerde hoofden van de 14 natenoemen personen aangeduid, door boogsgewijs om de hoofden aangebrachte namen t.w. links (rechts gewend) van boven af: KAI. FRANZ II - KÖ. WILHELM II - KR. V WÜRTEMBURG - F. BLÜCHER - HER. WELLINGTON - F. WITTGENSTEIN - GR. PLATOW; rechts (links gewend) van boven af: KAIS. ALEXANDER II - HER. V. WEIMAR - F. SCWARZENBERG - F. WREDE - GR. BÜLOW - GR. YORK - KR. V SCHWEDEN.

Het omschrift vermeldt de navolgende data uit den veldtocht 1813/4:

TREBBIN. 23 AUG. 1813. KATZBACH. 26 AUG. 1813. KULM. 30. AUG. 1813 DENNEWITZ 6. SEPT. 1813. NOLLENDORF. 17. SEPT. 1813. LEIPZIG. 16 - 19 OCT. 1813.

De Kz. vertoont een door een romeinschen zegekar gekroonden triomfboog met drie poorten, waaronder het opschrift: SIEGS UND FRIEDENS MÜNZE
ZUM WIENER CONGRESS
. OCTOBER. 1814.

Hierom een omschrift op 6 regels, waarvan de 5 eerste een vervolg zijn van het omschrift der Vz., de 6de de vredesteden vermeldt:

a. ✠ HANAU. 30. OCT. 1813. BRIENNE. 1. FEBR. 1814. ORTEZ. 28. FEBR. 1814. TOURNAI. 7. MAERZ. 1814. LAON. 9. MAERZ. 1814. ARCIS S. AUBE. 21. MAERZ. 1814

b. ★ LA FERE CHAMPENOISE. 25 MÆRZ. 1814. MONT MARTRE. 30. MÆRZ. 1814. TOULOUSE. 10 APR 1814 ★ HAVNAU. 19. AUG. 1813. GOLDBERG. 23. AUG. 1813

c. . LÖWENBERG. 29. AUG. 1813. MÖCKERN. 27 AUG. 1813. PIRNA. 7. SEPT. 1813. WEISSENFELS. 13. SEPT. 1813. DÖMITZ. 16. SEPT. 1813. KASSEL. 30. SEPT. 1813

d. . FREIBURG. 20. OCT. 1813. FRIESENHEIM. 1. IAN. 1814. ST. M. AUX MINES. 10. IAN. 1814. CHARMES. 12. IAN. 1814.

e. . HOCHSTRAATEN. 12 IAN. 1814. BAR S. AUBE. 24. IAN. 1814. LA FERE CHAMPENOISE. 5. FEBR. 1814

f. DANZIG. ZAMOSK. MODLIN. STETTIN. GENF. NYMWEGEN. WITTENBERG. TORGAU. DRESDEN. LION. TOUL. BREDA. NANCY. BRÜSSEL. PARIS.

Tin, 76 m M. (bestaat in geen andere metalen voor zoover bekend.) Z.

Penning door M. J. F. VAN TETS *te Breda geschonken aan de Edele Handboogschutterij „St. Sebastiaan" aldaar, 25 Augustus* 1815.

Vz. Het gekroonde nederlandsche wapen, omschrift in zeer groote letters:

DE EDELE HANDBOOGSCHUTTERY
TE BREDA

Kz. Opschrift:

TER VIERING VAN DEN GEBOORTE DAG
VAN ONZE DIERBARE KONING
TER GEDAGTENIS VAN DE WELDADIGE REGERING
VAN HOOGST DEZELFS DOORLUGTIGE VOOROUDERS UIT HET

EEDELE HUIS VAN ORANJE & NASSAU HEEREN & BARONNE VAN BREDA, STIGTERS & BESCHERMERS DER NEDERLANDSE [VRIJHEID.
TOT HULDEN AAN DE NEDERLANDSE DAPPERHEID ONDER [AANVANG
VAN DEN KONINGLYKE ERFPRINS VAN ORANGE NASSAU [IN DEN
SLAG BIJ WATERLO OP DEN 18e JUNIJ 1815 DE OP NIEUWS [VERLANGDE
ONAFHANGKLYKHEID & VOORSPOED VAN HET VADERLAND [BEVESTIGDE
DOOR DE SCHUTTERS VAN ST. IS. SEBASTAAN DE OUDSTE [BROEDERSCHAP
TE BREDA OP DEN 25 AUGUSTUS 1815 VOLGENS OUD [GEBRUIK PLEGTIG
TER AANDENKING AAN DIE VOOR HET VADERLAND ZO [HEUGELIJKEN DAG
NA DEN VOGELGESCHOOTEN WORDENDE DOOR M. J. F. [VAN TETS, RAAD
DER STAD BREDA & ONTVANGER PARTICULIER VAN HET [ZELVE
ARRONDISSEMENT ALS OVERDEEKEN BIJ DIE GELEGENTHEID
DE VOGEL AFGESCHOTEN & TOT KONING VAN HET GILDE
UITGEROEPEN IS DOOR HEM TOT EENE AANDENKEN
AAN DIEN PLEGTIGE DAG DIT SCHILD AAN DE
BROEDERSCHAP VAN DEN EDELEN HANDBOOG
VEREERT.

Zilver gegraveerd, in rand als DIRKS n°. 788 doch zonder graveersel, met oog, 140 m.M. Verz. kasteel Heeswijk, *Bijdragen* 2e druk 442 *

Medegedeeld door Jhr. M. A. SNOECK.

Penninkjes van de brouwerij „het Heyligh Geest" te Antwerpen.

In de 2de afl. der *Revue belge* van 1903, worden op plaat IV - VII penninkjes van antwerpsche brouwerijen afgebeeld. Daaronder vind ik er een — pl. VII nº. 79 — dat als volgt in den tekst wordt beschreven:

„Brasserie Het Heyligh Geest, le saint Esprit:

„Le saint Esprit, sous forme de colombe éployée, dans un „double cercle perlé.

„Rev. La lettre W entourée de deux cercles celui de „l'intérieur perlé".

Museé du Steen.

In mijne verzameling armenpenningen is ook dit stukje met twee andere aanwezig, waarvan de voorzijden alle drie aan elkaar gelijk zijn.

Zij vertoonen den „Heiligen geest" in de gedaante van een duif met stralenkrans en uitgespreide vleugels.

De keerzijden zijn echter verschillend. Nº. 1 heeft een W evenals het in de *Revue belge* beschreven penninkje, de beide andere hebben respektievelijk een B en een T.

Mij is steeds medegedeeld, dat deze stukjes armenpenningen der stad Gouda zijn geweest, ter verkrijging van B(rood), W(ijn) en T(urf).

Grond voor deze bewering kan ik niet aanvoeren.

Dat ze bij MINARD VAN HOORENBEKE als zoodanig voorkomen is geen afdoend bewijs, daar deze schrijver zich herhaalde malen in de bestemming zijner penningen en loodjes heeft vergist.

Kan een onzer leden hierover het gewenschte licht verschaffen? Behooren deze roodkoperen stukjes aan Gouda, dan moet nº. 79 van de *Revue belge* van de lijst der antwerpsche brouwerspenningen worden geschrapt. Zijn de penninkjes echter niet van Gouda, dan kunnen ook de

exemplaren, hebbende op de keerzijde de letters B en T, even als dat met W, aan de „Brasserie Het Heyligh Geest" te Antwerpen worden toegekend. M. D. M

Les Médailles et Plaquettes Modernes, door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ.

Begin April j.l. verscheen de 12e. afl. van gemeld werk, waarmede deel II kompleet is; als titelblad is de andere zijde van VAN RUBEN's ontwerp poort voor de munt te Antwerpen toegevoegd.

Onder de afgebeelde buitenlandsche stukken komt ditmaal weinig voor, dat door opvallende fraaiheid van uitvoering of konceptie bizonder de aandacht trekt. Van G. DEVREESE een fraai plakketje voor een fotografenvereeniging en een plakket met borstbeeld van ALPHONSE DE WITTE, dat ons niet zeer gelijkend voorkomt, wat wellicht aan de reproduktie kan liggen; het origineel zagen we nog niet.

Van H. DUBOIS een mooie kop der fransche republiek; doch we missen diens fraaien penning met borstbeeld van PAUL KRÜGER („UTRECHT JUIN 1902") en aan de Kz. symbolische voorstelling van den vrede. (Mijne verz.) Pl. LXXIII geeft ons vaderlandsche kunst te zien: FADDEGON's „Koningin" (*Tijdschrift* 1903 blz. 46) en plakket „ALIDA", (het dochtertje van CHR. DE BOUTER, amanuensis aan 's Rijks Munt, in 1896 vervaardigd), zijn beide zéér fraai gereproduceerd. De afbeelding van zijn heerlijk mooie plakket met kniestuk van het dochtertje van ons medelid Prof. Dr. Jhr. J. SIX geeft het origineel slechts gebrekkig weer.

Van BEGEER 6 penningen: de 80-jarige AGATHA VAN MEURS, STEYN-penning, (*Tijdschrift* 1903 blz. 45), Arenlezende oude vrouw, (J. C. V. EELDE, 25 jaar kommissaris der spaarbank te Utrecht), portretten van W. VAN DER LEE, (40 jaar inspekteur van het onderwijs in Ned. Oost

Indië) en van RICHARD HOL, (40 jaar dirigent der koncerten van het Collegium Musicum Ultrajectinum); achter den tekst nog een handelsmedaille voor duivententoonstellingen. Met groote vreugde konstateeren we, dat Nederland door beslist mooi werk vertegenwoordigd, een zeer goed figuur maakt onder de gereproduceerde stukken. Z.

Ned. Belg. Ver. der Vrienden van de Medaille als Kunstwerk.

De jonge vereeniging telt thans twee eereleden, t.w. HH. KK. HH. de prinsen HENDRIK DER NEDERLANDEN en ALBERT VAN BELGIË, en 157 gewone leden, waarvan 100 tot de belgische en 57 tot de hollandsche sektie behooren. Deze laatste vergaderde 31 Januari j.l. op het Kon. Kabinet, op welke bijeenkomst ook tegenwoordig was de algemeene voorzitter, de heer ALPH. DE WITTE. Het afdeelingsbestuur werd herkozen.

Waar een overschot van frcs. 640 was in het 1ste vereenigingsjaar en in het 2de op een dito van frcs. 1000 werd gerekend, besloot men om een extra-penning te laten maken en wel een bekroningspenning voor tentoonstellingen van beeldende kunsten, naar een ontwerp van G. DEVREESE den schepper van het fraaie draagteeken der vereeniging, wiens sympatiek werk ons uit *Médailles et Plaquettes Modernes* bekend is

Van harte juichen wij dit besluit toe! Wanneer de geldmiddelen het toelaten zullen extra-penningen, beurtelings van hollandsche en belgische kunstenaars, worden geslagen.

In April j.l. ontvingen de leden een zeer fraaien penning van FADDEGON, herdenkende de vestiging van het nederlandsch gezag in Indië.

De voorzijde vertoont een landschap met indische monu-

menten; te midden daarvan staat de nederlandsche leeuw; een opschrift vermeldt de vestiging van het nederlandsche gezag.

De keerzijde vertoont een batikkend meisje en een ploegenden jongen man; het in het latijn gestelde opschrift geeft de woorden uit JESAJA weder: „Tot uw overheid zal ik vrede aanstellen en tot uw bestuurders gerechtigheid".

Vooral het batikkend meisje is bizonder mooi gemodelleerd.

Z.

Verslag Koninklijk Penningkabinet over 1901.

In zijn voorwoord kon de ijverige Direkteur mededeelen, dat de inrichting van (de meer in 't bizonder voor het publiek bestemde) zaal I van het kabinet gereed is gekomen en de bezoekers aldaar thans een overzicht kunnen krijgen van de ontwikkeling der munt- en penningkunde, zoowel uit een oogpunt van kunst als van geschiedenis. Met dit belangrijke resultaat van zijn en zijner medewerkers onvermoeiden arbeid wenschen wij onzen voorzitter van harte geluk!

Belangrijk zijn de aanwinsten van grieksche munten uit de beroemde verzameling SIX, gedeeltelijk geschonken door Prof. Dr. Jhr. J. SIX en Jhr. W. SIX, gedeeltelijk uit gemelde verzameling aangekocht ter kompleteering van de in het kabinet aanwezige kollektie; de belangrijkste dier stukken vinden we op drie lichtdrukplaten in fraaie reproduktie. Onder de vaderlandsche munten trekt vooral de aandacht de op Pl. IV afgebeelde, hoogst zeldzame dubbele stuiver van Batenburg (1621) aangekocht uit de muntvondst te Roosendaal. Bij de aanwinsten op penningkundig gebied wordt bizonder de aandacht gevestigd op de zilveren penningplaat z. j. met borstbeeld van JACOBUS DE MOOR, (DIRKS, *Repertorium I*, No. 48), op den gouden gedenkpenning op den slag bij Nieuwpoort

1600, (onnauwkeurig afgebeeld VAN LOON I blz. 548 No. 3) en op een penning ter eere van BERNARD VAN BOCHOLT (1653), welke drie stukken op Pl. IV zijn afgebeeld. Verder vinden we nog enkele moderne nederlandsche penningen, waaronder een 10 tal geslagen bij gelegenheid van H. M.'s huwelijk en tal van moderne buitenlandsche penningen en plaketten, aangekocht om de verzameling op de hoogte te houden van de ontwikkeling der medailleerkunst.

Evenals gewoonlijk wordt een overzicht gegeven van de muntvondsten in ons land, waarbij vooral Noord-Brabant vruchtbaar bleek, waar vrij groote vondsten van hoofdzakelijk nederl. munten werden gedaan te Roosendaal, (1e helft der 17e eeuw), St. Oedenrode, (laatst der 15e en eerste jaren der 16e eeuw) en Veen bij Heusden, (2e helft der 16e eeuw). In Friesland vond men ten Oosten van Piaam 2 halve daalders van MARGARETHA VAN BREDERODE, abdis van Thorn (1563), een keulschen daalder (1568) en een dito van CHRISTOPHORUS VAN MANDERSCHEIDT, abt van Stavelot (1570). Verder werd nabij Rotterdam een maagdenburger daalder (1628) gevonden en nabij Nijmegen een aureus van keizer TITUS opgebaggerd. Z.

Van het Koninklijk Kabinet.

Door wijlen den heer A. A. DES TOMBE, gewoond hebbende te 's-Gravenhage, zijn aan het Koninklijk Penningkabinet gelegateerd de twee hieronder genoemde kunstwerken van den franschen graveur O. ROTY:

I. Gegoten bronzen plaquette met borstbeeld van de vrouw van den kunstenaar (*Médailles et Plaquettes modernes* Pl. XII 46) en

II. Gegoten bronzen plaquette met de borstbeelden van de ouders van den kunstenaar (*Médailles et Plaquettes modernes* Pl. XVI 59). *St.Ct.*

Munten uit aluminium.

De omstandigheid, dat aluminium zoo licht is en ook door het gevoel gemakkelijk van andere metalen kan worden onderscheiden, heeft de munt te Philadelphia er toe geleid proeven te nemen, of aluminium tot muntmateriaal geschikt is. Men denkt de koperen en nikkel munten door die van aluminium te vervangen, of een mengsel van aluminium met koper of nikkel tot muntmateriaal te vormen. *Vragen van den Dag.*

Munt te Peking.

Bij keizerlijk besluit is de oprichting bevolen van een Chineesche Rijksmunt te Peking en zal het geheele Chineesche Rijk door deze munt van gelijkwaardig geld worden voorzien. *N. R. Ct.*

Tentoonstelling te Arnhem 1903.

Van 22 Augustus tot 1 Oktoter a.s. zal het departement Arnhem der Maatschappij van Nijverheid een tentoonstelling van toegepaste moderne kunst houden. Onder de afdeelingen waarin de tentoonstellling is verdeeld, komt voor: „goud- en zilverwerken en juweelen met inbegrip van medailles, munten en plaquettes." Z.

Finis Germaniae en NAPOLEON IV.

In de *Antiquitäten Zeitung* van 7 Januari 1903 vinden we den op blz. 68 hiervoor vermelden penning Finis Germaniae 1870 afgebeeld; de meening wordt uitgesproken, dat dit stuk geen duitsch werk, doch een kort voor den Sedan-dag te Parijs geslagen spotpenning zou zijn. Nog een eigenaardig stuk is t. a. p. afgebeeld n.m. een 5frank-

stuk van 1874 met Vz. (geslagen) linksgewend hoofd van prins LOU-LOU en het omschrift: NAPOLEON IV — EMPEREUR, geteekend C. DE. F. — ESSAI. Z

Le monete di Verona descritte ed illustrate da Quintilio Perini. Roveretto, Ugi Grandi en editiori 1902.

De geleerde schrijver geeft in eene uitvoerige voorrede de geschiedenis van den staat Verona van af de oudste tijden tot aan de inlijving in 1866 bij het koninkrijk Italië. Daarna volgt als tweede gedeelte een systematische beschrijving der veroneesche munten, waaruit wij de namen der respektieve munten leeren kennen, alsmede de waarde waarvoor zij in omloop zijn geweest. Het laatste gedeelte vormt de vermelding van alle bekende variëteiten, geslagen door de dynastiën, waaraan Verona in loop der tijden heeft behoord.

De oudste daaronder dateert uit het begin der 10e eeuw, de jongste veroneesche munt, n°. 54 der lijst, is op naam van keizer MAXIMILIAAN I (1509—1516) uitgegeven. en voert op de Kz. den naam van den heiligen ZENO, den beschermheilige van Verona. Tal van wetenswaardige dokumenten verhoogen de waarde van het werk, dat, fraai uitgevoerd en geïllustreerd, tegen den prijs van 5 lire te verkrijgen is door bemiddeling van onzen sekretaris, den heer JOH. W. STEPHANIK te Amsterdam

M. D. M.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de Numismatique, 1903, 2e livr.

DUTILH, E. D. J. — Notes sur les médailles des Nomes de l'Egypte romaine. — DE MAN, M. — La numismatique

du siège de Middelbourg, 1572/4.* — HAMAL-MOUTON. — Un essai monétaire de la principauté de Liège, — VAN DEN BROECK. E. — Un jeton inédit de deux receveurs de Bruxelles du XIVe siècle. — DE WITTE, A. — Les jetons de la Verge de Menin. — DONNET, F. — Les méraux des brasseurs d'Anvers. — BIGWOOD, G. — Fabrications clandestines de monnaies d'or françaises sous l'empereur CHARLES VI dans les Pays-Bas autrichiens. — Correspondance. — Nécrologie, (CH. VAN SCHOOR,) — Mélanges.

* Dit artikel werd in deze afl. voltooid; zie de bespreking op blz. 233 hiervoor.

Rivista Italiana di Numismatica, 1902 fasc. IV, 1903 fasc. I.

DATTARI, G. Appunti di Numism. Alessandrina. — LANZA, M. CARUSO. Spiegaz. storica della moneta di Agrigento. — GNECCHI, E. Cronica della falsificazioni. — NOVATI. F. — La leggenda del tornese d'Oddone III Del Carretto — AMBROSOLI, S. — La zecca franco-italiano di Charleville o Carlopoli. — CERESOLE, G. — Il miglior modo per conservare le bolle di piombo. — SELTMAN, E. J. — The spurious gold coins of King Amyntas of Galatia. — Necrologic. — Bibliografia. — Varieta

Op een plaat in afl. 4 - 1902 vinden we de zeer fraaie modellen afgebeeld voor de nieuwe italiaansche munten, ontworpen door F. JOHNSON te Milaan.

Bulletin international de Numismatique, 1902 n°. 4, 1903 n°. 1.

MOWAT, R. Les monnaies contremarquées de la collection H. MEYER. — TACCHELLA, D. E. — Un tétradrachme du roi CAVARUS. — Bibliographie numismatique en Hongrie pour 1902. — Trouvailles. — Sociétés. — Musées. — Nouvelles diverses. — Nécrologie. — Questions — Bibliographie.

Onder de muntvondsten wordt vermeld die te Driewegen (*Tijdschrift* 1902 blz. 307); onder vereenigingen vinden we een kort woord over onze alg. ver-

gadering te Dordrecht; onder de nieuwstijdingen de benoeming van den geleerden ERNEST BABELON tot professor in de numismatiek en glyptiek aan het Collège de France.

Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond, IV nº. 3.

Op het gebied der numismatiek vinden we eene korte beschrijving van de hand van den heer J. C. OVERVOORDE van de vondst van een pot met ± 3500 hoofdzakelijk nederlandsche munten te Noordwijkerhout in December 1902. De oudste zijn van het eind der 15e eeuw, de jongste van 1572.

Monatsblatt des num. Gesellschafts in Wien, Januari, Februari en Maart 1903.

Nach zwanzig Jahren. Magistratsnamen auf den Münzen von Scodra. — Berichtigung des Kalenders. — KENNER, Dr. F. Ueber Medaillen und Raitpfenninge aus der Zeit Kaiser FERDINANDS I — KUBITSCHEK, Prof. W., Rückgang des Lateinischen im Osten des Römischen Reiches. — Die legenden der Reichsmünzstätte Antiochia. — Jubiläumsgeschenk des Kaisers FRANZ JOZEF I an den Papst LEO XIII. — Medaille auf Papst LEO XIII. — Numismatische Literatur. — Besprechungen. — Verschiedenes.

Onder de besprekingen vinden we een waardeerend woord gewijd aan afl. IX en X van *Les médailles et plaquettes modernes*, van Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ.

La gazette numismatique, VII nº. 4.

DE WITTE, A, Jetons banaux du XVe siècle, de fabrication française ou tournaisienne, signés du nom de leur graveur. — JUSTICE J et FAVEN, A. Essai d'un répertoire idéologique de la numismatique belge 1883 - 1900. — Bibliographie. — Nouvelles diverses. - Nécrologie. — Ventes

Bulletin de Numismatique, 1903 1 en 2,

REVEIL, Dr. C. — Sur un jeton satirique? — MAXE WERLY, L. — Du cours de la monnaie dans la région du Berroise. — Revue des Revues. — Livres nouveaux. — Médailles nouvelles — Lectures. — Académies et Sociétés. — Les Ventes.

Vragen en Antwoorden.

Geachte redactie,

Zouden de volgende looden en tinnen stukken nog eenige waarde bezitten voor de Nederlandsche numismatiek? Zoo ja, waarvoor zouden zij dan gediend hebben? Te vergeefs heb ik naar de beteekenis dier stukken gezocht. Misschien weet een der leden daaromtrent licht te verspreiden.

I. 1826. Vz. Staande leeuw, met zwaard en pijlbundel.
Kz. K
1826
245.

Zeer ruw bewerkt, lood, 22 m.M diam.

II. 1832 Vz. 90 CT
S.S.
1832.

N.B. 90 is ingeslagen; er komen er dus ook waarschijnlijk voor met andere waarden.

Kz. Glad.

Tin, 25 m.M. diam.

III en IV. Vz. H
L G ingeslagen.

Kz. Glad.

N.B. Het eene exemplaar is 3 à 4 m.M. dik, het andere dunner.

Lood, 27 m.M. diam.

V. Rechthoekig, 29 bij 16 m.M. Boven ingeslagen VS, daaronder ingeslagen in een vierkant

en daaronder nogmaals ingeslagen in een grooter vierkant

O-Beierland. J. KARREMAN

Antwoord op de vragen van den Heer J. KARREMAN.

N°s 1, 2 en 5 zijn mij onbekend, n°s 3 en 4 zijn avondmaalspenningen van de Hersteld Luthersche Gemeente in Amsterdam.

„Wijders is geresolveerd voor de bediening van het Heilige Avondmaal lootjes te laten maken met de letters H. L. G" (Notulen van de Kerkelijke Vergadering van Direkteuren der Herst. Luth. Gemeente 1 Sept. 1791, opgericht 3 Juli 1791; de eerste Avondmaalviering had plaats 25 Sept. 1791.) Uit het kasboek blijkt, dat er gemaakt zijn 1000 loodjes voor *f* 21.— door den loodgieter M. RENSEN. M. D. M.

No. 2 is naar ik vermoed een huis- of hulpmunt eener strafgevangenis en daar onder de plaatsen, waar strafgevangenissen zijn, er slechts een voorkomt, waarvan de naam met een S begint, zou ik het stuk aan Sneek toeschrijven.

Z.

Handelingen van de Jaarlijksche Vergadering gehouden te 's-Gravenhage 18 Juni 1903.

Aanwezig zijn de heeren: Dr. DE CHAUFEPIÉ, SASSEN, STEPHANIK, JHR. VAN DEN BRANDELER, ZWIERZINA, Jhr. Ridder baronet SPEELMAN, MR. DEKETH, DR. BRAAKENBURG VAN BACKUM, ANTH. BEGEER, MR. VAN LANSCHOT, Jhr. MR. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, VAN RIJCKEVORSEL, DE WITT HAMER, MR. KLEIJN, Jhr. MR. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Jhr. MR. TEIXEIRA DE MATTOS, VAN BELLE, BAS VETH, ACHTENHAGEN en CALAND.

Afwezig met kennisgeving de heeren: Burggr. B. DE JONGHE, BATTAERD, ADR. BOM, Jhr. M. A. SNOECK, MR. BESIER, Mej. DE MAN, de heeren Jhr. VAN SYPESTEYN, VAN GEMUND, DU CROCQ, Jhr. MR. SNOECK, TER GOUW, WIGERSMA, BRUIJNESTEIJN, Jhr. RAM, Jhr. MR. VAN EYSINGA, HOLLESTELLE, C. L. J. BEGEER, DE WAARD, VAN DER HOOP, I. W. MENSO, J. C. P. E. MENSO, VAN LIS, Prof. Jhr. DR. SIX, ANKERSMIT, MR. GOEKOOP, VAN KERKWIJK, MR. SAAYMANS VADER, VAN DEN BROECK, DE WITTE, RUIJS DE PEREZ, BORDEAUX en ALVIN.

Notulen en verslagen van sekretaris en konservator geven tot geene besprekingen aanleiding. Het verslag van de kommissie van redaktie wordt

met dank ontvangen. De voorzitter brengt een woord van hulde aan den heer ZWIERZINA voor de zorgvuldige bewerking van de inhoudsopgave der tien eerste jaargangen van ons tijdschrift en aan den heer DU CROCQ, die de zilveren brug geslagen heeft, waarover druk en verzending van dien index zoo spoedig konden plaats hebben. Benoemd worden: tot buitengewoon lid de heeren A. F. VAN BEURDEN, sekretaris van 't Genootschap Limburg, Roermond; P. N. VAN DOORNINCK, oud-burgemeester, Bennebroek; DR. P. DOPPLER, Maastricht; F. A. HOEFER, 2e voorzitter van Gelre, Hattem; Jhr. H. M. SPEELMAN, Wittenburg, Wassenaar; W. O. SWAVING, adj.-archivaris, Middelburg; DR. F. C. WIEDER, Amsterdam, tot konservator de heer Jhr. MR. M. W. SNOECK te Heerenveen en herbenoemd tot kommissielid voor de redaktie van 't tijdschrift de heer AUG. SASSEN te Helmond. Deze laatste bij akklamatie.

De kommissie van redaktie begroot de onkosten voor jaargang 1904 op ƒ 800.—. Na verschillende besprekingen wordt voorloopig ƒ 700.— toegestaan en, aangezien de penningmeester afwezig is, het bestuur opgedragen te onderzoeken of deze post tot ƒ 800.— kan worden verhoogd. Verder zal onderzocht worden of eene rijkstoelage ons in deze te hulp kan komen; mocht dit niet slagen, dan zal het bestuur eene ondersteuningslijst bij de leden doen rondgaan.

Tot plaats van bijeenkomst in 1904 wordt Alfen (Z.-H) aangewezen.

DR. BRAAKENBURG VAN BACKUM schenkt voor de verzamelingen: brandspuitpenningen van Amster-

dam (wijk 23), van Alkmaar (no. 2), en van Hillegom, (deze laatste aan DIRKS onbekend), benevens een afgietsel van 't zegel van de Gouden Bul van 1356.

De voorzitter zegt den schenker dank voor zijne bijdragen.

Na eenige besprekingen, ingeleid door den heer BAS VETH, omtrent de werkzaamheden van 't Genootschap om de munt- en penningkunde te doen herleven en graveurs te steunen, wordt de openbare vergadering gesloten.

Aan de orde komt 't verslag van de kommissie voor 't nazien der rekening Deze, bestaande uit de heeren Jhr. SPEELMAN en Jhr. VAN DEN BRANDELER, adviseert op verschillende gronden de rekening niet te aanvaarden, doch een der leden te belasten eene nieuwe geldelijke verantwoording over 1902 op te maken. De sekretaris wordt uitgenoodigd dezen arbeid te verrichten.

Na de rondvraag sluit de voorzitter de vergadering.

(Uittreksel uit de notulen.)

JOH. W. STEPHANIK.

608. 1883. 3—7 Augustus.
14de Ned. Nationaal Zangersfeest
te Rotterdam.
(Niet doorgegaan.)

Vz. Amphion de lier bespelende, staande in een nis, waarboven op een lint: AMPHION, en op een ornament onder zijne voeten: ROTTERDAM.

Onderschrift in boog:
3. 4. 5. 6. 7. AUGUSTUS 1883

Kz. Omschrift:
XVIDE NED: NAT: ZANGERSFEEST
♧ ROTTERDAM ♧

Opschrift: AMPHION
BESCHERMHEER
Z. K. H.
PRINS VAN ORANJE

Koper verguld (feestkommissie enz.), of verzilverd (zangers enz.), met oog en ring aan groen en wit strikje, 23 m.M. Verz. Z.

Zie de aanteekening bij No. 64.

Dit zangersfeest werd uitgesteld wegens het heerschen der pokken en had op 1, 2, 3 en 4 Augustus 1884 te Rotterdam plaats.

609. 1883. 5 Augustus.

13de Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Amsterdam.

Vz. gelijk die van n°. 364.

Kz. Het gekroonde wapen van Amsterdam.

Omschrift op matten rand: <V> 13DE UITVOERING 5 AUGUSTUS 1883 AMSTERDAM

(NB. Het figuurtje wordt gevormd door 4 V's: vrij, vrank, vroom, vroed.)

Brons verguld, 41 m.M. Verz. Z.

610. Als voren.

Vz. als n°. 574.

Kz. In parelcirkel het door een eikekrans omgeven gekroonde wapen van Amsterdam.

Omschrift: ✳ 13DE OPENBARE UITVOERING TE AMSTERDAM 5. AUGUSTUS 83.

Tin, met oog, aan rood, wit, blauw lint, 29 m.M. Verz. Z.

611. 1883. 7 Augustus.

Schoolgymnastiekfeest bij gelegenheid der 13de Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Amsterdam.

Vz. Links gewende gekroonde nederlandsche leeuw met zwaard en pijlbundel, daaronder: SCHWERDT STUTTG., alles in parelcirkel en verguld; omschrift op verzilverden rand:

✿ NEDERLANDSCH GYMNASTIEK-VERBOND

Kz. Het gekroonde wapen van Amsterdam,

omgeven door saamgestrikte eike- en lauwertakken, in parelcirkel en verguld; omschrift op verzilverden rand: ✠ SCHOOLGYMNASTIEKFEEST TE AMSTERDAM, 7. AUGS. 1883

Koper, met oog, 28 m.M. Verz. Z.

612. 1883. 27 Augustus.

Gymnastiekuitvoering te Groningen, bij gelegenheid van het 1ste lustrum der vereeniging „Achilles".

Vz. Een tot het middel naakte turner, steekt met de rechterhand een halter omhoog en houdt op de uitgestrekte linker een bal of kogel.

Omschrift in twee regels:

VIERING VAN HET 5-JARIG BESTAAN
DER GYMNASTIEKVEREENIGING
ACHILLES TE GRONINGEN 1878. 1883

In de afsnede staat: A. WEBER

Kz. Omschrift:

GYMNASTIEK
UITVOERING BY
ELECTRISCH LICHT
DOOR BONDS
VEREENIGINGEN DER
4 NOORDELYKE
PROVINCIEN

27 AUGUSTUS
1883

Zilver, 36 m.M., gevat in een aan weêrszijden gelijken gedreven zilveren rand, gevormd door twee engelen, links met brandende toorts

in de rechter-, rechts met bazuin in de linkerhand; in de opgeheven andere handen twee palmtakken boven den penning kruisende, onder ornament waarboven een strik; boven ornament met oog en ring; binnen om den penning een parelcirkel, het geheel groot 70 m.M. Eigendom van het Ned. Gymn. Verbond.

613. 1883. 23 September.

10-Jarig bestaan van Floralia, te Amsterdam.

Vz. Een bloemruiker, omgeven door een lauwerkrans.

Kz. In het veld:

FLORALIA
1873 - 1883
AMSTERDAM

Koper verzilverd, met oog, 33 m.M. Verz. Z.

614. 1883. September.

Tentoonstelling van Tuin- en Landbouw, te Buitenzorg. Bekroningspenning.

Vz. In z. g. griekschen rand:

TENTOONSTELLING
VAN
TUIN- EN LANDBOUW
BUITENZORG
1883

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans, waartusschen boven een heraldische roos. Brons, 41 m.M., door W. SCHAMMER. Verz. Z.

615. 1883. 15 Oktober.
Standbeeld van Graaf JAN VAN NASSAU te Utrecht onthuld.

Vz. Het standbeeld. Omschrift in versierden matten rand:

✿ HET STANDBEELD VAN GRAAF JAN VAN NASSAV ✿
ONTHVLD 1883

Kz. Het gekroonde wapen van den graaf. Omschrift in versierden matten rand:

PLVS TOST MORIR
1580—1883

Brons, 51 m.M., Vz. door J. P. M. MENGER, Kz. door W. J. SCHAMMER, Verz. Z.

Oranjepenningen 1369.

De stempels voor dezen penning werden in 1883 gesneden, de de penningen echter volgens mededeeling van den Heer Mr. L. W. A. BESIER eerst in 1893 geslagen.

JAN Graaf VAN NASSAU, zoon van WILLEM DEN OUDE VAN NASSAU-DILLENBURG, was de oudste broeder van WILLEM DEN ZWIJGER, wien hij krachtig steunde in den strijd tegen Spanje; zelfs beleende hij zijne bezittingen om hem geld te bezorgen. In 1578 tot stadhouder van Gelderland en Zutfen benoemd, teekende hij namens dat gewest de Unie van Utrecht, die hoofdzakelijk zijn werk was. In 1581 legde hij zijne waardigheid neder en vertrok naar zijne Staten in Duitschland, waar hij den 8sten Oktober 1606 overleed. Het standbeeld werd opgericht naar aanleiding van de viering van het 3de eeuwfeest der Unie van Utrecht in 1879 (zie no. 480). De in de bij dat no. gevoegde aanteekening bedoelde plechtige uitreiking der herinneringspenningen op 20 September 1879 werd door een gemeenschappelijken maaltijd besloten, waarop het plan werd te berde gebracht en dadelijk krachtig ondersteund, om op een van Utrecht's pleinen een blijvend gedenkteeken aan de Unie op te richten. De drie t. a. p. genoemde ontwerpers van het plan vormden met 15 door degenen, die in de kosten van den penning bijdroegen, ver-

kozen personen uit alle klassen der maatschappij, eene kommissie tot het bijeen brengen der benoodigde gelden. Het door professor J. F. STRACKÉ ingezonden ontwerp werd bekroond en door de firma MERKELBACH te Breda, in brons gegoten en op een eenvoudig voetstuk op het Oud Munster-kerkhof te Utrecht op weinige schreden afstands van de zaal, waar de Unie gesloten werd, geplaatst. HH. MM. de Koning en de Koningin waren bij de onthulling tegenwoordig en Hun werd ter herinnering aan dat bezoek in 1884, in een prachtig bewerkt kastje met smaakvol zilveren schild, met het utrechtsche wapen en opdracht in vergulden gedreven krans van oranjebladen (werk van de firma C. J. BEGEER), een 20-tal groote fotografiën aangeboden, 2 van de Uniezaal, 1 van het standbeeld, de overigen van de meest karakteristieke punten der aloude bisschopstad.

615^A. Het draagteeken der feestkommissie was een geornamenteerd wapen der gemeente Utrecht, van zilver op ronde roset, half wit, half rood, 't geheel groot 30 m.M., Verz. Rijksmunt.

616. 1883. 18 Oktober.

Bezoek van HH. MM. den Koning en de Koningin van België
aan de Wereldtentoonstelling te Amsterdam.

Vz. De rechts gewende borstbeelden, accolés, van het koninklijke paar, daaronder: ED. GEERTS. F.

Omschrift in parelrand:

LEOPOLD II, ROI DES BELGES ⋆
MARIE HENRIETTE, REINE DES BELGES.

Kz. De geschiedenis naar rechts op een rots gezeten, grift op een tafel de dagteekening van het vorstelijk bezoek: $\frac{18}{\text{OCTO}}$ op de rots: ED. GEERTS

In de afsnede: AMSTERDAM
1883

Omschrift in parelrand in 2 regels:

VISITE DE LL. MM. LE ROI ET LA REINE DES BELGES A L'EXPOSITION — INTERNATIONALE

Brons, 55 m.M.

Beschreven naar de afbeelding in *Médailles historiques de la Belgique*, Pl. LXV, no. 78 en volgens de beschrijving op blz. 158 slechts geslagen in brons en in vijf exemplaren.

617. 1883. 29 December.

12½-Jarig huwelijk van
L. H. EBERSON en S. DE ROEVER
te Arnhem.

Vz. L. H.
EBERSON
EN
S. DE ROEVER.
GET. XXIX JUNI
MDCCCLXXI.

Daaronder een ornament.

Kz. Omschrift: ★ BIJ GELEGENHEID DER VIERING VAN DE KOPEREN BRUILOFT

In het veld in een lauwerkrans:

OP DEN
XXIX DECEMBER
MDCCCLXXXIII

Verguld brons, 34 m.M., Verz. ROEST.

618. 1883.

Ter eere van Mr. G. VAN TIENHOVEN,
burgemeester van Amsterdam.

Vz. Zijn links gewend borstbeeld in ambtsgewaad, daaronder: J. ELION. F.

Omschrift op matten grond:

✳ · PRAEMIVM · VIRTVTIS · IVDICIO · CIVIVM · DELATVM · AD · GISB. VAN · TIENHOVEN · CONS · AMSTELD ·

Kz. Mercurius voor een muur gezeten, (de face) omgeven door verschillende attributen, houdende anker en mercuriusstaf. Links de kunst, voorgesteld als eene vrouw met palet en beeld, naast haar een kapiteel, waarop een winkelhaak ligt. Rechts een smid, met hamer en draagijzer bij een aambeeld staande, (de nijverheid). In het verschiet het gebouw der tentoonstelling, schip en huizen.

Omschrift:

✳ · IN · MEMORIAM · MVNERIS · ILLVSTRI · AC · LABORIOSO · TEMPORE · EGREGIE · GESTI · MDCCCLXXXIII.

Brons, 75 m.M., Verz. Z., afgebeeld in de *Revue Belge* 1885, pl. XV.

Mr. GIJSBERTUS VAN TIENHOVEN werd geboren te de Werken en Sleeuwijk, 12 Februari 1841, promoveerde te Utrecht in de rechten den 13den Juni 1866 op proefschrift: Beschouwingen over Rechtspersoonlijkheid, en werd reeds spoedig tot kommies van het Departement van Justitie benoemd, waar hij in korten tijd tot referendaris opklom. In 1869 werd hij benoemd tot hoogleeraar in het rom. en staatsrecht aan het Atheneum Illustre te Amsterdam, welk ambt hij 19 April 1869 aanvaardde, met eene rede over de waarde van het rom. recht voor de studie van ons hedendaagsch recht. 1 Jan. 1874 nam hij zijn eervol ontslag; hij was raadslid en sedert Oktober 1874 wethouder van financiën van Amsterdam, werd 1875 lid der Staten van

Noord-Holland, en 1878 lid van de Tweede Kamer, welk mandaat hij nederlegde den 1en Januari 1880, bij zijne benoeming tot burgemeester der hoofdstad. In Juli 1880 lid van de Eerste Kamer geworden, werd hij in 1891 door de Koningin Regentes geroepen een nieuw ministerie samen te stellen, waarin hij zelf de portefeuille van Buitenlandsche Zaken voor zijn rekening nam, (21 Aug. 1891—21 Maart 1894). In 1897 werd hij benoemd tot kommissaris der Koningin in Noord-Holland.

619. 1883.

25-Jarig bestaan der Liedertafel „Zanglust", te Amsterdam. Zangwedstrijd.

Vz. Zingende vrouwenfiguur, de face staande, in de rechterhand muziekblad, met de linker de maat slaande; boven haar hoofd, stralende vijfpuntige ster.

Links en rechts engeltjes, de lier en dubbele fluit bespelende en een bloemslinger torschend; in de afsnede: J. ELION. F.

Omschrift:

LIEDERTAFEL ZANGLUST
1858 1883

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans; omschrift:

NATIONALE EN INTERNATIONALE ZANGWEDSTRIJD
* AMSTERDAM *

Brons, 51 m.M., Verz. Z.

620. 1883.

Prijspenning van de Zeil- en Roeivereeniging „Hollandia", te Oudshoorn, voor roeiwedstrijden.

Vz. Een klimmende leeuw, een anker vasthoudende.

Omschrift: HOLLANDIA
OPGERICHT 1882

omgeven door parelcirkel.

Kz. Glad veld, met het omschrift:

ZEIL- EN ROEIVEREENIGING
· OUDSHOORN ·

Zilver verguld, met oog en ring, 13 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

Deze vereeniging is opgericht 21 Juni 1882. Zij heeft geen eigen materieel, doch bevordert alleen wedstrijden en geeft jaarlijks in Juni op de prachtige wateren van het Braassemer-meer een zeilfeest en een roeiwedstrijd op den Rijn bij Alfen, steeds uitmuntende door uitstekende leiding. In 1883 en 1884 hadden op haar terrein de eerste wedstrijden van den Ned. Studentenroeibond plaats en den 19en Juni 1886 kwamen op haar wedstrijd voor het eerst single sculling outriggers in het strijdperk. Deze penning is voor de roeiwedstrijden bestemd en werd in 1897 door een nieuwen vervangen.

Zie den zeilpenning no. 849.

621. 1883.

Prijspenning der Franeker Kaatspartij.

Vz. WINNAAR
VAN DEN ZILVEREN BAL
DER FRANEKER
KAATSPARTIJ

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, met oog en ring, 54 m.M., Verz. Z.

Het kaatsen is een geliefd friesch volksspel, uitvoerig beschreven in WALING DIJKSTRA's „*Uit Friesland's Volksleven*", blz. 302 e. v. De eerste zilveren bal werd 30 Augustus 1794 te Beetgum verkaatst,

op dien bal was een man met een drietandige vork, „griep", afgebeeld. Tot groote ergernis der Beetgumers, werd de bal door een kaatser uit Lieve Vrouwe Parochie gewonnen, die hem, na een hevige vechtpartij, totaal platgeslagen medevoerde. Deze bal werd in orde gemaakt en „Ouwe Griep" gedoopt; sedert 22 Augustus 1796 heeft het „Ouwe-Griep-ferkaetsen" jaarlijks te „Vrouwbuurt" plaats op den eersten Zondag na de kermis. De winner is gedurende één jaar bewaarder van den bal. In 1883 schonk de kommissaris des Konings in Friesland, bij haar 30-jarig bestaan, aan de permanente kommissie der jaarlijksche kaatspartij te Franeker, een dergelijken zilveren bal met opschriften en versieringen, om dien aldaar te doen verkaatsen.

(Zie no. 822 *a*).

622. 1883.

Prijspenning
van de Scherpschuttersvereeniging „Doesborgh en Omstreken".

Vz. In het veld een antieke burcht, waarboven een wassende en een afgaande maan.

Omschrift: SCHERPSCHUTTERS-VEREENIGING
* DOESBORGH EN OMSTREKEN *

Kz. Glad.

Brons, met oog en ring, 49 m.M., door W. SCHAMMER, Leidsch penningkabinet.

623. 1883.

Prijspenning der Vereeniging tot bevordering van Fabriek- en Handwerknijverheid, afdeeling Rotterdam.

Vz. Vrouw in antiek gewaad, de face gezeten, de rechterhand rust op een kamrad, in de linker houdt zij een lauwertak. Links nijptang, hamer en stoommachine. Rechts

bijenkorf, passer en fabrieksgebouw. In de afsnede:

ROTTERDAM
1861

links staat: A. FISCH.

Omschrift: VEREENIGING TOT BEVORDERING VAN FABRIEK- EN HANDWERK-NIJVERHEID

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 52 m.M., Leidsch penningkabinet.

Zie omtrent deze vereeniging, de aanteekening bij no. 15.

624. 1883.

Tentoonstelling te Breda.

Vz. De wapens van Breda (boven), van.? (links onder) en van Bergen op Zoom (rechts onder), door linten aaneen gebonden.

Kz.:

BREDA

TENTOONSTELLING

1883.

Brons, gegraveerd, 38 m.M., Verz. VAN RIJCKEVORSEL.

Bijdragen, 2e *druk*, no. 567**.

Het derde wapen: in goud drie sint-Andrieskruizen, 2 en 1, is onbekend. Vermoedelijk is dit stuk fantasie, althans volgens mededeeling van Jhr. M. A. SNOECK is in 1883 geen tentoonstelling te Breda gehouden.

624A. 1883.

Prijspenning van de
Scherpschuttersvereeniging „Rotterdam".

Vz. Op een schild, omgeven door twee lauwertakken, saamgebonden met een lint waarop: OPGERICHT IN 1883. rusten twee geweren, waaraan hangen een kruithoorn en patroontasch, daaronder een schijf. Op de geweren, die boven door een kroon zijn gestoken, rust het wapen van Rotterdam.

Omschrift: SCHERPSCHUTTERS-VEREENIGING ROTTERDAM

Kz. Glad veld, omgeven door samengestrikte eike- en lauwertakken, daarom een parelcirkel.

Brons, 34 m.M., door J. M. v. KEMPEN & ZONEN, te Voorschoten.

Op het jaartal van oprichting geplaatst, daar het jaar van aanmaak onbekend is.

625. 1884. 14—28 Februari.

Tentoonstelling van Gastoestellen
te Middelburg. — Bekroningspenning.

Vz. Gekroonde enkelkoppige links gewende arend, met het wapen van Middelburg op de borst, tusschen het jaartal: 18 — 84.

Omschrift: ✠ TENTOONSTELLING VAN GASTOESTELLEN TE MIDDELBURG

Kz. Glad veld, omgeven door een krans van lauwer- en eiketakken, daaronder: HART.

Zilver verguld, zilver en brons, 45 m.M., Verz. Z.

626. 1884. 13 Mei.

15de Eeuwfeest van den H. SERVATIUS, patroon van Maastricht.

Vz. De H. SERVATIUS de face, staande met een sleutel in de rechter- en bisschopstaf in de linkerhand, in bisschoppelijk ornaat, aan zijne voeten een draak.

Omschrift op twee boogsgewijs aangebrachte matte linten:

XVde EEUWFEEST van den H. SERVATIUS
PATROON van MAASTRICHT

Kz. Fraai uitgevoerd gezicht op de Sint Servatiuskerk te Maastricht; in de afsnede, rustende op een lint een ovaal schild, waarop: 1884, en het wapen van Maastricht.

Zilver, zilver verguld, 40 m.M., door ERNEST ALARD. Verz. Z.

627. Als voren.

Vz. Dezelfde voorstelling als de vorige.

Omschrift: + H. SERVATIUS · PATROON · VAN · MAASTRICHT · BID · VOOR · ONS

Kz. Gezicht op de Sint Servatiuskerk te Maastricht; daarboven:

13 MEI
384—1884

daaronder: A. F. (A. Fisch?, Alard fecit?)

Omschrift: + GEDENKPENNING · VAN · HET XV^DE EEUWFEEST VAN · DEN · H. SERVATIUS

Koper verzilverd, ovaal met oog en ring, 40 bij 25 mM., aan rood en wit lint, Verz. SCHOLS.

628. Als voren.

Vz. Dezelfde voorstelling als de vorige, daaronder: 384 1884 alles in versierden rand.

Kz. In gelijken rand:

H.
SERVATIUS
PATROON
VAN
MAASTRICHT
BID VOOR
ONS
✠

Geel koper, ovaal met oog en ring, 30 bij 17 m.M., Verz. SCHOLS.

Sint SERVAAS, bisschop van Tongeren, vestigde zich in 383 te Maastricht, als een geschikt punt om zich tegen de Hunnen te verdedigen. Sedert bleef aldaar de bisschopszetel gevestigd, totdat Sint HUBERTUS, 21ste bisschop van Maastricht, dien in 722 naar Luik overbracht. De eerste bisschop van Maastricht werd schutspatroon der stad.

628 A. 1884. 20 Mei.

Draagteeken voor de juryleden bij den gymnastiekwedstrijd te Hoorn.

Hoorn, hangende aan een strik, boven den hoorn een vliegend lint met het opschrift:

HOORN 20 MEI 1884

Zilver, hoog 29, breed 44 m.M., Verz. DU CROCQ.

629. 1884. 20—23 Mei.

Bezoek aan HH. MM. den Koning en de Koningin aan Brussel.

Vz. De linksgewende hoofden accolés van HH. MM. Koning LEOPOLD II en Koning WILLEM III, daaronder: A. FISCH.

Omschrift: ★ LEOPOLD II ROI DES BELGES GUILLAUME III ROI DES PAYS-BAS ★

Kz. In sierlijken rand op een stralenveld de door een koninklijke kroon gedekte wapens van Nederland en België, waaronder twee saamgestrengelde handen, op de manchet der linker staat: JE MAINTIENDRAI, op de rechter: L'UNION FAIT LA FORCE

Omschrift: SOUVENIR DE LA VISITE DE L.L. M.M. LE ROI ET LA REINE DES PAYS-BAS À BRUXELLES ★ 20 MAI 1884 ★

Zilver en brons, 70 m.M., Verz. Z.

Hiervoor werden 100 stuks geslagen, waarvan aan H.H. M.M. in étui werden aangeboden één in zilver-verguld, zilver en brons. Zie *Médailles Historiques de Belgique* deel I, blz. 157 no. 77 en *Oranjepenningen* 1372.

630. Als voren.

Vz. De rechtsgewende borstbeelden accolés van HH. MM. den Koning en de Koningin, daaronder: ED. G.(eerts) omschrift:

★ GUILLAUME · III · ROI · DES · PAYS-BAS ★ EMMA · REINE · DES · PAYS · BAS

in parelrand.

Kz. Sint MICHAËL den duivel verslaande; in de afsnede: BRUXELLES Omschrift in parelrand:

VISITE · DE · LL · MM · LE · ROI · ET · LA · REINE ·
DES · PAYS-BAS ★ 20 · MAI · 1884 ★

23 m.M. Verz. ED. VAN DEN BROECK.

Beschreven naar de afbeelding in *Médailles Historiques de la Belgique* Pl. LXV no. 79; volgens de beschrijving op blz. 159, zijn van dezen penning een 40-tal exemplaren in zilver-verguld en eenige zeldzame in tin geslagen.

631. Als voren.

Vz. Linksgewend hoofd van Z. M. den Koning, daaronder: A. FISCH; omschrift:

WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN

Kz. Binnen een eike- en lauwerkrans:

TER GEDACHTENIS
AAN HET
BEZOEK VAN
H.H. M.M. DEN KONING
EN DE KONINGIN DER
NEDERLANDEN TE
BRUSSEL
20, 21, 22, 23, MEI
1884
*

50 m.M.

Beschreven naar de afbeelding in *Médailles Historiques de la Belgique* Pl. LXIII no. 76; volgens de beschrijving voorkomende op blz. 156 zijn van dezen penning 50 ex. geslagen en zijn een ex. in zilver-verguld, zilver en brons in étui aan HH. MM. aangeboden.

632. 1884. Mei—Juni.

Bezoek der transvaalsche deputatie aan Nederland.

Vz. De zon, opgaande over een heuvelachtig terrein, daarboven de wapens van Nederland en Transvaal, waaronder op linten de wapenspreuken: JE MAINTIENDRAI en EENDRACHT MAAKT MACHT

Omschrift: ✿ UIT EENEN STAM ✿
GOD ZIJ MET HEN

Kz. DE
TRANSVAALSCHE
DEPUTATIE
BEZOEKT
NEDERLAND
1884

Daaronder twee saamgevouwen handen, tegen den benedenrand: C. J. BEGEER EDIT:

Brons, 51 m.M., Verz. Z.

De deputatie, bestaande uit Z. E. PAUL KRUGER, staatspresident, S. J. DU TOIT, superintendent van onderwijs en N. J. SMIT, luitenant generaal, den held van den Majubaberg, werd door de transvaalsche regeering naar Engeland afgevaardigd ten einde de onafhankelijkheid van de Transvaal te verkrijgen, door de geheele herziening van de konventie van Pretoria (1881), waarbij dit land onder britsche suzereiniteit werd geplaatst en tevens zoo mogelijk tot eene verandering van de westelijke grenzen te geraken. Na afloop der onderhandelingen brachten zij een bezoek aan Nederland, ten einde den dank der stamverwante transvaalsche natie aan het nederlandsche volk te betuigen voor de ondervonden sympathie tijdens den vrijheidsoorlog en te trachten de banden van verknochtheid en vriendschap tusschen beide volken te bevestigen. Hun viel hier te lande een geestdriftvolle ontvangst ten deel, terwijl o. a. te Amsterdam de nederlandsche scherpschutters een grooten schietwedstrijd te hunner eere organiseerden.

Bij hun vertrek op 14 Juni 1884 vergezelde hen de jonge nederlandsche rechtsgeleerde Mr. WILLEM JOHANNES LEIJDS als staatsprokureur, (de latere staatssekretaris der Zuid-Afrikaansche republiek en gezant te Brussel).

633. 1884. 12—14 Juli.

Gymnastiekfeest te Veendam.

Vz. Linksgewende gekroonde leeuw met zwaard en pijlbundel.

Omschrift:

GYMNAST. FEESTEN TE VEENDAM OP 12 · 13 & 14 JULI 1884

Kz. Opschrift: GYMNASTIEK
VEREENIGING
LUBACH
VEENDAM

Koper-verguld, met oog en ring, 24 m.M., Verz. Z.

Zie omtrent Dr. D. LUBACH nº. 572.

1884. 1—4 Augustus.

16e Nederlandsch Nationaal Zangersfeest te Rotterdam.

Pro memorie, zie no. 608.

634. 1884. 13 Augustus.

50-Jarig huwelijk van W. VAN BRONCKHORST en T. E. PAPO te Samarang.

Vz. Binnen een dunnen krans:

W. v. B.
T. E. P.

Kz. Binnen een zelfden krans:

13 AUGUSTUS
1834—1884

Goud, 19 m.M. Verz. Bat. Gen. van K. en W. *Cat.* 1896 nº. 135.

Mededeeling van Mr. J. A. VAN DER CHIJS, landsarchivaris te Batavia.

635. 1884. 19—21 Augustus.
Gymnastiekuitvoering te Sneek bij gelegenheid van het 10-jarig bestaan der vereeniging „Uitspanning door Inspanning".

Vz. Het gekroonde wapen van Sneek met een wildeman en een leeuw als schildhouders.

Omschrift: SNEEK
19, 20, 21 AUGUSTUS 1884

Kz. Omschrift:
* 10 JARIG BESTAAN DER GYMNASTIEK VEREENIGING
in het veld: UITSPANNING
DOOR
INSPANNING

Geel koper met oog en ring aan blauw lint 23 m.M. Eigendom van het Nederl. Gymn. verbond.

635A 1884. 25 Aug. —9 Sept.
Internationale Landbouwtentoonstelling te Amsterdam.

Vz. In een verdiept veld het rechtsgewend borstbeeld van Z. M. Koning WILLEM III.

Omschrift:
INTERNATIONALE LANDBOUWTENTOONSTELLING
* AMSTERDAM 1884 *

Kz. Het nederlandsch wapen met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een ornament, waaronder een lint met de spreuk: JE MAINTIENDRAI, omgeven door een krans van landbouwattributen en de wapens van de elf provinciën.

Zilver en brons, 48 m.M. door J. ELION. Verz. Z. *Oranjepenningen* 1371.

636. 1884. 1 September.

Bezoek der zeeuwsche weezen aan Antwerpen.

Vz. Onder een kroon het wapen der stad Antwerpen, geplaatst op een met lauwertakken doorvlochten cartouche, daaronder: BAETES.

Omschrift: STAD ANTWERPEN

Kz. DE ZEEUWSCHE WEEZEN IN ANTWERPEN ★

In het veld: TER
HERINNERING
AANGEBODEN
DOOR DE
HOLLANDSCHE CLUB
TE ANTWERPEN
· · · • ✻ • · · ·
1 SEPTEMBER
1884

Brons en koper, 28 m.M., Verz. Z.

Hiervan werden 2 ex. in brons geslagen. één voor den heer A.SMIT, burgemeester te Vlissingen en één voor den heer ALBERTS GZN, die voor dit bezoek kosteloos een stoombarge afstond.

De weezen ontvingen elk een ex. in koper met oog en ring. (Mededeeling van Mej. MARIE DE MAN te Middelburg)

636A. 1884. 1 September.

Landbouwtentoonstelling te Sittard.

Vz. Paard, koe, schaap, varken en haan, ploeg, hark, zeis, spade, dorschvlegel, sikkel en landbouwprodukten.

Kz. In het veld in versierden rand:

LANDBOUWERS
VEREENIGGING
HOOFDMAATSCHAPPIJ
VAN LANDBOUW
IN LIMBURG

Omschrift op matten rand:
LANDBOUWTENTOONSTELLING
SITTARD ★ 1 SEPTEMBER 1884 ★
Brons-verguld, 45 m.M., door E. ALARD.

637. 1884. 7 September.

14de Uitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te 's-Gravenhage.

Vz. De links gewende gekroonde nederlandsche leeuw, met zwaard en pijlbundel, in het veld: J. D. P.(osthumus)

Omschrift: <∧□∨> NEDERLANDSCH GYMNASTIEK-VERBOND.

Kz. Het gekroonde wapen van 's-Gravenhage.

Omschrift: <∧□∨> 14DE UITVOERING 7 SEPTEMBER 1884 'S-GRAVENHAGE.

Brons, verzilverd, 40 m.M., Verz. Z.

638. Als voren.

Vz. als n°. 574.

Kz. In parelcirkel, het door een eikekrans omgeven gekroonde wapen van 's-Gravenhage.

Omschrift:

✿ 14e UITVOERING TE S'GRAVENHAGE 7 SEPTEMBER 1884.

Tin, met oog en ring, 29 m.M., aan rood, wit en blauw lint. Verz. Z.

639. 1884. 6 November.

Het Studentengezelschap „Haga", te Leiden opgericht.

Links gewende op één poot staande ooievaar met aal in den bek, omgeven door krans van eike- en lauwerbladeren.

Eenzijdig, gegraveerd en uitgesneden aan de kanten, zilver met oog en ring, 31 m.M. Verz. Z.

Werd om den hals gedragen aan geribd zijden moirélint, geel met 2 zwarte strepen.

640. 1884.

De Koning aan J. VAN LOOIJ. Wedstrijd in de Schilderkunst aan 's Rijks Akademie van beeldende kunsten, te Amsterdam.

Vz. gelijk aan nº. 510.

Kz. In verdiept veld:

AAN
JACOB VAN LOOIJ
1884.

Omschrift: ★ WEDSTRIJD IN DE SCHILDERKUNST AAN 'S RIJKS ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN.

Brons, 51 m.M., Verz. Rijksmunt.

641. 1884.

Prijspenning der Noord-Brabantsche Maatschappij van Landbouw.

Vz. Landschap met molen en kerktoren,

met op den voorgrond een links gewenden stier, omgeven door een krans van landbouwwerktuigen, waaruit rechts koeiekop, links paardekop vooruitsteken. Boven ramskop, houdende een lint, waarin gestempeld:

TVA RES AGITVR

Kz. Het gekroonde brabantsche wapen in lauwerkrans, daaronder: M. JANSSEN. BREDA

Omschrift:

★ NOORDBRABANTSCHE MAATSCHAPPIJ VAN LANDBOUW

Brons, 42 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2e druk, n°. 568, *Revue* 1887, bl. 284.

De maatschappij werd opgericht 10 Augustus 1881 en heeft haar hoofdzetel te 's-Hertogenbosch. Zij heeft ten doel de belangen van landbouw, tuinbouw, veeteelt en houtteelt in den ruimsten zin des woords te behartigen en de bezwaren, aan de individueele uitoefening van het landbouwbedrijf harer leden verbonden, door verstandelijke en stoffelijke hulpmiddelen te helpen verminderen.

642. 1884.

Prijspenning van het Korps Koninklijke Scherpschutters te Rotterdam.

Vz. Het nederlandsche wapen met twee leeuwen als schildhouders; op een lint, de spreuk: JE MAINTIENDRAI, daaronder twee lauwertakken.

Omschrift:

ALLES VOOR HET VADERLAND

Onder een roos: DAXBEK BRUX.

Kz. Glad veld, met het omschrift:
KORPS KONINKLIJKE SCHERPSCHUTTERS
✿ ROTTERDAM ✿

Brons, 38 m.M.

643. Als voren.

Geheel gelijk n°. 642.

Brons, 28 m.M.

Beide in het Leidsch penningkabinet.

644. 1884.

Prijspenning van het Korps Koninklijke Scherpschutters te Schiedam, tot aanmoediging op de schietbaan.

Vz. Het gekroonde monogram K. S. K., daaronder op een lint: SCHIEDAM.

Kz. Glad veld, omgeven door saamgestrikte eike- en lauwertakken.

Brons, met oog en ring, 28 m.M., Verz. VAN DIJK VAN MATENESSE.

645. 1884.

Prijspenning der Scherpschuttersvereeniging „Het Vaderland", te Delft.

Vz. Het wapen van Delft.

Omschrift: SCHERPSCH. VEREENIGING
HET VADERLAND

Kz. Lauwerkrans, waarop twee gekruiste geweren rusten.

Omschrift: OPGERICHT
1884.

Brons, met oog en ring, 22 m.M., door BEGEER.

646. 1884.

Penning voor de eereleden der Utrechtsche Studenten-Roeivereeniging „Triton".

Vz. De dooreengestrengelde initialen der vereeniging U. S. R. T., waarboven een triton met hoorn in de linkerhand en roeispaan over den rechterschouder.

Kz. Glad veld, waarin boven: EERELID

Brons, 19 m.M., door BEGEER.

Deze derde Studenten-Roeivereeniging werd 5 Oktober 1880 opgericht en vormde met de beide oudere zusters, „Njord" te Leiden en „Laga" te Delft in 1882 de Ned. Studentenroeibond, (zie daaromtrent de aanteekening op nº. 895.)

647. Draagpenning bij de inwijding van den spoorweg Zaandam—Hoorn.

Kat. SCHÖNE, nº. 1423. (Wellicht nº. 628[A]?).

648. Het Nederlandsch Gymnastiekverbond aan D[R]. G. A. N. ALLEBÉ, bij den 50sten gedenkdag zijner promotie. (Goud, uniek), waarschijnlijk gelijk nº. 649, met ander opschrift.

Dr. GERARDUS ARNOLDUS NICOLAAS ALLEBÉ werd den 29[en] November 1810 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden in de medicijnen en promoveerde aldaar den 27[en] Januari 1834. Van dien datum tot aan zijn dood bleef hij in zijn geboorteplaats als geneesheer gevestigd. Van 1867—1870 was hij kurator van het Athenaeum Illustre en gedurende 20 jaren sekretaris van den Geneeskundigen Raad van Noord-Holland. Wegens zijn hoogen leeftijd legde hij dit vermoeiend ambt in 1889 neder. Hij was een der mede-stichters van de noord-hollandsche vereeniging tot afwering van epidemische ziekten en tot hulpbetoon tijdens epidemiën „Het Witte Kruis", waarvan hij jaren lang sekretaris en daarna lid van verdienste was.

Verder was hij lid en eerelid van een aantal andere geneeskundige vereenigingen en genootschappen, ridder van den Nederlandschen Leeuw en drager van het Metalen Kruis.

Het Nederlandsch Gymnastiek-Verbond, de Vereeniging van Gymnastiek-Onderwijzers in Nederland en de Amsterdamsche Gymnastiek-Onderwijzers Vereeniging telden hem onder de eereleden.

Den 19en Juli 1892 te Amsterdam overleden, werd den 12en Mei 1894 op zijn graf („Zorgvlied" aan den Amstel) namens de nederlandsche turners een gedenkteeken onthuld met het opschrift: Baanbreker der lichamelijke opvoeding in Nederland.

649. Penning van den Utrechtschen Studentenbond.

N°. 647 9 te vergeefs opgevraagd in het *Tijdschrift.*

649 A. 1884.

Land- en Tuinbouwtentoonstelling te Valkenberg.

Vz. Het gekroonde wapen van Valkenberg.
Omschrift: LANDBOUW-CASINO
* VALKENBURG *

Kz. Cirkelvormig medaillon, omgeven door bloemen, vruchten, korenaren, bijenkorf, gieter, ploeg, hark, zeis, mestvork, vlegel, spade enz., met het opschrift:

TENTOONSTELLING
VAN
LAND- EN
TUINBOUW.
1884

Zilver, 40 m.M., door E. Alard.

In 1901 werd op verzoek van het gemeentebestuur door de regeering, de naam Valkenburg in Valkenberg veranderd, ter voorkoming van verwarring met Valkenburg bij Leiden. De burgemeester Dr. A. ERENS deelde in eene cirkulaire d.d. 17 Mei 1901, daaromtrent mede:

„Dit kon des te gereeder geschieden, omdat Valkenberg, zooals uit de latijnsche omschriften der oude zegels van de Heeren blijkt, reeds in den aanvang der XIIIde eeuw, *Falcomons* genoemd werd, terwijl de oudste zegels of contra-zegels tot 1254, zelfs met een berg, op welks top een valk zit, versierd zijn. Tot in het begin der XIVde eeuw heeft het laatstgenoemden latijnschen naam, n.l. Faucomons, blijven voeren, terwijl in een latijnsch charter uit 1202, berustende in het archief der abdij Houthem-St. Gerlach, GOZURNUS, als heer van „*Valkenberg*" genoemd wordt Eigenaardig echter is het, dat de oorspronkelijke naam van Valkenberg in den ouden nog bestaanden fransch-waalschen naam der gemeente: n.l. *Fauquemont* is bewaard gebleven en dat deze plaats in de volkstaal steeds *Valkenberg* bleef heeten".

649B. 1885. 28 Januari.

Kampioen-penning van den internationalen wedstrijd op schaatsen op de Groote Wielen nabij Leeuwarden.

Vz. Opgelegd het gekroonde wapen van Leeuwarden, omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken.

Kz. Gegraveerd:

KAMPIOENPRIJS
UITGELOOFD
DOOR DE STAD
LEEUWARDEN
den 28 *Januari* 1885
en toegekend aan
P. BRUINSMA,
SNEEK

Goud, met oog en ring, 49 m.M. Verz. S. WIGERSMA Hz. (Uniek).

Deze beroemde wedstrijd had, onder leiding van den Nederlandschen Schaatsenrijdersbond, plaats op een baan van 1600 M. De winner PIETER BRUINSMA geb. te Sneek 24 November 1858, gezagvoerder en eigenaar eener veeboot, ontving behalve den penning *f* 600 in kontanten. Zijn portret (met den bovenbeschreven penning op de borst), komt voor in *Eigen Haard* 1885 blz. 85.

650. 1885. 23 April.

De Senaat van het Utrechtsch Studentencorps aan Mevr. KLEINE-GARTMAN.

Zilveren plaat met strik, bestaande uit de fakulteitskleuren, waarop gegraveerd:

DE SENATUS VETERANORUM VAN HET
UTRECHTSCH STUDENTENCORPS
AAN MEVROUW KLEINE-GARTMAN, 23 APRIL 1885.

Gewicht 30 gram, grootte niet bekend.

Auktie BOM, 14/22 Oktober 1895, n°. 2838.

MARIE JOHANNA GARTMAN, eene onzer eerste tooneelspeelsters, werd 31 December 1818 te Amsterdam geboren, uit ouders beide aan het tooneel verbonden. Na in Augustus 1834 als élève aangenomen te zijn, trad zij in 1836 als aktrice op en huwde in hetzelfde jaar met den violist LEONARD KLEINE († 1883). Zij bleef tot 4 Mei 1885 aan het tooneel werkzaam en overleed te Amsterdam, 31 September 1885.

Zij was tevens leerares aan de Tooneelschool.

650A. 1885. 28 April.

25e Gedenkdag van den dood van Mr. ISAÄC DA COSTA te Amsterdam gevierd.

Vz. De wapens van DA COSTA: in rood zes zilveren menschelijke ribben paalsgewijs gerangschikt; iedere paal van 3 ribben, de ribben faasgewijs geplaatst.

Helmteeken: twee zilveren menschelijke

ribben en sautoir door een rood koord verbonden; en BELMONTE: in rood 2 elkaar aanstootende los in 't schild staande heuvels, de rechtsche lager dan de linksche, vergezeld van 3 gouden 8-puntige sterren in het schildhoofd; gedekt door een kroon met vijf fleurons, tusschen ornamenten, onder de wapens twee linten met de spreuken:

FIRMESA en FIRTUDE ET FIDE

het geheel op hermelijnen grond.

Kz. Om- en opschrift:

— *Mr. Isaac da Costa* —
28 April
1860. — 1885.

Zilver gegraveerd met oog en ring, 28 m.M. aan rood gewaterd zijden lint met witte randen.

In het gebouw Felix Meritis te Amsterdam werd de 25e gedenkdag van den sterfdag van DA COSTA gevierd door de ver. DA COSTA met medewerking van enkele tooneelvereenigingen, rederijkerskamers en het Amsterdamsche Dames-zangkoor, waarbij DA COSTA in proza en poëzie werd gehuldigd, gedichten van hem werden voorgedragen, o. a. een fragment uit zijn *Alphonsus de Eerste* werd opgevoerd.

Van den penning zijn 10 ex. gemaakt en uitgereikt o. a. aan W. J. HOFDIJK, Prof J. A. ALBERDINGK THIJM, Dr. P. G. HART, J. F. FINKEMEIER JR., A. SCHOUTEN HZ., G. P. ZAHN, J. C. BERGENDAHL. (Mededeeling van den heer H. G. DU CROCQ.

De bekende godgeleerde, dichter en letterkundige DA COSTA werd geboren te Amsterdam 14 Januari 1798 uit een aanzienlijk portugeesch israelitisch geslacht. Reeds op 8 jarigen leeftijd bezocht hij de latijnsche school, die hij 5 jaren later verliet. In 1816 werd hij student te Leiden, waar in 1817 zijn leermeester en vriend W. BILDERDIJK zich vestigde. Hij promoveerde in de rechten, letteren en bespiegelende wijsbegeerte en huwde met HANNA BELMONTE. Beiden gingen in 1822 tot den christelijken godsdienst over en vestigden zich

in dat jaar te Amsterdam Van 1840 tot zijn dood protesteerde hij tegen alles wat in ons vaderland geschiedde, met lyrisch enthousiasme den „geest der eeuw" bestrijdende.

650B. 1885. 24 Mei.

Cricketmatch te Amersfoort.

Vz. Twee gekruiste bats, waarboven een bal. Omschrift:

* CRICKETMATCH TUSSCHEN „DEXTERITAS" EN „ACHILLES" 24 MEI '85 AMERSFOORT

Kz. Binnen twee samengestrikte eiketakken:

AAN
DEN
OVERWINNAAR

Zilver, gegraveerd, met oog en ring, 39 m.M., Verz. Friesch Gen. (uniek).

651. 1885. 29 Mei.

50-Jarig Huwelijk van E. L. Baron VAN VOORST TOT VOORST en B. C. J. DEBETS.

Vz. Tusschen twee saamgestrikte lauwertakken, de door een baronnenkroon gedekte wapens van VAN VOORST: in goud drie roode kepers en DEBETS: gedeeld, links in rood drie zilveren wassenaars, rechts in zilver een steigerend paard.

Kz. Omschrift: TER HERINNERING AAN DE VIJFTIGJARIGE ECHTVEREENIGING.

In het veld:

VAN
E. L. BARON VAN
VOORST TOT VOORST
EN
B. C. J. DEBETS.
29 MEI
1835—1885.

Brons, 44 m.M., door J. A. DE VRIES, Leidsch penningkabinet.

651A. 1885. 8 Juni.
Festival te Mheer.

Vz. Het wapen van DE LOË: in zilver een zwart hengsel, de beide ondereinden omlaag en elk driewerf geweerhaakt. Helm met zwart zilveren wrong en zilver zwarte dekkleeden. Helmteeken drie paren struisveeren, 1°. paar zwart en zilver, 2°. zilver en zwart, 3°. zwart en zilver, elk paar veeren met de toppen schuin gekruist en elk paar een zwart hengsel, gelijk dat in het schild, ondersteunende.

Kz. Omschrift op matten rand boven:
FESTIVAL TE MHEER
In 't veld:
GEGEVEN
DOOR DEN
BARON
DE LOË
Omschrift onder: DEN 8 JUNI 1885

Koper verguld, met oog en ring, 45 m.M., door E. ALARD.

(Wordt vervolgd).

Médailles inédites ou peu connues du cabinet des Médailles de la Haye.

PREMIER ARTICLE.

I.

Une des premières acquisitions dont M. MEYER fit profiter la collection confiée à ses soins fut une médaille à l'honneur de JEAN DE MONTFOORT, chef de la partie politique des „Hoekschen" à Utrecht. La pièce fut acquise dans la vente JÉRONIMO DE VRIES (1854, le numéro 386 du Catalogue) (s. d.) EFIGIES IOHANNIS DOMIN DE MONTFOIRT. Tête imberbe à longs cheveux de JEAN DE MONTFOORT, tournée à droite et coiffée d'un bonnet.

R. DEVI DOMINI ARMA EGVS. Les armoiries de Montfoort. D'argent à trois fers de moulin de gueule, surmonté d'un chapeau piramidal sur lequel se trouvent trois boules.

Médaille d'argent, coulée 36.8 gr., 43 m.M. Pl. VI. 1.

La devise du revers offre quelque difficulté quant à l'explication. M. MEYER voulait lire: De vi domini arma *eius*. Je préférerais lire: De vi domini arma *gero*.

JEAN DE MONTFOORT fut une des personalités les plus en vue lors des troubles qui ravageaient de 1480—1490 l'évêché d'Utrecht. Il est impossible de dater exactement cette médaille, nous supposons qu'elle aura été faite vers 1488—1490.

Sur la vie et les exploits de MONTFOORT on peut consulter e. a.: BLOK *Vaderlandsche Geschiedenis* III. passim et surtout, p. 298 et 338. Sur la médaille: VAN MIERIS, I. p. 169. MEYER *Aanwinsten Koninkl. Penningkab.* 1853, 1854, p. 1.

2.

Médaille à l'honneur du médecin Occo.

ADOLPHVS OCCO FRISIVS MEDICVS Buste du médecin Occo vu presque entièrement de face. La tête est coiffée d'un béret, tandis ce qu'un manteau de fourrure couvre ses épaules. Le revers porte l'inscription suivante:

IACTA CVRAM TVAM IN DOMINO NAM ILLI CVRA — EST DE NOBIS

Médaille en plomb, 60 m.M. Pl. VI, 2.

Cet Occo est le premier de trois médecins du même nom, il est natif de Osterhuysen dans la Frise orientale.

Dans le cours de sa vie il passa à Augsbourg où il exerçait la médecine et mourut en 1503.

RUDOLPHI possédait un exemplaire de cette médaille en plomb, le cabinet de Berlin et celui de Leeuwarden en possèdent une en argent, notre exemplaire fut acquis en 1877 (*Aanwinsten Koninkl. Penningkab.* 1877, p. 20) PICQUÉ dans la *Revue Belge* 1899, p. 52.

3.

Plaque gravée en argent, mémorant HUSS et LUTHER.

L'avers représente HUSS sur le bûcher au milieu des flammes: IOHANS HUS GESTURVEN A°. 1415.

Au R. se trouve un croquis en traits jaunes d'une représentation dont la gravure n'est qu'esquissée: LUTHER debout devant une table tient des deux mains la bible à côté de lui un cygne: M. LVTHER Gekomen A°. 1517.

Argent, 19 gr., 48 m.M. Pl. VI, 3 (l'avers.)

Cette pièce quoique n'ayant pas de valeur artistique est pourtant curieuse.

4.

Plaquette avec buste de CHARLES QUINT.

Buste du roi, la tête tournée à gauche est coiffée d'un chapeau, un manteau couvre les épaules tandis que le toison d'or entoure le cou, la main droite tient une fleur ou un sceptre.

CHARLES · R · D · G · CASTILLI · LEEON · GRENADE · ARRAGON · CECILLES

Argent, 29.55 gr., 49 m.M. Pl. VII, 4.

Quoique cette médaille ne soit pas d'une grande beauté elle est fort bien exécutée et très caractéristique; elle offre des points de rapport, avec les portraits de CHARLES QUINT, chez VAN MIERIS, II, p. 27, 1, 2.

5.

1525. A l'honneur de CONRAD JOHAN MÜNDELSHEIM.

Buste à droite, la tête est coiffée d'un chapeau tandis ce qu'un large manteau couvre les épaules:

CONRADVS IOHAM ANNORUM XXXVII

R. Les armoiries de la famille, capricorne à droite entourées de l'inscription: SOLVS DEVS BONVS ET VERAX ET OMNIS — HOMO MENDAX A DNI MDXXV

Argent, 69 gr., 59 m.M. Pl. VI, 5.

Cette pièce, non signée, est un chef d'oeuvre de l'art du médailleur, elle provient de la vente FELIX (1898, numéro 147 du catalogue.)

6.

1552. A l'honneur de CHARLES QUINT et de son fils PHILIPPE.

CAROLVS · V · ROMANO · INPE · AVG · HISP · REX ·

Buste de CHARLES QUINT à droite, les épaules sont couvertes d'un riche manteau, le toison d'or entoure le cou.

R. PHILIPVS · AUSTR · CAROLI · V · CAE · F · 1552.

Buste de PHILIPPE, cuirassé à gauche.

Br. 83 m.M. Pl. VII, 7.

Cette superbe médaille, probablement travail Italien, faisait déjà partie de la collection avant 1823. cf. DE JONGE, *Notice* p. 68.

7.

(S. d.) A l'honneur de MARIA, fille de CHARLES QUINT.

MARIA AVSTR BOEM CAROLI IMPF

Buste de MARIA à gauche.

R. CONSOCIATIO RERVM DOMINA

MARIA marchant à droite, dans la main droite palme et épis, dans la main gauche deux couronnes.

Argent, 8.2 gr., 25 m.M. Pl. VII, 6.

La même médaille beaucoup plus grande se trouve mentionnée et reproduite, chez VAN MIERIS, III, p. 271. DIRKS, *Repert.* I, n°. 202, mentionne une médaille en plomb de la grandeur de notre pièce.

Août 1903.

H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ.

Kinderprenten met afbeeldingen van munten.

Vele zijn de zorgen geweest, waarmede de republiek der Vereenigde Nederlanden, tijdens haar langdurig bestaan heeft te kampen gehad. Onder deze was de kwestie van den „cours van den gelde" waarlijk niet de geringste. Groot is dan ook het aantal „beeldenaers ofte figuerboecken, placcaeten ende ordonnanties", dat achtereenvolgens het licht heeft gezien.

In het laatst der 18e eeuw waren nog tal van buitenlandsche munten hier te lande in omloop. Voegt men daarbij de geldstukken eertijds in de provinciale en stedelijke munthuizen geslagen, dan kan men een denkbeeld krijgen van de verscheidenheid der munten, die in ons land cirkuleerden. Het moet voor een kinderhoofd een ware tantaluskwelling zijn geweest, die vele munten met hare verschillende waarden te leeren kennen. Daarom was het een goed denkbeeld van de in 1788 opgerichte Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, om, behalve tal van nuttige kinderboekjes, ook schoolprenten uit te geven en onder deze eene met afbeeldingen van munten.

Daar de tweeregelige rijmpjes, die onder de af-

beeldingen zijn geplaatst, op de munt zelve of op haar koers betrekking hebben, leerden de kinderen op gemakkelijke en aanschouwelijke wijze naam en waarde van vele geldige munten kennen.

Waarom de genoemde Maatschappij niet is voortgegaan met op een tweede prent een vervolg der toenmaals gangbare munten te geven, is thans niet meer te verklaren, want over de eerste verschijning der schoolprenten — onze muntprent mag daaronder worden gerekend — zwijgen de oudste notulenboeken dier maatschappij, zooals haar algemeene sekretaris, de heer J. BRUINWOLD RIEDEL, mij wel heeft willen melden, maar in de latere gedrukte „Berichten van Commissiën voor de algemeene vergaderingen", lezen we, dat een „Commissie voor de schoolprenten" 1) bestond, die verslag uitbracht over de reeds verschenen of nog door de maatschappij uit te geven prenten.

Wij vinden daar o. a. aangehaald prenten met kinderspelen, andere het deugdzame en ondeugdzame gedrag der kinderen afbeeldende, met schepen en vaartuigen, met voorstellingen uit den roman HENDRIK en ANNA, met tooneelen uit de vaderlandsche geschiedenis, enz. enz., maar over de muntprent lezen we niets. Alle zijn bij de firma's C. STICHTER en J. BOUWER uitgegeven. Geen enkele dezer prenten is thans meer in het archief der Maatschappij aanwezig. 2) De afdeeling Leiden 3) vooral,

---

1) *Berichten van verscheiden Commissiën voor de alg. verg. der Maatsch. Tot Nut van 't Algemeen van* 1811—1834.

2) Mededeeling van den heer BRUINWOLD RIEDEL.

3) *Vergadering van* 9 *Augustus* 1803.

drong op het uitgeven van schoolprenten aan. „In „aanmerking nemende," zegt zij, „hoe geschikt het „zij om de leerzucht en den ijver der jeugd aan te „moedigen, wanneer zij niet slechts boekjes, maar „ook nu en dan met prenten als eereprijzen begiftigd „wordt, overwegende dat tot dit einde nog geen „geschikte prenten gevonden worden en verder op„merkende hoe bijna op alle scholen van ons vader„land jaarlijks Paasch- en andere prijzen uitgedeeld „worden, welke geen andere waarde hebben, dan „den smaak van het schoone bij de kinderen voor „altijd te bederven, stelt voor .... een Commissie te „benoemen ten einde jaarlijks vier koperen prenten „in het licht te doen komen, terwijl deze prenten „voorwerpen uit de natuurlijke historie volgens klas„sen, kunsten, wetenschappen en handwerken, ge„woonten en kleederdrachten van andere volken en „andere nutte voorwerpen moesten bevatten."

In 1809 stelde „Rotterdam" voor drie prenten uittegeven, die in 24 onderwerpen, het door de Maatschappij uitgegeven schoolboek der geschiedenis van het vaderland zouden illustreeren. Daar echter het voorgaande voorstel voor oudere kinderen bestemd was, „zou", zoo lezen wij, „de maatschappij allen „die met kinderen omgaan zeer aangenaam in de „hand werken, indien zij besloot: Eenige aardige en leerzame kinderprenten te laten drukken, met het bovenschrift:

Kinderdeugden en gebreken,
Ziet ge in deze prentjes spreken.
Dat U alles tevens toon,
Ondeugds straf en braafheids loon."

en dan vernemen wij verder, dat voor zes- en zeven-jarige kinderen, de geschiedenis van JOZEF, door W. VAN OOSTERWIJK HULSHOF, zeer gepaste onderwerpen bevat 1).

Ofschoon de muntprenten, zooals gezegd niet onder de in de aanteekeningen van 't Nut genoemde prenten voorkomen, zijn ze toch zeer waarschijnlijk door genoemde maatschappij uitgegeven, daar van de drie prenten met afbeeldingen van munten, die ik hieronder wensch te beschrijven, één, de oudste tevens, het vignet der maatschappij draagt. 2) Zij is gemerkt lett. G en gedrukt bij de firma JOHANNES BOUWER te Amsterdam, op de Rooze Gragt, n°. 170, vermoedelijk tusschen de jaren 1788—93, daar, volgens mededeeling van den heer E. W. MOES, de firma JOH. BOUWER met de jaren 1759—1793 wordt vermeld. De tweede prent 3), geheel gelijk aan de vorige, mist echter het vignet der maatschappij en is gedrukt bij de firma JOH. BOUWER en de Wed. RATELBAND, die in LEDEBOER's werk over nederlandsche uitgevers, met het jaar 1799 staat aangehaald. Vermoedelijk heeft JOH. BOUWER zich dus met de wed. RATELBAND geassocieerd.

Een derde muntprent eindelijk is in 1816 verschenen bij de firma J. HENDRIKSEN 4), boek- en kunstplaatdrukker te Rotterdam.

---

1) In 1830 ontving mijn vader, die tijdens zijn zomervakantie op het zeeuwsche dorpje Schoondijke logeerde, waar hij gedurende dien tijd de dorpsschool bezocht, evenals de andere kinderen een prent, die toen maandelijks werd uitgereikt.

2) Mijne verzameling.

3) Eigendom van de heeren S. WIGERSMA, J. E. TER GOUW, verz. VAN STOLK te Rotterdam, enz.

4) Verz. S. WIGERSMA en VAN STOLK.

De twee eerstgenoemde prenten bevatten afbeeldingen van 17 munten in grove houtsnede uitgevoerd. Deze zijn, zooals reeds is gezegd, van twee-regelige rijmpjes vergezeld, terwijl bovenaan naam en waarde van het geldstuk worden aangegeven.

Geheel boven leest men:

Zonder Geld door 't land te wand'len,
Is als zonder Waaren, handlen.

Let dus, Leezer! op de munt,
Daar gij veel voor koopen kunt.

De eerste munt is een dukaton van Utrecht van 1786, (VERKADE, pl. 100, nº. 3), met dit versje er bij:

De Hertog, die dees Munt begon,
Leende, als il Duca 't eerst zijn naam, den
[Ducaton.

Het woord dukaton is uit den vreemde ingevoerd. In 1551 sloeg KAREL V reeds in zijn hertogdom Milaan, zilveren kroonen, of ducatone da soldi cento. Venetië had scudi of dukatons van zeven lire. Zooals men weet, werden in ons land de dukatons 1) voor het eerst in 1659 aangemunt. Zij hadden den zonderlingen koers van *f* 3 en 3 stuivers. Volgens HOLLESTELLE zou dit bedrag ontleend zijn aan het oude schild van *f* 3.15, dat als een draad door onze voormalige pondenstelsels loopt.

---

1) Zie omtrent de afleiding hierna bij den dukaat. Op de prent van den heer TER GOUW staat ten onrechte Il Duco, en dit woord wordt no eens herhaald bij den dukaat

De tweede munt op de prent geeft een driegulden van Gelderland, eveneens van 1786 (VERKADE, pl. 13, n°. 1), waaronder wij lezen:

Zo 't Bijbelboek 's lands steunzel zij,
Dan blijft dees Speer en Hoed steeds vrij.

De rijmelaar was dus overtuigd, dat het boek, waarop de nederlandsche maagd leunt, het bijbelboek was: nu, daar was men het oudtijds niet zoo geheel over eens. Tamelijk bekend is het vers op den hollandschen gulden, in 1680 vervaardigd en door J. SCHELTEMA in zijn *Geschied- en letterkundig Mengelwerk, deel V*, medegedeeld. Minder algemeen is, dunkt mij, een variant op dit vers van Juli 1795. Misschien stellen onze lezers er belang in, beide verzen bijéén te hebben, waarom wij ze hieronder laten volgen:

Vers van omtrent 1680.

Onlangs was er twist gerezen
Tusschen lieden van verstand
Wat het voor een boek mogt wezen,
Waar de Staat op steunt van 't Land:
Zooals op de zilveren stukken
Van het nieuw gemunte geld,
Dat men ziet in Holland drukken
't Beeld en Bijschrift beid' vermeldt.

Hoort men schriftgeleerden spreken,
Die verklaren voor gewis:
„Dat dit boek een kenbaar teeken
„Van aen Dortschen Bijbel is."
Maar de Heeren Advocaten
Nemen 't daarvoor geenszins aan:
„'t Is het boek, waar 's Lands plakaten
„'t Zamen in vergaderd staan."

Vers van Juli 1795.

Eertijds was er twist gerezen
Tusschen lieden van verstand,
Wat het voor een boek mogt wezen,
Waarop leund' de Maagd van 't Land.
Zooals op de zilveren stempel
Van den Staatengulden staat,
Die met Speer en Hoed ter Tempel
Naar het Eendragts Outaar gaat.

Hoort men godgeleerden spreken,
Deze houden voor gewis
Dat dit boek het egte teeken
Van den Dortschen Bijbel is:
Dog de Heeren Advocaten
Zagen 't gensints daarvoor aan,
Maar voor 't boek van 's Lands Placaten,
Die bijeen vergadert staan.

„Was het niet zoo vast gesloten,
„Ze hadden beiden wel gelick,
„Maar wie zou zijn neus niet stooten?"
Zegt een schrander politiek
„Dat men vast gesloten boeken
„Straks neemt voor den Bijbel an,
„Hier te land', waar 't onderzoeken
„Vrijstaat aan Jan alleman".

„Neen deez' Bijbel en Plakaten
„Moet men aan een iegelijk,
„Hier in Holland openlaten
„Opdat ieder daarin kijk!
„Maar indien men iets moet sluiten
„'t Zijn Besluiten van den Staat,
„Wier geheim, slaat dat naar buiten,
„Zelden heil baart, — meestal kwaad.

„Daarom schijnt hij best te raden
„Die om deze reden raadt
„Dat in deez' gesloten bladen
„Het geheim staat van den Staat."
Toen liet zich een huisman hooren:
„Zoekt men d' inhoud van dit boek,
„Laat zich niemand dan verstooren,
„Dat ik ook eens daarnaar zoek."

„Is 't geen Schatboek van Kohieren
„Van belasting, opgesteld,
„Om de vrije Batavieren
„Voort te ontlasten van hun geld?
„Of is 't een dier Heeren-boeken
„Die geen slechte liên verstaan?
„Maar om beter te onderzoeken
„Moest men 't eerst eens openslaan.

„Spoedig zal men zien, mijn Vrinden!
„Als 't eens open werd gesteld,
„Dat men niet één blad zal vinden
„Of het klinkt naar: geld! geld! geld!
„Laat de Bijbel, laat Plakaten
„Laat 't geheim van wijzen Raad
„Zooveel als zij willen baten
„Geld is 't daar de Staat op staat.

Roomsgezinde naar de tale
Van het monnikenlatijn
Zeggen: het is ons missalen
Net geschreven op Franchijn.
Armenianen en Menisten
Laten 't boek gelijk het was
En elk om den inhoud twisten
Mits — den gulden in heur kas.

Rederijkers en Poëten
Zweren weer bij Cris en Cras;
Dat het naar hun beste weten
Scheen het boek van vader Cats;
Ieder wilde telkens raden
Naar hij dagte bij de gis,
Wat tog de inhoud van de bladen
In dat agtbaar boekdeel is?

Eindelijk nu die Eendragtsgulden
Is versleten tot den Rand,
Wil men zulk een munt niet dulden,
Denkt men op een andre trant
Ja, nu Bijbels, Handvest, Wetten
Zijn verschoven in een Hoek
Weet geen schrander brein te letten
Op den inhoud van dit boek.

Want thans zijn er die beweren
Naar hun vrije wil en wensch
Dat dit boek behelst de Leere
Van de regten van den mensch,
Dat de munt van zilvre platen
In natuur heeft geen waardij
Maar papieren Assignaten
Geld zij, in de Maatschappij.

Wat de tijd nu zal beslissen
Van die waarde op den duur?
Blijven nog geheimenissen
Te verklaren; op dat Uur
Als Jean Law ons zal ontdekken
(Die verreist is hier op aard)
Dat hij Loos gaat henen trekken
Met den Schat, door Vlijt bespaard:

„Zonder geld de Staat in lij, ligt
„Radeloos en zonder magt.
„Zonder geld der Staten vrijheid
„Ras zou te onder zijn gebragt.
„Wat men anders praat, maar praat is:
„Waartoe nader onderzoek:
„'t Geld de Stut van Hollands Staat is,
„'t Geld de stof is van dit boek."

Daarmee werd de twist gescheiden,
Die hierover was ontstaan;
Want hetgeen de huisman zeide
Nam men voor de waarheid aan.
Daarom mag men zonder vreezen,
Nu wel vaststaan op dit punt:
Dat het moet een geld-boek wezen,
Want het is op 't geld gemunt.

Dan zal moog'lijk boek en bladeren
hoe versleten 't Wezen mag
leeren, dat de deugd der Vaa'ren
Weer verschijnt, in klaren dag
Dat hoe schoon, het nieuw moog wezen
Opgesmukt met schijn blanket
het weêr als van ouds zal wezen
Eendragt, Godsdienst en 's Lands Wet.

Hac Nitimur

Hanc Tuemur.

N°. 3 is een zeeuwsche rijksdaalder van 1783, (VERK. pl. 87, n°. 1), die om zijn goed gehalte zeer was gewild. Hij deed sedert 1747 twee stuivers meer dan de overige nederlandsche rijksdaalders. In 1762 probeerde men tot 53 stuivers te gaan, maar dit gelukte niet.

Het begeleidende versje luidt:

De Zeeuwsche munt schroeft, op zijn' wijz',
Meer zilver heeft ook hooger prijs.

De daaropvolgende munt is een nederlandsche rijksdaalder van de prov. Overijsel van 1672, (VERKADE, pl. 47, n°. 4). Het opschrift vermeldt bij vergissing „hollandsche rijksdaalder", in plaats van nederlandsche.

Het versje luidt·

Oud Holland sloeg, in munt gelijk,
Eerst Dalers, als in 't Duitsche rijk.

JOH. STEPHANIK zegt in den gedrukten katalogus zijner verzameling hieromtrent: „Op 't einde van „de 15de eeuw werden van 't zilver uit de berg- „werken der graven VON SCHLICK te Joachimsthal „(Bohemen), munten geslagen van ± 29¼ wichtjes „en 0.916⅔ gehalte. De Joachimsthaler, Schlicken- „thaler, later eenvoudig Thaler genoemd, was een „zeer gewilde munt en werd daarom in vele landen „nagebootst."

Toen men ook in de Nederlanden de groote zilvermunten sloeg, op den voet van die van het Duitsche Rijk, werden die stukken ter onderscheiding van de daalders „rijksdaalders" genoemd.

N°. 5 vertoont een zeeuwschen daalder van 1680, (VERKADE pl. 90, n°. 2), met de woorden:

't Joachimsdal, heeft aan zijn munt,
Als Daler, 't eerst dien naam vergunt.

Omtrent de verwikkelingen ontstaan bij het verschijnen in 1676 van dit geldstuk leze men, *Tijdschrift* 1898 blz. 169 e. v., waarin deze uitvoerig worden medegedeeld.

De 6de munt is volgens de prent een goudgulden of achtentwintig stuiversstuk van Friesland, van 1693, (VERK. pl. 127, n°. 1), waaronder het rijmpje:

De Rhynsche Gulden, hoog geroemd,
Werdt, om zijn waarde, ook goud genoemd.

Op de prent staat *Nobi Dominus nobiscum*, in plaats van *Nisi*, enz. Ook is vergeten de waarde, 28 stuivers, te vermelden.

In Friesland het eerst in 1601 gemunt, kregen deze achtentwintigen den naam van frieschen

florijn of klapmuts, maar werden ook wel zilveren florijn, naar het randschrift Florenus argenteus, genoemd.

De achtentwintig is later ook in andere munthuizen geslagen, maar nooit volgens een besluit der Generaliteit.

Wel hebben de Algemeene Staten in 1694 het voornemen gehad, provinciale achtentwintigen uit te geven 1), doch dit voornemen is blijven steken en er is daaraan verder geen gevolg gegeven, dan om er eenige proeven van in de wereld te zenden.

Zoover ik weet, heeft de friesche achtentwintig nooit den naam van rijnschen gulden gehad, dit laatste muntstuk was werkelijk van goud. De naam goudgulden is aan de overlandsche en duitsche guldens door KAREL V, in zijn ordonnantie van 1520, voor het eerst officieel gegeven. Langen tijd hadden die overlandsche goudguldens 28 stuivers gedaan. Na 1500 veranderde dit. Het waardebegrip (28 st.) voorkomende in de wetten, 2) bleef ook in den handel bestaan. De werkelijke goudguldens stegen in prijs. Ook de officieele ordonnantiën bepaalden steeds hooger waarde. De ordonnantie van KAREL V, gegeven te Gent in 1548, noteerde ze op 30 stuivers. Die van graaf LEYCESTER in 1586 op 48 stuivers. In 1610 deden ze reeds 58 stuivers, een prijs waarop ze verder zijn gebleven. Toen het waardeverschil in 't laatst der 16de eeuw

1) D. GROEBE, *Handleiding tot de kennis der Nederlandsche munten.*

2) Floreen is een belasting van *f* 1.40, die in de 16de eeuw voor elke boerderij in Friesland werd opgebracht. Men betaalde naar gelang der grootte één of meer floreenen. (Mededeeling van den heer S. WIGERSMA).

zoo groot werd, heeft men wellicht een munt willen maken, die het oude waardebegrip, waarmede men nog steeds rekende, (vooral in Friesland), vertegenwoordigde. Men sloeg toen den zilveren gulden van 28 stuivers. Zoo ging de naam van het goudstuk op het zilverstuk over.

Daarop volgt als 7de munt de vijfentwintig, met het versje:

Hier toont en Spanjen en Brabant,
Antwerpens muntslag door haar hand.

Dit muntstuk is op de prent vertegenwoordigd door een halven bourgondischen kruisdaalder van FILIPS II, voor Brabant van 1567, (DE WITTE, n°. 738.)

De uitdrukking „een vijfentwintig" is weinig bekend. Volgens GROEBE, was dit geldstuk de helft van den bourgondischen kruisdaalder, alsook de helft van den nederlandschen rijksdaalder. Men vond er echter ook vele halve luiksche rijksdaalders onder. Dit is het oudste geldstuk, dat op de prent is afgebeeld.

Als 8ste munt prijkt een gulden van Gelderland van 1663, (VERKADE pl. 14, n°. 2), met dit rijmpje:

Mogt Goud, Florence's eermunt zijn,
Zij heet nu Gulden of Florijn.

De benaming gulden was die eener gouden munt, reeds in de 14de eeuw bij ons geslagen. KAREL V gaf, zooals wij gezien hebben, in zijn ordonnantie van 1520 aan alle duitsche guldens den naam van goudgulden, welke dien tengevolge, zegt GROEBE, aan dit geldstuk altijd is gebleven. De goudgulden

van 20 stuivers door KAREL V ingevoerd, is de voorlooper geweest van den zilveren carolusgulden, die in 1542 op zijn bevel werd geslagen en voor denzelfden prijs is uitgegeven. Dit was de eerste zilveren gulden. Ook dit nieuwe geldstuk steeg weldra aanmerkelijk in prijs en verdween uit den omloop. De naam carolusgulden bleef aan het waardebegrip van 20 stuivers verbonden en heeft zich in de officieele rekeningen tot in het laatst der 18de eeuw gehandhaafd. Een geldstuk van 20 stuivers was echter geruimen tijd niet in omloop. In het laatst der 17de eeuw gingen de Staten er eindelijk toe over den standpenning van 20 stuivers opnieuw in te voeren. Deze werd ook gulden gedoopt. De tweede zilveren gulden dus. Zoo 'n stuk is onze geldersche gulden. Het jaartal 1663 is fantasie, daar de eerste gulden voor Gelderland in 1694 werd geslagen.

De daarop volgende munt is een dertiend'halt of 12½ stuiverstuk, vertegenwoordigd door een zwölfgroschenstuk der stad Metz van 1650, met het borstbeeld van den H. STEPHANUS op de voorzijde. (*Kat.* WELLENHEIM, n°. 1606.) Daaronder:

Geeft ons de Rijksmunt eens wat veel,
Men past het met zijn vierde deel.

De dertiend'half was eigenlijk het vierde deel van den bourgondischen kruisdaalder, maar ook vele testoenen van Metz werden daaronder gerekend. Deze waren van fijn zilver, kleiner van omvang, doch dikker dan de kwartkruisdaalder.

N°. 10 is een 8 stuiverstuk of flabbe van Gro-

ningen van 1630, (VERKADE pl. 185, n°. 3). Het versje luidt:

't Wapen, en de Bisschops kap,
Siert den Groningener Flab.

Deze munt deed in 1602 slechts 7 stuivers; in Maart 1606 werd zij echter weer op 8 stuivers gesteld.

De 11de munt op de prent is een zeeuwsche scheepjeschelling van 1753, (VERKADE pl. 93, n°. 4), waaronder:

Holle munten golden wel,
Maar dees vlakken klonken schel.

De schelling heeft volgens sommigen zijn naam aan den klank ontleend, evenals clinckaert, heller en blaffaert 1). Mij komt het waarschijnlijker voor, dat dit woord ontstaan is uit scilling. In Kat. Britsch museum wordt de etymologische beteekenis van dit woord verklaard door „division". In ons land althans was schelling een denkbeeldige munt — een pond = 20 schellingen = 12 grooten, — totdat KAREL VAN EGMOND de eerste werkelijke schellingen liet slaan. Dit waren de zoo bekende snaphaanschellingen.

N°. 12 is een zesd'half of $5\frac{1}{2}$ stuiver van Zutfen van het jaar 1688, (VERKADE, pl. 26 n°. 5); men leest onder dezen statenschelling, die niet is geklopt:

Dees klom zeker in waardij,
Kwam er slechts een Stempel bij.

1) *Belgisch museum voor de nederlandsche taal en letterkunde* en *Geschiedenis der Vaderlandsche oude Zeden en Gebruiken*, door J. F. WILLEMS.

Het rijmpje wijst op de door de Generale Staten, den 17^den^ Maart 1694 bevolen overstempeling dezer stukken. De goede exemplaren kregen toen een klop, (een bundel pijlen), en deze bleven voor 6 stuivers gangbaar; alle overige werden tot 5½ stuiver verlaagd.

De daarop volgende afgebeelde munt is een dubbele stuiver van Utrecht van 1787, (VERKADE, pl. 115, n°. 2), waaronder dit rijmpje:

Eens zo veel maakt dubbel waard,
Dat den dubblen stuiver baart.

Dan volgt de pijlstuiver, (bezemstuivertje), van Holland van 1732, (VERKADE, pl. 56, n°. 6):

Stuivend, als het vluchtig zand,
Rolt de stuiver door de hand.

De 15de munt is een duit van Holland van 1760, (VERKADE, pl. 57, n°. 6):

Beeld en Munt; zelfs heeft 't geluid,
't Minste Muntjen aangeduid.

Eindelijk volgen de afbeeldingen van twee gouden munten. De halve rijder van Groningen en Ommelanden van 1761, (VERKADE, pl. 179, n°. 2), waaronder te lezen staat:

Neêrlands munt schroeft, zonder fout,
Ruiters op het blinkend goud.

Als laatste munt volgt de dukaat van Utrecht van 1761, (VERKADE, pl. 98, n°. 4):

Goud en Muntslag geeft den Staat,
Als il Duca, den Ducaat.

Wat den naamoorsprong van dit geldstuk betreft, is men algemeen van oordeel, dat het italiaansche woord duca - hertog - den naam er aan heeft gegeven. Volgens STEPHANIK echter, zou een CONSTANTIJN, Keizer van het byzantijnsche rijk, die van 1059-67 regeerde, zijn familienaam DUCAS op zijn munten hebben geplaatst, waarnaar dit geldstuk werd genoemd. Later werden dergelijke stukken in Italië, Duitschland, Spanje en eindelijk ook in de Vereenigde Nederlandsche Provinciën geslagen. 1)

De derde prent, in 1816 te Rotterdam gedrukt, geeft dezelfde munten als de zoo even beschrevene, maar duidelijker afgedrukt, terwijl de versjes grooter letter hebben. Op de plaats, waar op de 1ste plaat het vignet der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen stond, prijkt thans een nieuwe munt, en wel een 50 stuiversstuk van LODEWIJK NAPOLEON, koning van Holland, van het jaar 1809, (VERKADE, pl. 192 n°. 5), een koningsstuk op de prent geheeten. Het gold *f* 2.— en 10 stuivers. Ook het versje wijst op de bizondere gebeurtenis, dat in ons land voor het eerst een koning op de geldstukken is afgebeeld:

Dit is het eerste koningsstuk in Hollands Rijk
[gemunt,
Nadat den rang van Rijk aan Holland was
[vergund.

---

1) STEPHANIK, *Kat. blz.* 143, noemt dezen vorst CONSTANTIJN X; SCHLOSSER *Alg. Geschiedenis deel* VI, *blz.* 137, spreekt van CONST. VIII, terwijl F. GNECCHI, in zijn *Monete Romane*, een CONSTANTINO XIII DUCA vermeldt. Alle drie genoemde schrijvers laten CONSTANTINUS DUCAS van 1052—67 regeeren.

Over het algemeen zijn de versjes op de rotterdamsche prent beter dan op de beide eerste, men oordeele:

Hier, Kinders! Hebt gij Geld van iedere soort
[een stuk,
Geen goud, of zilver, maar papier, tot uw Geluk;
Want kinders zijn te schaars berekend tot het
[sparen,
Een taak, nog dikwijls zwaar voor meer bedaarde
[jaren.

Een taak, den gierigaard een hel hier op deze aard',
Daar hij zijn's naastens vloek in zijne Geldkist
[spaart,
Maar dubbel noodig, want voor Geld is 't al te
[krijgen,
't Verstand mag, zonder geld, wel spreken, maar
[moet zwijgen.

De Hertog, die het eerst de Ducatonnen sloeg,
Gaf hun den naam, die hij bij de Latijnen droeg.

Zo lang het Bijbelboek uw steun, o Holland! zij,
Blijft ook uw speer en hoed van overheersching vrij.

De Zeeuws Rijksdaalder meer van prijs,
Dan die van Holland, is gemunt op deze wijs.

Dit 's Hollands Daler, die 't voor dezen,
Sloeg, om in plaats van die van 't Duitsche Rijk
[te wezen.

't Joachimsdal, bij Voigtslands dreven,
Heeft, volgens sommigen, dees Munt haar naam
[gegeven.

De Rhynsche Gulden, Agt-en-twintig ook genoemd,
Wordt, waarom weet men niet als bij Goud
[geroemd.

Indien men bij dit Geld maar oog slaat op de hand,
Ziet men Antwerpens munt voor Spanje en
[Braband.

Florences Eccement, 1) *in blinkend goud gedreven,*
Zien we in den Gulden, of Florijn, bij ons
[herleven.

Vier duiten minder, dan voor dezen,
Doet mij 't gebrek des stempels wezen.

Op één na ben 'k de kleinste munt,
Die gij als Hollandsch hand'len kunt.

Ik ben de kleinste munt van 't Land,
En, stuif, als stuivertje, uit de hand.

De minste munt van Hollandsch stempel,
Ben ik ten aalmoes aan den drempel.

Ook Neerlands munt, den Gouden Rijder,
Al is zijn slagzwaard geen bevrijder.

Het beste goud dat Holland slaat,
Heet, naar il Duca, een ducaat.

1) Dit woord is geen Italiaansch, mij is niet duidelijk welk woord de rijmelaar heeft willen aanduiden.

Vergelijkt men de versjes onderling, dan ziet men, dat sommige de naamafleiding van het geldstuk aangeven, als bij den daalder, goudgulden, gulden, schelling, het dubbeltje, stuivertje, enz.

Andere versjes geven een uitleg van den beeldenaar, bijv. bij den driegulden, den vijfentwintig en het achtstuiversstuk. Of wel we krijgen een verklaring van de hoogere waarde, als bij den zeeuwschen rijksdaalder, en van de verlaagde waarde als bij den zesd'half.

Eindelijk zijn er verscheidene versjes, waarvan de inhoud onzin is, bijv. die onder den hollandschen rijksdaalder, den duit, den halven rijder, enz.

Men zou over deze muntprenten 1) nog heel wat kunnen schrijven. Wij zouden bijv. kunnen vragen, waarom juist deze munten ter afbeelding zijn gekozen, of het eigenaardige feit kunnen bespreken, dat munten in 1567 te Antwerpen geslagen, (halve bourgondische kruisdaalder), op het einde der 18de eeuw nog hier te lande cirkuleerden, of de koersverschillen nagaan, waaraan de munten sedert hun uitgifte onderhevig zijn geweest, maar wij laten al deze beschouwingen uit plaatsgebrek achterwege.

Dit ingewikkelde muntwezen heeft voortgeduurd tot ver in de 19e eeuw.

Allerlei oorzaken, zegt Mr. L. W. A. Besier, 2) maakten het noodzakelijk, dat koning Willem I

---

1) In eene der volgende afleveringen hoop ik onze lezers met „het nieuw uitgevondene diversable ducatonne spel" bekend te maken.

2) Mr. L. W. A. Besier, *Geschiedkundige aanteekeningen betreffende den muntslag in Nederland na* 1813.

de oude standpenningen slechts langzaam kon doen inwisselen.

In 1806 verdwenen de generaliteitsguldens 1) uit de cirkulatie.

In 1823 werden de schellingen op 5 stuivers teruggebracht.

„Jammer", zegt Mr. BESIER, „dat vele dier oude „stukken iets meer waard waren en daarom ver„smolten werden, terwijl enkel zoodanige stukken „overbleven, welke de waarde van 25 cents niet „hadden."

In het jaar 1846 eindelijk was de regeering in staat, de inwisseling der oude guldens te doen plaats hebben.

Bij verschillende koninklijke besluiten werden toen de volgende muntsoorten buiten omloop gesteld: heele en halve dukatons, zilveren rijders, tienschellingstukken, heele, halve en kwart rijksdaalders, achtentwintigen, drieguldens, tienschellingstukken en tweeguldenstukken, geschonden en ongerande zeeuwsche rijksdaalders en vijfschellingstukken, eindelijk den 10^{den} December van genoemd jaar, ook de guldens en halve guldens.

Nu waren nog slechts de gerande zeeuwsche rijksdaalders en de zesd'halven in omloop, maar ook hunne dagen waren geteld, daar ze in 1848 reeds ter inwisseling werden opgevraagd. Alles te zamen werd voor een bedrag van 86 millioen gulden aan oude speciën ontvangen.

M. DE MAN.

1) Loc. cit. blz. 17.

Gemengde Berichten.

NIEUW UITGEKOMEN PENNINGEN.

Vervolg van *Tijdschrift* 1902, blz. 301.

1899.

Prijspenning van den Nederlandschen Lawntennisbond, 32 m.M. door REESER.

* Prijspenningen met hoofd van H. M. de Koningin, diverse metalen, met en zonder oog en ring, 42½ en 35 m.M. door GERRITSEN.

1900.

24 Juni. 3e Eeuwfeest der schutterij „het Zandakker" te Venraai, zilver, met oog en ring, 34 m.M., (door BOUCHETTE?)

1901.

7 Februari. Huwelijk van H. M. de Koningin.
Draagpenninkjes door VAN KEMPEN. Hiervan bestaan drie varianten met omschrift: FEBR. 1901, 7FEBR. 1901 en 7 FEBR. 1901
Schoolkinderenpenning van BEGEER. Hiervan bestaat, behalve die met op de kz. het knielende bruidspaar, een met op de kz. het monogram W H en daaronder: 7 FEBRUARI — 1901 tusschen lauwertakken. Uitsluitend geslagen voor de utrechtsche schooljeugd.

1 April. A. F. graaf VAN RECHTEREN LIMPURG, 50 jaar heer van Almeloo en Friezenveen, Zilver, 50 m M., door MAX GUBE.

16 Mei. Inwijding van het Burger-Weeshuis te Vlissingen, Zilver, 50 m.M. door VAN KEMPEN.

6 Oktober. Schietwedstrijd, 25 jarig bestaan der vereeniging WILLEM III te Hilversum, met oog en ring, 50 m.M., door BEGEER.

6 „ Dezelfde, groot 32½ m.M.

6 „ Als voren. Aangeboden door B. R. C. BOURICIUS, brons, met oog en ring, 58½ m.M., door BEGEER.

PRIJSPENNING.

Kon. Zangver. Mastreechter Staar, 46 m.M., door ALARD.

1901/2.

Tooneelwedstrijd 40 jarig bestaan van Jan van Beers te Utrecht, 28 m.M., door BEGEER.

1902.

22 Januari. Bronzen plakket vereerd aan H. A. VAN BEUNINGEN, voorzitter der Handelssocieteit te Utrecht bij haar 50 jarig bestaan, door BEGEER (Uniek).

5 Februari. Kon. eereprijs voor schietwedstrijden, 28 m.M., door WIENECKE, (met oog, ring en gesp). Zie *Tijdschrift* 1903, blz. 45.

16 Februari. Ter eere van W. VAN DER LEE, inspekteur van het europeesch lager onderwijs in Ned. Oost-Indië, 60 m.M., door BEGEER.

18/21 Febr 5e Wapenfeest Kon. Officieren Schermbond te 's-Gravenhage, 47 m.M, door BEGEER.

20 Maart. 3e Eeuwfeest van het verleenen van oktrooi aan de Vereenigde Oost-Indische Compagnie, zilver en brons, 65 m M., door FADDEGON.

21/22 Maart. 1e Wapenfeest van den Onderofficieren Schermbond te Utrecht, 47 m.M., door BEGEER.

24/27 Maart. Tentoonstelling van in bloei getrokken planten te Boskoop, zilver, 40 m.M., door VAN KEMPEN.

25 Maart. Plakket ter eere van J. H. L DE HAAS, kunstschilder, brons, 53 bij 38½ m.M., door WIENECKE.

26 Maart. 70e Verjaardag van E. GUGEL, hoogleeraar te Delft, 58 m.M, door EDAMA VAN DER TUUK en BEGEER

Maart. Prijspenningen van Z. K H. prins HENDRIK DER NEDERLANDEN, door BEGEER.

a. Met hoofd van Z. K H.

b. Met borstbeeld in generaals-uniform.

c. Met borstbeeld in uniform van schout bij nacht.

Alle in twee grootten 65 en 45 m.M., zie *Tijdschrift* 1902. blz. 257.

Maart. *2e Eeuwfeest der R. C. Kerk, door FALISE en GERRITSEN.

a Goud, zilver en brons 60 m.M.

b. Dezelfde metalen met en zonder oog en ring, 25 m.M.

c. Koper verzilverd met oog en ring, 25 m.M.

d. Goud, verguld zilver en zilver met oog en ring, 17 m.M.

18-20 April. Hondententoonstelling Cynophilia te Amsterdam, 41 m.M., door BEGEER.

April. Paaschtentoonstelling te Utrecht. 47 m.M., door BEGEER.

8 Mei. De gemeenteraad van Bennebroek aan P. N. VAN DOORNINCK, zilver, 68 m.M., door VOET, (Uniek).

9 Mei. Plakket met portret van freule C. I. SIX, 145 bij 117 m.M., door FADDEGON.

15-18 Mei Plakket der Ver. ENDYMION te 's-Gravenhage, 82 bij 53 m.M., door BEGEER.

17-19 Mei. Zangwedstrijd, 20 jarig bestaan van Onderlinge Oefening te Amsterdam, 59 m.M., door GERRITSEN. (Prijspenning).

Dezelfde, 50 m.M., (Prijspenning).

Als voren Herinneringspenning, 40 m.M.

18 Mei. Muziekfeest te Oud-Beierland, 50 m.M., door GERRITSEN.

23/25 Mei. Hondententoonstelling Kynologenver. Nederland te Rotterdam, ruitvormig, hoog 54 m.M., door VAN KEMPEN.

31 Mei. * PAUL KRÜGER en vrede tusschen Engeland en de Zuid-Afrikaansche Republieken, achthoekig, 32 m.M. * Dezelfde, 20 m.M., beide door WIENECKE. (Zie *Tijdschrift* 1903, blz. 84).

8 Juni. H. CRAMER, 50 jaar onderwijzer aan de Akademie voor Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam, goud, 34 m.M. (Uniek).

15 Juni. * 200ste Gedenkdag van den dood van G. E. RUMPHIUS, zilver en brons, 50 m.M., door BEGEER.

18 Juni. Festival, 25 jarig bestaan van Vlissings Mannenkoor, 43 m.M., met oog en ring, door LAUER.

25 Juni. J. C. VAN EELDE. 25 jaar kommissaris der Spaarbank te Utrecht, 59 m.M., door BEGEER.

26 Juni. Bezoek der Ver. die Haghe aan de fabriek van J. M. VAN KEMPEN & ZONEN te Voorschoten, 30 m.M., door VAN KEMPEN.

Juni. President KRÜGER's verblijf te Utrecht. 68 m.M., door H. DUBOIS.

3 Juli-1 Oktober. Visscherijtentoonstelling te Katwijk a/Zee, 50 m.M., door VAN KEMPEN

13,14 Juli, Festival, Harmonie Concordia te Ginneken, 35 m.M., door GERRITSEN.

28,29 Juli. Prijspenning Nationale Bond voor vreemdelingenverkeer in Nederland, 47 m.M., door BEGEER.

Juli. Heiligdomsvaart naar Maastricht.

a Geel koper met oog en ring, 17 bij 23 m.M.

b. Zilver met oog en ring, 17 bij 30 m.M.

31 Juli. P. N. VAN DOORNINCK aan den raad van Bennebroek, Zilver. 42 m.M, door VOET.

23,24 Augustus. Hondententoonstelling Ned. Terrierclub te 's-Gravenhage, 41 m.M., door BEGEER. 31 Augustus-16 September.

31 Aug.-16 Sept. Tentoonstelling St. Josephsgezellen-Vereeniging te Rotterdam.

a. Prijspenning, 50 m.M., door BEGEER.

b. Penning voor de medewerkers, 32 m.M., door BEGEER.

1 September. WILHELMINA-vereeniging te Alfen a/d Rijn.
a. Herinnerings- of prijspenning. Verguld zilver, zilver en brons, met oog en ring, 29 m.M.
b. Draagpenning bestuur, verguld zilver en zilver, met oog en ring, 29 m.M., door BEGEER.

6-21 Sept. 10e Nationale Schietwedstrijd te Rotterdam, alle door BEGEER.
a. Afd. Jong Holland. brons met oog en ring, 32½ m.M.
b. Hoofdkorpswedstrijd, 32 m.M.
c. Korpswedstrijd met mergepatronen, 32 m.M.
d. Propaganda-wedstrijd Gewest. meesterschap, 25 m.M.

6, 7, 13, 14 Sept. 10-Jarig bestaan der Mannen-zangvereeniging ORPHEON te Amsterdam, brons, 59 m.M., door BEGEER.

15 Sept. 50-Jarig huwelijk van W. HARMENS Cz. en H. BOLMAN te Harlingen, brons, 41 m.M., door BEGEER.

3 Oktober. Sportbetooging te Leiden, zilver met oog en ring. 45 m.M., door VAN KEMPEN.

7 Oktober. Internationale Monster-Tentoonstelling te Amsterdam, 53 m.M., door BEGEER.

29 Nov. 100-Jarig bestaan der Arnhemsche Brandweer, zilver en brons, plakket met oog, 40 m.M., door MANIKUS.

29 November. * Ter eere van president STEIJN, zilver en brons, 60 m.M.

29 Nov. * Dezelfde, groot 20 m.M., beide door BEGEER. (Zie *Tijdschrift* 1903, blz. 45).

18 December. E. J. DE VRIES te Amsterdam 40 jaar arts, 60 m.M., door GERRITSEN.

1902.

Zonder datum. Herinnering aan den Zuivelkursus te ? 1) 22 m.M., door BEGEER.

1) De heer BEGEER kon hieromtrent geen inlichtingen geven. Weet een onzer leden ook op welke plaats dit stukje betrekking heeft

Kegelwedstrijd Landbouwers-Genoegen, te Roosendaal, aangeboden door de bierbrouwerij „de Krans", te Utrecht, 25 m.M., door BEGEER.

Dagmedaille Schietwedstrijd Deventer 1902, 25 m.M., door BEGEER.

* Penningplaat met borstbeeld van H. M. de Koningin met maleisch omschrift, zilver galvano, 72 m.M., door FADDEGON, (zie *Tijdschrift* 1903, blz. 45.)

Plakket met borstbeeld van zijn zoontje C. J. BEGEER, door C. L. J. BEGEER, 190 bij 135 m.M., brons gegoten.

Tentoonstelling te Bondowoso, kruis 40 bij 35 m.M., door BEGEER.

PRIJSPENNINGEN.

Vereeniging het Nederlandsche Zeewezen. Plakket 72 bij 50 m.M., door BEGEER, (voor het eerst uitgereikt bij gelegenheid der visscherij-tentoonstelling te Katwijk.)

Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer op Walcheren, te Vlissingen, 59 m.M., door BEGEER.

Vreemdelingenverkeer Sneek, 42 m.M., door GERRITSEN.

Nederlandsche Kolfbond, 41 en 25 m.M., door BEGEER.

's-Gravenhaagsche Kegelbond, 40 en 30 m.M., door GERRITSEN.

Bond tot bescherming van den trekhond, 41 m.M., door BEGEER.

Provinciale Bond in Noord-Holland van Harmonie- en Fanfarekorpsen, 50 m.M., door GERRITSEN.

Nieuwe prijspenning van Avicultura te Utrecht, 40 m.M., door BEGEER.

Draagpenninkje, Nederlandsche Hotelhoudersbond, 15 m.M., door GERRITSEN.

Postduivenvereeniging „de Snelpost", te Amsterdam, 42 m.M., door GERRITSEN.

Postduivenvereeniging „de Bonte Duif", te Amsterdam, 42 m.M., door GERRITSEN.
Schietvereeniging „Arnhem", 25 m.M., door BEGEER.
Maandmedaille Schietvereeniging „Sanboo", te Amsterdam, 25 m.M., door GERRITSEN.

De met * gemerkte stukken zijn in den handel gebracht.

ALPHEN, April 1903. ZWIERZINA.

Veranderde Stempels.

Wanneer men een groot aantal onzer oud-vaderlandsche munten met aandacht beschouwt, en dan vooral het oog, liefst met eene loupe gewapend, vestigt op het jaartal, dan zal men allicht een enkel stuk vinden, waarbij men waarneemt, dat in of onder het cijfer der eenheden een ander cijfer verscholen ligt Dit verborgen cijfer is altijd iets lager dan het getalmerk, dat er overheen gegraveerd is. In enkele gevallen is het ook wel het cijfer der tientallen, waaraan men die bizonderheden waarneemt.

Wat mag de oorzaak van dit verschijnsel zijn? Wel eenvoudig deze, dat de graveur zich niet de moeite gegeven heeft, een nieuwen stempel te snijden, maar dien van het vorige jaar gebruikt heeft, nadat hij het jaartal met het graveerijzer vervormd had. Echter heeft hij dit meestal niet uit traagheid gedaan, maar spoedshalve, zoodat de muntmeester vast met den veranderden stempel kon laten werken, terwijl de nieuwe nog niet gereed was. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de Geldersche dukatons van 1679, de Zeeuwsche rijksdaalders van 1798, de Zeeuwsche duiten van 1797 e. a. Van al deze munten bestaan exemplaren met een vervormd cijfer, dat met een paar halen uit het oude cijfer is gemaakt en exemplaren, waarbij de nummers zoo zuiver en onbedriegelijk mogelijk aantoonen,

dat ze met den stempel, waartoe ze behooren, in het bepaalde jaar gegraveerd zijn.

Een sprekend voorbeeld levert de Geldersche dukaton van 1679. In 1677 werd de dukaton geslagen, die bij DE VOOGT beschreven is onder n°. 319 en geheel gelijk is aan dien van 1659, met dit onderscheid, dat de binnenrand niet gepareld, maar gestreept is. Overigens is hij geheel gelijk aan zijn voorganger: de ridder heeft geen pluim op den helm, geen sjerp om en het paard heeft een lang tornooikleed, dat den staart bedekt.

In 1678 zijn geen dukatons geslagen, maar in 1679 verscheen er een van een nieuwen stempel (DE VOOGT n°. 322): de ruiter had pluimen en sjerp, en het paard een klein dekkleedje en een met lambrekijns versierde broek, waardoor de staart vrij bleef. De teekening geleek dus al vrij wel op die der 18e eeuwsche munten, behalve dat op deze de broek van het paard weggelaten werd.

Alvorens echter deze stempel geheel gereed was, moest de muntmeester PAULUS SLUIJSKEN zilveren rijders laten slaan, en nu nam de graveur den stempel van 1677 en veranderde de tweede 7 in eene 9. Daardoor ontstond een dukaton geheel van den ouden stempel, die in hetzelfde jaar door een anderen gevolgd werd, welke eene moderne teekening vertoonde.

De zilveren rijder met veranderd jaartal is in mijn bezit.

Het is mij niet mogelijk de historie van andere stempels zoo op den voet te volgen, maar ik geef hieronder eene lijst van alle mij bekend geworden munten met stempelverandering.

Waarschijnlijk zal deze nog wel voor uitbreiding geschikt blijken.

Gelderland:

Dukaton van 1677, veranderd in 1679 (Mijne verzameling).

Dubbele stuiver van 1614, veranderd in 1615 (Kabinet-EBERSON, verkocht 14/21 Dec. 1891 door de firma G. THEOD. BOM & ZN.)

Holland:

Rijksdaalder van 1694, veranderd in 1695 (Mijne verzameling).

West-Friesland:

Halve dukaton van 1786, veranderd in 1788 (Mijne verzameling).

Rijksdaalder van 1668, veranderd in 1669 (id.)

Halve gehelmde Rijksdaalder van 1595, veranderd in 1596 (Kabinet-RIJNBENDE).

Scheepjesschelling 1758, veranderd in 1759 (id.)

Dubbele stuiver van 1787, veranderd in 1788 (Mijne verzameling).

Dubbele stuiver van 1790, veranderd in 1791 (id. 2 exemplaren).

Dukaton voor de O. I. C. van 1739, veranderd in 1740 (Cat. SCHULMAN XXXIV).

Gulden voor de O. I. C. van 1787, veranderd in 1790 (Kabinet-RIJNBENDE).

Zeeland:

Rijksdaalder van 1796, veranderd in 1798. (Kabinet Zeeuwsch Genootschap, id. van Mej. DE MAN te Middelburg en mijne verzameling.) Deze rijksdaalder kwam ook voor op de verkooping J. SCHULMAN, te Amsterdam 12-14 Februari 1902, onder n°. 519, als *fort* rare, en bracht toen *f* 25.— op. Een dergelijke met het onveranderde jaartal 1798 (n°. 520) werd voor *f* 20.— verkocht.

Kwart rijksdaalder van 1787, veranderd in 1788 (Kabinet-Mej DE MAN en mijne verzameling).

Daalder van 1677, veranderd in 1678 (Koninklijk Kabinet. zie hierover *Tijdschrift* 1898, blz. 194 n°. 4).

Daalder van 1681, veranderd in 1682 (Kabinet-Zeeuwsch Genootschap, zie *Tijdschrift* 1898 bl. 195).

Scheepjesschelling van 1767, veranderd in 1768 (Mijne verzameling).

Stuiver van 1760, veranderd in 1761 (id.)

Duit van 1796, veranderd in 1797 (verzameling van den heer VAN LIS te Hilversum en mijne verzameling).

In bovengenoemde auctie, verkocht door den heer SCHULMAN 12-14 Februari 1902, kwam onder n°. 518 voor: „dute, variété avec ZEE-LANDIA. Pièce rare, coin de 1796, transformé en 1797", verkocht voor *f* 1.—.

Het opschrift ZEE- LANDIA op twee regels komt mij tamelijk onjuist voor; van 1792-97 komen alleen duiten voor met het opschrift op drie regels: ZEE- LAN- DIA, zoodat ik hier aan een drukfout moet denken, en deze munt dus dezelfde is, als hierboven genoemd.

In dezelfde auctie kwam voor:

No. 517. 1797. Dute de la Zelande fr. à Middelbourg. Pièce rare, coin de 1767, transformée en 1797.

Deze munt kwam in bezit van den heer VAN LIS, zoodat ik gelegenheid had, ze van naderbij te beschouwen. Boven de 9 vindt men een rechts gebogen streepje, dat met de o der 9 eene 6 schijnt uit te maken, zoodat het werkelijk het voorkomen heeft, alsof er eene 6 gestaan heeft, die in eene 9 is veranderd. Edoch, dit is eene reine onmogelijkheid. De duiten van 1766 tot en met 1791 vertoonen een geheel ander type, afgebeeld VERKADE 96 n°. 5, nl. de naam ZELAN-DIA binnen eene ovale rijk versierde cartouche; die van 1792 tot 1797 daarentegen het woord ZEE - LAN - DIA binnen een eenvoudigen cirkel van ruitjes. Wanneer nu de stempel van 1767 was getransformeerd in een van 1797, dan zou men op de munt moeten lezen:

ZELAN - DIA - 1797; er staat echter:

ZEE - LAN - DIA - 1797, hetgeen een groot verschil maakt.

De streepjes, - er komt er nog een voor langs het been der laatste 7, houd ik voor afdrukken van stempelbarsten.

Utrecht.

Halve gouden rijder van 1614, veranderd in 1615, (Kabinet-RIJNBENDE).

Bourgondische of kruisdaalder van 1567, veranderd in 1568, afgebeeld: VAN DER CHIJS, *Utrecht*, plaat XXXI n°. 5. De schrijver zegt alleen, dat de laatste cijferletter een anderen vorm heeft dan die op plaat XXIV n°. 17. Inderdaad is de 8 op eerstgenoemde van boven plat, als het bovendeel eener 7. In genoemd werk worden geen kruisdaalders van 1567 vermeld; zij bestaan echter wel; een exemplaar is in mijn bezit. Intusschen is het verre van zeker, dat deze kruisdaalder van 1568 tot de kategorie der „veranderde stempels" behoort, want dezelfde 8, die afgeplat is, vindt men ook op filipsdaalders van Zeeland van 1580 en 1581, resp. afgebeeld bij VAN DER CHIJS *Holland*, pl. XXXIX n°. 55 en *Cat.* SCHULMAN n°. XXXVI van November 1898, en bij deze is geen sprake van vervorming der 7 in 8, aangezien in 1570 en 1571 nog geen munthuis te Middelburg bestond.

Friesland.

Dukaat van 1602, veranderd in 1612 (Kabinet-STEPHANIK).

Overijsel.

Driegulden van 1694, veranderd in 1695 (Mijne verzameling).

Vijfde-filipsdaalder van 1566, veranderd in 1567 (*Catalogus*-SCHULMAN).

Kampen.

Dukaat van 1650, veranderd in 1652 (Kabinet-STEPHANIK).

Rijksdaalder van 1661, veranderd in 1662 (Mijne verzameling).

Statenschelling van 1688, veranderd in 1689 (Kabinet-RIJNBENDE).

Zwolle.

Gehelmde rijksdaalder van 1596, veranderd in 1597 (Kabinet-HORDIJK te Dordrecht).

Groningen en Ommelanden.

Dukaton van 1682, veranderd in 1683 (Mijne verzameling).

Stuiver van 1765, waarvan de 5 zulk een vorm heeft, dat zij met eene kleine bijvoeging in eene 6 kon hervormd worden. (id.)

Hiertoe heeft de graveur echter geen moeite behoeven te doen, daar er na 1765 geen stuivers aangemaakt zijn.

Zij zijn op de munt te Harderwijk gemaakt. (DE VOOGT, bl. 145, noot). J. E. TER GOUW.

De oudste munt.

De oudste werkelijke munt, die bekend is, d. w. z. een naar gewicht en gehalte als geloofwaardig gestempeld stuk edel metaal, bevindt zich in de verzameling van het Britsch Museum. Deze munt is, naar de groote ruwheid van den stijl te oordeelen, op het laatst in de 7de, wellicht reeds in de 8ste eeuw v. C. geslagen en vormt een elliptische, tamelijk dikke klomp elektron, wegende 14 gr. Elektron noemt men het onzuivere, sterk met zilver gemengde goud, dat men oudtijds, omdat men de bestanddeelen niet kon scheiden, als een metaal op zich zelf beschouwde. Aan de eene zijde draagt de munt slechts den ruwen indruk van den tang, met welken men het stuk metaal bij het slaan op het aambeeld vasthield, op de andere zijde de afbeelding van een hert met het opschrift in de grieksche taal: Ik ben het kenmerk van PHANES. Wie deze PHANES was, is niet bekend; het vermoeden ligt voor de hand, dat de eerste stoot tot het slaan van metaal tot munten niet door den staat, doch door partikulieren, waarschijnlijk door aanzienlijke grieksche handelaren, is gegeven.

(*Antiquitäten-Zeitung* van 22 Juli 1903, N°. 29.)

Een bezoek in 1787 aan den stempelsnijder VAN CALKER *te Zeist.*

In de 5de afl. 1902 van *de(n) Navorscher* is een reisjournaal opgenomen, (medegedeeld door Mr. H. W. VAN SANDICK), van de hand van GEERTRUIDA W. A. VAN HOGENDORP, die met eenige aanzienlijke nederlandsche dames in 1787, een uitstapje van den Haag naar Nijmegen heeft gemaakt.

Zij bezochten ook Zeist en onder de merkwaardigheden van die plaats vinden we vermeld, dat zij het werk gingen bewonderen van den heer VAN CALKER, den bekenden graveur van medailles.

Zie hier wat zij over dat bezoek aan Zeist schrijft:

„Jeudi le 30 Août 1787, nous allames voir les Herhutters qui demeurent à Zeyst. On entre dans une grande Basse-Court qui est entourée de bâtimens où ces gens demeurent. Ils vendent les plus jolies choses du monde et sans la moindre exagération on pourroit en allant de boutique en boutique y dépenser quelques centaines de florins à des balivernes si vous voulez mais à des balivernes qui sont bien jolies et souvent utiles, car tout y est fait si proprement qu'on ne se lasse pas de le voir, et que la tentation est bien forte pour tirer la bourse. *Nous entrames aussi chez un graveur de médailles qui à ce qu'il m'a paru entendoit bien son métier. Il se nomme* VAN CALKER. *Sa femme était plus fière du mérite de son mari qu'il ne l'était lui-même.* Nous vimes l'église qui est grande et belle. Cette secte des Herhutters, ou toute cette Institution m'intéresse beaucoup. Jamais je n'ai pu comprendre en quoi elle consistait et après que j'y ai été moi-même ma curiosité s'est augmentée d'en savoir quelque chose.

M. D. M.

Munten en penningen in zeldzame of ongewone metalen.

Herhaaldelijk vermeldden wij iets uit de populair-numismatische bijdragen van Prof. Dr. KIRMIS in de *Daheim*, ook thans vinden we in n°. 39 van 27 Juni 1903 eenige zeer wetenswaardige bizonderheden omtrent stukken in ongewone metalen geslagen of gegoten. Er wordt gewezen op de zeldzame vormen der oud-chineesche munten, gewaagd van de hellebaardvormige 1—1½ d.M. lange ijzeren staafjes, waarmede tot voor korten tijd in het deel van Afrika aan den Benue tot Gabun betaald werd (afgebeeld) en de veronderstelling uitgesproken, dat het ijzeren geld der Spartanen ook den vorm van een spies zou bezeten hebben, een spies „obelós" was de kleinste munt, een handvol „drachmé" (van draxestai = grijpen) de hoogere waarde. Even wordt stilgestaan bij de ijzeren penningen, de proefafgietsels in lood van de renaissance-penningen, het tin als munt-materiaal voor goedkoop werk.

Platina werd gebezigd om een penning te slaan ter eere van den franschen scheikundige CHABANEAU, die dit metaal het eerst in den vorm van baren vervaardigde (1780). Bekend zijn de 3, 6 en 12 roebelstukken van Rusland van 1828—1830, ingetrokken in 1845, thans zeer gezocht, daar de metaalwaarde van het 3 R. stuk heden ±*f* 18.— bedraagt.

Ter eere van den natuurkundige WOLLASTON stelde de geologische vereeniging te Londen een penning van palladium in, die echter tegenwoordig in goud wordt uitgereikt. GRAHAM, die de metaalachtige natuur in waterstof ontdekte, doordat palladium waterstof in zoo groote hoeveelheden absorbeert, dat men de verbindingen van beide elementen als een legeering kan beschouwen, liet tot aandenken van zijne ontdekking in 1896 kleine gedenkpenningen van palladiumwaterstof slaan.

Het zeldzame zilverwitte tellurium komt voor in het gouderts van het Csatváser-gebergte in Zevenbergen, speciaal in het Nagyáger gouderts. Een daarvan in 1896 geslagen penning was te zien op de Milleniums-tentoonstelling te Ofen-Pest. (De naam tellurium is afgeleid van tellus - de aarde). Aan den grooten zweedschen scheikundige BERZELIUS, die in 1817 het selenium (van selene - de maan) ontdekte, werd een penning met zijn borstbeeld in dit zeldzame metaal vereerd.

Nikkel, dat in legeering met andere metalen veelvuldig voor het slaan van pasmunt wordt gebezigd, werd omstreeks 1884 voor het eerst geheel zuiver verkregen door de metaalwarenfabriek van ARTHUR KRUPP te Berndorf en in dat jaar werd het zuivere nikkel gebezigd voor een penning bij gelegenheid der land- en tuinbouw-tentoonstelling aldaar — een der schoonste werken van den overleden graveur ANTON SCHARFF. Aluminium kennen we allen als penningmateriaal; mooi is het niet! Dat Straatsburg in 1840 bij het 4e eeuwfeest van de uitvinding der boekdrukkunst een penning van letterspecie liet slaan, wisten we niet — dat in Holland dit in 1846 ook geschiedde (DIRKS 858) bij het 25-jarig bestaan van de vereeniging „Kunst zij ons doel", te Haarlem, weten onze lezers natuurlijk wel, maar dit vertelt Dr. K. niet. Z.

Noach's ark op een munt.

In de „*Stemmen der Vrije Gemeente*" (aflevering 9, 1894) vind ik het volgende aangeteekend over een phrygische munt, waarop de ark van NOACH zou zijn afgebeeld:

„Men mag als bekend veronderstellen het feit, dat in de letterkunde van zeer veel oude volken, de herinnering is bewaard van een grooten watervloed, die een geheel menschengeslacht op enkelen na, deed ondergaan.

De oude Indiërs verhaalden, dat de god BRAHMA, in de gedaante van een gehoornden visch het schip sleepte,

waarin bij den grooten vloed, het menschdom werd gered. Nog worden er munten bewaard uit de phrygische stad Apamea, waarop een drijvend vaartuig staat afgebeeld, met een man en een vrouw er in, een vogel zit er op, terwijl een andere vogel met een takje in den bek komt aanvliegen. De munten hebben bovendien de eerste letters van den naam NOË.

Volgens een joodsche overlevering, zou de ark van NOACH dan ook in Phrygië geland zijn."

M. D. M.

Nog een onbeschreven Inhuldigingspenning.

Vz. Aanziend borstbeeld van H. M. de Koningin, op gouden grond. Omschrift in gouden lettertjes op blauwen rand:

· WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN ·
SEPTEMBER 1898

daarom een gouden cirkel.

Kz. Op donker blauw veld, omgeven door witten rand in witte letters:

AANGEBODEN
BIJ HET
KRONINGSFEEST
DOOR
DE BLAEUWE WERELT
FABRIEK VAN
KANTOORBOEKEN
A. VAN HOOFT:
HILVERSUM

Karton, 44 m.M., aan rood, wit, blauw lint. Gegeven aan de kinderen bij gelegenheid der schoolfeesten te Hilversum. Verz. Z.

Waarom zijn sommige munten doorboord?

In de *Frankfurter Münzzeitung*, April 1903, vertelt de heer P. JOSEPH, dat doorboring van munten niet altijd het gevolg is geweest van moedwil der bezitters, maar dat dit ook is geschied tengevolge van officieele ordonnanties.

Wij lezen daar een verordening, gericht tot het heidelbergsche goudsmidsgilde, in het jaar 1563:

Par. XI. Falschmuntz. 25. Zum eilfften. „Were es, das einem Goltschmid, wer der were, solche falsche Müntz fürkheme, die güldene, silberne, kupfere, oder von messing weren, soll er ein Loch darin schlagen und ob der, so die Müntz brecht, der Müntz argwenig und verdechtig were, soll er solliches der Obrigkeyt anpringen bey dem Eyd."

Alle verdachte stukken moesten dus door een kenbaar teeken worden aangeduid, en voor het geval, dat de bezitter verdacht werd tevens de maker van die vervalschte munten te zijn, moest de goudsmid er de regeering van in kennis stellen. M. D. M.

Een munt te velde.

In *Eigen Haard* vinden we (n°. 20 van 16 Mei 1903), een afbeelding van de munt en de drukkerij te velde, die de munten sloeg en de banknoten drukte voor de regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek. De munten vertoonden aan de eene zijde in fraai rondschrift *Een Pond*, aan de andere zijde een sierlijk monogram Z. A. R. Slechts enkele honderden stukken werden geslagen, die weldra het 13-, later het 20-voudige te Pretoria golden. De heer P. J. KLOPPERS JR., die zijn opleiding ontving te Amsterdam

aan de Chr. normaallessen en vandaar in 1897 naar Zuid-Afrika vertrok, waar hij hoofd werd der Staatsschool te Kaapsche Hoof in het O. der Z.-A. Republiek, was de muntmeester, stempelsnijder en direkteur der staatsdrukkerij te velde, voor welke hij zelf de drukpers vervaardigde.

Z.

Muntverslag over het jaar 1902.

Het eerste muntverslag onder het nieuwe regime, uitgebracht door Muntmeester, Kontroleur-generaal en Kommissie voor het Muntwezen, vormt een boekdeel van 268 blz., waarvan de omslag met de Vz. van den nieuwen rijksdaalder prijkt.

Eerst is de Muntmeester aan het woord:

Belangrijke werkzaamheden hadden plaats aan de gebouwen van 's Rijks Munt, die na deze restauratie van 17 Maart — 30 December 1902 voortdurend in werking bleef en voor *f* 1.000.000.— aan specie vervaardigde, t. w.: *f* 100.000.— aan centen, *f* 150.000.— aan $2\frac{1}{2}$ centstukken en *f* 100.000,— aan $\frac{1}{2}$ centen voor Nederlandsch Oost-Indië, *f* 250.000.— aan rijksdaalders, *f* 300.000 aan kwartjes en *f* 100.000.— aan centen voor Nederland, is totaal 47.300.000 stuks; de rijksdaalders dragen het jaartal 1898.

Er wordt gewezen op de weinige bruikbaarheid van PANDER's model voor de munt en de wenschelijkheid uitgesproken eerlang tot het ontwerpen van een nieuwen beeldenaar over te gaan.

Wij vernemen, dat WIENECKE een ontwerp maakte voor een nieuwe Vz. der zilveren pasmunt voor Indië en MENGER de stempels voor de Kz dier munten herzag; met de nieuwe stempels zullen in 1903 1/10 en 1/20 gulden worden aangemaakt. Het wapentje voor de Vz. vinden we met den nieuwen rijksdaalder afgebeeld op Pl. I. De penningen in 1902 aan 's Rijks Munt vervaardigd: 70*

verjaardag van den schilder J. H. L DE HAAS, Koninklijke eereprijs voor schietwedstrijden en een nieuwe Vz. voor de eerepenningen aan bekroonden bij de prijskampen aan de Rijks Akademie van Beeldende Kunsten en voor Scheepsgezagvoerders in de groote vaart (voor scheepsjournalen), vinden we afgebeeld op Pl I en II. De aanschaffing der reduceermachine van V. JANVIER, die uitstekend blijkt te werken, en van de reeds lang in nagenoeg alle buitenlandsche munten werkzame automatische weegmachine van C. V. RICHTER te Weenen, (weldra zullen meerdere volgen) is ontegenzeggelijk een groote stap tot verbetering.

In het verslag van den Kontroleur-generaal, met afbeeldingen van assaaikeuren onzer munten, dat we overigens als minder op ons gebied liggende onbesproken laten, troffen wij een opgaafje aan van het aantal der ook in ons *Tijdschrift* meermalen besproken „fausse bonne monnaie" in Indië, in beslag genomen van 1895—1902 t. w. 10540 Rijksdaalders, 2953 guldens en 17 halve guldens. Belangrijk is vooral bijlage 7 van dit verslag n.m. eene verzameling van alle wettelijke bepalingen op 1 Januari 1903 van kracht, betrekking hebbende op het muntwezen in Nederland, met tal van aanteekeningen voorzien — een bijlage, die dit 1e muntverslag tot een boek van blijvende waarde maakt, dat ongetwijfeld veel gezocht zal worden door de numismaten.

De Kommissie voor het Muntwezen brengt ten slotte verslag uit en konstateert, dat de uitkomsten van hun onderzoek *alle* zeer bevredigend genoemd mogen worden.

Z

Anton Scharff. †

Den 10den Juli 1903 overleed te Weenen, waar hij als zoon van den stempelsnijder en graveur van gemmen J. M. SCHARFF in 1845 geboren was, ANTON SCHARFF.

In 1860 leerling geworden aan de Akademie van Schoone Kunsten, beoefende hij daar vooral het graveeren van penningen. In 1862 werd hij leerling-graveur en in 1868 graveur aan de Munt van Oostenrijk; in 1881 werd hem de leiding toevertrouwd van de graveerschool der Munt en in 1887 den titel van Kaiserlich-Königlicher Kammermedailleur geschonken.

Van zijne hand is eene reeks van penningen voor de kunstlievende familie BACHOFEN VON ECHT; het meest bekend in ons land is hij door zijn KRÜGERpenning, op diens 70ste verjaardag en den penning op DE WET en DE LA REY — helaas is de spreuk, die hij op de Kz. plaatste: Hands off! geen profetie gebleken.

Z.

UIT DE PERS.

Schenking der verzameling van ons medelid Mr. P. DEKETH, *aan de gemeente Delft.*

Men meldt ons uit Delft:

De heer P. DEKETH, van 's Gravenhage, heeft aan ons Stedelijk Museum eene belangrijke schenking gedaan. Zijn gansche collectie oud- en nieuw-Nederlandsche munten, benevens die van Nederlandsch Oost- en West-Indië, een en ander aanvangende met de Pacificatie van Gent in 1576, en loopende tot den tegenwoordigen tijd, heeft hij der gemeente in bruikleen afgestaan. De collectie bestaat uit: 232 gouden, 790 zilveren en 256 koperen en bronzen munten. Er komen in voor: enkele en dubbele rozenobels, halve en heele gouden rijders, enkele en dubbele ducaten, zilveren ducatons, alle zoowel van ouden als van nieuwen slag; verder oude rijksdaalders van dubbel gewicht enz.

B. en W. stellen den raad voor deze schenking te aanvaarden, onder zeer bijzondere dankzegging aan den schenker. (*N. R. Ct.*)

H. M. de Koningin-Moeder en de numismatiek.

H. M. de Koningin-Moeder is als lid toegetreden tot de „Nederl. Belgische Vereeniging der vrienden van de medaille als kunstwerk". (*Avondpost.*)

Een zwaar geldstuk.

Een amerikaansch penningkundige heeft het voorstel gedaan om op de tentoonstelling van St. Louis een geldstuk te exposeeren ter waarde van .... een millioen dollars. Het „muntstukje" zou dertig duim dik zijn en een diameter hebben van veertig voet. De cijfers van het jaartal zouden vier en een halve voet hoog zijn.

Gelukkig, dat er niet meer dan één exemplaar van dit muntstuk zal worden geslagen! Om het in omloop te brengen zou zelfs Amerika weinig haast maken. Geldstukken als dit, zijn voor de grootste portemonnaie nog te groot. (*Avondpost.*)

Valsche centen.

Een der bladen bevatte het volgende zonderlinge bericht: „Er zijn veel valsche centen in omloop. Ze zijn terstond herkenbaar aan de pluimen in het midden van den staart, terwijl ook de 1 dunner is dan op de echte centen. De valsche zijn reeds zeer algemeen en wie een aantal centen heeft, kan bijna zeker zijn er één of meer bij te hebben. Dit zal zeker niemand verwonderen, als men weet dat er voor *f* 40,000 van dat goedje in omloop is gebracht, dus 4 millioen stuks."

Door een medewerker van het *U. D.* werd naar de juistheid van dat bericht een onderzoek ingesteld. De heer J. C. WIENECKE, de bekwame stempelsnijder aan 's Rijks Munt, had niet weinig pleizier in het geval: die „valsche" centen toch zijn geslagen naar het nieuwe

model, door hem zelf ontworpen! Reeds in 1901 zijn de muntstukken geslagen en daarna uitgegeven. De cent met de oude figuren is gebleken onpractisch te zijn en moet niet hebben kunnen voldoen aan de eischen, die men voor een muntstuk, dat voortdurend in omloop blijft, stelt. Het relief van de oude cent was te sterk ontwikkeld en hieraan is thans met het nieuwe ontwerp, dat op zichzelf een voorbeeldig stuk werk is, grootendeels te gemoet gekomen. Overigens kan een ieder het onderscheid opmerken, wanneer men slechts een oude en een nieuwe cent naast elkaar legt en aan beide zijden goed met elkaar vergelijkt.

Hoe men het echter in zijn brein krijgt om uit verschil in de figuur valschheid van het geldstuk te concludeeren, is, ons een raadsel, zegt het *U. D.* Een ieder, die slechts even nadenkt, zal daarbij moeten toegeven, dat vervalsching van een cent een moeilijke en weinig loonende arbeid is, terwijl met minder moeite en meer winst de vervalscher guldens en rijksdaalders kan namaken.

Het zal onzen lezers dan ook wel duidelijk zijn geworden dat ze niets behoeven te gelooven van die „valsche centen".

(*Avondpost.*)

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de Numismatique, 3e livr. 1903.

FORRER, L. — Les signatures de graveurs sur les monnaies grecques. — BERNEYS, E. — Esterlins inédits de Damvillers. — DE JONGHE, Vte B. — Trois monnaies de Reckheim. — VANDEN BROECK, E. — Numismatique bruxelloise. Recherches sur les jetons des receveurs de la famille WAS, du 15e siècle. — GILLEMAN Ch. & VAN WERVEKE A. — A propos des inaugurations en Flandre sous le régime autrichien (1771—1792). — BIGWOOD, G. —

Fabrications clandestines de monnaies d'or françaises sous l'empereur CHARLES VI dans les Pays-Bas autrichiens. — Mélanges.

Uit de gemengde berichten vernamen we den uitslag van den wedstrijd, uitgeschreven door de Hollandsch-Belgische Vereeniging van de Vrienden der Medaille als Kunstwerk, voor een penning ter verheerlijking van den wereldvrede. De prijs van frcs. 800 is *niet* toegekend, doch een premie van frcs. 200 werd aan den amsterdamsche beeldhouwer WERNER en eene van frcs. 100 aan den leerling der koninklijke akademie van schoone kunsten te Brussel JOURDAIN gegeven. Het bestuur der *nederlandsche* sektie scheen weder geen roeping te gevoelen van een en ander aan ons *nederlandsche* tijdschrift mededeeling te doen.

Vragen en Antwoorden.

Zoudt U mij kunnen mededeelen, hoeveel centen met KONINKRIJK er geslagen zijn?

Tiel. MR. E. H. HIJMANS.

Naar aanleiding van bovenstaande vraag verzocht ik den heer muntmeester te Utrecht om inlichtingen, welke zoo beleefd was mede te deelen: „dat van de centen in quaestie een bedrag van *f* 100,000.— is vervaardigd."

Z.

Jaarverslag van den Sekretaris over 1902.

Hoe aangenaam wordt mijn jaarverslag èn voor U èn voor mij, wanneer het dient om aan te toonen, dat ons genootschap bloeiende is en dat de belangstelling voor ons streven steeds grooter wordt.

Leden. Ons ledental klom van 119 tot 136 (31 dec. 1902). Immers door Uwe stemming van 16 juni 1902 werden tot buitengewoon lid benoemd de heeren: W. ACHTENHAGEN-Utrecht; JAC. ANKERSMIT-Amsterdam; D. C. BERG-Amsterdam; G. D. BOM H.GZN.-Amsterdam; G. J. BRENKMAN-Lienden (G.); H. J. VON BRUCKEN FOCK-Utrecht; FRED. CALAND-'s-Gravenhage; Dr. J. L. CHAILLET-Sneek; TH. M. H. DIRIX-Roermond; TH. DORREN-Valkenberg; A. GILISSEN LEMAIRE-Maastricht; Mr. A. E. H. GOEKOOP-'s-Gravenhage; W. GOOSSENS-Rolduc; Dr. A. H. L. HENSEN-Warmond; Dr. C. HOITSEMA-Utrecht; Dr. G. A. HULSEBOS-Utrecht; Mr. E. H. HIJMANS-Tiel; A. O. VAN KERKWIJK-'s-Gravenhage; E. KOCKEN-Arnhem; Mr. G. T. TER KUILE-Ambt-Almelo; Mr. W. J. SAAIJMANS VADER-Vrijenban; J SCHULMAN-Amsterdam; E. VOET JR.-Haarlem en H. L. A. VAN DEN WALL BAKE-Utrecht. Maar wij hadden 't verlies te betreuren van den heer Dr. L P. H. SCHOLS-Maastricht, die 27 juli overleed en van de heeren W. O. GALLOIS-'s-Gravenhage; BART VAN HOVE-Amsterdam; J. P. R. MENGER-Utrecht; Mr. S. MULLER FZN.-Utrecht en CAMILE PICQUÉ-Schaerbeek, die uit onzen kring traden.

Bestuur. De bestuursplaatsen waren bezet door de heeren: Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, voorzitter (1904), AUG. SASSEN, vice-voorzitter (1905), JOH. W. STEPHANIK, sekretaris (1906), C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD (1907) en H. G. DU CROCQ, konservator (1903).

Vergaderingen. De jaarvergadering had plaats te Dordrecht. En wij zijn den heer HIDDE NIJLAND nog dankbaar voor 't vele schoons en belangrijks, waarvan wij dien dag onder zijne leiding mochten genieten.

Het bestuur vergaderde op 15 mei en moest om verschillende redenen de najaarsvergadering tot nà 31 december uitstellen.

De notulen zullen U in 't *Tijdschrift* worden medegedeeld.

Rekening. Deze loopt van 16 juni 1902 tot 1 jan. 1903; bevat in ontvangsten slechts een half jaar kontributie, doch in uitgaven den geheelen jaargang 1902 van 't *Tijdschrift.* Het nadeelig slot is *f* 235.83.

In 't vervolg zal de rekening steeds op 31 december afgesloten worden en aldus in overeenstemming zijn met ons genootschapsjaar. Nieuwbenoemde leden zullen dan ook een geheel jaar kontributie moeten betalen, maar zullen daarvoor de inmiddels in hun benoemingsjaar verschenen afleveringen van het *Tijdschrift* toegezonden krijgen.

Tijdschrift. De kommissie voor 't *Tijdschrift*, bestaande uit mejuffrouw M. DE MAN en de heeren ZWIERZINA en SASSEN, zorgde voor afwisseling in stof en 't is mij een aangename plicht hulde te brengen aan hun toewijdend werken.

De heer ZWIERZINA bewerkte een stelselmatige inhoudsopgave van de eerste tien jaargangen en bood die met den heer DU CROCQ den leden aan — welke aanbieding zeker dankbaar aanvaard is.

Gedwongen door de vele werkzaamheden, heeft de kommissie gebruik gemaakt van hare bevoegdheid, omschreven in art. 14 Huish. Regl. en zich tijdelijk een vierde lid

toegevoegd. De heer WIGERSMA werd bereid gevonden, tijdelijk zijne medewerking te willen verleenen.

Bij het aanbieden van onzen jaargang aan H. M. de Koningin en aan H. M. de Koningin-Moeder, mochten wij wederom zeer gewaardeerde woorden van belangstelling in ons streven, ontvangen.

Ziedaar een overzicht over 't inwendige van ons Genootschap. Laat ik nu nog even aanstippen hoe Concordia naar buiten werkte.

Ten einde ook op numismatisch terrein den heldenoorlog van Zuid-Afrika in aandenken te behouden, besloot Uw Bestuur een eerepenning aan Z. Exc. M. T. STEIJN, Staatspresident van den Oranje-Vrijstaat aan te bieden. Dank zij de medewerking van de firma BEGEER te Utrecht, verkregen wij een zeer fraai uitgevoerd stuk, dat door den President met waardeering werd aanvaard en ook voor de leden verkrijgbaar is gesteld.

Behalve de vele eenvoudige inlichtingen op vragen omtrent munten en penningen, hadden wij eene uitvoerige briefwisseling over de munten van Almelo met den heer PAUL JOSEPH, redakteur der *Frankfurter Münzzeitung*, verleenden wij onze medewerking aan den *Führer durch den gesamten Sammelsport* te Berlijn en bewerkte de heer H. G. DU CROCQ de afdeeling Nederland en Koloniën voor het algemeen adresboek „*Guida numismatica*" dat te Milaan het licht zag.

JOH. W. STEPHANIK.

VERGADERINGEN

VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genoutschap voor Munt- en Penningkunde

in 1902–3

(Uittreksel uit het Notulenboek)

28e Bestuursvergadering 13 Februari 1903. Dank wordt gezegd aan den heer H. G. DU CROCQ, die 't drukken van de inhoudsopgave, bewerkt door den heer ZWIERZINA, geheel bekostigd heeft. Aan ieder der leden zal een exemplaar kosteloos worden toegezonden, terwijl 175 stuks voor den verkoop à *f* 1.— per stuk als fonds overblijven. Ingekomen is een dankschrijven van Z. E. President STEIJN voor de aangeboden huldepenningen in etui.

In 't vervolg zullen de nieuw benoemde leden dadelijk voor een geheel jaar bijdragen, maar dan ook de reeds verschenen 1e en 2e afleveringen ontvangen.

29e Bestuursvergadering 5 Juni 1903. In hoofdzaak worden regelingen gemaakt voor de a. s. jaarvergadering en ontwerpen vastgesteld om dien dag aantrekkelijk te maken.

12e Jaarlijksche Vergadering 18 Juni 1903 te 's-Gravenhage (zie hierboven blz. 256).

30e Bestuursvergadering 18 Juni 1903: worden benoemd tot buitenlandsch lid, de heeren: GODEFROID DEVREESE, te Brussel en GEORGE MACDONALD te Glasgow.

Aanwinsten Bibliotheek.

Verslag der commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen over 1900—1901.

Bijdragen tot den 4den druk van den Catalogus van het Museum van oudheden te Nijmegen.

Geschenk TH. H. A. J. ABELEVEN.

Tabellen van Marktprijzen van Granen te Utrecht in de jaren 1394—1644. Uit de rekeningen en weeklijsten der Domproosdij, bewerkt en toegedicht door Mr. J. A. SILLEM.

Uit de verhandelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

Geschenk Mr. J. A. SILLEM.

Les médailles et plaquettes modernes, compleet.

Amsterdamsche Huwelijks- en Begrafenispenningen in de 17e eeuw. (Overdr.)

Verslag Kon. Penningkabinet 1900.

Geschenk Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ.

Le président KRÜGER en Europe. Les médailles frappées en son honneur ou concernant les Boers. (Extr.)

Iets over de penningen van het St. Lucasgilde te Middelburg. (Overdr.)

Onbeschreven of weinig bekende munten van het Graafschap Holland en Zeeland. (Overdr.)

Geschenk Mej. M. DE MAN.

De prinsen van Oranje-Nassau in 's-Gravenhage. Penningen, Medailles, Draagteekens, Miniaturen door Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEIJN, 4°. geb.

Geschenk van den Schrijver.

De huwelijkspenningen der Oranjes door W. K. F. ZWIERZINA. (Overdr.)

Huwelijk H.M. WILHELMINA met Z.H. HENDRIK, hertog

VAN MECKLENBURG-SCHWERIN. Gedenk-, Prijs- en Draagpenningen. Gedenk- en penningplaten. Draagteekens enz. vervaardigd naar aanleiding daarvan. (Overdr.)

W. K. F ZWIERZINA. Nederlandsche penningen 1864—1898. Deel I. 1864—1878.

Reorganisatie van 's Rijks munt en hulde aan de leden van het Munt-Kollege. (Overdr.)

Revue numismatique 4e serie F. 6e. (Overdr.)

Geschenk W. K. F. ZWIERZINA.

Catalogus der Bibliotheek van het Stedelijk Museum te Alkmaar, 2e ged.

Geschenk C. W. BRUINVIS.

Verslag 1901. Museum van Oudheden te Groningen.

Geschenk Mr. J. A. FEITH.

Deux monnaies luxembourgeoises inédites (Extr.)

Sceau-matrice d'ERNEST DE MÉRODE, comte de Waroux, époux de MARIE-MADALEINE DE HULWIJN (Extr.)

Deux thalers de CHARLES DE CROY, prince de Chimay, comte de Megen.

Geschenk Vte B. DE JONGHE.

La gazette numismatique 8—10 5e année. 1—10 6e année.

Geschenk CH. DUPRIEZ.

Imitations des monnaies françaises royales et féodales faites à Messerano, Castiglione, Frincio et Monaco. (Extr.) Remarques nouvelles sur les assignats du siège de Mayence de 1793, et sur les méreaux de péage du pont. (Extr.) Médailles franco-gantoises de l'ère républicaine et de l'empire. (Extr.)

Geschenk PAUL BORDEAUX.

Bulletin international de Numismatique. T, I, II, III.

Geschenk A. BLANCHET.

Comptoir de Numismatique Dr. A. LADÉ, 17.

Geschenk Dr. A. LADÉ.

Bulletin de Numismatique 8e vol. 8e livr.

Geschenk veuve R. SERRURE.

Supplément du journal des collectionneurs n°. 11—22. 1900—1901.

Geschenk Redaktie.

Les monnaies de Celles et le seau du chapitre de St. Hondelin. (Extr.)

Note sur une médaille tournaisienne. (Extr.)

Numismatique bruxelloise. Les receveurs de l'année 1415 et leur jeton. (Extr)

Jetons belges du XVe siècle. (Extr.)

Notice sur les seigneurs de Beersel de la maison de Witthem et sur deux jetons à leurs armes. (Extr.)

La médaille des francs archers de la confrérie impériale et royale de MARIE-THÉRÈSE d'Autriche à Bruges. (Extr.)

Denier noir inédit de JEAN I seigneur de Heinsberg. (Extr.)

Quart de gros inédit de JEAN DE BAVIÈRE, duc de Luxembourg, (1418—1425). (Extr.)

Sous tapés et sous marqués. (Extr.)

Etude de numismatique luxembourgeoise. (Extr.)

LÉOPOLD WIENER, graveur en médailles et son oeuvre. (Extr.)

CHARLES WIENER, graveur en médailles et son oeuvre. (Extr.)

Monnaies inédites, etc. (Extr.)

Note sur un denier de HENRI DE VERDUN, évèque de Liège (1075—1092). (Extr.)

Monnaies féodales inédites. Looz-Megen-Reckheim. (Extr.)

Numismatique contemporaine. 1816—30. (Extr.)

Geschenk FRED. ALVIN.

Répertoire de Médaillistique, n°. 1—600.

Geschenk P. STROEHLIN.

Sullo scopo della Numismatica-Dialoghi. (Extr.)

Appunti di Numismatica-Romana. LV. A proposito di una nuova Teoria sulle restituzioni. (Extr.)

Appunti di Numismatica.

Geschenk Cav. F^o^. GNECCHI.

Alla Numismatica. (Extr.)

Una Medaglia di ANTONIO ABONDIO. (Extr.)

Di un medaglista ignoto del secolo XVI. (Extr.)

Il ripostiglio di san Martino del Pizzolano. (Extr.)

Soldino Astigiano inedito di Carto Quinto. (Extr.)

Note Monegasche III. (Extr.)

Di una monetina Trivalziano con S. CARPOFORE. (Extr.)

Il repostiglio di Lurate Abbate. (Extr.)

Un trait d'union numismatique entre la France et l'Italie. (Extr.)

Zecche Italiane del Dr. SOLONE AMBROSIOLI 4° geb.

Manuali Hoepli. SOLONE AMBROSOLI. Atene, 8° geb.

Di una nuova Zecca Lombardo-Piemontese. (Extr.)

Geschenk SOLONE AMBROSOLI.

American Journal of Numismatics. Notes on Roman coins.

Boston Medical Library. Twenty-Sixth Annual Raport.

Geschenk Dr. H°. STORER.

Die Königliche Münze zu Hannover, von Dr. KRETZSCHMAN.

Geschenk Historischer Verein. für N.-Sachsen.

Zeitschrift für numismatiek. Sitzungsberichte der numismatische Gesellschaft zu Berlin 1901.

Geschenk idem.

Frankfurter Münzzeitung n°. 23, 2° Jahrgang.

Geschenk P. JOSEPH.

Atlas der Münzen des Kaisers GALLIENUS und seiner Familie (VALERIANUS, MARIANA, SALONINA, SALONINUS,) 2° Abth.

Verkoopkatalogi van:

U. HOEPLI, DUPRIEZ. SALLY ROZENBERG, DR. J. HIRSCH, A. E. CAHN, O. HELBENG, G. MORCHIE en N. MAYER, HIERSEMAN, VAN STOCKUM.

Door ruiling:

Revue belge de numismatique.

Revue suisse de numismatique.

Revista italiana.
Numismatische Zeitschrift
Monatsblatt Numism. Gesellsch. Wien.
Kroatisch Archaeolog. Gesellsch. Agram.
Bulletin Nederl. Oudh.-Bond.
Algem. Nederl. Familieblad.
Mittheilungen der Bayerischen Numism. Gesellschaft XXI Jahrg. 1902.

Aanwinsten numismatische verzameling.

MUNTEN.

Catalogus - Bat. Gen.: n°. 159-160-161-162-164 (1787) 165 (dik) 165 (dun) 168 (1787) 169-171-174-179-181-182-185-188 (zes verschillende stempels) 189-191-192
Celebes: 393-395.
Geschenk J. P. MOQUETTE, Prambon.

GEDENKPENNINGEN.

1899.	Herinnering havenaanleg Scheveningen.	Br.	53	m.M.
1901.	Huwelijk H.M. de Koningin	„	50	„
„	Alsvoren verz.	„	29	„
„	50-jarig bestaan „Gezelschap Utrechts Brandweer"	„	50	„
„	Als voren. Hulde Assuradeuren	„	50	„
„	Opening vern. Stud. Soc. Utrecht	„	50	„

Geschenk A. BEGEER.

1845.	Opr. standbeeld prins WILLEM I te 's-Gravenhage, DIRKS n°. 639	„	68	„
1860.	Overlijden H. J. W. VAN AKEN, burgemeester van Maastricht. DIRKS n°. 825	„	62	„

Door ruiling.

1832.	50-Jarig bestaan werkhuis Amsterdam. DIRKS n°. 460.	„	43	„

1896. Gedenkpenning door Burgemeesters van Noord-Holland Jhr. Mr. J. W. M. SCHORER aangeboden. Br. 76 m.M.

1897. Halve-eeuwfeest Société centr.-protest. d'Evangélisation, gesticht te Parijs. 1847. „ 50 „

Geschenk Dr. H. J. DE DOMPIÈRRE DE CHAUFEPIÉ.

1793. Inw. Kerk Herst. Luth. Gem. Amsterdam. LAGEMAN fec. *verv.* v. LOON n°. 811 Z. 39 m.M.

1815. Inhuld. Koning WILLEM I. DIRKS n°. 61 Br. 46 „

1834. 2e Eeuwfeest Seminarium Remonstranten. DIRKS n°. 499. „ 45 „

1837. Dood H.M. de Koningin. DIRKS n°. 581 „ 41 „

1838. Inv. nieuwe wetboeken. DIRKS n°. 539 „ 64 „

„ Ramp Woerden herdacht. DIRKS n°. 542 „ 38 „

1849. Strooipenning inhuldiging WILLEM III. DIRKS n°. 690. Z. 23 „

Door ruiling.

1902. Prijspenning Schietvereeniging Holland te Rotterdam.

Geschenk idem.

Gedenkp. ter eere van RUMPHIUS, kruidkundige. Uitgegeven door Kolon. Museum. Haarlem.

Geschenk idem.

VROEDSCHAPSPENNINGEN.

Electiepenn. van Leeuwarden. *Verv.* v. LOON 650 Z. 30 m.M.

„ „ „ „ „ „ 651 „ 31 „

„ „ „ „ „ „ 652 „ 32 „

„ „ „ „ „ „ 653 „ 35 „

Geschenk S. WIGERSMA Hz.

DRAAGPENNINGEN EN TEEKENS.

1901 Huwelijk H. M. de Koningin. Verz. Br. 32 m.M.

Geschenk A. BEGEER.

25-Jarig jub. A. GRESHOFF te Brazza-

ville (Fr. Congo). Hoofdagent Ned-Afrik. Handelsvennootschap. G. 29 m.M.
Geschenk idem.

Belastingpenningen.

Hondenbelasting Amsterdam 1881-85-1890.
Geschenk Jac. Schulman.

Loodjes.

Diak.-loodje van Alkmaar. M. v. H. n°. 142 K. 35 m.M. 1758. Idem van Leiden.
Geschenk Dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié.

Rekening en Verantwoording van de Genootschapsgelden over 't tijdvak
16 Juni 1902—1 Jan. 1903.

a. GEWONE ONTVANGSTEN.		
Halfjaarlijksche bijdragen: 29 gewone leden . .	*f* 145	—
„ „ 74 buitengewone leden	„ 277	50
„ „ 36 buitenlandsche „	„ 90	—
b. FONDSEN VAN 'T GENOOTSCHAP.		
Verkochte ex. Tijdschrift, jaarg. 1902. Netto .	„ 74	55
„ „ „ „ 1893-1902. . .	„ 8	29
„ „ Penning Roest	—	—
„ „ Stephanik en Zwierzina	„ 1	80
„ „ Zwierzina, Penningen 1863-98 . .	„ 57	60
c. BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.		
Vrijwillige bijdrage N.N. te Amsterdam . . .	„ 25	—
Meerdere ontvangst van de bijdragen der leden	„ 15	42
Rente over 1902 van de Kasgelden	„ 8	86
Nadeelig slot op 1 Januari 1903	„ 235	83
	f 939	85

Nagezien en goedgekeurd.
De Kommissie, belast met het nazien der Rekening:
SPEELMAN.
L. C. v. d. BRANDELER.

Nadeelig slot op 16 Juni 1902	*f* 68	64
a. GEWONE UITGAVEN.		
Tijdschrift, jaargang 1902. Toegestaan op de jaarvergadering te Leeuwarden 16 Juni 1901 . .	„ 700	—
C. J. Mensing, Amst., Inbinden pres.ex. H.H.M.M.	„ 14	30
Nederl. Oudheidkundige Bond	„ 10	—
Sekretariaat: Uitgaven Sekretaris	„ 17	20
„ Gebr. Grevenstuk, Amst. invullen diploma's	„ 6	25
„ Blikman & Sartorius, Amst drukwerk	„ 28	75
Thesaurie: Uitgaven Penningmeester	„ 33	06[5]
Bibliotheek	„ —	—
Kabinet	„ —	—
b. BUITENGEWONE UITGAVEN.		
Terugbet. Mr. E. H. Hijmans, Tiel, Abonn. tijdschr.	„ 2	62[5]
Achterstallige bijdragen	„ 15	—
Tijdschrift, Jaargang 1902. Overschrijding van 't krediet	„ 44	02
	f 939	85

Opgemaakt ingevolge de opdracht van de Jaarvergadering te 's-Gravenhage in dato 18 Juni 1903.
JOH. W. STEPHANIK.

A. Bijrekening Tijdschrift, Jaargangen 1893-1902.

Verkocht: 1 stel jaargangen	ƒ 37.80	Uitgeverskorting 40 pCt.	ƒ 15.74
„ eenige overdrukjes	„ 1.55	Porto	„ 0.52
		Transport fonds van BOM naar MÜLLER	„ 4.80
		Fooi personeel G. THEOD. BOM & ZOON	„ 10.—
		Batig slot	„ 8.29
	ƒ 39 35		ƒ 39.35

Op 1 januari 1903 nog aanwezig 179 volledige stellen en tal van enkele jaargangen.

B. Bijrekening Penning ROEST.

Nihil.

Op 1 januari 1903 nog aanwezig 1 ex. Zilver en 9 ex. Brons.

C. Bijrekening STEPHANIK en ZWIERZINA, Inhuldigingspenningen.

Verkocht 1 ex.	ƒ 3.—	Uitgeverskorting 40 pCt.	ƒ 1.20
		Batig slot.	„ 1.80
	ƒ 3.—		ƒ 3.—

Op 1 januari 1903 nog aanwezig 214 ex.

D. Bijrekening ZWIERZINA, Penningen 1863-1898.

Verkocht 24 ex.	ƒ 96.—	Uitgeverskorting 40 pCt.	ƒ 38.40
		Batig slot.	„ 57.60
	ƒ 96.—		ƒ 96.—

Op 1 januari 1903 nog aanwezig 66 ex.

E. Bijrekening Tijdschrift, Jaargang 1902.

Toegestaan op 16 juni 1901	ƒ 700.—	Blikman & Sartorius, Aflevering 1 en 2	ƒ 283.78
Door schrijvers betaald	„ 40.25	„ „ „ 3	„ 189.24
Bijbetaald, overschrijding krediet	„ 44.02	„ „ „ 4	„ 120.45
		„ „ Overdrukken Penningen Zwierzina	„ 17.05
		„ „ Overdrukken Penningen Zwierzina	„ 27.05
		„ „ 1 matrijs	„ 4.50
		Frans Wolters, clichés	„ 18.05
		H. Kleinmann & Co., Haarlem, Plaat IV	„ 31.—
		Johannes Müller, Verzending	„ 56.95
		W. K. F. Zwierzina, Uitgaven	„ 23.45
		H. Kleinmann & Co., Omslag Penningen Zwierzina, deel I	„ 12.75
	ƒ 784.27		ƒ 784.27

F. Bijrekening Platen ZWIERZINA.

16 juni 1902, Kassaldo	ƒ 123.46	H. Kleinmann & Co., Platen I, II en III in jaargang 1902	ƒ 96.05
		Kassaldo op 31 december 1902	„ 27.41
	ƒ 123.46		ƒ 123.46

LEDENLIJST

(SEPTEMBER 1903)

Achter de namen der leden is vermeld welk gedeelte van de munt- en penningkunde door hen beoefend wordt.

EERE-LEDEN.

	Dagteekening der benoeming.
Z. M. VICTOR EMANUEL III, Koning van Italië.	16 Juni 1901.
Vicomte B. DE JONGHE, Président de la Société royale de Numismatique de Belgique, rue du Trône 60, Ixelles.	17 Juni 1894.
(België, nederlandsche provinciën Limburg en Noord-Brabant, verder gallische, merovingische, karolingische en oud-grieksche M.) 1)	

GEWONE LEDEN

*C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD, Notenboomstraat 83, Groenlo.

*ADRIAAN BOM, Keizersgracht 149, Amsterdam.

*Jhr. mr. J. M. H. J. DE GREZ, rue Belliard 18, Bruxelles.

*Jhr. M. A. SNOECK, Kamerheer i. b. d. van H. M. de Koningin, Bestuurder van 't Prov. Genootschap van K. en W. in Noord-Brabant, C. 22, Hintham.
(Prov. Noord-Brabant, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)

*JOH. W. STEPHANIK, Konservator van 't Munt- en Penningkabinet van 't Kon. Oudheidk. Genootschap te Amsterdam, Keizersgracht 414.
(Nederland en Koloniën, M.)

1) De afkortingen beteekenen: M. = munten, G = gedenkpenningen, * = lid-oprichter.

Mr. L. W. A. BESIER, Oud-Voorzitter van het Muntkollege, Maliesingel 24, Utrecht. 12 Juni 1892.
(Nederland en kolonien, muntstudie.)

C. W. BRUINVIS, Voorzitter der Kommissie voor 't Stedelijk Museum, Oudegracht 184, Alkmaar. —
(Stad Alkmaar en Alkmaarders, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)

J. GERADTS, Burgemeester, Kasteel Aerwinkel, Posterholt (L.) —
(Nederlandsche prov. Limburg, M., G.)

O. G. H. HELDRING, Gep. Luit.-Kolonel der Infanterie, Utrechtsche straatweg 3, Renkum. —
(M., G. in 't algemeen).

Mejuffrouw MARIE DE MAN, Konservatrice van 't Munt- en Penningkabinet van 't Zeeuwsch Gen. der Wetenschappen, St. Pieterstraat 39, Middelburg. —
(Graafschappen Holland en Vlaanderen M. — Prov. Zeeland, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens, muntvondsten — Nederland, loodjes.)

Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, Parkstraat 87, 's-Gravenhage. —
(Steden 's-Gravenhage en Haarlem, G., penningen en penningplaten uit 't oogpunt van kunst).

J. H. W. UNGER, Gemeente-Archivaris, Schiekade 87, Rotterdam. —

Mr. J. A. FEITH, Rijks-Archivaris, Martiniplein 181, Groningen. 18 Juni 1893.
(Nederland, in 't bizonder provincie en stad Groningen, M., G.)

Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, Direkteur van het Koninklijk Kabinet van Penningen en Gesneden Steenen te 's-Gravenhage, Javastraat 76. 17 Juni 1894.

H. G. DU CROCQ, Leidschegracht 11, Amsterdam. —
(Nederland en Koloniën. België tot 1830, G.)

A. J. C. VAN GEMUND, Assistent aan het Koninklijk Kabinet van Penningen en Gesneden Steenen te s-Gravenhage, Konservator van 't Munt- en Penningkabinet van Teyler's Genootschap, Kleine Houtstraat 48, Haarlem. —

Jhr. L. C. VAN DEN BRANDELER, Majoor bij het Regt. Gren. en Jagers, 1e Van den Boschstraat 37, 's-Gravenhage. 16 Juni 1895.
(Nederland na 1576, M., G.)

W. I. FREDZESS, Jur. cand., Jufferstraat 1, Utrecht. 16 Juni 1895.

W. K. F. ZWIERZINA, Ontvanger der Registratie en Domeinen, Hoorn 39, Alfen (Z.-H.). —
(Nederland. G. en draagteekens, in 't bizonder die geslagen nà 1863).

Mr. P. DEKETH, Piet Heinstraat 3. 's-Gravenhage. 16 Juni 1896.
(Nederland en Koloniën na 1576, M.)

Jhr. H. M. Ridder baronet SPEELMAN, Oud-burgemeester van Harlingen, Darena, Mollaan, Bloemendaal. —
(Nederlandsche koloniën, provinciën Friesland en Groningen, M.)

AUG. SASSEN, Notaris, Steenweg, Helmond. 16 Juni 1897.
(Nederland, muntstudie der middeneeuwen; muntgewichtjes; prov. Noord-Brabant, M., G.)

Jhr. mr. M. W. SNOECK, Ambtenaar van 't Openb. Min. bij 't kantongerecht, Lindengracht, Heerenveen. —

Dr. L. J. A. BRAAKENBURG VAN BACKUM, Hooglandsche Kerkgracht 23, Leiden. 16 Juni 1899.
(Bulzegels der pausen en der dogen, M. der Johanniter Orde).

J. E. TER GOUW, Oud-hoofd der school, Nassaulaan 8, Hilversum. —
(Nederland en Koloniën, België, M.)

Jhr. mr. P. L. VAN MEEUWEN, Advokaat-prokureur, Stationsweg, 's-Hertogenbosch. —
(Prov. Noord-Brabant, M., G.)

ANTH. BEGEER, Oudegracht 17, Utrecht. 9 Juni 1900.

J. PH. M. MENGER, Stempelsnijder aan 's-Rijks-Munt, Voorstraat 35, Utrecht. —

S. WIGERSMA HZN., Bestuurslid van 't Friesch Genootschap, Nauw 180, Leeuwarden. 16 Juni 1901.
(Nederland, in 't bizonder Friesland, M., Friesland en 80-jarige oorlog, G.; Huis Oranje-Nassau, M. G. met portretten.)

BUITENGEWONE LEDEN

D. C. MEIJER Jr., Bestuurslid van het Kon. Oudheidk. Gen., Vondelstraat 81, Amsterdam. 12 Juni 1892.
(Stad Amsterdam, G. tot 1800; G. der Lutherse Kerk, huwelijkspenningen).

B. J. A. BRUYNESTEYN, Van Baerlestraat 13, Amsterdam. 18 Juni 1893.
(Nederland, in 't bizonder Holland, M.)

Mr. W. M. VAN LANSCHOT, Ververstraat 299, 's-Hertogenbosch. —
(Prov. Noord-Brabant, M. en G.)

F. H. Baron VAN VERSCHUER, Willemsplein 2, Arnhem. —

E. PH. ERFMANN, Binnenweg 112, Rotterdam. 17 Juni 1894.

Jhr. H. E. RAM, Ingenieur, Biltstraat 97, Utrecht. —
(Prov. Utrecht, M. en G.)

Jhr. mr. W. C. G. VAN EYSINGA, Wirdumerdijk 9, Leeuwarden. 16 Juni 1895.

JAN HORDIJK JACzn., Voorstraat 410, Dordrecht. —

Mr. C. G. J. BIJLEVELD, Konservator van het Stedelijk Museum, Nassausingel 2, Nijmegen. 16 Juni 1896.
(Gelderland, in 't bizonder Nijmegen M., G. loodjes enz.)

Mr. H. J. D. D. ENSCHEDÉ, Zijlstraat 27, Haarlem. —

Ds. H. A. J. LUTGE, Keizersgracht 717, Amsterdam. —

Jhr. mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Koninginnegracht 62, 's-Gravenhage. 16 Juni 1897.
(Nederland, G., in 't bizonder familiepenningen).

H. J. M. H. VAN RIJCKEVORSEL, Huize Leeuwenstein, Vucht. —
(Prov. Noord-Brabant, M. en G.)

Jhr. mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT, Raadsheer in 't Gerechtshof, van Tuldenstraat 48, 's-Hertogenbosch. —

H. D. DE WITT HAMER, Lange Kerkstraat 30, Goes. —
(M. en G. in 't algemeen).

A. HOLLESTELLE, Lid van de Provinciale Staten van Zeeland, Oudelandsche straat 436, Tholen. 16 Juni 1898.
(Nederland, muntstudiën).

C. L. J. BEGEER, Maliesingel 63, Utrecht. 16 Juni 1899

Mr. R. FRUIN TH.AZ., Rijksarchivaris van Zeeland, Balans 6, Middelburg. 16 Juni 1899.
(Prov. Zeeland, Muntstudie.)

R. I. M. M. A. Graaf DE GELOES, Kamerheer i. b. d. van H. M. de Koningin, Burgemeester, Eijsden. —

J. KARREMAN, Hoofd der school, Kerkstraat 251, Oud-Beierland. —
(Nederland tot heden, België tot 1648, G.)

Mr. A. L. C. KLEYN, Laan Copes van Cattenburch 54, 's-Gravenhage. —
(M. en G. in 't algemeen, in 't bizonder nieuwere G. en gedenkplaten.)

H. OORTMAN GERLINGS, Kruisstraat 13, Utrecht. —

Mr. N. G. PIERSON, Oud-minister van financiën, 's-Gravenhage. —

Jhr. mr. J. H. HORA SICCAMA, Oud-Referendaris bij B. Z., Bezuidenhout 13, 's-Gravenhage. —
(Nederland G.)

JAN DE WAARD, Poelestraat 14a, Groningen. —
(Prov. en Stad Groningen, M. en G.)

J. VAN DE WATER, Hoogstraat 657, Gorkum. —
(Prov. Holland, M.; Huis Oranje-Nassau, G.)

C. A. VAN WOELDEREN, Luitenant der Artillerie. Bergen op Zoom. —
(Nederland, M. en G,; Rome, M.)

Jhr. mr. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Heerenstraat 27, Utrecht. 9 Juni 1900.
(M. in 't algemeen).

J. A. A. GERRITSEN, N. Z. Voorburgwal 252, Amsterdam. —
(Nieuwere penningen en draagteekens.)

A. VAN DER HOOP, Grimhoek 206, Oud-Beierland. —
(Nederland, M. G. ridderorden en draagteekens).

J. HOUWINK GZ., Lemmerweg 119, Sneek. —

H. LABOUCHÈRE, Villa Doornveld, Doorn. —

L. W. MENSO, Wassenaarsche weg 35, 's-Gravenhage. —
(Nederland en Koloniën na 1576, M. en G.)

J. C. P. E. MENSO, Jur. cand., Koninginnegracht 25. 's-Gravenhage. —
(Nederland, M.

Mr. J. A. SILLEM, Heerengracht 577, Amsterdam. 9 Juni 1900.
(Nederland, muntstudiën; Koopkracht der edele metalen, beteekenis der rekenmunten.)

Jhr. mr. D. F. TEIXEIRA DE MATTOS, Alexanderstraat 9, 's-Gravenhage. —
(Nederland, uitsluitend gouden M. der XIXe eeuw.)

M. G. WILDEMAN, Archivaris van 't Hoogheemraadschap Delfland, 2e Sweelinckstraat 4, 's-Gravenhage. —
(Frankrijk na 1851, G.)

J. M. M. VAN BELLE, Haarlemmerdijk 104, Amsterdam. 16 Juni 1901.
(M. der Oud-Helleensche volken.)

Mr. N. P. VAN DEN BERG, President der Nederlandsche Bank, Oude Turfmarkt 3, Amsterdam. —

Mr. S. VAN GIJN, Dordrecht. —

J. M. J. VAN LIS, Kandidaat-Notaris, Langestraat, 86, Hilversum. —
(Zeeland M., P., loodjes.)

HIDDE NYLAND, Dordrecht. —

Prof. jhr. dr. J. SIX, Heerengracht 511, Amsterdam. —
(Grieksche munten uit 't oogpunt van beeldenbeschrijving. Nederland G. uit 't oogpunt van kunst.)

Jhr. mr. VICTOR DE STUERS. Parkstraat, 's-Gravenhage. —

BAS VETH, Van Oldenbarneveldlaan 20, Scheveningen. —

J. C. WIENECKE, 2e Stempelsnijder aan 's-Rijks-Munt te Utrecht, Admiraal van Ghentstraat 9. —
(Onderzoekingen en studiën van technischen aard.)

W. ACHTENHAGEN, Lijnmarkt 37, Utrecht. 16 Juni 1902.

JAC. ANKERSMIT, Keizersgracht 126. Amsterdam. —

D. C. BERG, Lijnbaansgracht 89, Amsterdam. —
(M. G., in 't bizonder draagteekens.)

G. D. BOM H.Gz., Warmoesstraat 35, Amsterdam. —
(G. zeevaart en handel, marine, koopvaardij, waterstaat, zeeverzekering, watersport, luchtvaart reddingmaatschappijen, zeemanscolleges, beurzen.)

G. J. BRENKMAN, Aalst 32, Lienden, G. —
(Holland, Utrecht, Gelderland, M. tot 1576, alle stukken, die in de Betuwe gevonden zijn)

H. J. VON BRUCKEN FOCK, Korte Nieuwstr. 7. Utrecht. —

FRED. CALAND, Wilhelminastraat 53, 's-Gravenhage. —

Dr. J. L. CHAILLET, Conr. Gymnasium, Marktstraat 104, Sneek. 16 Juni 1902.
(Zeldzame M., G.)

TH. M. H. DIRIX, Veldstraat 19, Roermond. —

TH. DORREN, Valkenberg. —

N. GILISSEN LEMAIRE, Markt 74, Maastricht. —
(Maastricht en omliggende Heerlijkheden M., G.)

Mr. A. E. H. GOEKOOP, Laan van Meerdervoort 55, 's-Gravenhage. —
(M. van Griekenland. Europa na 1800, gouden M.)

Prof. W. GOOSSENS, Seminarie, Rolduc. —
(Limburg M. G. tot einde der 18e eeuw.)

Dr. A. H. L. HENSEN, Warmond. —

Dr. C. HOITSEMA, Contr.-gen. 's-Rijks Munt, Biltstraat 200, Utrecht. —
(Nederland valsche M.)

Dr. G. A. HULSEBOS. Konservator van 't Prov. Utrechtsch Gen. van K. en W., Vleutenscheweg 11, Utrecht. —

Mr. E. H. HIJMANS, Weerstraat 21, Tiel. —
(M. G. in 't algemeen.)

A. O. VAN KERKWIJK, Bankastraat 117, 's-Gravenhage. -

EMILE KOCKEN, Vlijtstraat 1, Arnhem. —
(G. in 't algemeen.)

Mr. G. T. TER KUILE, Bella Vista, Almelo. —
(Nederland M. en G.)

Mr. W. J. SAAIJMANS VADER, Burgemeester, Vrijenban. —

J. SCHULMAN, Keizersgracht 448, Amsterdam —
(In Nederland geslagen nabootsingen van vreemde munten. Nederlandsch-Indië M. G.)

E. VOET JR., Anegang 15, Haarlem. —
(Nederland en Koloniën 1576-1840 M. G.)

H. L. A. VAN DEN WALL BAKE, Muntmeester, Utrecht. —

P. N. VAN DOORNINCK, oud-burgemeester, Duinlaan, Bennebroek. 18 Juni 1903.

Dr. P. DOPPLER, Achter 't Vleeschhuis 17, Maastricht. —
(Studie van limburgsche muntkunde.)

F. A. HOEFER, 2e voorzitter van Gelre, Hattem. —
(Overijsel M.)

W. O. SWAVING, Gemeente-Archivaris, Middelburg. —

Dr. F. C. WIEDER, Overtoom 185, Amsterdam. —

BUITENLANDSCHE LEDEN

E. VANDEN BROECK, rue du Commerce 70, Bruxelles. 12 Juni 1892.
(Stad Brussel, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)

Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris, Batavia. —
(Nederlandsch-Indië en omliggende landen en eilanden, M. en G.)

G. CUMONT, Advocat à la cour d'appel, rue de l'Aqueduc 19, Bruxelles. 12 Juni 1892.

Cav. ERCOLE GNECCHI, via Gesù 8, Milano. —

Cav. FCO. GNECCHI, via Filodrammatici 10, Milano. —

Comte TH. DE LIMBURG-STIRUM, rue de la Loi 166, Bruxelles. —

ALPH. DE WITTE, Ingénieur, rue du Trône 55, Ixelles. —
(Hertogdom Brabant, M.; legpenningen der XVII Nederlanden en Frankrijk; muntgewichtjes.)

Baron JEAN BETHUNE, Oost-Roosbeke. 9 Aug. 1892.
(Vlaanderen, in 't bizonder Brugge, M. en G.)

ARTHUR ENGEL, rue de l'Assomption 66, Paris-Passy. —

V. DE MUNTER, Agent de la Banque nationale de Belgique, Lei 15, Louvain. —

Dr. HANS RIGGAUER, Conservator des Kön. Münzkabinets, Neuhauserstrasse 5, München. —

AMÉDÉE DE ROISSART, Conseiller de la cour d'appel de Bruxelles, avenue de la Couronne 12, Ixelles. —

CHARLES VAN SCHOOR, Avocat général près la cour suprême à Bruxelles, avenue Louise 93, Bruxelles. —

P. I. B. RUIJS DE PEREZ, Château de Jolimont, la Hulpe (Belgique). 18 Juni 1893.
(Noodmunten.)

GEOFFREY CH. ADAMS, Broadway 29, New York. 8 Sept. 1893.

MAURICE BARBEY, Manoir de Valleyres, Valleyres (Suisse).

ROGER VALLENTIN DU CHEYLARD, Officier de l'Instruction publique, Receveur des Domaines, St. Péray (France). —

P. BORDEAUX, Advocat, 1er adjoint au maire, Boulevard Maillot 98, Neuilly-sur-Seine. 24 Mei 1894.

JOHN EVANS, Nash Mills, Hemel Hempstead (England).	24 Mei 1894.
PAUL CH. STRŒHLIN, Président de la Société suisse de numismatique, route de Chêne 54, Genève.	17 Juni 1894.
ALBERT VISART DE BOCARMÉ, rue St. Jean 16, Bruges.	5 Juli 1894.
A. DE MEUNYNCK, rue Masséna 23, Lille.	10 Okt. 1895.
JULIUS MEILI, Alpenquai 36II, Zürich.	14 Nov. 1897.
Dr. HORATIO R. STORER, Washington-Street 58, Newport (R. I.) U. S. A.	14 Nov. 1897.
FRÉD. ALVIN, rue van Volsem 17, Ixelles.	26 Jan. 1898.
PIER PANDER, Beeldhouwer en Medaljeur, via Nomentana 143, Roma.	8 Okt. 1899.
PAULIN TASSET, graveur en médailles et monnaies, rue Séguier 3, Paris.	—
Baron PHILIPPE PRISSE, Ingénieur en chef, Directeur des Ponts et Chaussées, Boulevard Léopold 159, Anvers.	22 Mei 1900.
J. P. MOQUETTE, Prambon (over Soerabaja). (Ned.-Indië, M. in den meest uitgebreiden zin; G. uit den Hindoe-tijd.)	–
J. M. FADDEGON, Graveur, Villa du franc parleur, Montrouge sur Seine.	2 Juni 1901.
SOLONE AMBROSOLI, Conservatore del R. gabinetto numismatico di Brera, Milano.	16 Juli 1901.
J. CHR. LAUER, Kleinweidenmühle 12, Nürnberg.	—
F. MAZEROLLE, Directeur de la Gazette num. franc. et de corresp. histoire et archéol., rue Singer 2, Paris XVIe.	—
GODEFROID DEVREESE, rue Quinaux 11, Bruxelles.	18 Juli 1903.
GEORGE MACDONALD, Headkeeper of Hunter's Museum, Lilybank gardens 41, Glasgow.	—

INHOUDSOPGAVE.

1. *Artikelen.*

Blz.

Nederlandsche penningen 1864—1898. Deel II, 1879—1890, door W. K. F. ZWIERZINA. . . 5, 89, 165, 259

Note sur un tiers de sou frappé dans une localité du nom de Ressons (Aisne-ou-Oise), door mej. M. DE MAN. 37

De Alkmaarsche Vroedschapspenning, door C. W. B. 40

Een drietal fraaie proeven van Nederlandsche Medailleerkunst, door W. K. F. ZWIERZINA 45

Iets over Dockumer historiepenningen, door S. WIGERSMA Hz. 121

De munt in de volkstaal, door J. E. TER GOUW 126, 197

Médailles inédites ou peu connues du Cabinet des Médailles de la Haye, I, door D^r^. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ 291

Kinderprenten met afbeeldingen van munten, door mej. M. DE MAN. 295

2. *Bouwstoffen voor eene geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.*

Instruktie voor de Dordtsche muntmeesters van November 1520, door F. CALAND 49, 137

Het schild = 216 plakken, door A. HOLLESTELLE. . 211

3. *In Memoriam.*

Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT 213

Blz.

4. *Gemengde berichten.*

Muntvondsten te Oudwoude, Leeuwarden, bij Schoterzijl en bij Caerwent. — Onze nieuwe munten en muntbiljetten. — Catalogus Auctie VAN EEGHEN. — Penning Finis Germaniae, 1870. — Nieuwe munten van Saksen Meiningen. — De drie merkwaardige schellingen, 3e ged. door A. HOLLESTELLE. — Etude sur le cours des monnaies en Brabant pendant le règne de la duchesse JEANNE, veuve, 1383—1406, par G. CUMONT. — Les Médailles et Plaquettes Modernes, afl. 11. — Elsevier en de Numismatiek. — Twee merkwaardige Boeren-penningen. — Arti et Industriae. — KRÜGER-penning van WIENECKE. — Index op Jaargangen I—X. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften 60

Een vierde groot van Almelo. — Een antieke werkplaats van valsche munters. — Valsche munters te 's-Gravenhage in 1541. — Medaille van verdienste Bergen op Zoom 29 Maart 1831. — Medaille Koepokinenting. — Verslag Museum Prov. Utr. Gen. v. K. en W. 1901/2. — Een penning als ordeteeken. — Wat beteekende oudtijds het woord medaille? — Een kostbare penning. — Penning ter eere van F. KRUPP. — Muntenslikkers en Röntgenstralen. — Ter eere der Boerengeneraals. — Rotterdamsche Vroedschapspenning. — Oostersche munten in Noord- en Oost-Europa. — Penningen van L. CHR. LAUER. — Catalogue „Courtrai à travers les âges". — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften. — Mededeeling van de Kommissie van Redaktie. — Briefwisseling 164

Antiek nederl. goud- en zilversmidswerk. — La monnaie du roi ANTOINE DE PORTUGAL à Gorinchem (1583—1591). — La Numismatique du siège de Mid-

Blz.

delbourg de 1572 à 1574. — Wetgeving. — Nederlandsche Muntbiljetten. — Aanvulling en verhooging van het VII^de hoofdstuk B (financiën) 1902. — Een lezing over munten en penningen. — Een aanvulling op DIRKS 1813 - 1863 — Penning door M. J. F. VAN TETS te Breda, geschonken aan de Edele Handboogschutterij „St. Sebastiaan" aldaar, 25 Augustus 1815. — Penninkjes van de brouwerij het Heyligh Geest te Antwerpen. — Les Médailles et Plaquettes Modernes, door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ. — Ned. Belg. Ver. der Vrienden van de Medaille als Kunstwerk. — Verslag Koninklijk Penningkabinet over 1901. — Van het Koninklijk Kabinet. — Munten uit alluminium. — Munt te Peking. — Tentoonstelling te Arnhem 1903. — Finis Germaniae en NAPOLEON IV. — Le monete di Verona. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften 216

Nieuw uitgekomen penningen. — Veranderde stempels. — De oudste munt. — Een bezoek aan den stempelsnijder VAN CALKER te Zeist. — Munten en penningen in zeldzame of ongewone metalen. — NOACH'S ark op een munt. — Nog een onbeschreven Inhuldigingspenning. — Waarom zijn sommige munten doorboord? — Een munt te velde. — Muntverslag 1902. — ANTON SCHARFF †. — Uit de pers. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften . . . 314

5. *Vragen en Antwoorden*. 254, 336

6. *Mededeelingen het Genootschap betreffende.*

Rekening en verantwoording van den Penningmeester over 1901 87

Verslag der Algemeene Vergadering te 's-Gravenhage op 18 Juni 1903. 256

Blz.
Jaarverslag van den Sekretaris over 1902 337
Vergaderingen 1902/3 340
Aanwinsten bibliotheek 341
„ num. verzameling 345
Rekening en Verantwoording 16 Juli—31 Dec. 1902 . 348
Ledenlijst 351
Inhoudsopgaaf 360
Verwijzing der platen. 364

VERWIJZING DER PLATEN.

Plaat	I	tegenover	blz. 5
„	II, III	„	„ 45
„	IV	„	„ 121
„	V	„	„ 165
„	VI, VII	„	„ 291

NOOT VOOR DEN BINDER.

Met het oog op de platen I, IV en V behoort de jaargang 1903 *niet* of *zéér weinig* te worden afgesneden.

Errata van Jaargang V (1897)

Blz.	6	13e	regel	van	boven	staat:	alley,	lees: alloy.
„	8	3e	„	„	„	„ :	ius,	„ : ins.
„	16	18e	„	„	„	„ ;	aun ,	„ : nº.
„	58	4e	„	„	„	„ :	von,	„ : van.
„	64	15e	„	„	„	„ :	ou,	„ : au.
„	66	en volgende				„ :	Ecu,	„ : Ėcu.
„	78	8e	regel	van	boven	„ :	Etats,	„ : Ėtats.
„	101	2e	„	„	„	„ :	dux.	„ : dvx.
„	101	5e	„	„	onderen	„ :	„	„ : „
„	114	2e	„	„	„	„ :	Frins,	„ : Prins.
„	142	15e	„	„	boven	„ :	ornamenten,	„ : ornementen.
„	143	en volgende				„ :	ornament,	„ : ornement.
„	157	7e	regel	van	onderen	„ :	1397,	„ : 1897.
„	161	laatste	regel			„ :	78,	„ : 98.
„	166	2e	en volgende	regels		„ :	esterlin,	„ : escalin.
„	169	11e	regel	van	boven	„ :	mertentak,	„ : mirtentak.
„	236	3e en 6e	reg.	„	„	„ :	Andwerpen.	„ : Antwerpen.
„	237	1e	regel			„ :	Alsvoor,	„ : Als voren.
„	239	en volgende				„ :	ornament,	„ : ornement.
„	265	12e	regel	van	onderen	„ :	Twentschf,	„ : Twentsche.
„	252	5e	„	„	boven	„ :	ornamenten,	„ : ornementen
„	252	13e	„	„	„	„ :	geornamenteerden	„ : geornementeerden.
„	270	9e	„	„	onderen	„ :	de,	„ du.
„	271	5e	„	„	boven	„ :	a,	„ à.
„	304	15e	„	„	„	„ :	richters,	„ : ters.
„	305	7e	„	„	„	„ :	Royale,	„ : royale.
„	371	10e	„	„	onderen	„ :	L. C. van den Brandeler,	lees: Jhr. L. C. van den Brandeler.
„	374	4e	„	„	boven	„ :	Major,	lees: Lieut-Colonel.

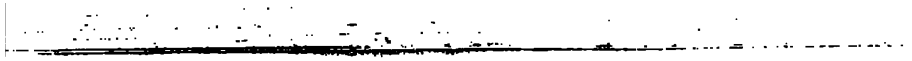

F 1981

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03589 7688

476.

480.

477.

468.

479 en 482.

468.

Lichtdruk van H. KLEINMANN & Co.

1.

2.

3.

1.

1.

2.

3.

4.

Lichtdruk van H. KLEINMANN & Co., Haarlem.